

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Didaci Covarrvvas A Leyva Toletani Episcopi Segobiensis
... Opera Omnia**

Covarrubias y Leyva, Diego de

Antverpiae, 1610

Explicatvr capit. quamuis pactum de pactis in 6. tractatur de, Iuramenti,
dictionis significatione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-96556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-96556)

CONSTITUTIONIS SECUNDAE EX RVBRICA DE PACTIS. LIB. VI. C. VI. VS INITIVM, QVAMVIS PACTVM. INSCRIBITVR, NON INVUTILIS INTERPRETATIO.

Auctore Didaco Couarruuias à Leyua, Regio Consiliario.

PRIMA HVIVS RELECTIONIS pars, cuius initium tractat, de dictionis iuramenti significatione.

S Y M M A R I A.

- 1 Iuramenti definitio explicatur.
- 2 Iuramentum, & sacramentum, an sint synonyma. & quid hac dicitio, sacramentum significet.
- 3 Iurandum unde dicatur.
- 4 Iuramentum assertorium, & promissorium, an distinguantur specie.
- 5 An verba sint praecepta necessaria ad iuramentum.
- 6 Iuramentum Deo praestatur, qui mentis solus cognitor.
- 7 Saluum conductum.
- 8 Examinatur late intellectus ad text. in cap. penult. de iureiur. & de effectu iuramenti.
- 9 An prorogatio compromissi iurati, censatur facta iuramenti qualitate: cum seq. num. & maxime num. 13.
- 10 Fidei iusto an solvatur per prorogationem obligationis. cum num. seq.
- 11 Poena compromisso adiecta an solvatur per prorogationem.
- 12 Promissio iurata de solvendo ad certum diem non tollitur per prorogationem diei.
- 13 An verbum, iuro, sit necessarium ad veram religionem iuramenti.
- 14 Formula iurandi apud veteres.

Iuramentum, vt eius definitionem statim explicemus, inuocatio testis diuini numinis in testimonium. Nam qui aliquid se facturum cum iuramento promittit, Deum ipsum in testem illius promissionis, ac veluti sponsorem appellat. Rursus qui aliquid affirmat aut negat verum esse, iuramento praestito, Deum ipsum citat in ipsius veritatis testimonium: quasi Deus testis sit illius affirmationis, aut negationis. Hoc elegantur probat Diuus Augustinus in sermone 28. de verbis Apostoli Iacobi: dum inquit: *Quid est per Deum, nisi testis Deus?* Idem apparet ex pluribus iuris vtriusque locis, quibus manifestissime traditur Sacramenti, & iurifurandi religionem in ipsum Deum dirigi, potius quam in priuatum hominem, cui praestatur. cap. de iureiur. cap. si vero, & cap. verum. de iureiur. quam ob rem Caesarea constitutione decretum est, iurifurandi contemptam religionem, satis Deum vltorem habere. Sic Cicero lib. 3. de offic. scribit: est enim iurandum affirmatio religiosa. Quod autem affirmate quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. Iam enim non ad iram Deorum, quae nulla est, sed ad iustitiam, & ad fidem pertinet. Haec Cicero qui iuramenti definitionem sua comprobauit autoritate: atque ita fere omnes iuris diuini, & humani interpretes, etiam si varias tradiderint iurifurandi definitiones, in hanc tamen vnanimi consensu conuenerunt, vt iuramentum sit assumptio nominis diuini ad confirmandam iurantem fidem, quae quidem probatur in cap. quantumlibet. 47. dist. ex August. in epistola 127. ad Hipponenses, Simpliciter, inquit, fateor charitati vestra coram domino Deo nostro, qui est testis mihi super animam meam. optimus text. ad idem in cap. Et si Christus de iureiur. colum. 3. versic. alioquin. l. 1. titul. 11. part. 3. Idem probatur autoritate gloff. in summ. 22. quest. diuini Thomae. 2. 2. quest. 89. artic. 1. Host. in summ. Panor. Alciat. Felin. & aliorum in rubr. de iureiur. Bald. in l. 1. ff. cod. et. in 1. quest. & cap. 1. §. item sacramenta. 2. colum. de pace iuram. fir. tametsi Ioan. de Selua. in tractat. de iureiurand. quest. 1. & Anton. Corsetus in rubrica eiusdem tituli, admodum anxii conentur alias iuramenti definitiones tradere: cum tamē haec sit congrua, facilis, atque omnino iusta definitio, quemadmodum ex multis, quae ab ea per me deducuntur, apparebit. Etenim ad hanc definitionem omnia pene tendunt, quae de iuramenti ratione potissime à plerisque traduntur: siquidem diuini numinis testimonium eam vim habet, vt multa quidem hoc in tractatu eo maximam autoritatem habeant, quod ad ma-

iorem iuramenti, & diuini testimonij fidē conducere videatur. Idcirco ab ipsius definitionis verbis praesertim ea deducam, quae in hac prima huius relectionis parte dicenda sunt.

Primum ex supra scripta iuramenti definitione inferitur iuramentum, & sacramentum synonyma esse: saltem dictionem hanc, sacramentum, idem quod iuramentum significare, secundum Panor. in rubr. de iureiur. text. in cap. qui sacramenta. 22. q. 4. in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. vend. c. 1. §. item sacramenta de pace iura. firmand. nam praeter multa alia sacramentum appellatur iuramentum seu obligatio, diuini numinis testimonio & interuentu confirmata, auctore Festo. id enim, inquit, sacramentum dicitur quod iurifurandi sacratione interposita regitur. Hinc militiae sacramenta, siquidem, vt Vegetius lib. 7. de re milit. scribit, milites iurare solent, & ideo militiae sacramenta dicuntur, l. miles agrum. §. ignominiosa ff. de re milit. Quintilianus lib. 12. cap. 2. Sed haec inter ipsos, qui velut sacramentum rogati, vel etiam superstitione constricti, nefas esse dicunt a suscepta semel persequatione discedere. Cornelius Tacitus lib. 1. addebat Messala Valerius, renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij. Vnde Suetonius in Caesare cap. 42. iureiurando adstrictum, teneri sacramento dixit, tametsi & alia multa sacramentum significet. Etenim in genere dicitio ista idem insinuat, quod Graece *μυστήριον* nempe sacrum secretum, aut religiosum arcanum: plerumque equidem omnem rem sacram absconditam, etiam si alterius rei signum non sit: vt dicimus sacramentum diuinitatis. Qua de re est text. elegans in c. multi. 1. quest. 1. quo in sensu Paulus ad Ephes. 1. scribit, Deum nobis sacramentum voluntatis suae notum fecisse secundum beneplacitum suum, quod alijs generationibus non est agnitus, sed absconditum à saeculis: nempe gentes esse concorporales & participes promissionis eius in Christo Iesu, in quo omnes habemus fiduciam, accessum in confidentia per fidem ad ipsum. Idem 1. ad Timoth. 3. inquit, & manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestum est in carne. Verum apud Christianae religionis cultores, & Catholicae ecclesiae Doctor. frequentissime sacramentum dicitur sacrae rei signum, quod eius similitudinem gerit, cuius signum est: quemadmodum signa, & figurae veteris Testamenti sacramenta appellatur. Augustinus etenim contra Faustum Manichaeum lib. 96. cap. 3. asseuerat sacramenta, quae obseruabantur ex lege, praenunciatiua tantum fuisse Christi venturi. Idem Augustin. epist. 23. ad Bonificium episcopum, tradit oportere res quibus sacramenta constant, imaginem & similitudinem gerere earum rerum, quarum signa, & sacramenta esse dicuntur. Sic quia Baptismus lauat, completur in aqua. Eucharistia reficit, panis & vini speciem accipiens. Vndio fouet: ideoque in oleo ministratur. Poenitentia sub manifesta forma iudicii absoluit. Tandem speciali quodam iure iuxta legem Evangelicam, sacramentum significat signum visibile inuisibilis gratiae Dei, quam Deus efficaciter, & certo in ipsi operatur, modo rite nec indigne tractentur, quae ratione Diuus August. lib. 10. de ciuit. Dei cap. 5. & cap. sacrae signa de consecra. dist. 2. sacramentum definit esse sacrum signum visibile formae, & inuisibilis gratiae. Notat Magister sententia. lib. 4. & est fere communis omnium Theologorum sententia. Denique sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporali rerum diuina virtus secretius operatur salutem: sicut Gregorius auctor est in d. c. multi.

Apud veteres Ethnicos, quemadmodum Varro testis est lib. 2. de lingua Latina, sacramentum dicebatur pecunia, quae in aede sacra à litigantibus deponebatur. Nam qui petebat, & qui inficiabatur de aliis rebus, vtrique quingentos aedis ad Pontificem deponebant: de aliis item rebus certum numerum alium. Qui iudicio autem vicerat, suum sacramentum

a sacro

Ex quibus multa inferre possem: sed quadam potissimum explicabo ad vberiorum huius adnotationis cognitionem. Primum equidem, si semel iuramentum praestiterim de solvendis centum aureis Titio: ac demum dixerim postea, me promittere equum dare Sempronio, eodem iuramento iam praestito, tenebor omnino ex vi promissionis equum dare Sempronio, non tamen ex vi iuramenti, nec ero per iurus si non dederō; quod in specie Ant. de But. respondit in d. c. ab excommunicato nu. 2. 3. de quo tamen latius tractabitur.

Secundo constat ex his intellectus ad l. diem proferre. ad l. si cum dies. in princip. ff. de iuribus. Ftenim si compromissum factum fuerit in iudicem aliquem, ut in intra certum diem causam definiat, praestitumque fuerit iuramentum parendi, & standi sententiae per eum intra diem latae: ac demum prorogetur compromissi dies, non confitebitur iuramentum prorogatum, nisi expressim iterum iuretur: quod deducitur à decis. To. And. in Spec. addition. sit. de iure iur. ad fin. Etiam si prorogatio fuerit facta cum eisdem clausulis, & vinculis primi compromissi: atque idem erit si prorogatio fuerit intra terminum & diem primi compromissi, ita quidem ut teneatur vnum & diem compromissum, secundum Socin. in d. consil. 99. colum. 2. vbi ad hoc expressim adducit text. in d. cap. pen. & Anton. de But. sententiam in d. c. ab excommunicato. quibus accedit quod elegantur scripsit Card. in d. c. nos it. ag. ff. de iure iur. existimans, quod qui iuramento praestito promisit solvere alteri centum aureos intra decem dies, qui per creditorem in alium diem fuerint prorogati: non erit periturus, quamuis eam pecuniam non soluerit intra diem ab ipso creditore prorogatum. Idem voluit Bald. conf. 436. lib. 1. Carell. Cotta in Memorial. dictione. iuramentum las. licet dubius in l. lecta. §. morab. ff. si cert. per. eandem opin. Card. dicit esse veriore Dec. in eide causis de offic. de leg. num. 7. vbi ex ea tenet idem, quod paulo ante de compromissi prorogatione dicebamus. Contrarium sane aduersus Card. tenuerunt Felin. in cap. 1. de iure iur. colum. 1. & 2. idem Felin. in cap. 2. desponsal. num. 34. Iafon. in l. 1. §. & post operis. ff. de noui oper. nunciatio. num. 8. Deci. in cap. praeerea. de appellat. colum. 2. quo in loco idem tenet post Innoc. & alios ibi, quo ad sententiam excommunicationis latam in Titium, nisi is intra decem dies satisfecerit. nam si illi decem dies in decem proferantur, his transactis locus erit excommunicationis censura. Idem probat Rebuff. in concordatis rubr. de prorogatione Sic & Bald. in cap. venerabilem. coli. 3. de elect. idem quo ad periurium asseuerat. Quia prorogatio facta videtur cum omnibus qualitatibus & clausulis illius rei, quae prorogatur: l. lecta. ff. si cert. per. l. legem. C. locati. gl. in cap. hi qui auctoritate. de prob. in 6. gl. in l. sed si manente. ff. de precario. l. 2. §. si index. ff. de iudic. hoc ipsum verum esse censent Bart. Imol. & Doct. in d. §. & post operis. num. 6. idem Bart. in l. cum stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de verb. obligat. colum. penult. ex quibus satis dubia redditur Cardin. & aliorum opinio, non tantum quo ad iuramentum compromissi, sed & quo ad iuramentum praestitum à debitore circa aris alieni solutionem. Nam & Deci. in d. cap. de causis. testatur opinionem Card. communiter reprobari. Tametsi pro Card. admodum urgeat text. in l. Labeo. in 2. §. vltim. ff. de arbit. l. item quatuor. §. qui impleto. ff. locati. vbi probatur, fideiussores primum datos ad alienius obligationis tutelam, non extendi, nec censeri datos ad illius prorogationem: atque inde sequitur, quod prorogatio facta per creditorem debitori, liberat fideiussorem, qui obligatus erat, ac tenebatur simul cum debitore intra certum diem solvere, idem not. Bald. per illum text. in l. si cum Hermes. C. de locato. Paul. Castren. per text. ibi, in l. 4. in princip. ff. de damn. infect. Abb. in c. constitutus. de fideiuss. colum. vlt. quos Dec. sequitur in d. cap. praeerea. colum. 2. quibus tamen respondetur, supra scriptam iurisperitorum sententiam eo veram esse, quod prorogatio fiat in praedictum tantum eorum qui eidem consenserunt, non autem in damnatum absentium, & sic fideiussorum, qui nullum de dēre consensum prorogationis. idē not. Aufrer. in capella Tholosana. 181. Barb. consil. 31. colum. vlt. lib. 1. Rebuff. in concord. vltim. de prorogatione. in gl. Franciscus. qua ratione cum fideiussor minime consensuat prorogationi, quae quodammodo videtur nouum contractum induxisse, minime dicendum est, eum quantum ad prorogationem obligari. Praeterea quo ad compromissi dubitationem, illud plurimum obstat: quod si fiat prorogatio compromissi, non censetur poena repetita, l. seruis ea. ff. de seruis exor. Bald. in l. pen. §. vvor. ff. sol. mar. Bald. idem in l. si à te. C. de pact. inter emer. & vend.

Hippol. in singul. 300. & tamen huic obiectioni respondetur, non esse idem de poena quod de iuramento: siquidem poena odiosa est, non ita iuramentum, quod tantum adhibetur ad maiorem promissionis vim. Poenam vero censeri adhuc repetitam in prorogatione, quidam opinatur per text. in l. cum stipulatus sim mihi à Proculo. ff. de verb. obligat. vbi ex iuris consulto Bart. & alij adnotant, poenam non censeri à creditore debitori remissam per hoc, quod creditor diem solutionis debitori prorogauerit: imo iuxta communem opinionem si debitor intra diem prorogatum non soluerit, ad poenam tenebitur. Sed hac in controuersia ipse distinguendum esse opinor prorogationis formam. Quandoque enim ex prorogatione ad tempus ipsum additum producitur conuentio, aut obligatio prior, quae alioqui elapso die primitus constitutio extingueretur, ut in compromisso: die primitus dem poena non censetur repetita regulariter: nisi expressē vel tacite possit colligi in eius repetitionem: contra haerentes consensisse. Sic etenim procedit decisio Bald. in d. §. vvor. quandoque autem prorogatio nullam inducit obligationem ad tempus, vel diem prorogatum: sed extendit ipsum diem, qui praesinitus fuerat debitori ad solutionem eius, quod solvere, aut praestare pure tenebatur: quo casu cū elapso illo die obligatio extincta non sit, sed maneat: prorogatio non mutat obligationis qualitate in, nec eius conditionem: idcirco adhuc manet ad poenam integra obligatio.

Tertio, inde subinfertur: debitore alienius quantitatis, quam solvere intra diem sub poena promiserit, adhuc ad poenam obligari, si creditor diē potulerit, nec debitor intra eundem diem satisfecerit: quod constat in d. leg. cum stipulatus sim mihi à Proculo & his, quae inibi Dd. adnotarunt.

Quarto apparet fideiussorem eius, qui vere debitor est, ac debitam quantitatem intra diem certum solvere promiserit, minime obligatione fideiussoria eximi, licet creditor diē solutionis debitori prorogauerit. Nam quod paulo ante adnotauimus ex l. Labeo. §. vltim. ff. de arbit. locū obtinet vbi dies appositus tendit ad obligationis extinctionem, non autem vbi dies ille obligationem non extinguit, sed solutioni dictus est, sique eius prorogatio miserationis causa: sicut in hac specie explicarunt Host. Anch. Imol. & Abb. in d. cap. constitutus. Bart. in l. Lucius. §. Paulus. ff. de admn. tur. Alex. las. in §. Dec. & Curt. Iun. nu. 11 in l. lecta. ff. si cert. per. Hipp. in Rub. ff. de fideiuss. §. quorum opinio communis est secundum las. & Dec. in d. l. lecta. op. text. in l. vltim. C. de vsur. rei iud. ad fin. quibus accedit satis congrua ratio, qua certissimi iuris est debitorem promittentem creditore debitam quantitatem solvere intra diem certum, duo quidem promississe; nempe centum creditor soluturum, & eidem solutioni satisfacturum intra decem dies: unde licet decē dies fuerint elapsi, aut prorogati, nihilominus manet obligatio ad solutionem. l. Celsus. ff. de arb. cap. cum dilecti. de dolo & cont.

Quinto ut difficultatem istam amplius perstringamus, colligitur decisio Card. falsam esse. Imo & si debitor cum iuramento promiserit centum intra mensem creditore solvere: etiam si ea dies fuerit per creditore prorogata, nihilominus debitor manet obligatus ad solutionem cū iuramento: & ideo prius erit, si intra diem prorogatam creditor non satisfecerit: sicuti aduersus Card. Bald. Felin. Iaf. Deci. & alij, paulo ante citati existimantur: & deinde Deci. ac Francisc. Curt. in d. l. lecta. nu. 11. Bart. Imol. & alij in d. §. & post operis. Marc. Ant. Blanc. de comprom. quest. 7. num. 58.

Sexto, si recte, ac diligenter supra scriptam resolutionem obserauerimus, manifestum erit in quaestione de compromisso, cuius modo mentionem fecimus prorogationem compromissi factam iam extincto priori compromisso, eiusque die transcurra, minime censeri factam cū repetitione iuramenti praestiti in primi compromissi obseruationem, si hac prorogatio simpliciter fiat. Nam in hac specie non est vera prioris compromissi prorogatio, sed nouum compromissum, secundum glossi. & communem in lege. sed si manente. ff. de precario. Barto. & Alex. per text. ibi in l. dies. ff. de damn. infect. notatur in cap. hi qui auctoritate. de prebendis. in 6.

Septimo hinc deducitur quid dicendum sit, vbi prorogatio diei fit intra tempus ipsum ab initio appositum compromisso: an & iuramentum censetur repetitum quo ad diem prorogatum: & sane si ab initio compromissum cum iuramento ita constitutum sit, ut ipsi arbitri, vel compromittentes diem possint prorogare: tunc prorogatio intra diem facta eandem qualitates habet, etiam quo ad iuramentum.

mentum quia ab initio iuramentum cum sensum habet, vt iurans sub religione sacramenti promittit stare sententia arbitrorum, quam ipsi dixerint intra diem ab initio definiturum vel postmodum prorogatum: nec in hac specie de iuramento vel postmodum tractatur: quemadmodum explicat Decimus in d. l. item, in d. cap. de causis, de offic. deleg. nu. 7. & Marc. Ant. Blanc. in d. tractat. de compromissis, quest. 6. nu. 58. post Bald. in d. consil. 436. lib. 1. qui eleganter loquitur.

Octavo, si prorogatio diei, & compromissi fiat intra diem ipsum, simpliciter tamen nulla data prorogandi potestate ab initio, sed ex consensu compromittentium: quidam censent non videri repetitum iuramentum ipsum, quod ita visum est Soc. in d. consil. 99. colum. 2. lib. 3. Bald. in d. consil. 439. lib. 1. Decimus in d. l. item, nu. 14. & in cap. de causis, nu. 7. Marco Anton. in d. quest. 7. nu. 58. quibus ad stipulatur text. insignis in d. cap. penult. de iureiur. quo probatur, ad iuramenti religionem, & vt quis ex iuramento teneatur, non esse satis quod fiat promissio per relationem ad iuramentum iam praestitum: sed est necessaria specialis iurandi forma, vel verbis, vel mente concepta. vnde non sufficit voluntas extendendi iuramentum, iam praestitum ad aliam causam. Huic tamen rationi conatur quidam respondere illum text. intelligentes eo casu, quo iuramentum primum non fuerit praestitum super ea re, de qua postmodum in extensione, aut relatione agitur. Primum siquidem iuramentum in illius capitis casu fuit praestitum super statutis iam eo tempore editis: relatio autem postmodum secuta ad id iuramentum, agit de statutis editis post primum iuramentum, & sic de re distincta ab ea, quae in primo iuramento tractatur. At vbi iuramentum & eius extensio super eadem re contingunt: dubio procul ad religionem iuramenti satis erit sufficiens relatio ad primum iuramentum facta, cuius resolutionis adducunt authorem Barto. in l. vltim. C. de ven. reb. ciuitat. cuius tamen sensus vere non ita accipiendus, sed in hunc modum, vt promissio sub virtute iuramenti iam praestiti, sufficiens sit ad periurii reatum quoties iuramentum primo praestitum comprehendebat id, de quo nunc agitur: ita quidem de interpretatione potius quam de extensione iuramenti tractatur: atque ideo Barto. sententia non omnino excludit decisionem text. in d. cap. penult. quo ad probationem praemissa illationis. Cuius contrarium expressim deducitur ex Bart. Imol. & Iaf. in d. §. post operis. quorum quidem, & aliorum, qui eandem sententiam secuti fuerunt, mens in id tendit vt prorogatio compromissi iurati, eandem iuramenti religionem, & eius vim repetat quantum ad diem prorogatum: idem sensere fere omnes, quibus opinio Cardin. in d. §. nos itaque, displicuit: sed adhuc mihi verior videtur Socin. & aliorum responsio.

Nono ex praenotatis apparet, idem dicendum fore eo in casu, quo dies compromissi prorogatur, ea expressa conditione vt omnes prioris diei clausulae & iuramenti repetita esse intelligantur: aut si compromittentes in prorogatione promiserint sub iuramento prius praestito stare sententiae arbitrorum: etenim non sufficit haec relatio iuramenti ad vim ipsius periurii, nec ad alios eius effectus, nisi iuramentum in specie ac formaliter praestitum fuerit: quod probatur in d. c. penult. Nam quoties dies compromissi prorogatur, licet quodammodo possit censeris idem compromissum. In non ex omnibus §. vlt. l. non distinguemus, §. dies. & l. seq. ff. de recept. arbit. nota. in l. sed nisi manente, ff. de praes. hoc verum est quo ad eius substantiam, non tamen quo ad ea, quae requirunt specialem formam: siquidem negari non potest, quo ad tempus additum, nouum videri compromissum: secundum Bald. in l. si cum dies, ff. de arbit. Nec oberit huic illationi quod compromittentes in prorogatione dixerint, se promittere per idem iuramentum iam ab initio praestitum stare sententiae arbitrorum late intra diem prorogatum: quia nihilominus non censetur iuramentum in specie, prout oportet, repetitum: quod satis constat in d. c. pen. vbi his ferme verbis est facta relatio ad primum iuramentum: tamen si Cald. ibi voluerit in hoc casu iuramentum praestitum, solenniter factam fuisse: quasi iuratum sit per creaturam, & rem sacram eo ipso, quod per iuramentum iam praestitum iterum aliquid promissum fuerit, hoc etenim admittendum non est, nec Rom. Pontif. in d. c. pen. admittere voluit, sentiens hanc relationem minime sufficere ad iuramenti formam.

Decimo, illud est in hac controuersia ex predictis obseruandum, censeris quidem iuramentum praestitum quoad omnes iuramenti effectus per extensionem, aut relationem ad

iuramentum primo praestitum quoties ex aliquot verbis aut coniecturis possit deprehendi mens, & intentio iurantis. Nam cum verba praecise necessaria non sint ad iuramenti vim & effectum, satis erit mentem praesumi vel ex coniecturis vel verbis quibusdam expressis constare, quemadmodum Panor. post alios considerat in d. c. pen. nu. 4. Quo fit, vt si quis iuramento iam praestito ad aliam rem vtatur promittens & iurans eam agere per primum iuramentum, tunc sane non iudicetur iuramenti extensio: sed potius eius solennis forma, quasi iurauerit id expressim per nomen illud, aut rem sacram per quam prius iurauerat.

Fortassis quibusdam disputationem istam diligentius perstringentibus placebit, quo ad octauam & nonam illationem rem esse aliter diiudicanda: atque ob id existimabunt hi, prorogationem compromissi etiam simpliciter factam, aut saltem cum relatione ad iuramentum primo praestitum, iuratum censeris quo ad omnes iuramenti effectus, quod probare conabuntur autoritate eorum, quos octaua illatione retulimus: & quia censentur vnum & idem compromissum: atque iuramentum non tantum in casu vero, sed in ficto sit intelligendum: sicuti paulo post tractabitur in hac prima huius relectionis parte. Nec nunc oberit text. in d. cap. penult. qui tantum agit de extensione iuramenti ad aliam rem distinctam, quae sub primo iuramento minime comprehendebatur. Etenim primum iuramentum in specie illius decretalis non continebat id, in quo postmodum promissio fit cum relatione ad primum iuramentum. At secus erit, vbi primum iuramentum & promissio postmodum facta idem continet, quo ad effectum: Nam etiam si primum iuramentum ad tempus certum restrictum fuerit, ideoque eius vis peritura sit eo tempore finito: tamen quia eiusdem temporis extensio fit per legitimam conventionem cum prioris iuramenti relatione, & extensione, eaque prorogatio circa eandem rem contingat, equissimi iuris est, vt eo casu prioris iuramenti vis obtineat etiam quo ad diem prorogatum: cum semper de re tractetur, quae sub prioris iuramenti religione fuerat comprehensa: quod si exacte pendatur, Bart. significauit in d. l. vlt. C. de ven. reb. ciu. sic denique sententia Antonii in d. cap. ab excommunicato de rescrip. cuius mentionem fecimus in prima huius quaestionis illatione, optime deducitur ex text. in d. c. pen. iureiur. vnde apparet, tertiam, & principalem illationem, qua probauimus non esse ad iurandum verba necessaria, verissimam esse, iureque optimo defendi etiam in his, qui loqui possunt.

Quarto, tam ex definitione iuramenti, quam ex his, quae proxime diximus, infertur, falsam esse Cardin. sententiam: is inquam in cap. praeterea in 1. de spons. scribit susquam dici quinquam periurum, nec quoad periurii reatum censeris iuramentum praestitum, nisi fidem interposuerit expresse per verbum iuro. Hanc opinionem refert & sequitur alter Cardin. Alexand. in d. cap. praeterea, quae tamen falsa est manifeste, pluribus quidem rationibus: sed potissimum, quia ad iuramenti vim & religionem satis est, quod Deus in testimonium aduocetur, sicuti in definitione constat: Deus vero in testem aduocari potest absque specifica mentione huius verbi, iuro: ideoque error Card. patet, & conuincitur palam. Deinde hac de re sunt text. in cap. & si Christus, de iureiur. c. & iurabim. 22. quest. 1. & in c. ego N. eod. titul. quibus probatur, posse iuramenta praestari absque hoc verbo, iuro, quod idem adnotarunt Abb. in c. querelam. colum. 3. de iureiur. Ioan. de Selua. in tract. de iureiur. part. 1. quest. pen. Lancel. Galiula in l. 1. in princ. c. vlt. ff. de verbor. oblig. qui possunt aduersus Cardin. authorem adduci: ne quis existimet, eius opinionem nondum improbatam a quoquam fuisse. quamuis opus non est hac in re, authorem aliquem citare ad conuincendam ita falsam conclusionem. Maxime ex eo nec ipse Card. posset inficiari, multa esse iuramenta, quae per alia verba aliaque forma absque hoc verbo, iuro, concipiuntur: idque variis testimoniis constat. Nam & in lege veteri satis celebratur iuramentum illud: *Viuu Dominus, viuu Deus, ipse enim Deus iurauit*, Num. c. 21. *uiu ego*. & Hieremias cap. 4. *iurabis, viuu Deus, sic & Paul. ad Roman. scribens sepe iurauit per haec verba: Testor Deum, testis est mihi Deus*, ad Rom. cap. 1. Item 1. ad Corinth. cap. 15. inquit Apostolus, quoties morior per gloria nostram, quae verba iuxta Graeca exemplaria manifestissimam iurationem ostendunt: vt animaduertit Rom. Pontifex in d. c. & si Christus. August. in c. no est. 22. q. 1. ex eod. August. lib. 1. de sermone Domini in monte. idem explicat ipse sine ambiguitate ex Graeco dissoluens, sermo

ne 30. de verbis Apostoli. Est autem apud Græcos prepositio quedam, que adiuncta accusatio iuramentum inducit. sic enim Græci per Iouem iurant, *ἵνα Δία*, id est, per Iouem. unde cum Apostolus scripsit ad Corinth. *ἵνα ἵνα ἵνα*, id est, quoties morior per gloriam nostram, iurauit eundem per gloriam, quam habebat in Christo Iesu Domino nostro. quibus tandem satis apparet, non esse necessarium hoc verbū, iuro, ad iuramenti religionem & effectum: imo apud Card. in his commentariis, qui vulgo nunc typis excusi circumferuntur, ipse non potui prædictam decisionem deprehendere.

§. PRIMVS.

De iuramenti forma.

S V M M A R I A.

- 1 An ad iuramenti veram religionem sit necessarium, quod fiat tactis rebus factis & num. 12.
- 2 Iuramentum solemniter deferendum quo maior eius religio, & timor per iury.
- 3 Homagium qualiter apud Hispanos fiat.
- 4 Panagium quid.
- 5 De veterum religione circa iuramentum traduntur aliqua.
- 6 Olachius.
- 7 Tyana aqua.
- 8 Palicorum historia.
- 9 Deli.
- 10 Portunus.
- 11 Iurandum Magnum.
- 12 Qualiter episcopi & sacerdotes iuramentum præstare debeant.
- 13 Per iuramentum etiam in re leuissima contingit mortale crimen esse.
- 14 Mendacium simplex etiam in re verissima peccatum est.
- 15 An liceat iurare per membra Christi.
- 16 Per creaturas quandoque iurare licet.
- 17 Pœna iurantis per membra Christi, mors est.
- 18 Iuramentum per membra Christi, licet illicitum sit, an nihilominus effectum iuramenti habeat.
- 19 Iuramentum præstitum per falsos deos, an habeat rationem veri iuramenti, & in fine huius §.
- 20 Interpretatio text. in c. ecce dico. 22. q. 5. & mihi quid sit lapidem iurare, & Iouem lapidem iurare quid.
- 21 Iurans male, se facturum quod iustum est, si non præstat, bis peccat, & ibid expenditur text. in c. mouet te, 22. q. 1.
- 22 An liceat alterius viti maleficio ad bonum opus, vel ad aliud maleficio dissoluedum.
- 23 Infidelis iuramentum per creatorem celi & terra factum valet, licet ignarus sit Euangelij.
- 24 Iurare veraciter per Deum falsum, an minus malum, quam per Deum verum falso iurare.
- 25 Per iuramentum proprie non committitur ab eo, qui peruersus per falsos deos iurat.

Quinto principaliter, si definitio ad amissimam perpendatur, ex ea probabitur, ad iuramenti religionem non esse necessarium, quod fiat tactis Euangelij, nec aliis diuinis scripturis, nec super aliqua re sacra. Etenim si id tantum exigitur, quod Deus in testimonium vocetur, colligitur aperte satis esse, vt verum sit iuramentum, aliquid promitti aut affirmari adducendo Deum in testem. idem apparet in c. & si Christus, de iureiur. vbi per hæc simplicia verba, *Testis est mihi Deus*, iuramentum inducitur. ad idem conducit text. in c. si aliquis. 22. q. 1. quo in loco ex authoritate Chryostomi tradit Gratianus ita esse iuramentū, si per Deum iuret, ac si per sacra Dei Euangelia iuratum fuerit. huc pertinet text. in cap. rursum, qui clerici vel vouent. quo constat votū simplex nō distinguī à solenni quo ad Deum, & quo ad verā voti obligationem: sic igitur nec iuramentū præstitum tactis sacrosanctis Euangelis à simplici iuramento distinguitur, quoad veram iuramenti religionem. vnde regulariter nō est necessarium, quod iuramentū fiat super re sacra, nec tactis sacris scripturis, quemadmodum communi Doct. sententia probatur in Rubr. de iureiur. vbi Aleiat. n. 29. scribit hanc opinionem communem esse, eam secutus. Quandoque tamen satius est, iuramentum fieri tactis rebus sacris quandoque necessarium. Satius equidem ad terrorem hominū, qui temere iuramenta violare non erubescunt. nam etiam si idem periurium cōtrahatur, ab eo qui simpliciter iurauit, & ab eo, qui tactis sacrosanctis Euangelis, aut aliis rebus sacris iuramentū præstitit: maior tamen pœna plerumque à legibus in posteriori casu, quam in priori statuitur: ac grauius quidem est peccatum: ac denique maior peierandi religio ob maiorem iurantium timorem. Scribit etenim August. in epist. 154. ad Pablicolam, quanto enim id, per quod iuratur magis sanctū est, tanto magis est pœnale periurium, c. mouet. se. 22. q. 1. Nam & D. Thom. docet 2. 2. q. 98. art. 3. ad 3. grauius esse peccatū quo ad periurium, si quis solenniter iuret per Euangelium, quā si per Deum communi sermone: tum propter scandalum,

tum propter maiorem deliberationem. Qualiter autē iuramentum fieri consueuerit apud Hispanos tradit l. 4. tit. 26. part. 4. & l. 25. tit. 16. part. 3. de quo etiam scribit Carol. Molin. in consuet. Paris. §. 2. gloss. 3. colum. 3. & Spec. tit. de feud. §. 2. num. 12. Homagium autem Græcam dictionem esse, non temere asseruerari potest. Nam sicut Panagium & Græca dictio significat iuramentum illud, quod regi post electionem eius, antefane alias omnes sibi subditi præstant: quasi *ἵνα ἵνα*, id est, commune iurandum, aut omnium iuramentum. auctore Paulo Emilio de rebus Francorum, lib. 6. & lib. 7. in eius initio. Sic Homagium, & Græce *ἵνα ἵνα*, dici potest iuramentum commune, quod simul præstatur, ab *ἵνα*, quod est simul: aut ab *ἵνα ἵνα*, quasi commune sacrum. Apud veteres etiam in his iuramentis præstantis, etsi falsam religionem colerent, quædam peculiaris religio obseruabatur ad timorem diuini numinis, quod maxime timebant, atque reuerabantur, ne peritura committerent. Nam C. Plin. naturalis historia lib. 31. cap. 2. Amnis, inquit, Olachias in Bithynia Briazum adluit, hoc est, & templo, & Deo nomen, cuius gurgite periuri notantur pati velut flammam vtentem. Philostratus ad hæc in vita Apollonij Tyanaei lib. 1. agens de eo loco. Est autem, ait, iuxta Tyana aqua, quam aiunt Ioui sacram, quam indigene inextinguibilem vocant. Fons eius frigidus sane scateret, ebullit, non secus atque igne calefactus lebes hanc pueris & iurandi fidem seruantibus viris aspectu placidam, gustuque dulcem perhibent: periuri vero & inuidiam palam aduerterunt: repota namque oculos pedesque ac manus peieratis in vadit aqua intercutit, ac tunc totū corpus inquinās, nec illinc descendendi datur facultas: sed eo loco permanens corā aqua ipsa, suā deplorat infirmitatē palā, quod peierauerint profitescentes. Macrobius lib. 5. Saturn. 19. Palicorum historiam enarrans ad interpretationem carminis Virg. lib. 9. Aene. vbi implacibilis ara Palici, scribit, Lacus non longe inde fuit, quos incolit Delos appellatur, si atresque eos Palicorum existimant, & habentur in cultu maximo, precipueque: circa exigendum iuxta eos iurandum, presens & efficax nomē ostenditur. Nam cum furti negati, vel euulsi, modi rei fides queritur, & iurandum a suspecto petitur, vtique ab omni contagione mundi ad crateras accedunt, accepto prius fidei iussore à persona, que iurata est de soluedo eo, quod peteretur. si addixisset euentus: illic inuocato numine testatum faciebatur esse iurato, de quo iurabat, quod si fideliter faceret, discerebat ille: si vero subesset iurando mala conscientia, mox in lacu amittebat vitam falsus iurator. Hæc res ita religionem fratrum commendabat, vt crateres quidem implacibiles vocarentur. hæc tenus Macrobius. Idem fere tradit ex Arist. lib. de admir. naturæ. Leoniceus lib. 2. de varia hist. c. 6. Meminit etenim Aristoteles Palicorum fontis, iurandi, & tabellarum, quæ in aquam mittebantur: quæ quidem si non fuisset salium iuramentum, & mergebat: sin minus euanescebant. Quod & Stephanus Sideritribus, tradit, & paulo aliter Diodorus Sicul. l. 11. Hinc Silius Italicus l. 14. scribit: *Et qui præsentem domitam periura Palici Pœnora supplicio. Cuius & aliorum ideo libenter mentionem fecimus, quod manifestum sit, adhuc apud Ethnicos, iuramenti religionem ita obseruatam fuisse, vt grauiora existimarentur ea periuria, quæ contingerent in iuramentis super rebus quibusdam sacris præstitis: ac deinde diuina vltio expectaretur, timereturque ab his, qui specialia quadam numina quo ad iuramenti religionem minime reuerentur. Scribit & ad hæc Pausanias in Corinthiacis, vbi de Portuno meminit: Est & cella, quod Penetræ appellatur: aditus est ad eā subterraneus. ibi vero Portunum latere aiunt, ac si quis vel ciuis, vel hospes eo in loco peierarit: quin periurij pœnas det, effugere nulla ratione queat. Idē Pausanias in priore Eliazorū tradit multa de iureiurando, quod olim, auctore, Homero, fiebat super exsectis suis testiculis: & de signo apud Olympiam Iouis Horcij, id est, iurandi vindicis: cuius facies erat perfidiosis hominibus formidanda. Idem fortasse, quem Romani Diuum Fidium appellauerunt. Erat & apud Siculos iurandum, quod magnum appellabant. Nam is iurandi fidem præstat, auctore Plutarch. in Dionis vita, descendit in templū Thesmophorū, & quibusdā pactis sacrificijs, Deo purpuram induit: tum ardentem captans faculam iurat. Hæc sane ratione ob maiorem quidem iurantium timorē olim permillum fuit, quod iuramenta præstaretur, ac fieret in ecclesijs sub auctororum reliquijs. I generaliter §. vlt. C. de reb. arch. Regia. l. 1. & 19. tit. 11. part. 3. quod & Bal. præter alios adnotauit*

causis in cap. 1. col. 1. de noua for. fide. & in c. 1. §. item sacramenta. 2. col. de pace iuram. sim. Hodie vero Tarina consitit. 67. iustissimis protecto de causis statutum est, quod iuramenta minime fiant, nec præstentur super altariibus, aut sanctorum reliquiis, quamuis id a parte petiti fuerit.

11. Est igitur obseruandum regulariter non esse necessarium ad veram iuramentum religionem, quod id fiat super rebus sacris eis equidem tactis: licet hæc solennitas aliquot in casibus iure necessaria sit, in quibus iuramentum aliter præstitum vim vllam non habet, quantum attinet ad iuris effectus: quemadmodum *Communium omnium Doctorum sententia definitur extat in d. rub. de iureiur. & probatur in c. hertanur. 3. q. 9. c. testimoniu. 12. q. 1. Clem. 1. §. porro. de heret. c. vlt. in prin. de iur. calu. & alius in locis iuris vtriusq; vbi requiritur ad effectus iuramenti, quod præstetur tactis rebus sacris. Quod si lex exprimat, corporaliter iurandum esse, satis erit, scripturam quamlibet sacram tangi: si vero in specie sanxerit, iuramentum præstandum fore super Euangelis, tunc necessario fieri debet tactis Euangeliorum libris, gl. in auct. vt iurandum, quod præst. collat. 2. verb. quatuor. & in d. Clem. §. porro. quam dixit singul. Abb. in c. vlt. de iura. calum. 2. col. idem in c. tuis. col. vlt. de testib. Dixit magistrum esse Barb. id d. c. vlt. col. 4. meliorem iuris las. in auct. sacramenta puberem. col. 3. C. si aduers. vers. commendat. Abb. in c. & si Christus. & in rub. de iureiur. Nam cum in iuramento tactus à iure exigatur, quod fiat tactis Euangelis, receptum est non aliter testimonium validum esse, nisi fiat iuramentum tactis Euangelis, nec sufficit alium sacrum librum tangi iure scripto considerato: consuetudine tamen obtentum est, satis esse, id iuramentum præstari super crucem, glo. in lig. nis in d. auct. vt iurandum, cuius meminit Alex. in l. 3. §. iurari. ff. de iureiur. not. Abb. in d. c. tuis. col. vlt. idem in c. fraternitatis. de test. ad. fin. & cons. 68. lib. 2. Imo si à tabellione scriptum sit, Semp. omnium iuratum dixisse hoc testimonium, præsumendum erit, hunc testem solenniter iuramentum præstitisse, tactis inquam sacrosanctis Euangelis, aut cruce, secundum Imol. cap. 56. præsertim quia ita consueuerunt tabelliones scribere, vt post alios explicat And. Alciat. in rubr. de iureiur. in fi. ex eo, quod per locum à consuetudine generali præsumantur seruata seruanda, vt inquit Baldus in l. vlt. in fin. C. si ex fals. in iuramen.*

Caterum in casibus iure expressis, quibus iuramentum fieri debet tactis sacrosanctis Euangelis, etiam [†] episcopus iurare debet tactis ipsis Euangelis. c. testimonium. §. episcopus. 11. q. 1. in auct. de sanctissimis episc. §. nulli. vers. indictum. c. ego. N. de iureiur. c. quoties. 1. q. 7. cap. quoties. §. porro. de purg. canon. quibus refragatur text. in d. c. vlt. in prin. de iuram. calum. qui probat, Episcopum iuramentum non teneri sacra tangere. idem voluit gl. in c. vt iur. de elect. in 6. tex. optimus in c. si quis presbyter. 2. q. 6. quem dixit sing. Abb. in d. c. vlt. quo in loco Barb. col. 4. eiusdem mentionem fecit. Etenim ex eo apparet, presbyterum non teneri, cum iuramentum præstat, sacra tangere: sed satis esse per suam consecrationem tangendo proprium pectus iurare. idem adnotauit Guido Pape q. 615. quamobrem considerandum est episcopum, aut presbyterum regulariter in præstatis iuramentis non teneri sacra tangere. Ab hac tamè regula excipiuntur causæ graues: itè & omnes illæ in quibus iure expressim specialiter sit, Episcopum, aut presbyterum debere tactis sacris iuramentum præstare, sicuti docet Pan. in d. cap. vlt. de iur. calum. [Huius denique solennitatis, qua iuramentum præstari solet, tactis sacrosanctis Euangelis meminit & Sozomenus lib. 6. Eccles. hist. c. 30. Iustinianus nouella 73. & 114. & laum furiosus. §. sed cum antiquitas. C. de curat. furios.]

Sexto, cum ex diffinitione constet, per iuramentum Deum ipsum adduci in testem, patet manifeste, periurium [†] saltem iuramenti assertorii, semper esse mortale crimen, etiã si in re leuissima contingat. Nam citare Deum in testem falsi, charitati eius contrarium est. Quia atrocissima fit iniuria in eius veritatem, quæ quidem contumelia non potest absque peccato mortali contingere. quod nos ex duo Tho. in 2. q. 98. art. 3. adnotauimus c. 1. nu. 2. lib. 1. variat. resol. quo in loco de iuramento promissorio in re leui præstito etiam tractauimus. His accedit, quod mendacium [†] simplex vtunque in re leuissima contingat, non potest dici citra peccatum saltem veniale, c. 1. 22. quest. 2. mendacium igitur non simplex, sed cū testimonio diuini numinis cõtingens, dubio procul absq; mortali culpa dici nõ poterit. Sic sane periurium assertorium nulla ex causa defendi potest, quin mortale crimen sit: quum si fuerit ob cauendam mortem inno-

centis, ob liberandam à prodicione & incendio totam rempub. aut sane ob saluandam proximi animam ab æterna damnatione: cuius rei testis est locupletissimus D. August. in lib. contra mendacium, qui de simplici mendacio expressim loquutus, idem fortiori ratione præmittit in mendacio, non simplici, sed quod periurium admistum habeat.

Septimo ab eadem definitione deducitur quaestio illius resolutio, qua controuertitur, an liceat iurare per creaturas. Etenim [†] cum in iuramento de testimonio diuino tractetur, planum quibusdam videtur non esse per creaturas iurandum: imo id iuramentum ad speciem idololatriæ pertinere, etiam si iuratio vera sit: quandoquidem per hæc iuramenta constituitur in creaturis iuramenti finis, illisque reuerentia Deo debita exhibetur, quod probare quidã conantur autoritate Euang. Math. cap. 5. quo in loco Iesus inquit: Nolite iurare omnino, nec per celum, nec per terram, quibus verbis, vt Hierom. asseuerat, non prohibuit Christus iuramentum quod per Deum fit, sed quod per creaturas præstatur. sic & eundem locum intellexit Innoc. III. Pont. Max. in c. & si Christus. de iureiur. His accedit tex. in c. si quis per capillum. 22. q. 1. vbi Pius Papa acerrime increpat, ac reprehendit iurantes per creaturas, eosque puniendos esse graui pena censet. idem constat in aucten. vt non luxurientur contra naturam, qua quidem constitutione satis reprobatur extat, quod per membra Christi, aut virginis beatissimæ, ac per creaturas iuretur. In contrarium adduci solet text. in c. 42. Genes. vbi apparet Ioseph iurasse per salutem Pharaonis. At idem satis frequenter constat apud Christianam religionis cultores per Euangelium, & per crucem iurari, & sane id fieri absq; offensa diuini numinis, c. qui iurat. 22. q. 5. c. si aliqua. 22. q. 1. c. ego. N. de iureiur. quod & alibi sepius commemoratur, ergo per creaturas iuramenta fieri possunt, nec inde vllum contrahitur peccatum. Hac ratione gl. in d. c. & si Christus. verb. creaturam. scribit, iuramenta per creaturas fieri posse in casibus iure expressis, non in aliis. ea tamen resolutio nõ recte difficultatem istam explicat: siquidem rationem veram omittit, ex qua quandoq; licitum esse iudicetur in iuramentum per creaturas. idcirco agendum est de intellectu earum autoritatum, quas modo in huius quaestiois examen adduximus. Primum etenim locus ille Math. c. 5. non ita distincte intelligendus est, vt Innocentius eum intellexit. Nã dupliciter per creaturas iurare contingit, vno modo constituendo in illis iuramenti finem, & exhibendo eis reuerentiam, quæ Deo debetur: & tunc species est idololatriæ, & blasphemia quædam: licet veritas iurationi subit. Atque iuxta hunc sensum iuramenta per creaturas fieri non debent, imo illicita sunt, maximaq; ratione improbat. Altero modo iuratur per creaturas referendo eas in creatorem, cuius numen & maiestas in illis existit, seu qua ex parte à Deo ipso creaturæ sunt cõditæ. hoc enim casu licitum est per creaturas iurare eo modo, quo licitum est per Deum ipsum iuramentum facere. Iuxta hunc sensum accipiendæ sunt autoritates, quibus probatur, licitum esse iurare per creaturas, quemadmodum tradiderunt S. Tho. 22. q. 89. art. 6. Pã. post alios. in d. c. & si Christus. col. 4. de iur. & Selua in tract. de iur. part. 1. q. vlt. sic, cū quis iuramentum præstat per Euangelium, iurare intelligitur per Deum, cuius veritas in ipso Euangelio continetur. Item, qui iurat per crucem, per ipsum iurat Deum, qui in eo ligno crucis mortem passus est pro redemptione humani generis. Illud autem iuramentum, quod fit per salutem principis, cuius meminit sacra historia d. c. 42. Genes. & l. si cui. §. vlt. ff. de iureiur. in vim potius execrationis adsumitur: quasi creatura adducatur, vt in casu iudicium diuinum exerceatur & eius salus Deo obligetur: sicuti cum quis per propriam vitam, per filium suum, aut per aliam creaturam, quam admodum diligit, iurat. Quandoque salus Principis in vim iuramenti intelligitur adducta ad testimonium, vt tandem per Deum iuratum esse intelligitur, cuius in iudicio præcipue vera principis salus consistit, & submittitur: aut equidem iuratur per veritatem diuinam iustitiæ: ad cuius executionem Principes terræ constituuntur, vt Thom. in d. art. 6. interpretatur posteriorem sensum secutus, execrationis vero sensus aptior est his iuramentis: nisi aliud subiecta materia dictauerit. Nã creaturam iustitiæ Dei in confirmationem veritatis sic obstringimus, & obligamus, vt si aliter res habeat, quam affirmamus, Deus in illa creatura vlciscatur periurium nostrum.

Non oberit locus ille Math. c. 5. quia verba Christi, quæ inibi referunt, vt intelligi possunt de iuramento, quod fit per

creaturas secundum sensum priorem: nempe exhibendo eis reuerentiam, quæ Deo soli debetur, & constituendo in eis iuramenti vim & finem. Hoc etenim modo illicitum est per creaturas iurare: quemodmodum Hiero. Thom. & alii interpretantur. Aut plane sensus illorum verborum is est, vt Christus nos deterere voluerit ab omni iurandi forma, siue per Deum, siue per creaturas: siquidem, vt auctor est Augustinus, ne quis arbitraretur, iuramenta quæ fiunt per creaturas, non deberi Deo, admonuit nos Christus veritatis contraria, docens hæc esse vera iuramenta: & ideo ab eis abstinendum fore, ita quidem, vt quibus casibus per Deum iurare non licuerit, nec item liceat iurare per creaturas. Vnde argumentatur Christus Iesus à minori ad maius: prohibens etenim iuramenta per creaturas in Deum relatas, prohibet manifeste iuramenta per ipsum Deum. Nec tamen ex hoc statim sequitur, non esse licitum iurare indistincte: nam dubitationem istâ paulo post dissoluemus.

Id vero, quod adduximus ex c. si quis per capillum. ita erit intelligendum, vt sciamus blasphemiam esse iurare per pudenda membra Christi, aut virginis Mariæ. hæc namque iuramenta non possunt fieri absque maxima iniuria diuini nominis. Blasphemia siquidem est proprie vituperium, aut conuiuium cum diminutione honoris diuini: vt explicat Hugo de sancto victore lib. de fructu carnis & spiritu. cap. 6. de quo in hac prima huius operis parte aliquid inferius tractabitur. Igitur & si Christus re vera habeat illa membra pudenda, vt quilibet alius verus & integer homo, eaque ratione illa nominantes minime mentiantur: tamen dum illa in Christi ignominiam & vituperium nominant, volentes ex ipso modo pronuntiandi innuere aliquid esse in Christo ignominiosum, & vituperabile, blasphemi veri sunt: & ideo grauissimis pœnis puniuntur, in d. c. si quis per capillum. & presertim in d. authent. vt non luxurientur contra naturam, quo pœna mortis imponitur. Quam constitutionem ita intelligit Ioan. de Selua, in tract. de iureiur. part. 1. quest. vlt. qui eam pœnam mortis locum habere censet aduersus eos, qui per membra Christi inhonesta iurauerint: cum ea iuratio manifestam blasphemiam habeat, quod etiam probatur à multis aliis, quorum mentio statim fiet, maxime iurationem istam per membra inhonesta Christi blasphemiam esse, deducit ex blasphemix definitione Alfonso à Castro lib. i. de iusta heret. punct. cap. 12. Non me later quibusdam visum esse, blasphemiam committi aduersus maiestatem diuinam, si quis per Dei, aut virginis matris membra quæcunque etiam honesta iurauerit, quod sensit gl. in cap. 2. de maledictis. dum allegat text. in d. cap. si quis per capillum. Bart. in d. authent. vt non luxurientur contra naturam. Alexand. cons. 233. lib. 6. hanc tamen opinionem ipse tunc solum admitterem. vbi quis esset consuetus his vt iurationibus: nam eo casu propter contemptum satis præsumptum diuinæ maiestatis, existimarem eum blasphemum esse, & puniendum fore graui pœna, quæ in d. authent. statuta est, secundum Petrum, Cynum, Bald. & Salycet. in l. 2. Cod. de rebus credit. & iureiur. Bal. in l. 2. C. ad leg. iul. maiestatis. Anan. in d. c. 2. de maled. celum. 8. & Nicol. Boer. in decisione 301. nu. 11. imo fortassis nec illius Authenticæ constitutionis pœna, nec, item per leges Regias statuta contra blasphemios in praxi, obtinebit in eos, qui per membra Christi, etiam pudenda iurauerint: tamen grauisime sint arbitrio iudicis puniendi. Nam & Syluester in verb. iuramentum, 2. quest. vlt. censet non esse veram blasphemiam: sed fictam, & virtualem, si quis per inhonesta membra Christi iurauerit, licet secundum eum mortaliter peccauerit. Iuratio vero per membra honesta Christi, si desit contemptus & consuetudo iurandi, non est mortale crimen, sed veniale: vt colligitur ex Angelo in verb. iuramentum, 3. quest. 12. quod probatur in d. c. si quis per capillum. vbi pœna imponitur ita iurantibus: ex qua signum maximum est. eam iurationem culpam habere, quamuis Syluest. nullum esse in hoc peccatum existimet, si absint contemptus, & irreuerentia: idem tenet Florent. 2. part. tit. 10. cap. 4. in princ. Hæc autem de praxi diximus, existimantes nihilominus proteruos, istos qui per membra Christi maxime inhonesta iurauerint, seuerissime puniendos fore, siquidem Carolus Cæsar lege lata in Toletano conuentu anno vicefimo quinto sanxit. pœnas statutas aduersus blasphemios per pragmaticas constitutiones, debere obtinere, & infligendas esse contra iurantes per membra Christi, & Deiparæ virginis. Verum in hac questione obseruandum est, cum canonum præfatum per creaturas eo modo iuratum, quod

iure reprobat, nempe exhibendo ipsis creaturis reuerentiam, nihilominus seruandum fore, iuramenti ratione: licet probat text. in d. cap. & si Christus. vers. & quamuis. vnde adnotarunt Abb. & alii, iuramentum seruandum esse in vim iuramenti, etiam si fiat eo modo, quo iure prohibitum est. idem notat ipse Panor. in cap. 2. de arbit. hanc conclusionem inducens ad intellectum auth. decernimus. C. de arbit. quæ licet iuramentum fieri prohibeat, non tamen ex hoc tollit iuramenti vim; quam id habet ex l. naturali & diuina, quo ad rationem periurii. idem dicendum erit in eo casu, qui traditur à Taurina constit. 67. cuius paulo ante mentionem fecimus, text. tamen in d. c. & si Christus. plane procedit quantum ad hanc conclusionem: si iuramentum fiat per creaturas relatas in ipsum creatorem. hoc etenim sensu verum constituitur iuramentum, quod & ratione periurii habet, si non fuerit seruatum: quemadmodum constat ex his; quæ paulo ante diximus. sic & iuramenta præfata per Deum ipsam, aut per diuorum reliquias ad ipsum Deum relatas, aut per sancta Euangelia: etiam si à iure prohibeantur, quoadque ob specialem rationem, quæ non pertinet ad iustitiam, nec veritatem, comites scilicet iuramenti: de quibus alias, nihilominus iuramenta censentur, vimque iuramenti habent quo ad periurii notam. Etenim quamuis prohibitum sit, iuramentum fieri super aliqua re sacra ob aliquam specialem causam, que legislatorum ad eam prohibitionem induxerit: tamen si fiat, tunc aduertatur: vel non fuerit ipsius promissionis seruata fides. Hoc enim in d. c. & si Christus. satis probatur. Imo & si absque iudicio iuramentum fiat assertorium, periurium ex eo constabit, si falsitas iurationi subsit. Quod si per creaturas iuratum fuerit exhibendo eis reuerentiâ illâ, quæ soli Deo debetur, aut in eas dirigendo iuramenti finem: tunc aliter erit res definienda, quandoquidem hoc iuramentum ad idolatriam pertineat, sitque par omnino his iuramentis, quæ per falsos deos præstatur, c. si quis, 22. q. 1. idcirco queritur, an iuramentum per falsos deos factum, sit seruandum, & rationem habeat veri iuramenti quoad periurium, & alios iuris effectus? & sane, quod Christianus iurans per falsos deos, et si grauissime peccet, teneatur id iuramentum seruare, not. Innoc. Panor. col. vlt. & alij in d. c. & si Christus. Alex. in l. 3. §. nisi, de iureiur. Io. de Selua. in tract. de iureiur. an. q. 1. ad fin. pro quorum sententia induci solet ex dicto August. sermone. 28. de verbis Apost. tex. in c. ecce dico. 22. q. 5. in hæc verba: Ecce dico charitati vestre, & qui super lapidem falsum iurat, periurus est. vnde hoc dico, quia multi etiam in hoc falluntur, & putant, quia nihil est, per quod iurant, non se crimine teneri periurii. Proflus periurus es, quia per id, quod sanctum non putas, falsum iuras. si tu illud sanctum non putas, sanctum puta, cui iuras: non enim quando iuras, tibi aut lapidi, sed proximo tuo iuras: homini iurante lapidem, sed nunquid non ante Deum non te audit lapis loquentem: sed punit Deus te fallentem. Hæc tenus Gratianus ex Augustin. ad cuius canonis aut decreti intellectum duo sunt consideranda. Primum quidem, quid August. senserit, dum tamen mentionem fecit iuramenti, quod super lapidem fit: & sane apud Gentiles omnium iuramentorum sanctissimum erat, Iouem lapidem iurare: inde sumptum, vt quidam interpretantur, quod in præfatis feriendis federis ritu pater patrus manu tenens lapidem conceptis verbis iuraret, & tunc suam lapide ferret dicens: si fecerero, Iouem caterosque Deos precor sic me feriant, vt & ego hodie porcum hunc filice percutiam: aut in populum Romanum ita conceptis verbis: si populus Romanus prior defecerit publico consilio, tu Iupiter illum sic ferito, vt ego hunc porcum hodie feriam. statimque pater patrus porcum saxo filice percutiebat, quemadmodum auctor est Tit. Liu. lib. 1. ab vrbe condita Decadis prima. idem Liuus lib. 21. agnū in hoc iuramento percuti refert, ita scribens de Annibale, præmiaque militibus promittente, eaque rata scrirent fore, agnum laua manu, dextra filice retinens, si falleret, Iouem caterosque precatus Deos, ita se mactaret, quemadmodum ipse agnum mactasset: & secundum precationem caput pecudis saxo elisit. Huius iuramenti meminere Aulus Gell. lib. 1. Noct. Act. c. 21. Iouem, inquit, lapidem quod sanctissimum iusiurandum est habitum, paratus sum ego iurare. Virgilium hoc nunquam scripsisse miror. Marcus Tul. lib. epist. 7. ad Trebatium, epist. 12. scribens, quomodo autem tibi placebit, Iouem lapidem iurare, cum scias iratum esse Iouem nemini posse ferrem Apuleius in serm. de Dro Secretis quid

quod igitur, inquit, iurabo per Iouem lapidem Romano vetustissimum ritu? Aliis placet huius iuramenti originem deici ex eo, quod olim apud Romanos iuraturi per Iouem lapidem, tenere silicem solebant, eiusmodi fere verba pronuntiantes: si sciens fallo, qui me despicit, falsa vrbe, arce-
 que, bonis eiciat, vt ego hunc lapidē. Itatim autem lapidem pronucebat. Cuius quidem ritus auctor est Festus Pompeius, cui conuenit mirum in modum Polybius ita scribens: ergo, Carthaginenses deos patrios iurati sunt. Deinde inquit, Romani per lapidem secundum vetustissimum ritum, Martis, Quirini que numinibus additis, iusturādum pręstiterūt. Ritus vero lapidis fuit huiusmodi: Pęcialis sumptus in manibus lapide postquam de fędere inter patres conuenerat, hæc verba dixit: si recte ac sine dolo malo hoc fędus, atque hoc iurandum facio, dii mihi cuncta pręstent fęlicia: si aliter aut ago, aut cogito, cęteris omnibus saluis ipse pereā, vt lapis hic de manibus meis decideret. Nec plura loquutus manu lapidem excussit. hæc apud Polybium [lib. 4. apud quem, non per lapidem, sed per Iouem lapidem: & iterum, ritus vero iuramenti per Iouem lapidem, non ritus lapidis, legendum esse censo ex Gellio, Cicerone & Apuleio. In-terpres etenim Latinus legisse videtur in Gręco codice, cum legendum sit *id est Iouem lapidem*.] Huc peruenit locus lubofecurus apud Cicer. lib. 7. epist. 1. ad Mar-
 tium, cuius hæc sunt verba: deliciae vroe tuae nosse Asto-
 pus eiusmodi fuit, vt ei desinere per omnes homines lice-
 ret, is iurare cum cępisset, vox eum deficit in illo loco, si sciens fallo. His accedit Plutarch. in *Sylla*, vbi L. Cinnæ con-
 sulis meminit, is, inquit, Capitolium ascendens, lapidemque manu tenens, iuratus est sibi: deinde pręsentē multitudinem imprecatus est, nisi amorē in illū, beneuolentiamque seruaf-
 set, non fecus ex vrbe extrudi, ac lapis e manu, & lapidem abiecit in humum. hæc Plutarch. igitur ex his apparet, quid apud Aug. sit per lapidem, aut super lapidem iurare.

Alterum, quod ad prædicti c. intellectum attinet ex eodē Augusti sermone deducitur, apud quē in his codicibus, qui modo quam emendatissimi circumferuntur, alter locus ille legitur, quam apud Gratianum. Et ecce, inquit Augustin. dico charitati vestrę, & qui per lapidem, falsum iurat, periurus est. vnde hoc dico, quia multi & in hoc falluntur, & putant quia nihil est per quod iurant, non se crimine tene-
 ri per iurii. profusus periurus es, quia per id quod sanctū pu-
 cas, falsum iuras. Sed ego illum sanctum non puto. sanctum puta cui iuras, non enim quando iuras, tibi aut lapidi iuras, sed proximo iuras, Homini iuras ante lapidē, sed nunquid non ante Deum? non te audit lapis loquentem, sed punit te Deus fallentem. hæc tenus Augusti. qui aduersus iurantē per falsos deos, vt eum periurum esse conuincat, argumentatur à diuisione, aut à sufficienti partium numeratione, duos casus constituitens. vnum quidem cum is, qui iurat per lapidē, vel falsos deos, putat sanctum esse id, per quod iurat: alterū vbi iuramentum præstans, non putat sanctum esse id, per quod iurat. Et in vtroque casu censet periurum esse, qui falsum iurauerit, in primo quidem quia falsum iurat, per id, quod sanctum putat, in secundo ex eo, quod falsum iurat, per id, quod sanctū putat, is, cui iurat, vel quia existimare debet illum, cui iurat sanctum esse quo ad iuramentū & promissio-
 nis executionem. Vnde ipse opinor apud Gratianū depra-
 uatam esse Augustini literam, quę vtcunque sit, probat, periurum esse eum, qui per falsos deos iurauerit, atque ideo in iuramento promissorio vera erit Doctorum sentētia, dum ipsi opinantur, iurantem per falsos deos, teneri ad iurame-
 ti obseruationem.

¶ Eandem opinionem plurimum eadiuuat tex. in c. *Mouet*. 22. q. 1. ex eodē Aug. in epist. ad Publicolam, *epistolam qui-*
 dem 154. cuius hæc sunt verba iuxta ipsius Aug. tex. Mouet te certe, vtrum eius fide vtendum sit, qui vt eam seruet per
 demonia iurauerit, vbi te volo prius considerare, vtrum si quispiam per deos falsos iurauerit, se fidem seruaturum, & eam non seruauerit, non tibi videatur bis peccasse? Si enim tali iuratione promissam custodierit fidem, ideo tantum peccasse iudicaretur, quia per tales deos iurauerit: illud autem nemo reprehenderet, quia fidem seruauit. Nunc vero quia iurauit per quos non debuit, & contra pollutam fidē fecit quod non debuit, bis vtique peccauit. At per hoc qui virtutē fide illius, quem constat iurasse per deos falsos, & vti-
 tur non ad malā rem, sed ad licitā & bonā, nō peccato eius se locat, quod per demonia iurauit, sed bono pacto eius, qui

fidem seruauit. Hęc Augustinus, quem referre libuit, quia apud Gratianum aliquot eius verba fuere mutata. Attamē hæc autoritate constat, seruandum fore iuramentum, quod fit per falsos deos. Imo & illud ex loco deducitur, non peccare eum, qui ad confirmandam simplicem conventionē, exigit iuramentum ab eo, qui per falsos deos iuraturus est, nempe ab infideli. Qua ratione motus scribit Angelus in *summa in verb. superstitio*. §. 13. posse quempiam absque peccato vti alterius maleficio ad tollendum malum ab alio, vel à se, modo ille maleficus paratus sit artem illam exercere: sicuti potest fidelis ab infideli, quem tertio scit per falsos deos iuraturū, exigere iurationem ad confirmationem pacti simplicis. Verum opinionem istam Angeli falsam esse censet Syluest. in *verb. maleficium*. *quasi*. 8. dicens opinionem istam esse valde absurdam & periculosam, nec posse commode iure defendi. Cū petitio ista, aut vsus huius opera sit directe consensus in peccatum: quia per illud maleficium alter tolli malum non potest, quam cum peccato mortali, sicut manifestum est. Nam quisquis ab alio petit, vt faciat id quod sine peccato facere nō potest, peccat: quia sic petens consentit iniquitati alterius, inducendo illum ad peccatum. Nec vllam habet excusationē à peccato, petens, vt alter maleficio vtatur, quod maleficus ille, à quo petit, paratus erat ad cuiuscunque petitionem maleficium operari. Etenim & si ille paratus esset, non tamen hoc particulare maleficiū fuisset operatus, nisi ille petiisset. Vnde euidenter apparet, illius petitionem causam fuisse proximam, quod maleficus ille illud in specie maleficiū commiserit. Si quidem si petens non fuisset maleficus, non fuisset illud particulare maleficium operatus: & illo petente fecit: ergo ille petens fuit causa, quod alius maleficiū perpetraret: idcirco illum peccare conuincitur, quia alium ad peccatū induxit, & proximam peccati causam dedit. Sic denique Angeli sententia improbat: aduersus quem contrarium tenuere Ioan. Maior. in 4. *sentent. dist. m. 34. q. 2. colum. 8. Caieta. in opusculis, q. de maleficiis*. & eruditissime Alfonso à Cast. lib. 1. *de iusta heret. punit. c. 15*, quibus parum obert text. in d. c. *monet te*. Quia ille qui petit ab infideli quod simplex pactum iuratione confirmet, non equidem petit quod id iuramentum per falsos deos fiat. Sed petit iuramentum, quod ab altero potuisset legitime per verum Deum præstari: cum res licita petita fuerit. Si autem infidelis per falsos deos iurat, culpa est ipsius iurantis, non autem iuramentum exigentis: quia is, qui exigit, id petit ab illo, quod ille, si vellent, bene facere potuisset. Quod si quis ab infideli petierit, vt is per falsos deos iuramentum præstet, peccaret diabolo procul petens id, quod aperte peccatum est. Sic qui petit mutuum pecuniam ab eo, quem scit aliter quam sub vsuris non mutuaturum, non peccat. Quia rem petit, quæ non solum sine peccato, sed & cū merito fieri potest. Si autē vsurarius non vult dare mutuum sine vsura, culpa est ipsius vsurarii: non autem petentis, qui petit ab altero, quod ille si vellent sine peccato, & cum merito facere posset. Nam si petiisset quis mutuum pecuniam sibi dari sub vsuris, certe peccaret: quia de re tractauere Caiet. 2. 2. q. 78. art. 4. post 8. Tho. ibi, Adrianus quodlib. 3. art. 2. Syluest. in *verb. vsur. vltimo. 2. col. Abb. Anania & Cardin. in cap. super eo, de vsuris*. Fit igitur ex præmissis factis manifestum, seruandum fore iuramentum, quod fuerit factum per falsos deos.

Ego sane, quoties iuramentū fit ab infideli, non quidem per falsos deos, sed per Deum creatorem cęli & terrę, quę naturali lumine cognouit, quamuis à lege Euangelica is alienus sit, existimo hanc iurationem verum iuramentum esse, eiusque ratione periurium committi, si vel falsum iuratur, vel quod promissum sit, non fuerit seruatum. Fit etenim hoc iuramentum per verum, non per falsum Deum: atque ideo veram iurandi religionem habet. At si iuramentum fiat per falsos deos, quos veros esse existimat qui iurat, idem erit. Quia & iuramentum istud vim habet, ac rationem periurii propter opinionem illius, qui id iuramentum præstat: quod Diuus Aug. plane fatetur in d. epist. ad Publicolam: *Et in d. Sermon. 28. c. ecce dico. 2. 2. quasi. 5. verum si iuramentum fiat per falsos deos ab eo qui profusus censet eos deos falsos esse, tunc iuramentum hoc veram rationem iuramenti non habet, nec vere periurum in hac specie constitui potest. Deficit equidē iurandi propria definitio, quod loquidē nec re, nec opinione diuinū hic aduocatur. Nā quod Augustinus censet in d. c. ecce dico* in sen

in secundo dictionis membro, non pertinet ad verum periurium, sed potius ad simplicis promissionis, & fidei violationem, quae peccatum est, & sane grauissimum: cum proximus iniquissime decipiatur. Qua ratione communis opinio iuxta distinctionem istam erit intelligenda. Nec Christianus minime errans in intellectu circa diuinum numen Dei maximi humani generis redemptoris, si per iuramentum iurauerit, periurus erit, etiam si nec promissionem custodierit, vel falsum tali testimonio dixerit: nec iuramentum istud eas vires habebit, quae per leges, aut Canones iuramentis tribuuntur: qualiter vero iurare debeant, aut consueuerint infideles, explicat Regia l. 19. cum seq. tit. 1. part. 3.

His omnibus adiciendum est, non esse omnino certum, quod Diuus Augustinus ad Publicolam in d. epist. 154. scripsit, & à Gratiano relatum est in d. cap. mouet re. 22. q. 1. dicens, minus malum esse per deum falsum, iurare veraciter, quam per Deum verum fallaciter. Hec etenim sententia recte defendi non potest: cum iuramentum prestitum per falsos deos ad idololatriam pertineat, eaque iuratio crimen idololatriae sit: quod peccatum aduersus primum praecipuum Decalogi committitur: cuius transgressio maiorem culpam habet, quam secundi precepti de iuramento violato. Ex eo quidem, quod maior fiat, & atrocior iniuria Deo ab eo, qui illum negat esse vere vnum Deum, quam ab eo, qui contra eius dignitatem eum in falsum testimonium adducit. Est etenim prius crimen contra ipsius Dei propriam substantiam. Nec cuiquam dubium esse poterit, isthaec iuramenta, quae per falsos deos fiunt ad idololatriam crimen omnino pertinere: sicuti probatur Hieremiae cap. 5. apud quem Deus filius Israel improperat, quod ab eo veluti apostata defecerint & iurauerint in his, qui non erant dii. Idem tradit Chrysostomus in imperfecto, dicens: Idololatriam se facit omnis, qui per aliud à Deo iurat. Ex quibus & aliis, satis erudite hanc sententiam Augustini sic examinat Dom. à Soto in tract. de cauendo iuram. abusu, par. 1. c. 6.

Postremo, haec illud est praetermittendum, quod periurium proprie minime committatur ab eo, qui peruersè per falsos deos iurat: Ex hoc etenim quod peruersè iuratio sit, non contrahitur periurij crimen, nisi vel falsitas subit, vel fides ipsa violetur: quemadmodum in specie admonet D. Tho. 2. 2. q. 99. art. 1. ad secundum. Nam si comites huic iurationi accesserint: nempe veritas, iustitia, & necessitas: etiam si sit iuramentum hoc peruersum, quia per falsos deos prestitum fuerit, non poterit periurij nota proprie is, qui iurauerit, censerit: atque haec quidem dicta sunt de iuramentis, quae per creaturas, aut per falsos deos fieri solent.

§. SECVNDVS.

De iuramenti effectu.

SVMMARIA.

- 1 Iuramentum quo ad eius vim, & iuris effectus, maxime differt à simplici loquela & promissione, quae iurata non fuerint.
- 2 Obligatio iurata plures effectus sortitur, quam simplex.
- 3 Fides interpositio, an sit iuramentum.
- 4 Fides ad rem sacram pertinet, & vbi de duplici fidei significatione.
- 5 An ex iuramento promissorio nascatur obligatio, & actio competat iuri pontificio.
- 6 Quid de iure civili cum nu. seq. & nu. 10. ubi dicitur quod sic.
- 7 Iuramentum non est modus inducenda obligationis de iure civili, nisi subit consensus utriusque.
- 8 Visus à iurato, sed tamen illicitè promissa peti non possunt.
- 9 Intellectus ad i. q. quis pro eo. ff. de fideiuss.

Octavo ex eadem iuramenti definitione apparet, quod discrimen sit inter simplicem loquelam, & iuramentum. Etenim si consideremus propriam iuramenti naturam, & conditionem, veramque substantiam, quae ex definitione colligitur, proculdubio manifestum erit, simplicem loquelam à iuramento differre, ex eo praesertim, quod in simplici loquela nullum sit diuini nominis testimonium: at in iuramento semper assertio, & promissio contingant diuino numine in testem aduocato: atque ideo iure Pontificio & Caesareo multi competunt effectus iuramento, quos nequaquam habet simplex promissio: sicuti constat in auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vend. c. cum coningat. c. debitores. de iurciur. & aliis plerisque in locis. Nam & Doctores quidam diligenter conati sunt plures iuramenti effectus vnum in locum congerere, vt manifesta esset tanta vis iuramenti. Quibus omni-

bus obicitur text. in c. iuramenti. 22. q. 5. quem Gratianus ex Chrysostomo transfudit in haec verba: iuramenti humilmodi causa est, quia omnis qui iurat, ad hoc iurat, vt quod verum est, loquatur. Et ideo Dominus inter iuramentum & loquelam nostram, nullam vult esse distantiam: quia sicut in iuramento nullam conuenit esse perfidiam, ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium: quia vtrunque & periurium & mendacium diuini iudicij poena damnatur. Haec Gratianus ex Diuo Chrysost. Vnde colligitur, apud Deum nullam differentiam constitui inter simplicem loquelam & iuramentum. Idem probatur in cap. querelam. ne praesatis vices suas. Sed tamen haec dubitatio poterit aliquot modis satis congruere & vere dissolui.

Primum etenim verum est iuramentum, & simplicem promissionem, atque assertionem parum vim habere simpliciter quo ad obligationem: nam sicut tenetur quis seruare promissum cum iuramento, ita & absque iuramento facta pollicitationem custodire debet. Si quemadmodum non licet falsum dicere, nec periurium committere per iuramentum assertionem: ita nec licitum est mendacium dicere: vtrique etenim casu peccatum committitur, quod probatur in d. iuramenti. 22. q. 5. Non tamen est par ratio iuramenti, & simplicis promissionis, aut assertionis quo ad fractionem, & violationem: si quidem grauius peccat qui frangit iuramentum, aut non custodit promissionem iuratum, vel falsum sub iuramento adserit, quam qui simplicem violat promissionem, vel mendacium simplex dixerit: atque ideo grauiori poena prius delictum, quam posterius puniuntur: sicut in c. pen. de iurciur. Cuius quidem discriminis manifesta ratio est ob diuini testimonium, quod vel contemnitur, vel false assertioni adicitur: sicuti Thomas explicat, 2. 2. q. 89. art. 8. Quae quidem ex causa constat, periurium semper esse mortale peccatum, siue in re graui, siue in re leui: prout superius in hac ipsa Relectione adnotauimus, §. praecedenti, nu. 4. variisque poenis puniendum fore in rebus Christiana: de quibus inferius in specie tractabimus. At in simplici promissione, vel assertionem non iurata, etsi peccatum contingat, id tamen non pertinet praecipue ad irreuerentiam Dei, sed ad iniuriam hominis, qui inde fallitur. Huius rei testis est Sophocles ita de iuramento scribens apud Io. Stobaeum, sem. 2. Apposito iureiurando cautior & diligentior animus fit. A duobus enim sibi tum cauet, & ne laedat amicos, & ne peccet in deos. Elegantius discrimen istud inter simplicem promissionem, & iuramentum constituit apud Ouid. A contius ad Cydippen.

Promisit pater hanc, haec adiuuauit amanti.

Ille homines, haec est testificata Deum:

Hic metuis mendax, sed & haec periura vocari;

Num dubitas hic si maior, an ille metuis?

Ex quibus constat, & in falsitate simplicis adfectionis peccatum contingere, vt & contingit in falsitate iuramenti, seu iuratae adfectionis. Itē in fractione simplicis promissionis similiter peccatum committi, sicut & in violatione iuramenti: sed tamen in priori casu peccatum hoc esse mandacium simplex, vel non ita graue crimen, quia homo fallitur: in posteriori esse periurium, atque peccatum grauius quidem, quia Deo fiat irreuerentia.

Secundo aliter poterit discerni autoritas illa, quae à Gratiano adducitur in d. iuramenti. vt ea minime obtineat quoad vinculum: neque enim tantum sit differentia inter simplicem loquelam, & iuramentum, quo ad grauitatem criminis ab eo commissi qui peierat, vel fidem frangit: sed etiam quo ad ipsum obligationis vinculum. Nam obligatio quae oritur ex conuentione iurata, plures effectus sortitur, & habet, qui simplicis conuentioni minime competunt. Quos denique effectus iuris vtriusque Doctores passim tradidere multa conuentionibus iuratis tribuentes, quae nequaquam sunt promissionibus simplicibus concedenda, quod notatur in cap. constitutus. de rescr. Et praesertim per Ant. Corsetum in rub. de iurciur. Marcum Antonium de Bavaria in tract. de virtutibus. & virtute iuram. Et hi effectus his contractibus competunt qui etiam absque iuramento validi sunt censendi, & vim habent efficacem: atque ita hanc interpretationem deduximus ex gl. in d. cap. iuramenti. gl. & Pan. in d. c. penult. de iurciur. Abb. in proemia Greg. sol. vi.

Tertio, adhuc maximum discrimen constituitur inter simplicem loquelam & iuramentum in contractibus, qui alioquin inualidi iure censentur, vel possunt aliqua actione rescin-

dum, ut petitor in iudicio obtineat. Qui vero huic opinioni accessere, variis modis conantur respondere his rationibus, quas in prioris sententiae confirmationem adduximus. Sed quia praecipua huius quaestiones disputatio pendet ab intellectu Iuriconsulti in d. leg. si quis pro eodem. oportet hic perpendere, an verum sit, quod ex eo loco frequentissime Bartol. & alii deduxerunt: nempe iure Caesareo ex iuramento nec obligationem oriri, nec actionem dari: unde sub-
 7 inferunt iuramentum non esse modum inducendae obligationis. Nam si quis pro eo, qui libertus non est, fideiussit, quia se praestaturum operas iurauerit, non tenebitur, ut Iuriconsulto visum est. quo fit, manifestum esse, ex ea promissione iurata, nec civilem, nec naturalem obligationem oriri. Quod si civilis aut naturalis precederet, tenebatur utique fideiussor, l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiussoribus. Imo haec iurata promissio nec vim habet pacti nudi: quia secundum Bartolum qui iurat, non parti, sed Deo promittit, capitulo de iuramentis. de iuramentis. atque ideo pactum id dici non potest, cum non sit duorum consensus, l. prima. ff. de pactis. Hac autem posterior ratio satis est debilis ad probandum promissionem iurata adhuc nec pacti nudi vim obtinere. Siquidem & ea promissio plerumque, & frequentissime pactum est: cum consensus accesserit iurantis, & eius, cui iuramentum fit, saltem tacitus, l. qui patitur. ff. mandat. Idcirco vere pactum, ea promissio quae iuramento fit, censetur. Nec quicquam oberit text. in d. d. cap. de iuramentis. ubi probatur, ex iuramento Deo, non parti, obligationem acquiri. Id etenim verum est in his casibus, quibus obligatio parti dari non potest ob turpitudinem quae acquisitionem impedit. Si quis tamen equidem promittat Titio usuras soluere cum iuramento: nulla profecto Titio acquiritur obligatio: quia quo ad eum, promissio, aut potius promissionis extorsio illicita est. Attamen propter religionem iuramenti, quia is qui iuravit, licite potest iuramentum servare, idque Deo reddere, quem habuit promissionis testem, cogitur usuras soluere ad petitionem ipsius usurarii, qui obligationi erga Deum iurate adiectus censetur, quo ad solutionem, eaque adiectio in ipsius adiecti fauorem intercessit: ideoque is agere poterit, & remittere illam obligationem iuramenti: quemadmodum explicarunt Anton. & Imol. 2. colum. in dict. capitulo de iuramentis. Fortun. eleganter in dicto capitulo. de pactis. numero 27. secundum quos nec principaliter nec minus principaliter ex iuramento de soluendis usuris obligatio parti, & sic usurario queritur: quamvis Cardin. Abbas & Felin. in dicto capitulo. de iuramentis. existimauerint, minus principaliter, & ut vulgo dici solet, secundario, parti obligationem dari. quod iure defendi non potest. refragatur enim ius naturale, quod acquisitionem istam impedit. Iuramentum vero ob eius religionem eum effectum habet, ut usura promissa cum iuramento, soluende omnino sint, quia Deo reddi debet iuramentum: licet itatim repeti possint usurae. Sed si quod iuramento promittitur, licitum sit ex parte promittentis, & illius cui promissio fit, conuenit nulla ratio virget, quin existimemus, ex iuramento parti, Deo teste & intercessore, promitti, & obligationem acquiri. quod probat praeter alia multa text. singularis in capitulo. eccle. 22. quaestione 5. Quamobrem haec posterior Bartol. ratio satis friuola apparet: & tamen haec opinio, quod iure civili ex iuramento promissorio nec obligatio, nec actio nascatur, communis est, sicuti testantur Alexand. Iason & Cagnolus in l. si quis maior. C. de transactionibus. & Lancellet. Galiula in Rubric. ff. de verborum obligation. sol. 6. colum. 3. Fortun. in dict. capitulo. de pactis. numero 23. & Coraf. in dicto admonendi. numero. 12. Ceterum aduersus hanc communem sententiam est gloss. in l. 1. C. de operis libert. quae expressim voluit, etiam iure civili ex iuramento promissorio actionem & obligationem oriri, & competere. Eius opinionem conantur defendere, & aliis frequentissime refragantibus, Fortun. Cora. in praesalleg. locis, & Fran. Purp. in dicto. l. si quis maior not. 21. Et probatur haec sententia contra communem in l. vi. iuramentis. ff. de oper. lib. ubi I. C. palam fatetur, oriri obligationem, & actionem competere ex iuramento, quo libertus operas patrono praestare promiserit, l. vi. ff. de lib. caus.

Huic vero auctoritati non satis respondetur, si secuti Bartol. & aliorum opinionem dixerimus, speciale esse in libertis quod ex iuramento operarum promissorio obligetur. Quia non est vere speciale in iuramento liberti: quod in dicta lege à Iuriconsulto responsum fuit. Quae quidem res eo amplius manifesta erit, quo ipsam ab eo, qui iuravit, aueri-

mus. Sciendum etenim est operarum officialium promissionem ab ingenio emissam nullam producere obligationem, quia debent alij quam patrono non possunt: atque ideo nullum obligari nisi libertum, cum libertatis causa imponatur, l. 2. & l. opera. ff. de oper. libert. etiam si per stipulationem solennem fuerint promissa, dicto. l. opera in verum. & in l. servus. ff. eodem tit. textus optimus in l. penultima. ff. de obsequiis à l. b. pat. praesent. & in l. penultima. ff. si quis à parente fuerit manumissus, ex quibus conitatur, frustra operas libertatis causa solitas imponi parentem liberos manumittentem stipulari, tamen si iuramentum promissioni accesserit, tradit post alios Iason in l. si non forem. §. libertus colum. 7. ff. de condit. indeb. libertus autem has operas polliceri per stipulationem, aut iurando dubio procul poterit, l. vi. iuramentis. superius citata. Idque statutum est in premium libertatis. Hinc sane fit haec in quaestione contronversia discrimen in hoc constituendum fore, quod operarum promissio libertis, vel ingenuis fit. Nam libertus promittens operas per stipulationem, vel iurandum obligatur: cui obligationi legitime accedit fideiussor. Ingenuus vero primitus operas, vel per solennem stipulationem, vel per iurandum, non obligatur: nec ius civile talem promissionem admittit: imo etiam improbat, adeo quidem ut nec velit, fideiussorem ei accedere, dicto. l. si quis pro eodem. quae Iuriconsulti responsio alioqui à veteribus prae intellecta, non procedit ex eo, quod iurandum iure civili nec obligatorum, nec actionem inducat. Nam & in ea specie, quae traditur in d. l. si pro eodem. si ingenuus per solennem stipulationem operas promississet, non obligaretur, nec huic promissioni posset accedere fideiussor: sicuti constat in dicto. l. opera in verum & in dicto. l. servus. ff. de oper. libert. Quae ratione satis liquet, nihil pertinere ad Iuriconsulti responsum, quod ex iuramento obligatio iure Caesareo non nascatur, id etenim parum refert, cum & ex solenni stipulatione iure civili obligatio nascatur, & actio competat: & tamen idem Iuriconsultus respondisset in promissione, quae facta fuisset per solennem stipulationem. Igitur ratio decisionis illius ea est, quod promissio operarum ab ingenio procedens, utcumque fiat, vel per iurandum, vel solennem stipulationem, nec obligationem inducat, nec actionem pariat. Unde erroneum est, aut saltem non satis conueniens existimare Iuriconsultum in dicto. leg. si quis pro eodem. ex eo respondisse, non procedere fideiussoriam obligationem, quia ingenuus per iurandum operas promississet: siquidem eodem modo nec procederet obligatio fideiussoria: imo nec principalis, si per stipulationem solennem opera fuisset promissa. Promissio autem operarum in dubio de officialibus intelligitur, hoc est de his, quae in officio consistentes personale commodum respiciunt: ut adesse patrono, patronum comitari, l. vi. iuramentis. §. dabitur. l. opera. enim. l. quovis certe. l. interdim. ff. de oper. libert. notat. Bartol. in dicto. leg. si non forem. §. libertus. ff. de condit. indeb. colum. officiales vero opera libertis & patronis conueniunt dicto. l. opera in verum. ff. de oper. libert. Fabriles equidem non solis libertis conueniunt, sed quibuscumque, & à quibuscumque praestari possunt: non enim spectant ad personale ministerium, sed opus duntaxat faciendum respiciunt: quales à fabris, sutoribus, & aliis praestari solent, l. 3. ff. de usu & usufructu leg. d. l. opera in verum. secundo respon. Quae ratione Iuriconsulti responsio in dicto. leg. si quis pro eodem. intelligenda est de operibus officialibus, non de fabrilibus. Nam haec etiam ab ingenio possunt promitti. Tandem his quae diximus diligenter examinatis constat, iure Pontificio, & Caesareo obligationem nasci, & actionem competere ex iuramento promissorio, secundum opinionem eorum, quibus communis sententia hac in quaestione displicuit.

§. TERTIVS.

De dispensatione & interpretatione iuramenti.

SUMMARIUM.

- 1 Iurandum potest remitti ab eo cui praestitum fuerit.
- 2 Iuramentum an remitti possit à superiore, & ibidem nu. 4. quod à Papa remitti possit.
- 3 Superioris auctoritate in quolibet iuramento excepta in eff. & num. 5.
- 4 Iuramentum iniquitatis vinculum esse non debet.
- 5 Si iuramentum ut executioni mandetur statim sententia, licet iuratum sit non impedit, quin iudex à quo tenetur deserte appellatoni.

- 1 Dispensatio non potest contingere in iuramentis assertorijs: licet quandoque non liberat in iuramentis promissorijs.
- 2 Dispensatio contra ius diuinum fieri non debet.
- 3 Romanus pontifex ex quo pacto possit in voto dispensare: & ibi de voti commutatione.
- 4 Dispensatio in iuramentis quomodo possit concedi: & an sit iusta causa necessitatis.
- 5 Absolutio a iuramento: quid de absolutioe.
- 6 Iuramentum de non alienando res ecclesie potest remitti a pontifice.
- 7 Statutum iuratum potest relaxari vel dispensari.
- 8 Absolutio a iuramento a quibus remitti potest.
- 9 Iuramentum de iuris soluendis remitti potest.
- 10 Iuramentum fidelitatis remittitur propter delictum eius cui prestitum est.
- 11 Iuramentum subditis remittitur tantum, si Princeps propter delictum prius regno.
- 12 Iuramentum obedientie tacite remittitur, si reuocentur statuta collegii vel religionis alicuius.
- 13 Absolutio a iuramento absque iusta causa, que sit ex certa scientia Principis, iniqua est: prodest tamen subditis ad effugendum penam civiles.
- 14 Dispensatio pontifici de iuramento obedientie, non liberat subditos a periculo contra diuinam maiestatem commisso.
- 15 Ad derogationem iuris a dispositione necessaria est mentio iuramenti.
- 16 Lex cuius, Imperatoris vel Principis, an possit vinculum iuramenti remittere.
- 17 Iuramentum heredi a defuncto iniunctum, a lege remitti potest.
- 18 Iuramentum viduitatis a lege remissum est.
- 19 Intellectus Regis l. 6. in l. lib. 3. ord.
- 20 Iuramentum contractibus validis appositum, videtur in fraudem iurisdictionis seculari apponi, ideoque nullum.
- 21 Absolutio a iuramento non a secularibus, sed ab ecclesiasticis fieri debet.
- 22 Princeps interpretari potest humanas dispositiones.
- 23 Interpretatio iuramenti fieri debet ex natura actus cui adhibetur.
- 24 Iuramentum de sistentio in iudicio, quomodo intelligendum: & ibidem intellectus l. vlt. ff. qui satisf. cog.
- 25 Exceptio non numerata pecunie potest opponi non obstante iuramento contractus de futura numeratione apposto, & ibidem intellectus l. vlt. C. de nou. iur. pec.
- 26 Exceptio non numerata pecunie apud Gallos non est in usu.
- 27 Iuramentum de nuptiis non contrahendis a lege remittitur: & ibidem interpretatio Ladigere S. vlt. ff. de iur. patron. & l. si quis inquilinos. S. vlt. ff. de leg. 1. & l. ff. ad munitic.
- 28 Contractio de nuptiis non contrahendis nulla est, quia legibus & Reip. contraria.
- 29 Iuramentum contra bonos mores nullam habet vim.
- 30 Princeps remittere potest iuramentum rei, que in seculari potestate est appositum.
- 31 Perjurium pœnas Princeps secularis constituere potest.
- 32 Iuramentum de iuris soluendis a seculari remitti potest.
- 33 Iuramentum minoris contractus, in quo enormiter laesus est, appositum, iure Gallico nullum est.
- 34 Interpretatio iuramenti ad quem pertinet.
- 35 Absolvere a iuramento & voto panali, an quilibet prelatus possit.

Vndecimo ab eadem iuramenti definitione, quæ eius cognitionem apertissime ostendit, apparet quanta sit iuramenti vis, quamque graue sit iuramenti vinculum. Nam licet ipse cui iuratum sit, possit iurandum remittere, cap. 1. de iur. iur. cum siml. tamen præter eum nemo habet potestatem remittendi iuramentum in fauorem alicuius priuati prædium. Ideo maxime illud erit obseruandum, quod vbi iuramentum comprehendit id, quod in fauorem & commodum alicuius priuati tendit, satis censetur vinculum iuramenti remissum, si eius obligationem priuatus remittat, sicuti in d. cap. 1. expressim probatur, & in cap. 2. de sponsal. Quibus in locis late hoc ipsum tradit Fel. Oldr. optime cons. 241. D. Thom. 2. 2. quest. 89. art. 9. & Io. Lup. in Rub. de donat. inter viros & vxor. §. 45. Verum præter hoc, controuertitur, an possit per dispensationem superioris nempe Principis ecclesiastici, Pape inquam, vel Episcopi, iuramentum remitti. Et sane quibusdam placet, id fieri posse præsertim autoritate Romani Pontificis. Nam in omni iuramento semper intelligitur excepta superioris autoritas, textus celebris in cap. constitutus de rescripti. vbi gloss. alias autoritates adducit: & post eam Abb. Felin. & alii. Iason in l. vltim. ff. qui satisdare cogent. Thomas in dicto articulo. 9. textus item fecit ad hoc in cap. venientes de iureiurand. Et præterea Romanus Pontifex potest iuramentum remittere, & in voto dispensare, vt statim probatur in iuramento, cum votum Deo principaliter fiat, eique sit omnino reddendum. Votum autem posse per dispensationem Roman. Pontif. tolli & remitti, constat ex notatis per me in cap. 2. de testam. nu. 10. & sequentibus. Sed in hac questione aliquot sunt præmittenda ad eius faciliorem expeditionem.

Primum, admodum distincta esse hæc duo: scilicet, in quolibet iuramento intelligi semper exceptam esse auctoritatem superioris: & per iuramentum non intelligi derogatum iuri ipsius superioris. Etenim primum, hunc sensum habet, quod iuramentum minime sit seruandum, quoties commiserit ipsum superiorem velle id non seruare: nam hæc voluntas superioris, modo de ea constat, satis sufficiens est, vt

iuramenti obligatio censetur remissa, dum tamē superior ex causa vinculum iuramenti remiserit: notatur in d. c. constitutus. Item per Thom. & Caiet. in d. art. 9. & 10.

Secundum autem non requirit manifestam superioris voluntatem in eo, quod iuramentum non seruetur, imo etiam si non appareat de voluntate Romani Pontificis, aut alterius superioris, nullo pacto ita seruandum est, quod iuri superioris præiudicet: quecquid tunc iniquissima iurisdictioni obseruatio; atque ideo contra regulam illam, que dicitur, iuramentum non debere esse iniquitatis vinculum, probat hoc text. in d. c. venientes. de iureiur. vbi Ioan. Andr. & Imol. idem videntur adnotasse. Nam si quis inferior statutum fecerit, idemque iuramento firmauerit de sententis statim mandandis executioni non obitante appellatione, tenetur quidem appellationi ad superiorem interpositæ deferre, non obitante iuramento, quod non potuit præiudicium facere iuri superioris, qui ius hoc habet, vt ad eum appelletur: licet nondum appareat superioris hac in re voluntas, sicuti in dicto. cap. venientes. responsum est, ab ipso Romano Pontifice.

Secundo est animaduertendum, in iuramentis assertorijs non posse contingere dispensationem: nam materia iuramenti assertorij pertinet ad actum iam præteritum, qui mutabilis non est: vnde vel statim fuit verum, vel falsum iuramentum propter veritatem aut falsitatem actus iam præteriti. Dispensatio autem in hac specie esset contra ius diuinum & naturale: iuxta quod tenemur Deum in testem veritatis adducere. Etenim postquam iuramentum materiam habuit, quæ ab ipso tolli non potest, necessario dispensatio repellenda est: quippe quæ ad actum iuramenti potius quam ad eiusdem materiam tunc vere pertineret. quod eleganter Thom. explicat 2. 2. q. 89. artic. 9. igitur dispensatio in iuramento tantum promissorio contingere poterit, non in assertorio.

Tertio ad huius questionis resolutionem erit præmittendum, minime posse procedere, nec obtinere dispensationem quoad vinculum iuramenti, vt aliquid contra iuramentum fiat. Est etenim ea dispensatio impossibilis: quandoquidem iuramenti vis, eiusque obseruatio sub præcepto diuino contineatur: atque ideo cum dispensatio non possit procedere contra ius diuinum, nec poterit quidem contra iuramentum. Igitur in hoc tendit dispensatio iuramenti, vt id quod sub iuramento cadebat, minime sub eo contineatur, nec cadat, quasi non existens debita materia iuramenti: atque ita dispensatio in hoc casu respicit materiam iuramenti, nec contraria est præcepto diuino de iuramenti obseruatione. Sicut & in voto, in quo dispensatio locum habet in hunc sensum, vt per eam explicetur, id quod sub voto continebatur, & à vouente promissum fuerat per legem sibi ipsi impositam, in aliquo casu, vel simpliciter esse malum, vel inutile, aut maioris boni impeditiuum: idcirco in voto dispensatio necessaria est: quemadmodum docet S. Thom. 2. 2. q. de voto. 88. artic. 10. & de iuramento. q. 89. art. 9. quem sequuntur ceteri Theologi, præsertim hi Dd. quorum statim mentionem faciemus, & quorum meminimus in d. c. 2. de testam. num. 10.

Quarto considerandum est, veram dispensationem in voto & in iuramento inde procedere, quod id quod simpliciter, vel vniuersaliter est honestum aut vtile, & ideo optime comprehendatur sub voto vel iuramento: secundum aliquam particularem causam, possit esse, vel inutile vel inhonestum, aut sane non debita voti, nec iuramenti materia. Pertinet autem ad summum Pontificem & alios ecclesiæ Princeps, ac Prælatos huius particularis causæ examen: vt tandem iudicent hi prælati, an æquum sit voti obligationem, vel iuramenti religionem in casibus peculiaribus remittere: alioqui sane sub iuramento, & sub voto vniuersaliter comprehendis. Nam vbi manifeste id quod in votum aut iuramentum deducitur, inhonestum est, aut iniquum, tunc nulla est necessaria dispensatio, imo iuramentum & votum irrita sunt. Quod si dubium sit hoc, an promissum voto vel iuramento, possit esse debita voti & iuramenti materia, episcopus id poterit declarare, nec dicetur ea declaratio proprie dispensatio: quæ admodum hæc colligitur ex Diuo Tho. in d. q. 88. art. 10. & q. 89. art. 9.

Quinto hinc deducitur, posse regulariter à Romano Pontifice concedi dispensationem in voto ob aliquam iustam causam, quæ iuxta præmissa eam dispensationem æquam, iustamque faciat. Quod præter alios probat Thom. d. art. 10.

idem

id. in 4. sentent. distinct. 38. q. 1. art. 4. & hi, quorum ipse memini in d. c. 2. de testam. num. 10. & sequentibus. ex quibus hoc ipsum frequentiori Doctorum sententia receptum est.

Sexto apparet, faciliorem multo esse commutationem voti, quam sit eius dispensatio: nam dispensatio in totum, & absolute remittit voti obligationem: non sic commutatio. Etenim vota omnia temporalia possunt commutari in perpetuum religionis ingressu absque autoritate superioris, textus in c. scripturae de voto. Thom. 2. 2. questione 88. artic. 12. Regia lex 7. tit. 1. part. 1. gloss. in cap. monacho. 20. questione 4. Ponarmit. & Felin. in cap. peruenit. in 2. de iureiur. Roman. in singul. 498. Corset. in singul. in verb. votum. Syluest. in verb. votum, 4. quest. 7. adeo quidem, ut etiam intra annum probationis contingat liberatio à votis, non tantum personalibus, ut ieiunio, & oratione: sed & à realibus, nempe à soluenda elemosyna, quod aduersus Syluest. constat ratione vigentissima. poterat enim votum ieiunij in melius commutari, scilicet in elemosynam: ergo poterit elemosyna in melius, nempe in ingressum religionis commutari. Item satis constat ex c. licet. de regularib. vbi responsum est, posse quæ transire ad strictiorem religionem sine licentia obtenta à prelato. Hæc vero commutationes ratione manifesta probantur, quia Deus melius & gratius acceptabit opus id quod melius sit, c. quod super bis. de voto. Quod si commutatio non fiat in ingressum religionis, etiam si fiat in melius, non potest fieri absque autoritate superioris, cap. 1. de voto. Abb. Imo. & Felin. in d. c. peruenit. de iureiur. Felin. in cap. quod super. colum. 1. de fide instrum. d. Regia. lex 7. tit. 8. par. 1. à quibus Ant. in d. c. peruenit. & Syluest. in verb. votum. 4. q. 7. dissentiant in eo casu: vbi id quod cum voto compatibile, nec sane posset cum voto concurrere: tunc etenim, quia votum est impedimentum maioris boni, non est necessaria superioris autoritas. Ego vero quicquid alii scripserint, existimo tunc necessariam esse autoritatem superioris ad voti commutationem, cum sit ille, qui vouerit, incertus & dubius, an fiat commutatio in melius: atque ita est intelligendus text. in d. c. 1. de voto. At vbi qui votum emisit certus sit commutationem fieri in melius, plane nulla erit autoritas superioris necessaria. Huius opinionis auctor est Caietan. 2. 2. in questione 88. artic. duodecimo. siue commutatio fiat in religionis ingressum, siue in aliud bonum, quod melius absque illo dubio sit, secundum eundem. quod & Thomas sentit, dum in dict. articulo duodecimo: scribit, superioris, & prelati autoritatem necessariam esse, in commutandis votis, ad definiendum quod sit gratius Deo. Igitur quoties hoc certum erit: nempe illud esse gratius Deo in quo fit commutatio voti, nulla erit autoritas prelati necessaria. Idem sentit ipse Caietan. in summa, in verb. voti commutatio. textus optimus in d. c. peruenit. de iureiurando, probat, & Dominicus à Soto lib. 8. de iustitia & iur. questione 4. artic. 3. Sic & in materia text. in licet. de peniten. & remission. vbi Abb. Cardin. & Anchar. existimant, necessariam esse autoritatem prelati superioris, ut qui promisit, vel tenetur ex alia causa dies aliquot ieiunare in pane & aqua, possit ob necessitatem vti leguminibus, piscibus, aut alijs cibis ad sustentationem. Si tamen hæc necessitas certa sit, non erit necessaria prelati autoritas, quæ tunc demum requiritur, cum incertum est, aut dubium, ad sitne necessitas illa, quam Rom. Pontifex ibi exegit. quod adnotarunt Caiet. in summa. in verb. à ieiunio excusantia. idem in d. art. 12. Ioan. Maior. in 4. sent. dist. 38. quest. ad finem.

Est etiam prelati superioris autoritas necessaria ad commutationem voti, quoties ea commutatio fit in non melius, sed in æque bonum opus: in hac etenim specie si addit iusta commutationis causa, potest prelatus eam permittere, & decernere, nec fieri debet absque eius autoritate, secundum Caiet. in d. art. 12.

Illud vero erit præ cæteris obseruandum, voti commutationem in hoc à dispensatione differre, quod dispensatio omnino remittit voti obligationem: commutatio vero in æquale, aut melius fieri debet, iuxta Aristotelis sententiam lib. 5. Ethico. vnde qui potestatem habeat commutandi vota, non quidem dispensandi, non aliter poterit ea potestate vti, quam per voti commutationem in melius, vel in æquale: sicuti idem Caiet. respondit in d. art. 12.

Septimo principaliter hic ad materiam iuramenti colligitur, non posse etiam per Romanum Pontificem dispensari quoad iuramentum, nisi addit iusta dispensandi causa aliter in materia non pertinenti ad liberam Rom. Pontificis

dispensationem. Quod tenet Sanctus Thomas in d. quest. 98. art. 9. vbi Caietan. gloss. & Dd. in c. quanto de iureiurand. & in c. ad scripturas de rescrip. vbi Abb. & Felin. Abb. consil. duodecimo, vltimo dubio. & consil. 71. colum. vlt. lib. 1. Cardin. in Clement. 1. §. vlt. quest. penult. de iureiurand. Dec. in cap. significasti de elec. col. 5. Syluest. in verb. iuramentum. 5. quest. 2. Aymon. Sauilli. consil. 7. nu. 8. tradit Ioan. de Selua, in tract. de iureiurand. 4. q. 4. Etenim si iuramentum fuerit priuato prestitum super aliquo contractu vel conuentione, non poterit summus Pontifex eius obligationem per dispensationem remittere, nisi subdit iusta causa quæ iustam efficiat iuramenti remissionem.

Octauo subinfertur, posse summum Pontificem per dispensationem, iuramenti vinculum & obligationem tollere, aut remittere, ratione materię, quæ ad eius liberam dispositionem pertinet. Nam in hoc casu procedit plane illud quod solet dici, in quolibet iuramento semper censeri exceptam superioris autoritatem. habet etenim Romanus Pontifex potestatem in beneficiis Ecclesiasticis augendis, aut diminuendis: item quo ad eorum ministeria. si quis igitur numero Canonorum in aliqua Ecclesia statutum iurauerit, non videtur contra iuramentum fecisse, si ex dispensatione Romani Pontificis aliquid ultra numerum in Canonum admiserit, c. consuetus. vbi Doctor. de rescrip. Item si quis iurauerit non alienare res Ecclesiarum, poterit ex dispensatione Romani Pontificis alienationem rerum Ecclesiasticarum permittere, & celebrare. Multa siquidem ex hac octaua adnotatione poterunt deduci, si consideremus sigillatim omnia, quæ distributioni & dispositioni Romani Pontificis subiciuntur. Præsertim illud est obseruandum, quod si quis iurauerit quandam legem seruare, aut quoddam statutum, quod per Principis Romani dispensationem potest relaxari, aut aliquo casu suspendi: poterit quidem idem Princeps in hoc iuramento dispensare quo ad vinculum statutum, & iuramenti, quod Dicitur Thomas sentit in d. q. 89. art. 9. & inibi expressim Caietanus, & est communis opinio in d. c. consuetus. Hostiens. Abb. & Doctor. in cap. quanto numero octaua, de iureiurando.

Nono subinde constat, posse absolutionem tunc à iuramento dari à Romano Pontifice, & ab alijs prelatibus Ecclesiæ, ratione quidæ publici officij: quia expedit fieri ad vtilitatem Reipublicæ: quandoque in penam humanæ salutis, quæ contingit in iuramenti extortis ad solutionem tunc vltimam, l. 1. c. de iur. de quo & nos aliqua tradidimus lib. 1. variar. rescrip. c. 4. num. 5. quo in loco, & in epitome de sponsal. 2. part. c. 3. §. 5. idem diximus & de iuramento per metum extorto, à quo datur absolutio per prelatos Ecclesiæ ratione publici officij in penam eius, cui iuratum est: vel humane salutis. Nam iuramenta ita prestita iuramentum obligant ad eorum obseruationem, quæ potest contingere absque iurantis peccato: datur tamē ex ea causa absolutio, & hæc potest ab Episcopo peti, & dari, c. si vero c. cum quidam. §. vlt. de iureiur. Quandoque iuramenta remittuntur, ex officio publico ad punitionem eius, cui prestita fuere, propter aliquod crimine commissum ab eo: aut propter excommunicationem, cuius causa remittitur iuramentum tunc fidelitatis prestitum excommunicato, c. nos sanctorum. & c. iuratos. 15. q. 6. c. vlt. de her. notatur in c. inter alia de sent. excom. atque hæc equidem noua illatio manifeste exponitur à Caiet. in d. q. 89. art. 9.

Decimo ex premissis apparet, quandoque ab Ecclesia indirecte iuramenta remitti in totum, per naturam rationis consequentis ab antecedenti. Quemadmodum accedere solet, cum aliquis Episcopus, vel aliquis Princeps priuatur Episcopatu, vel regno: nam ex hoc, statim sequitur, iuramenta tunc à subditis prestita remissa censeri, cap. ad applicanda. de re iud. in 6. idem dicendum est quoties statuta religionis, aut alicuius collegij per superiorē reuocantur, aut tolluntur: statim etenim hi, qui iurauerunt eadem tunc statuta seruare absolutes censentur ab illo iuramento. quod & idem Caietan. admonet in dict. artic. 6. notatur apud nos in d. c. consuetus. de rescrip.

Hæc sane de absolutione à vinculo iuramenti & de dispensatione vtcunque explicuimus: non ignari multa à Dd. hac in re tractari in d. c. 1. de iureiur. per Io. item à Selua. in tract. de iureiur. 4. part. q. 4. sed tamen hæc pro solutione sufficere arbitramur. Sed etiam absolutio tunc à iuramento absque iusta causa ex certa sententia Principis detur, iniqua erit isthæc dispensatio: tamen si quoad poenas legis humane aduersus periueros statutas satis proquad: siquidem eas remississe Princeps intel-

intelligitur: quod facere potuit ex natura legis humanæ, quæ libera dispositioni Principis subiicitur. Quemadmodum & illi docimus Rom. Pontif. in simonia crimine dispensant, tollere penas iure statutas aduersus simoniacos: nõ tamen possit tollere nec permittere simoniam vitium, vtpote iure diuino improbatum, & deniq; naturali, de quo disputare breuiter in relectione cap. peccatum. de reg. iur. in 6. par. 2. vltimus. Sic & in iuramento, si summus Pontifex absq; causa, & vbi iuste dispensare non potest, eius vinculum remittat, non reddet iurantem immunem à peccato periurii: licet penas non humano contra periuros inductas remissile videatur. iure humano contra periuros inductas remissile videatur. iure humano contra periuros inductas remissile videatur.

Proinde cautendum est, ne quis temere opinetur, indistincte immunitatem & ritum esse àperiuriõ contra diuinam maiestatem commisso, per quilibet Rom. Pontif. dispensationem Nam etiam si velit summus Ecclesiæ præsul iuramenti religionem & vinculum eiusdem remittere, quãdoquid facere non poterit secũdũ, ea, quæ à nobis paulo ante tradita fuerunt. Sed & his casibus, quibus summus Pontifex potest à iuramento absolueret, & in eo dispensare, necessarium erit, quod sciat actum iuratum esse, scilicet iuramentum, quæ si Princeps potestatem habeat: requiritur in eo voluntas, quæ non ita plane constat, nisi demus, & constitutus in eo scientiam perfectam eius actus, quem per dispensationem tollere conatur: in specie vero quod sit necessaria mentio iuramenti, vbi actus iuratus fuerit, probat gloss. celebris in cap. cum non deceat. de election. in sexto, quæ asseruat generalem Canonum, vel statutorum derogationem minime tollere statum iuratum. quã glossam existimant esse singul. Roman. singul. 7. Alex. in l. i. col. penult. ff. ad legem Falciat. Abb. col. 3. Felin. colum. 2. in cap. constitutus. de rescript. not. Bart. in leg. omnes populi. 3. q. principali. ff. de iust. & iur. Quo in loco illam quæstionem tractauit, an ad derogationem actus iurati, sit satis mentionem eiusdem ita facere, vt ea sit apposita clausula in derogatione, quæ hanc verborum conceptionem habeat: non obstante quocunq; statuto habente quæcunq; verba derogatoria, quæ hic forent ad verbum referenda: ea etenim pro expressis habemus. Nam & hæc clausula maximas vires habet: sicuti in d. Rurb. explicuimus.

His equidem illa quæstio satis apte cõuenire videtur, quæ controuertitur, an lex ciuilis, Imperator, seu Princeps secularis possit iuramenti vinculum remittere? Accursius etenim in leg. adgere. §. vltimo. ff. de iure patrona. scribit, legem ciuilem habere vim Apostolicam, quo ad remittenda iuramenta, quam glossam commendat Bald. in leg. nõ dubium. C. de legib. etiam fecit. Baptista de sancto Seruierino in leg. omnes populi. ff. de iust. & iur. colum. trigesima tertia. & plures alii, quorum Iason meminit in leg. vltim. ff. qui satisfare cogant. vbi est gloss. similis: quibus suffragatur Iurifconsultus in dicta leg. vltim. respondens, non videri contra iuramentum fecisse eum, qui iuratus in iudicio sistere, id ex concessa causa facere omiserit. ad idem tendit responsum d. l. adgere. §. vltim. Quo refertur lex Julia de maritandis ordinibus, quæ remittit iuramentum libero in hoc impositum, ne vxorem duceret. Hoc ipsum de dicitur ex l. vltim. ff. ad municipal. quo in loco Papinianus inquit, Imperatores Severus, & Antoninus rescripserunt: gratiam se facere iurandi ei, qui iurauerat se ordini non interfuturum: & postea Duumvir creatus esset. Huc etiam pertinet tex. in l. si quis inquilinos. §. vlt. ff. de lega. 1. vbi probatur, nullum iuramentum contra vim legum in testamento præstitum nullum esse. His etenim autoritatibus satis apparet, legem secularem posse circa iuramentorum vinculum, & religionem aliquid disponere & statuere. Contrarium plane colligitur ex eo, quod cum iuramenti religio ad reuerentiam, & idem Deo prestandam pertineat: ratione quadam consequenti, ad iudices ac prælatos Ecclesiasticos, veluti res spiritualis spectare videatur eius declaratio, interpretatioq; tex. celebris in c. venerabilis, de elect. optimus item in c. nouit. de iudic. cum contingat, c. debitorum. de iure iurã quibus & huius capit. quamuis patrum. decisio satis congrue accedit. Quamobrem leges faculares de iuramentorum viribus disponentes nullas esse ob defectum potestatis & iurisdictionis ad statuendum in ipso quidem legislatore, asserunt Paulus Cast. & Salycet. in d. iur. iuramentum a pueris, penultima col. C. si aduers. vend. Cyn. Salycet. & Paul. in l. vlt. C. si contra ius vel vilitatem publ. Hostiens. Imol. & Doct. in cap. quanto. de iur. iurando. Abb. post Ioannẽ Andream in c. sua. in primo. de decimis. & alii pleriq; quorũ mentio fit ab Alex. & Ias. in l. vlt. ff. qui satisfare cogantur. Nihilominus tamen ad huius quæstionis integram, nisi fallimur, co-

nitionem sunt aliquot no tanda.

Primum, posse legislatorem laicum circa iuramentum præstandum statuere, aliqua ex causa prohibendo: ne id fiat aut præstetur, tex. elegans in l. qua sub conditione. §. si quis sub iur. iurandi. ff. de constit. Instit. vbi Iurifconsultus respondit, heredem iustum à testatore aliquid iuramento præstito promittente, minime teneri id iuramentum præstare: sed tamen cogendũ fore id facere, quod testator iniunxerit. Ecce igitur quo pacto lex secularis prohibeat iuramentum fieri: idque ex causis iustis facere poterit. quod in specie adnotarunt Imol. & Dominic. col. vlt. in hoc c. quamuis. Ias. in Authen. sacramenta puerum. C. si aduers. vendit. colum. vlt. idem Ias. in d. vlt. ff. qui satisfare cogant. Fortun. in tract. de vlt. sine iuris, illat. 20. potest etenim contingere, quod plurimum interfit Reipublicæ aliquot iuramenta minime fieri: atq; idẽo Princeps secularis prohibere iuste poterit, ne talia iuramenta præstentur. Nam & in specie d. l. qua sub conditione. ex testamento deducitur obligatio ad præstandum iuramentum: hanc vero obligationem legislator, qui reipublice curam habet, ex causa potest remittere: nec per hoc cõsetur iuramentũ remissile: cum id nondum præstitum fuerit. Huius equidem conclusionis probatio à Iasone etiam adsumitur ex d. l. adgere. §. vlt. qui tamen locus de iuramento præstito potius, quã de præstando tractat. idcirco isthæc Iasonis inductio improbat à Fortunio in dict. illat. 20. Est tamen textus hac de re satis expressus in l. 2. Cod. de in d. i. vidui. tollend. qui prohibet, iuramentum fieri de viduitate seruanda, etiam si id à testatore, vel à lege veteri indictum fuerit. idem in matre, quæ tutelam filii capit ex lege: non enim debet, nec tenetur iuramentũ præstare de seruanda viduitate, sicuti notatur in Auth. in matre & auia. C. quando mul. tut. officio fungi possit. Authen. sacramentum. Cod. tit. Auth. vt matres sine prob. tut. ger. §. vlt. Reg. lex. 4. tit. 19. part. 6.

Hinc sane merito disputabitur, an Regia constitutio procedere possit, quæ 6. est. tit. 1. lib. 3. ordina. prohibens grauissimis penis aduersus tabelliones statuta, iuramenta fieri, & in contractibus apponi: ea quidem ex causa, quod mille contingant fraudes aduersus iurisdictionem secularem, & Regia: siquidẽ multi contrahentes ad effugiendos iudices Regios, diligenter curant, quod contractus fiant iuramento præstito ad hoc, vt etiam laici possint conueniri apud iudicẽ Ecclesiasticum etiã si rei sint. Etenim ea l. ad euandam fraudem, quæ frequentissime ob capit. cum C. laicus de foro competen. in 6. fiebant ad conueniendos laicos apud iudicẽ ecclesiasticum, iusta quidem esse videtur sic denique eã defendit Ioannes Lup. in repet. cap. per vestras. §. vlt. n. 20. de donat. inter virũ. & vxor. scribens, Regiam hanc constitutionem ex eo procedere, quod circa iuramentum præstandum statuerit quod legislatori æquum visum fuit, ac reipublice maxime conuenire. Sed tamen hæc Regia constitutio procedit in contractibus, qui absque vinculo iuramenti validi sunt: non autẽ in his, qui secluso iuramento nulli, aut inuvalidi iure censentur, vel rescindi beneficio atatis possunt. Cuius distinctionis rationes late examinat Didacus à Segura in repet. l. prim. §. si vir num. 138. ff. de acquirend. possession. eam secutus: quam etiam admittendum esse censent Ioan. Lupi in dicto. §. vltimo, nu. 30. & Gulielm. Benedict. in repetit. cap. Raynuius. de testament. in verb. duas habens filias. num. 247. quorum ea est potissima ratio, quod iuramentum appositum contractibus alioqui absque religione iuramenti validis, omnino videatur adiectum in fraudem iurisdictionis secularis, quæ perturbanda non est, cap. nouit. de iudicis. Quamobrem cum contractus aliquis validus sit, nec possit beneficio etatis minoris rescindi, satis manifesta videtur ea fraus, quæ ratione constitutionis vltim. de foro competen. in 6. omnes fere laicos contrahentes ad iudicem Ecclesiasticum trahere tendit. Imo hæc ipsa Regie constitutionis interpretatio expressim Pragmatica sanctione Regum Catholic. Ferdinand. & Elizabeth. comprobata fuit Talauerq; Anno. MCDLXXXII. qua tandem permixtum est, quod iuramentum apponatur & fiat in contractibus, qui absque iuramenti religionem minime validi censentur, & in compromissis, ac donationibus perpetuis. Altera item Pragmatica eorundẽ Regum sanctione apud Madritũ, Anno MDLII. confirmata fuit prima ordinationũ Regiarum constitutio. hoc addito, quod in contractibus locationum, quæ sunt de redditibus Ecclesiasticis possit iuramentum apponi. Est & ad hæc optimus text. in l. 6. de las. Alcaualas: quæ declarationem præmissam, quam ex Segura & aliis adductis satis in specie probat. Non me latet dubiũ quidem

quidem esse, an lex civilis, & secularis possit prohibere iuramentum præstandum ex ea causa, ut effugiant laici constitutionem ultimam de foro competent. in 6. sed nihilominus quod modo diximus æquum esse censemus, videntes passim mille fieri fraudes aduersus regiam iurisdictionem præter intentionem Romanorum Pontificum & veterum Canonum: potissime cum nulla ex alia ratione contractibus additur iuramentum, quam ut locus sit ecclesiasticæ iurisdictioni contra laicos.

Secundum, quod in hac questione est animaduertendum, ad iuramentum præstitum pertinet, in quo illud erit maxime obseruandum, Principem, aut legem seculari non posse vinculum iuramenti remittere, etiam ex causa, quoties ad hanc remissionem, est absolutio à iuramento necessaria. Absolutio etenim à vinculo religionis alii, quam vel Pontifici summo, vel Episcopis conuenire non poterit, cap. si vero. cum quidam. §. vlt. c. 1. de iureiur. c. venerabilem. de elect. Hosti. Abb. & Dd. post gl. ibi in c. quanto. de iureiur. vbi hanc secundam conclusionem expressim probarunt.

His suffragatur ratio satis sufficiens. Agitur siquidem in absoluteione à vinculo iuramenti de religione, & spirituali quadam ac diuina obligatione, cuius remissio aut absolutio, quoties ea necessaria sit, ad eum tantum pertinet, ad quem cura religionis præcipue spectat.

Tertium illud vere considerandum est, posse legem seculari ex ratione naturalis, diuini & humani iuris, maxime canonici, vel ex natura contractus, alteriusve actus, cui accessit iuramentum, interpretari, fueritne iuramentum licitum, quoque pacto sit intelligendum. Hæc autem conclusio ex eo constat, quod Princeps secularis ac civilis legislator ius habeat interpretandi humanas dispositiones, eorum inquam, in quos ius habet ferendi leges: ita quidem ut possit conventionum, promissionum, testamentorum, & similitum aduua verba interpretari. Itē idē legislator discernere valet, an actus humani sint liciti, an reipublicæ, cuius curam gerit, aduersi & cōtrarii. Alioqui si hoc ius Principi seculari negatum esse dixerimus, plane poterimus ab eo ius principatus, iusque ferendi leges tollere. Nam potissimum legumlatores hæc curant, quo reipublicam quietius administrēt. Iuramenta vero que actibus humanis adscribuntur, eodem modo sunt regulariter intelligenda quo iidem actus. Siquidem iurans nihil aliud iuramento promittit, quam quod simplici promiserat verbo simplicemque promissionem iuramenti religione confirmat. Vnde fit manifesta ratio, quæ ostendit iuramentum intelligendum fore iuxta interpretationem, quam actus ille humanus, cui adicitur, ex legibus secularibus patitur. Deinde patet, civilem legislatores ius habere declarandi, qualiter iuramentorum verba, quæ actionibus humanis adiciuntur, sint intelligenda: & an ea dispositio humane Reipublicæ, totiusque communitatis bono contraria sit, & præiudicet.

Sic denique satis iure probatur hæc tertia conclusio, ex qua plura deriuantur. Primum, intellectus ad textum l. vlt. §. qui satisdax. cogant. non enim secundum Iuriconsultum ibi videtur contra iuramentum fecisse, qui postquam semel iurauit in iudicio sistere: id ex concessa à iure causa agere omiserit. Nam nihil aliud hoc iuramento pollicitus est, quam in iudicio sistere: hic vero actus sistendi in iudicio non ita superstitiose intelligendus est, ut quolibet die aut quolibet momento sistere quis teneatur: siquidem nec tenetur diebus feriatis, nec morbo graui impeditus, nec vocatus à maiori iudice errare videntur qui dicitur l. vltim. Vnde manifestissime errare videntur qui dicitur l. vltim. responsum etiam eo sensu accipiunt, ut de iuramento præstito circa numerationem etiam accipiatur: quo quodæ errore labitur Ioan. Imol. in cap. cum coniungat. num. 85. vers. sed aduerte. de iureiur. & alij, quos optime reprehendit Emanuel à Costa in l. si ex cautione. C. de num. pec. fallen. 9.

pitū. ad nostram de iureiurand. cap. ex parte. caput. ad audientiam. de cler. vic. non residet. l. si libertus. §. de oper. libert. qua ratione Bal. in l. non dubium. colum. penult. C. de legib. glof. in d. l. vltim. Et Doctor. quidā ibidem falluntur, dum sentiunt in specie d. l. vlt. ius civile remittere iuramentū, & iurante in vere quidem periurū fuisse, sed tamen sicte iuris fictione periurū non esse. Hęc etenim est vere commentitia Iuriconsulti interpretatio. Nā inibi iurans periurus non est, nec in casibus, quibus iure redditur immunis à sistendo in iudicio, necessaria est remissio iuramenti: cum id non obliget tunc iurantem. Est igitur propria interpretatio à iure humano facta eius equidem actus, & promissionis, quibus iuramentum accessit.

Secundo ex hac tertia conclusione colligitur propriatio text. in l. vlt. Cod. de non numerat. pecun. vbi qui iuratus promisit solvere centum sibi mutuo numerata poterit nihilominus intra biennium opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: quam opponere potuisset, si simpliciter caussisset pecuniam mutuam soluturam. Iuramentum enim in illius constitutionis responso intelligitur iuxta iurantis consensum ex legis civilis interpretatione deductum: non alia ratione, quam quod hæc promissio de soluenda pecunia mutuata, fiat aut præsumatur facta spe futuræ numerationis: ut explicat Fortunat. in leg. si vnus. §. pacius. num. vnde cōm. ff. de pactis. attingimus & nos obiter in secunda part. Rubric. de testam. numero duodecimo. idē cōfirmatur, quia iuramentū intra limites cōsensu à lege præsumptos, & actus humani interpretatione cōstitutos addit obligationi religionis vinculi, non tamen hos limites excedit: secundum ea, quæ traduntur per Bartolum in l. Titia. §. Imperator. ff. de legati. secundo. & in l. si quis pro eo numero decimoquinto. ff. de fideiussorib. iurans equidem contractum literarum, & promittens pecuniæ solutionem, quamuis obligationi cōsentiat, sub spe tamen futuræ numerationis cōsensit, & ob illam causam: idcirco causa illa cessante, nec numeratione secuta, recte absque labe periurii non numeratæ pecuniæ exceptionem obijcet: cum ipse nec iurauerit, nec obligationi cōsenserit eo casu, quo pecunia nec numeranda non esset, quod animaduertendum est: nam id Iason. in l. si conuenerit numero decimo sexto. ff. de iurisdictione omnium iudicum. post Alexandrum ibi, & Imol. in cap. pita. prima. de iudic. & in cap. per tuas. de arbitris. ac Dec. in d. l. vlt. cap. primo. numero vigesimo tertio, videntur hac in specie adnotare. Illud tamen obiter adnotandum est, exceptionem non numeratæ pecuniæ apud Gallos non admitti, etiam intra biennium, etiam aduersus simplicem cautionem, & vtriflatur Rupellanus lib. 1. Forensi. Institutionib. caput. 35. nec apud Bituricensis teste Boerio in consuetud. Bituricensi. tit. de iurisdictione. cap. 8. nec ipse apud Hispanos vnquam vidi admissam fuisse ad effectum, ut creditori intra biennium incumbat onus probandi pecuniam vere numeratam fuisse. Sic denique dicta l. vltim. C. de non numerata pecunia. quo ad istam questionem explicanda est omnino. Vnde eiusdem constitutionis responso tunc sane obtinet, cum quis iurauit se soluturum, aut promissionem soluendi confirmauit iuramento: at si iurasset se recepisse mutuam pecuniam, exceptionem non numeratæ pecuniæ amittit, ne eam opponens veniat contra iuramentum, & alleget se fuisse periurū, quæ adm odum in d. l. vlt. adnotarunt Bald. Salyc. & Paul. Castrenf. Bald. itē conf. 447. lib. 1. Alex. in l. Seius & Augerius col. vlt. ff. ad l. Falcid. Dec. in l. qui pecuniam. au. 4. ff. si cert. pet. quod Accurs. commun. omnium consensu receptus satis probat, ita intelligens dicitur leg. vltim. Vnde manifestissime errare videntur qui dicitur l. vltim. responsum etiam eo sensu accipiunt, ut de iuramento præstito circa numerationem etiam accipiatur: quo quodæ errore labitur Ioan. Imol. in cap. cum coniungat. num. 85. vers. sed aduerte. de iureiur. & alij, quos optime reprehendit Emanuel à Costa in l. si ex cautione. C. de num. pec. fallen. 9.

Tertio, hinc apparet interpretatio text. in d. l. adigere. §. vltim. ff. de iure patronat. vbi Iuriconsultus iuramentum à liberto præstitum de non contrahendis nuptijs remittit, id est, iure remissum esse interpretatur. Nam si iuramentum id obligasset semel, certe non posset per legem seculari remitti. Sed quia id iuramentum nusquam obligauit, potuit lex humana interpretari, vim & potestatem iuramenti explicando, nullam ex eo constitutam fuisse obligationem. Hanc vero interpretationem Iuriconsultus exponit autoritate l. Julia. de maritandis ordinibus. Etenim si conditio, aut promissio de non contrahendis nuptijs, apud Romanos olim ita odiosa censebatur, Reipublicæque & eius vtili-

utilitati contraria, ut in testamentis, alijsq; actibus omnino remitteretur: atque ea semota, purus manebat actus, ac si conditioni obtemperatum fuisset. *l. mulieri & Titio, ff. de cond. & dem. §. 1. C. de indic. vid. tollen. l. sed si hoc, §. fin. cū sequentib. ff. de cond. & dem. §. 1. idemq; nos obiter adnotauimus in Epitome ad 4. librum decretal. 2. part. cap. 3. & 9. n. 11. & l. 7. variar. resolut. c. 19. n. 9. Igitur cum actus hic, cuius meminit Iuriconsultus in d. l. adigere, §. vltim. habeat promissionem contrariam utilitati Reipublice secundum iuris humani manifestam decisionem; necessarium sequitur, iurandum non posse illius actus, nec proprio iuramento Reipublice, nec denique alteri privato proprio iuramento Reipublice, nec denique alteri privato praesudicare. Ius namque civile precipue ob utilitatem Reipublice, promissionē de non contrahendis nuptiis palā improbauit, eā esse Reipublice pernitiosam decernens: quā obrem nec iuramentū eā potuit honestam efficere: *reg. non obtemperandum de reg. iur. in 6. quod & ratione naturali probatur. actus siquidē Reipublice contrarius & perniciosus natura ipsa est improbat, eo ipso quod ea dicitur utilitate communitatis omnibus alijs praeferenda esse, cui quidem utilitati, priuatorū cōsensu nocere iure nō potest quacunque conuentione. l. filiusfamilias, §. veterani, ff. de procur. cum alijs, quae notantur in l. si quis in conscribendo. Cod. de pact. cap. vlt. de foro comp. l. ius publicum, ff. de pactis, nec iuramentū quicquā facit hac in specie, cum tractetur de iure publico, aut saltem alterius iurante, cap. venientes, cap. cum contingat, cap. intellecto, de iureiur. idcirco haec est magis congrua interpretatio ad text. in d. l. adigere, §. vltim. quam & Fortun. exposuit in d. tractat. de vlt. sine, l. lat. 20. optime reprobandis Accursium & alios, qui in d. §. vlt. adnotarunt, quo ad iuramenti remissionem legem habere vltim. Apostolicā, nam id falsum est cum non tractetur ibidem, de absoluteione à iuramenti vinculo, sed tantum de eius interpretatione.**

Quarto hinc constat defensio tex. in leg. si quis inquilinos, §. vltim. ff. de leg. 1. quo responsum esse, iuramentum nullam habere vim, nec obseruandum esse, quoties quod iuratur, bonis moribus aduersum est. Ea siquidem respoſio conformis est iuri Pontificio & naturali: quibus est satis apertum, non debere iuramentum esse vinculum iniquitatis. Vnde si quod iuramento promittitur, iustitiā & bonis moribus contrarium est, dubio procul id nō est seruandum. Nec video cur ius civile hac in parte interpretari, & explicare non possit ea, quae sunt bonis moribus contraria: cum & legislator secularis quo ad Reipublicae regimen vere interpretari possit iuris naturalis praecipua, leges, & statuta hac de re sancire: ut circa homicidium, adulterium, furtum, falsum testimonium, & his similia, quorum interpretatio necessaria est ad optimam Reipublicae institutionem. *l. in vim ff. de iusti. & iure. l. bona fides, ff. de dep. nec hoc indiget maiori probatione, cum vere negari non possit: alioqui legislatores saeculares satis strictam haberent potestatem ferendi leges super actibus vere temporalibus, quod satis absurdum esset, alienumque à diuina ac naturali institutione. At si semel à lege saeculari fuerit definitum, aliquid esse contrarium bonis moribus & plane iniquum manifeste conuincetur eum actum iuramento confirmari non posse, ut is licitus censeri debeat.*

Principalter quarto erit obseruandum, legem civilem, humanam quidem & saecularem, ipsumque principem posse iurandum remittere in ea materia, quae ipsius principis, legis saecularis potestati subiicitur. Nec remissio ista vim absoluteionis obrinet: quia iuramentum sub hac conditione ligat iurantem, nisi princeps superior, cui iuramenti materia submittitur, aliud voluerit ac decreuerit: sicuti & illa conditione iuramentum privato praestitum semper patitur, nisi priuatus ille iuramentum remiserit. Hoc ipsum est, quod passim adnotatur, in quolibet quidē iuramento intellegi exceptam superioris auctoritatem: quo ad ea scilicet, quae ad superioris potestatem pertinent: cum illi per iuramentum praesudicium fieri non possit. *c. consuetus de rescript. Quo fit vt plane appareat ratio germana ad Iuriconsulti responsum in l. vlt. ff. ad municip. Si quis etenim iurauerit se ordini non interferatur, poterit princeps saecularis hoc iuramentū remittere, si ille in magistratum ordinis, aut in decurionē fuerit electus. Nam hoc iuramentū praestitum in hac materia de civilibus magistratibus, ad quos subeundos Respublica & Princeps, qui eius administrationem habet, poterit ut quemlibet cogere ob utilitatem publicam, hunc intellectum, hanc conditionem patiatur, nisi Princeps aliud iuste*

rit, aliter etenim esset iuramentum perniciosum, & vinculum iniquitatis. Sic denique est interpretandum quod vulgo dicitur, in omni quidem iuramento intelligi exceptam esse superioris auctoritatem. Atque ita defendi possunt aliquot iuris Caesarei decisiones, quorum tutelam & defensionem diligenter suscepit Fortunius in d. illat. 20. tametsi Panor. & alij in c. tua nos, de decimis, existimauerint eas leges nullas omnino esse. Quae de re tractabitur in secunda parte huius Relectionis, cum examinabitur regula iuris Canonici, quae dicitur, iuramentū contra bonos mores nō esse obligatorium.

Quinto ex his manifeste constat, ius civile, ac saeculare posse leges statuere super puniendis periurij: quod nos probauimus in Epitome ad 4. lib. Decret. 2. part. cap. 6. nu. 20. not. idem Fortunius in d. illat. 20.

Sexto hinc dubium est, an lex saecularis possit tollere effectum iuramenti, cuius meminit tex. in c. debitores de iureiur. nam Imbertus Rupell. lib. 1. Forens. Institut. cap. 33. testatur, eum effectum apud Gallos sublatum esse: quod non potest aliter defendi, quam ex patientia, & quadam tacita Episcoporum absoluteione, aut tandem iudices negant actionem efficacem iuramenti agenti ad iuramentum solutionem, etiam si debitor eas fuerit iuramento praestito pollicitus, quod a quifsimum est.

Septimo apparet, dubiam esse Galliae, praxim, cuius meminit Carolus Molinaus in additionibus ad Alex. consil. 27. lib. 1. quaeque nusquam recepit constitutionem. *Authen. sacramenta puerum. C. si aduers. vendit.* vbi ratione iuramenti negatur minoribus etate in integrum restituito aduersus enormem laesionem, quam grauis facilitate patiuntur in contractibus. Forſan enim ea praxis ob dissimulationē Rom. Pontificis, & Episcoporum, excusationem habet, vel ex eo defenditur quod consuetudo forensis laicorum potuerit tollere à iuramento eam vim, & effectum, quem ei leges saeculares dederant. Atque tunc ex ratione *c. cum contingat. c. de viros. cap. si vero. de iureiur.* licet in integrum restituito minori, qui iurauit, concedatur: nihilominus quia egit contra iuramentum, quod potuit seruare absque interitu, & periculo salutis spiritualis, actor periurus censetur, idcirco prior praestiti iuramenti defensio magis applaudet.

Hec diximus de legibus civilibus, quae circa vires iuramenti disponunt. Nec enim possunt effectus iuramenti, quos habet ex lege naturali, diuina vel canonica tollere: cum istae haec materia precipue pertineat ad Romanos Pontifices ob religionem iurandam: text. celebris in c. venerabilem. de elect. Qui licet prober declarationem iuramenti, an id licitum, vel illicitum sit ad Romanum Pontificem pertinere: ea tamen constitutio hac in parte procedit propter materiam subiectam, quae ad summum Pontificem pertinebat, non ad alium, quandoquidem nullus poterat de causa illa cognoscere aut iudicare, praeter Romanum Pontificem, ex eo, quod ibidem ageretur de iuramento praestito super electione veri & iusti Imperatoris, non tamen ex hoc negatur in ea constitutione, ius interpretandi iuramenta, an ea licita sint vel illicita, posse ad Principes, & legislatores saeculares pertinere: tametsi verum sit ad summum Pontificem maxime pertinere ius explicandi veros effectus iuramenti; deducendos quidem à ratione legis naturalis, vel diuinae. Qui vero nosse cupit multa alia de hoc articulo, legat Fortunium in d. tract. de vlt. fin. illat. 20.

Ceterum quia de absoluteione ab obligatione voti & iuramenti tractauimus, operpretium erit expedere, an possit quilibet praelatus absoluere, aut dispensare super voto penali, priusquam opus illud, quod sub poena interdictum est, committatur? Et sane, si votum fiat alicuius operis absolute, poterit super eodem voto dispensare is praelatus, qui ius, & potestatem habet super ea re, quae in votum deducta est, dispensandi: ut si quis vouerit non ludere. Nam in omni voto quilibet Episcopus dispensat praeter votum religionis, & peregrinationis Hierosolymitanae, vt Communiter receptū est: & explicat diligenter Dominicus Soto. lib. 8. de iustitia & iur. quest. 4. art. 3. vbi idem tradit in voto perpetuae castitatis, & Romanae ac Compostellanae peregrinationis. Quorum primum iure, duo vero vltima consuetudine afferit excipi ab Episcoporum dispensatione. At si in hunc modum votum conceptum fuerit, vt quis vouerit non ludere sub poena religionis, aut Hierosolymitanae peregrinationis: ante commissam poenam poterit quilibet Episcopus, cui vouens subditus sit, dispensare ex causa quaedam: post commissam autem poenam

nam quidem censent, posse votum penale religionis, aut peregrinationis Hierosolymitanę dispensari per Episcopum: quamuis votum istud peregrinationis huius vel religionis, nullius admittat prelati dispensationem, nisi ea concedatur à Romano Pontifice: quando votum hoc est absolutum. Differentię ratio inde sumitur, quod vouens directe & absolute religionem in animo habet & desiderio illam profiteri vt rem sibi gratissimam, atque ideo votum deliberationem habuit perfectam. Sed qui vouit lege pęnę religionem, aut peregrinationem, non habet animo ea quę vouet, nec ideo promittit illa quod sibi sint cordi: imo ad ea tanquam sibi ingrata & molesta in pęnam obligari voluit: vnde forsitan iusta causa est, quod per Episcopum fiat, & concedatur dispensatio. His accedit quod forsitan quibusdam videtur non omnia vota conditionalia & pęnalia esse deliberatione iusta emissā: nam Ambrosius Catherinus contra Caietan. censet, non valere votum hoc: promitto ingredi religionem, si commiserō adulterium, quod valere asserit Caietan. in *summa, in verb. votum*. Nihilominus tutior est eorum opinio, qui censent adhuc in hoc casu post commissam pęnam necessariam esse Romani Pontificis dispensationem: quia iam est contracta ex voto obligatio ad religionem, cuius equidem voto derogare per dispensationem nemo potest præter ipsum Romanum Pontificem, atque ita in hac quæstione visum est Dominico à Soto, in *Institutione de cauendo iuramentorum abusu, part. 1. c. 9. Et lib. 8. de iustitiis & iure, q. 2. art. 1. & q. 4. art. 3.* Nec enim deficit promissio saltem implicita ad votum religionis in huius quæstionis specie. vnde par est, quod obligationem ad religionem ex causa voti inductam esse iudicemus. Quia in re illud est obiter adnotandum in quolibet voto, præsertim religionis esse necessariam explicitam, aut saltem implicitam promissionem: nec propositum ingrediendi religionem; & in ea permanendi perpetuo sufficeret, text. elegans in *c. literaturam de voto*. Aliud enim est promittere ingressum & professionem religionis, aliud habere propositum ingrediendi, profitendi, ac perseuerandi. Nam qui propositum habet, nec explicitè nec implicitè promittit professionem religionis: cum aliud sit proponere, alud deliberate promittere: sicut eleganter explicat Caietan. *lib. 27. responsionum, cap. 7.* Et Domin. Sot. *lib. 8. q. 1. art. 3.* tamen si Doctores iuris Canonici interpretes non possint excusari à non satis diligenti huius articuli examinatione. sic sane text. in *c. consulti. de regular.* dum propositum absolutum sufficere censet ad perpetuam religionem, intelligendus est de proposito absoluto, ex quo tamen possit deduci saltem implicita religionis perpetuę promissio: alioqui minime conueniret ea responsio cum *cap. literaturam*. Quod si quis votum fecerit ingrediendi religionem minime pollicitus explicitè, vel implicitè perpetuam religionem censetur voluisse secundum ius, vt tantum gaudeat anni probatione: intra quem possit pęnitere, si viderit eum statum sibi commodum, aut gratum non esse: sic enim Thom. censet in *2. 2. quæst. 189. art. 4.* quem sequuntur Deci. in *c. in presentia. de probat. nu. 55.* Archid. in *c. scimus. 12. q. 1. Henric. in c. statum. col. 3. de regul. & Florent. 3. part. tit. 16. c. 2. q. 4. Syluest. in verb. religio. 2. q. 19. & Ias. in *l. si quis heredem n. 1. 3. c. de institut. & substitut.* Ex mente tamen S. Thomę deducitur secus esse dicendum, vbi quis votum fecerit, aut promiserit profiteri in aliqua religione, vel esse religiosum, quod & Syluest. not. Imo si quis vouerit fieri religiosum, intelligitur votum istud in anno quidem probationis: non tamen de perfecta, & perpetua religione. Item si vouerit quispiam esse religiosum, ea tamè intentione & mente, vt velit gaudere anno probationis, poterit intra annum ante professionem tacitam vel expressam à monasterio exire, sicuti vtrunque docere conatur Caietan. in *d. art. 4.* quę omnigomnino notanda sunt ad perfectam voti obligationem, vt sciamus qua ratione teneatur quis ex deliberata promissione ad votum vel religionis vel alterius boni ac pii operis.*

§. QVARTVS.

Quibus actibus iuramentum apponi possit.

SVMARIA.

1 Iuramentum propriam & primordialem naturam actus, cui accedit, foris int.

- 2 Accessorium seu accedens sapit naturam principalem.
- 3 Subrogatum sapit naturam eius, in cuius locum subrogatur.
- 4 Accedens alia & natur alia contractus quæ dicantur.
- 5 Venditio iurata & prior, an potior sit posteriore non iurata, sed tamen traditio ne firmata. & ibidem intellectus ad text. in *L. quosdam. Cod. de rei vendit.*
- 6 Matrimonium metu contractum iuramento non firmatur.
- 7 Donatio iuramento firmata, an reuocetur naturalitate filiorum, authoritate *l. si unquam. C. de reuoc. donat.*
- 8 Fideiussores an ratione iuramenti amittat beneficium excussionis.
- 9 Emphyteuta qui iuramentum in contractu præstitit, an prius ius emphyteuticæ, si canonice solutionem intra biennium omiserit?
- 10 Venditor qui iurauit euersionem præstare, an teneatur si ipsi denunciatio non fuerit.
- 11 Obligatus ad factum an ratione iuramenti cogatur præstare faceret.
- 12 Pactum prorogata iurisdictionis iuramento firmatum, etiam ante litem restatam excludit pœnitentia & ibidem intellectus ad leg. si conuenerit. ff. de iurisd. omn.
- 13 Pœnitentia cuius eorum qui prorogauerunt iurisdictionem ante litem contestatam, pactum committit non tollit.
- 14 Fructus pigoris à creditore percepti, an extenuent sortem, & quatenus in eam computentur, licet debitor iurauerit solutionem debiti, & ibidem intellectus ad textum in *c. ad nostram. de iur. iur. and.*
- 15 Iurans saluere certam quantitatem, an possit compensationem obicere, & num. seq.
- 16 Compensatio in deposito opponi non potest.
- 17 Soluiste quis dicitur.
- 18 Compensatio fit fructuum ex pigore à creditore perceptorum cum sortibus iurata.
- 19 Qui iurat alteri nullum grauiamen inferre, an possit iure eum in iudicio, vel extra, conuenire.
- 20 Reditus qui dicantur, & an immobilium appellatione veniant.
- 21 Compensatio non fit liquidi ad illiquidum.

Obiter in precedenti §. tractauimus de interpretatione iuramenti iuxta consensum & mentem iurantis, atque item secundum ipsius actus iurati, propriam conditionem & naturam: oportet tamen modo eandem materiam iterum alius exponere, ab origine & radice deducendo, quid de hac re iura explicuerint.

Nam si illud iuris est apertissimum iuramentum propriam adsumere naturam actus, cui apponitur, & secundum eam intelligendam omnino esse. Hoc probatur in *d. l. vii. C. de non numer. pecun.* vbi iuramentum, quo quis iurat soluere pecuniam sibi mutuo numeratam, eam conditionem habet, vt intra biennium possit qui iurauit opponere exceptionem non numeratæ pecunię, sicuti paulo ante dictum est. Hęc siquidem promissio soluendi pecuniam numeratam, propriam hanc naturam habet, quod possit intra biennium obicere exceptio non numer. pecun. idem constat. in *c. quoniam. admodum de iur. iur. and.* Etenim qui iurat aliquam in vxorem se ducturum, non tenebitur eam vxorem ducere, si post hanc promissionem ipsa fuerit fornicata: quia huius sponsalitię promissionis illud proprium est, quod sponsa non fornicetur: igitur iuramentum non mutat hanc propriam huius actus naturam, facit optimus textus in *leg. vltim. Codic. de lib. casu.* Sed ne quis mihi statim obiciat plures effectus, quos contractus iurati habent, quosq; minime habuissent absque iuramento, inquirere necesse est huius conclusionis verum intellectum. Et sane ita est hęc propositio accipienda, vt de natura propria, & à primordio ipsi actui conuenienti, non de accidentali intelligatur. sic denique iuramentum adsumit actus naturam primordiale, vt ita loquar, nõ accidentalem: ea siquidem propter vim iuramenti plerunq; mutatur, quod satis euidenter ex multis apparebit, quę de effectibus iuramenti traduntur, & à me statim tradentur: & hoc probatur eleganter autoritate Iuriscōsulti, *leg. item veniunt. §. cum prædixerimus, ff. de peti. hered. vbi distinctio maxima fit inter ea, quę ab initio naturaliter insunt actui, & ea, quę ex accidenti ei conueniunt, vt actio alteri subrogata & secundum primordiale naturam, non secundum accidentalem subrogetur. notat gloss. in leg. certi conditio. in princip. ff. si certum pet. cuius præter Barto. & Doctores ibi meminit Bald. in *cap. vltim. colum. 3. de iur. iur. and. idem Bald. in l. vnic. §. sed si non. Cod. de rei vxoria actionibus.* eius tamen intellectum examinat Zasius *lib. primo singular. respōs. cap. 14.* ex quibus communi omnium consensu receptum est iuramentum naturam primordiale actus, cui accessit, sequitur non accidentalem: quod notant in specie Aretin. *colum. pen. & Deci. nu. 23. in capitu. 1. de iudic. & ibi Alciat. num. 46.**

Sed tamen dubitatur, quę dicantur naturalia, & accidentalia contractus, vel actus aliquis? Bald. equidem in *l. prima, col. prima. C. commod. eleganter, ac subtiliter scribit, ea quę veniunt accidentaliter triplici ratione contingere, ratione equidem morę, culpę, vel contentione: ea verò dici natu-*

ralia, quæ procedunt virtute quadam ab initio à propria rei specie, cui cognitioni plurimum accedit tex. in l. pacta conueniunt. §. de contrahen. emptio. & in d. §. cum praxirimus. vbi gloss. hoc ipsum sentit. Sic sane secundum hanc traditionem aduertendum erit in actibus iuratis ad ea, quæ ex natura, vel ex accidenti eidem actui conueniant.

Ut denique sit omnino compertum, iuramentum alicui actui accedens, sequi naturam ipsius actus principalis, in quo interponitur: quod non semel ex d. leg. vltim. adnotauimus. Cuius ad hoc meminere Bald. in cap. cum omnes. colum. penult. §. cap. que in ecclesiis. colum. 5. de constitut. Abb. in cap. cum conuincat. de iur. iur. num. 14. text. elegans, sicuti Iason ibi notat. in l. sed est possessoribus. §. item si iurauerit. ff. de iur. iurand. Quibus & illud suffragatur, quod iuramentum non auget obligationem, nec consensum, sed ei tantum intra limites suos manenti addit religionis vinculum: quod voluit Bald. in l. i. §. iuramentum. colum. 3. versicul. & prædicta sunt vera. ff. de condition. in d. vbi. Nam qui iurat actum aliquem, nisi aliud expressim addiderit, illum iurare intelligitur iuxta sensum naturam, & qualitates proprias, quas ille actus habet ex natura sua, secundum leges humanas: argum. d. Titius. in ff. ad Trebellian. Quamobrem præter multa, quæ de interpretatione iuramenti adnotabimus. Primum quidem, iuramentum esse intelligendum secundum naturam, conditiones, & qualitates, quas actus, cui accessit ab exordio, ex proprietate eiusdem per legem canonicam, & civilem consequitur. Secundum, omnino iuramentum ita intelligendum fore, vt nullam interpretationem præter contentum iurantis patiatur, cap. Quintanalls. de iur. iurand. cap. cum iuramento. de homicid. notatur in cap. veniens. de iur. iurand. Ex quibus aliquot inferam: Nam de effectibus, qui procedunt à religionis vinculis, passim à Doctoribus traditur.

Primum quidem hinc colligitur vera interpretatio text. in l. equities. C. de rei vendicat. ex qua si quis domum Titio vendiderit primo, & deinde eandem Sempronio vendat & tradat: dominium huius domus in Sempronium transferatur, nec Titius poterit aduersus secundum emptorem agere. Nam etiam si prior venditio iurata fuerit, nihilominus eadē decilio obtinebit: cum natura contractus emptionis & venditionis ea sit, vt ante traditionem dominium in emptorem minime censeatur translatum, donec perfecta traditio fiat: & idcirco si res vendita alicui, alteri ante traditionem vendatur, & eidem tradita fuerit, hic secundus emptor efficitur perfectus dominus rei emptæ. l. i. cum alijs. ff. de actio. empt. atque ita d. l. quoties intellexit. Ioan. Imol. in c. cum conting. de iur. iur. num. 81. quem sequuntur Ias. in eadem l. quoties. num. 36. Hippol. in l. qui duobus. num. 9. ff. de falsis. & Ludou. Gozad. in consil. 14. num. 2. eandem opinionem & nos probauimus in Epitome ad 4. lib. Decret. 1. part. c. 5. n. 9. cui accedit tex. in c. si quis. de spons. qui probat, sponsalia etiam iurata per subsequens matrimonium dissolui.

Secundo inferitur maxima extensio ad text. in c. cum locum. de spons. ex quo patet, matrimonium & metu contractum nullum esse ipso iure: id enim verum est, etiam si contractus is conigali iuratus fuerit. Nam id iuramentum, licet aliqui metu præstitum, validum sit ipso iure, donec absolutio ab eo præstita fuerit, accedens contractui conigali, eius naturam sortitur, vt ratione metus nullum sit ipso iure, nec ab solutionem exigat, quia materia subiecta, quæ speciali quadam ratione omnino liberum consensum requirit, operatur, quod iuramentum prorsus sit nullum. quemadmodum latius disputaui in 2. part. Epitomes. cap. 3. §. num. 2.

Tertio ex præmissis deducitur ratio eius opinionis, quæ Bart. explicauit in lib. Titio Seio. §. Imperator. quest. vlt. ff. de legat. 2. vbi Bal. & Cuman. post eum existimant, donationem & etiam iuramento præstito firmatam posse reuocari, si donator post eam liberos habuerit, secundum l. si vnquam. C. de reuocati. donat. ex qua constat, donationis cuiuslibet proprium esse, quod ea reuocetur, si donator liberos habuerit. Vnde cum iuramentum appositum donationi, sequatur naturam & proprietatem eiusdem, satis constat, non deficere propter iuramenti adiectionem hanc donationis proprietatem & naturam primæuam. Quam opinionem sequuntur plures, quos refert Andr. Tiraque. in d. lib. si vnquam. in princip. n. 168. ex quibus apparet, eam communem esse.

Quarto ex his poterit perpendi veritas eius resolutionis quam in rubr. de testam. 2. part. num. 10. explicauimus circa duarum questionum dubitationem. Quarum prima est de donatione iurata inter virum & vxorem, an ea habeat conditionem istam, quod si premoriatur donatario donator? Altera quid est de donatione causa mortis etiam iurata, an possit ad mortem vsq. reuocari? Nam harum controuersiarum definitio ex eo pendet, an iuramentum tollat harum donationum propriam naturam: quod inibi late tractauimus.

Quinto ab eadem radice procedit, quod Bald. scribit me. ex rescripto de iur. iurand. existimans, fideiussores & eum iuramento promittentem se soluturum creditori, quicquid a debitore principali adieque non possit, teneri omnino ad solutionem debitæ pecuniæ, etiam nulla facta excussione. Etenim si vires iuramenti recte perpendamus, manifeste apparebit, falsam esse hanc Bald. sententiam, beneficium siquidem excussiois hac in specie non tantum ex cõuentione hominis, sed ex propria natura, & primæuâ contractus deducitur, ac oritur, l. decem. ff. de verb. obligat. l. i. C. de conuen. sibi debitor. l. vlt. in prin. ff. si cert. pet. quo in loco Alex. Ias. & Dec. Baldi opinionem falsam esse asseuerant, ea ratione, quod iuramentum fortiatum planè qualitates & conditiones eius actus, cui accedit d. l. vlt. C. de non numer. pecun. c. ex parte. de cleric. non resid. imò & fortiori casu dicendum erit, quemcunq; fideiussores habiturum esse beneficium excussiois, ex aubent. præsentis. C. de fideiussor. etiam si contractum fideiussiois iurauerit: cum hoc beneficium cuiuslibet fideiussori ex natura contractus competat. quod eleganter Bald. sibi contrarius docet in c. cum contingat. de iur. iur. 7. conclus. dicens, ex instrum. propter iuramentum oriri obligationem fideiussoria cum omnibus qualitatibus & beneficiis, quæ habent alia obligatione fideiussoria. Vnde palam voluit Bald. beneficium excussiois minime tolli per iuramentum: quam sententiam iterum secuti sunt Barbat. in consil. 43. lib. 2. nu. 10. Andr. Alciat. in d. c. cum contingat. nu. 174. Tiraquel. in d. l. si vnquam in princip. num. 147. tametsi Bald. in d. c. ex rescripto. sequantur Alex. in consil. 29. lib. 7. col. vlt. & Hippol. in rubr. ff. de fideiussorib. num. 9. tenentes, beneficium excussiois excludi per iuramentum ipsius fideiussoris contractum iurantis, ex ratione text. in cap. ex rescripto, cui responderi poterit in eo text. quod dicitur, iuramentum seruandū fore, intelligendum esse, seruato ordine compulsionis, vt prius fiat excussio in principalibus debitoribus: & deum fideiussores compellantur soluere: que madmodum eam decisionem intellexit Barba. in d. consil. 43. colum. penult. lib. 2.

Sexto hinc deducitur, an verum sit, quod idē Bald. docet in cap. querelam. de iur. iurand. asseuerans, & emphyteutam, qui pensionem constitutam in contractu pro re data in emphyteusim soluere iurauerit, præcisè teneri ad solutionem, ita quidem, vt emphyteusim amittat, si non soluere pensionem, etiam biennio nondū elapso. quod probatur argumēt. text. in l. si quis maior. C. de transact. quo sancitum extat, eum, qui contractum seu conuentionem seruare iurauerit, commodo eiusdem contractus cariturum, si iuramentum non seruauerit: quamobrem Bald. sequitur Alexand. consil. 85. lib. 1. idē Alexand. & iuniores in d. l. si quis maior. Catellia. Cott. in memorial. dictione. Emphyteuta. Francisc. à Ripa in c. 2. de rescriptis. colum. 5. Hippolyt. singulari 226. & est communis opinio, sicuti eam sequutus adferit Ludouic. Gozadin. in consil. 57. colum. 3. & penultim. eamque vt communem seruari in pratorio Rota, testatur Guielm. Cassad. decis. 2. titul. de iur. iurand. quo in loco scribit, communi sententia receptum esse, quod d. l. si quis maior. locum habeat in quocunq; contractu. Contraria sententia verior profecto videtur propter naturam ac proprietatem huius contractus emphyteutici, cuius proprium est, non amitti emphyteusim ob non solutam pensionem intra biennium, cap. potuit. de locat. l. vltim. C. de iur. emphyteut. Hæc verò proprietatis non tollitur per iuramentum, quia ex huius contractus specie descendit: vt in simili dicebat Bald. in l. 1. C. de cõmoda. Sic sanè hanc Baldi opinionem improbant Carolus Molinæus in d. l. Alexand. consil. 85. in prima additione. & Curtius iun. in d. l. si quis maior. num. 30. Nec oberit eadem responso in d. l. si quis maior. quia etiam in omnibus & quibuscunq; contractibus locum haberet: esset tamen intelligenda eo quidem sensu, vt iuramentum acciperet omnes conditiones, quas contractus, cui accedit, iure ipso ab exordio recipit: sicuti superius iam satis dictum est. Præsertim eiusdem constitutionis decisio cessat, parumque

nobis nocet, si teneamus eandem responsionē solum procedere in contractu transactionis, non in aliis: quasi ea responsio speciale quid contineat in transactionis contractu, secundum Riminal. Parpalam & Alciat. *ibi*. Corne. *consil.* 246. l. 3. Carolus Molinaus in *d. consil. Alexan.* 85. qua ratione mihi displicet, quod Matth. Matthes. adnotavit in *notab.* 50. scribens, venditorem ab actione evictionis liberum omnino esse, si emptor minime soluerit intra diem constitutum precium, quod promissit, & iuravit solvere: licet post diem nihilominus id soluerit. Etenim falsam esse censio hanc sententiam, tametsi ea procedat à communi Doct. opinione, que asserit, *d. l. si quis in aior.* obtinere in omnibus contractibus & conventionibus iuratis. Fit igitur ex his, nō esse veram Baldi assertionem, in *d. c. querelam.* imō, ni fallor, ex illo ex mente illius *cap.* deduci posse contrarium: siquidem post biennium à cessatione solutionis pensionis agitur ibi ad priuationem rei, cuius ratione solvere pensionem iuravit condemnatus. Etenim quod emphyteuta non possit ob cessationem pensionis soluendæ priuari emphyteusi intra biennium, proprium est eiusdem contractus, ab eius exordio, & natura, non ex accidenti.

Septimo ex prænotatis inferitur intellectus ad text. in *c. vlt. de empr. & vend.* atq; ad omnia iura, quibus statutum est, venditorem teneri de evictione, si requisitus admonitusque nō defenderit emptorem conuentum rei vindicatione ad rei venditæ restitutionem. Etenim quibusdam placet ratione iuramenti omnino teneri venditorem, etiam non admonitum defendere emptorem, si sciuerit ei litem motam fuisse quod Imol. voluit in *l. quod te mihi, ff. si cert. per. cuius opinionem ipse examinavit lib. 3. variar. resolut. c. 17. num. 5.*

Octavo illud hac ex causa in examen incidit, an qui promittit cum iuramento aliquid facere, teneatur, & cogendus sit præcise facere, an satis ei sit, si velit solvere id, quod alterius hac de re interfit: Nam iure civili qui tenetur facere, non cogitur præcise ad factū: sed liberatur, si velit præstare interesse, *l. stipulationes non diuiduntur, ff. de verb. oblig. l. si quis ab alio, ff. de re iud.* At si promissio fuerit iurata, tenebitur promittens, & præcise erit cogendus facere. *gl. celebris in l. si pecuniam in princip. ff. de condit. caus. dat. quam dicit singul. Imol. in c. 1. colum. penult. de iudic. Iaf. in §. actionum. colum. 8. de actio. idem Iaf. dicens, hanc esse communem opinionem, in d. l. si pecuniam. idē Iaf. & Doct. d. l. stipulationes non diuiduntur, gloss. similis in c. ex literis in 2. de sponsalib. quam Præpos. ibi ad hoc notat. text. optimus in c. querelā. vbi Anton. ne prælat. vices suas. Aretin. in c. 1. de iudic. colum. penult. eandem opinionem late defendit Fortun. in c. 1. nū. 17. de pact. Aduersus tamen hac communem conatur tenere Corne. in *consil.* 246. lib. 4. tenent Anan. in *d. c. querelam.* & Matth. Afflict. *decisione Neapolitana* 295. sentit Dec. in *d. cap. 1. de iudic. num. 23.* ea ratione, quod iurans aliquid facere, videtur iuramentum fecisse iuxta qualitates huius obligationi, & promissioni iure accessorias: cum ea scilicet facultate, quod liberetur præstando interesse, si nolit agere, nec consensit præcise promissioni: deniq; ex eo, quod iuramentum naturam actus, cui accedit, fortitur. Huic verò rationi, si res ista exacte perpendatur, facillime respondetur. Nam promissio faciendi ex propria natura, habet consensum & necessitatem præcise faciendi: hoc etenim secundum propriam verborum significationem hac promissio inducit; ex accidenti tamen, hoc est, ex mora, quia si promittens facere non vult, ad interesse tenetur: vnde cum hac obligatio ad interesse in promissionibus facti sit ex accidenti propter moram, minime erit iuramentum secundum eam intelligendum, sed secundū primariam obligationis naturam, quemadmodum Aretin. respondet in *d. cap. 1. de iudic. colum. penult.* Possimus aliter huic objectioni satisfacere, si præmittamus, ob religionis causā iuramenta intelligenda fore potius iuxta iura Pontificia, quā secularia: quemadmodum superius probatum est: atque i deo verum erit, quoties hac in parte ius Casareum iuri Pontificio contrarium fuerit, standum esse iure Pontificio: tamen iure canonico absque iuramento, si quis facere promiserit, præcise facere cogitur. argument. text. in *cap. 1. & cap. qualiter de pact. idque expressim notant Abb. in cap. per tuas. colū. 4. de arbit. & in cap. veniens de iure iurand. Roman. in d. l. stipulationes non diuiduntur. & ibi Iaf. numer. 33. Anton Burgens. in rubr. de empr. & vend. colum. 2. & Fortun. in cap. 1. de pact. num. 16. Igitur licet iure civili nemo sit cogendus præcise ad factum sed liberetur præstando interesse; attamen quia iure Pontificio, secundum quod iurati contra factum interpretantur,**

di, promissor facti præcise agere compellitur, consequens est, ratione iuramenti, etiam à iudice seculari promissorem cogendum fore præcise facere; cum hæc promissio potius sit intelligenda iuxta naturam actus iure Pontificio, quam Casareo conuenientem in ea specie, quæ variè ab utroque iure intelligitur.

Hæc verò communis sententia, que dicit, cogendum esse præcise agere eam, qui facere cum iuramento promittit, procedit, modo qui iuravit, possit facere, quod iuratus promissit, sitque illi possibile hoc factū, vt late not. Aymon. Saul. *consil.* 12. pluribus hanc opinionem comprobans.

Atque hæc notanda sunt, licet Ioan. Andr. in *d. cap. qualiter. & Felin. in d. cap. 1. de pact. num. 9.* tenuerint, etiam iure Canonico promissorem facti omnino liberari, si velit præstare id, quod interest: nec cogendum esse præcise facere, per text. in *d. cap. dilecti, de arbitris.* cui respondetur ibidem, ideo nō cogi quem præcise ad factum, sed liberari præstatione pensionis: quia alternatiue censetur obligatus ad factum, vel ad pensionem, qui facere sub pœna promissit.

Nono eadem ferè ratione controuertitur interpretatio text. in *l. si conuenerit, ff. de iurisdict. omni. iudic.* vbi Iuriconsultus respondit, pactū prorogati iurisdictionis tolli per penitentiam prorogantis ante litem contestatam. Nam si pactum istud fuerit iuramento firmatum, quibusdam placet, non esse locum penitentia: quod notat ex religione iuramenti Imol. & Aretin. in *cap. 1. de iudic. Angel. Fulg. Paul. de Castr. Alex. & Iaf. in d. l. si conuenerit. co. 2. quorum opinio communis est, vt fatentur Dec. in *d. cap. 1. num. 23.* & ibi Alciat. *num. 45. in repet.* qui eandem opinionem sequitur: & probatur his pars per rationes præcedentes conclusionis, & deinde qua huius promissionis & prorogationis propria natura est, quod omnino seruetur: tametsi ex accidenti, ne quis cogatur coram iudice non suo litigare, admittatur penitentia. Et quia Anton. Abb. & Dec. in *d. cap. 1. n. 23.* contrariam sententiam veriorē esse existimant, tenentes, pactum prorogati iurisdictionis, etiam iuratum ante litē contestatā per penitentiam prorogantis tolli: existimo communē opinionem veriorē esse duabus quidem rationibus, que licet alibi qui dubia sint, vt quidam arbitrantur, attamen plurimū eorum autoritas persuadet, ob religionem iuramenti non esse admittendam penitentiam. Primum, quia adhuc iure civili penitentia prorogantis minime tollit prorogationis pactum, etiam ante litis contestationem contingens. Nam *d. l. si conuenerit.* intelligenda est de voluntate vtriusque paciscentis mutata, siquidē vterque in iudice, de cuius honore agitur, mutare poterit voluntatem: nec Iuriconsultus inibi loquitur de mutatione voluntatis vnus tantum sed inquit, si mutata fuerit voluntas: vnde absolute de vtriusque voluntate mutata vera est interpretatio: quod eleganter in *d. l. si conuenerit.* notauit Alberic. & post eum Dec. in *cap. 1. de iudic. n. 19.* Andr. Alciat. *ibi. n. 32.* idem Alciat. *lib. 2. Paradoxi. cap. 17.* & Coraf. *lib. 4. Mis. cell. cap. 5.* atque hæc ipsa opinio maxime probabilis est, ne dicamus ita facile iudicium, & pactorum autoritatem eludi, si permiserimus penitentia vnus tantū pactū prorogandæ iurisdictionis, aut non declinandæ foret responsio Iuriconsulti, si quis post pactum prorogandæ iurisdictionis alicuius iudicis, quæ prorogari potuisset, etiam ante litem contestatam penitenter. Secundo illud ad hanc probationem adducitur, quod quidā asseruerant tenentes, iure Pontificio in specie *d. l. si conuenerit.* etiam si ea lectundum communē intellectum accipiatur, non esse locum penitentia: atq; ideo inter ius canonicum & civile distinguendum esse, opinantur Alexand. in *d. l. si conuenerit. 2. s. l. Bald. in l. si quis in conferendo. C. de episcop. & cleric. Dec. in d. cap. 1. de iudic. numer. 8.* ea quidem ratione, quia secundum communem sententiam Alberic. Bartol. & aliorum in *d. leg. si conuenerit. Abb. in dict. cap. 1. vbi. Dec. numer. 20.* scribit eam communem esse, dicta Iuriconsulti responsio procedit in pacto nudo; quod iure civili actionem non producit, quasi secus sit in stipulatione. Et licet Iaf. in *d. l. si conuenerit. numer. 28.* post Petr. & Cyn. in *l. si qui ex consensu. 3. quasi. C. de episcop. & cleric.* Ioan. Andr. in *specul. tit. de iudic. comp. adi. §. 1.* & Alciat. in *repa. cap. 1. de iudic. numer. 38.* teneant aduersus communem, Iuriconsulti responsum in dict. *l. si conuenerit.* etiam procedere, si prorogatio fiat per stipulationem; quod mihi verius apparet, quicquid enim sit de illius responsi principali intellectu, ipse opinor, nihilref. rre, fiat ea prorogatio per pa-*

dem nudum, an per stipulationē: nihilominus apparet ex
 his, quā varie dictū responsum eius interpretes acceperint,
 ut tandem ratione iuramēti iuste possim penitentia mi-
 nime admittere, cū iuramentum sit secundū iura Pōticia
 interpretatū, iure autem Pōticio, imō & Casareo du-
 bitum sit, an possit pactio illa prorogandi iurisdictionē ante
 litem contestatam penitentia tantum prorogantis tolli.
 Decimo hinc satis poterit disputari propria & vera exa-
 minatio text. in cap. ad nostram. de iureiurand. cuius decisio elegās
 est, & egregie probat eum, qui datis creditor pignoris
 tenetur, quantitate mutui datam se soluturum, teneri
 praeiudice ad eius solutionem, nec posse obicere fructuum ex
 pignoris perceptorum computationem in principalem
 sortem. Etenim ea constitutio videtur iuramentum inter-
 pretari contra naturam contractus mutui & pig-
 noratij. Est nāque propriū contractus mutui datis pigno-
 ribus, quod fructus percepti ex eisdem in sortem principa-
 lem impudentur, vtque ipsam extenuent, l. 1. C. de pignor. actio.
 l. 1. tit. 1. §. 1. 2. & c. conquestus de vsur. cap. cum contra. de pig-
 norib. Alioqui esset contractus vsurarius adeo quidem, quod
 si debitor in contractu mutui datis pignoris donationem
 fecerit creditori fructū, quos ex pignore percipiet, etiam
 ob merita praesumeretur omnino contractus vsurarius: quod
 notat Domin. in cons. 12. imo si creditor ex pignore fructus
 perceperit excedentes ipsam sortem, tenebitur debitori si-
 mil cum pignore restituere, quod ex fructibus vltra sor-
 tem habuit, secundum Bal. in d. l. 1. C. de pignor. actio. notatur
 in d. cap. cum contra. & per Anan. in d. cap. 1. de vsur. Nec tantum
 fructus percepti sortem extenuant, sed & percipiendi: id
 est, qui per creditorem potuissent percipi, gloss. in d. cap. cum
 contra. & in d. l. 1. text. optim. in d. l. 2. d. pign. act. & in l. 2. C. de partu
 pign. not. Alexand. in l. apud Iulianum. §. 1. ff. de legat. 1. Anan. in d. c.
 de vsur. Sed quia Hostiens. in summa. tit. de pign. §. quando efficaci-
 ter vers. sed nunquid. Paul. de Cast. in d. l. 1. C. de pig. act. & Rau-
 en. in d. cap. 1. contrarium tenere videntur, existimantes, credi-
 torem solum de fructibus perceptis, non de percipiendis
 teneri oportet distinguere secundum Abb. in d. c. 1. & in d. c. cū
 contra. Nā si contractus mutui & pignoris factus est, gratia
 vtriusq. vt in dubio praesumendū est, tūc tenetur creditor
 ad fructus, quos potuisset ipse percipere, non tantum ad
 perceptos. Quod autem communiter hic contractus fiat
 gratia vtriusque, probatur in §. vlt. quid. mod. recontra. oblig. quo
 quidem casu tenetur quis de dolo, lata & leui culpa. Sed si
 fiat contractus pignoris gratia debitoris tantum, quia cre-
 ditor nolebat pignus, nec id petebat: tenebitur quidem de
 perceptis tantum, aut de his, quos omisit percipere dolo aut
 lata culpa, iuxta distinctionem text. in regul. contractus. ff. de reg.
 iur. quod si domus data fuerit in pignus, & actum sit, vt eam
 creditor habitaret: tenebitur creditor ad pensionem, quam
 ipse soluit erat solvere: non ad eam, quam pro conductio-
 ne domus ab alio percipere potuisset. l. si ea. in 1. C. de vsur. Paul.
 Castr. in l. 1. C. de pign. act. fructus verò in sortem computandi
 plane sunt ab ipso creditore ex pignore percepti, vt modo
 diximus: & praeterea à debitoro creditori praefixita opera,
 quae communiter estimatione pecuniaria patiatur, l. vlt. C. de
 cap. & possim. reuer. l. 1. tit. 29. par. 2. text. in d. c. 1. de vsur. & in d. l. 2.
 C. de pign. act. notat Ias. in §. in bona fidei. num. 65. Infrā. de actio. quod si
 ita proprium huius contractus est, fructus in sortem com-
 putari: mirum profecto videtur, quod in d. cap. ad nostram. res-
 pondum est. Et tamen ex ea dictione frequēter adnotatur, i
 quod si iurauerit centum Titio solvere, nō poterit cōpēsa-
 tionē obicere, etiā eius quantitas, quae certa ac liquida sit,
 quasi iuramentū sit in specifica forma obseruandū, cap. de
 iureiur. de iureiur. compensatio autem nō est vera, sed ficta sol-
 utio, l. si cum filio ff. de compensat. idem probat text. in l. 3. ff. eod. I-
 deo, inquit Iuriscōsultus, cōpensatio necessaria est: quia in-
 terest nostra potius non solvere, quam solutum repetere. I-
 gitur qui cōpensat, minimè soluit saltem iure. facit ad hoc
 text. optim. in l. Iulianus. ff. de cōd. & demōst. ibi. quasi dederit. Ex qui-
 bus hunc effectum tribuendum esse iuramēto, censent In-
 noc. Host. Ioan. Andr. Collectari. Anton. & in specie Imol.
 in d. c. ad nostram. Matthes. notab. 54. Aret. cons. 100. longitudo. col. 2.
 Zafrim §. in bona fidei. num. 27. de actio. Corlet. in reuer. rubr. de iurei-
 ur. privileg. 15. quorum opinio communis est, vt eam fōcti fatētur
 Felin. in d. c. ad nostram. colum. vlt. Ias. in d. §. in bona fidei. colum. penult.
 & idem in l. cum qui. §. & si iurauerit. ff. de iureiur. col. 2. Lud. Go-
 zad. conf. 69. colum. 1. Andr. Tiraquel. lib. 1. de retract. §. 3.
 §. 3. num. 6. vbi plures ad hoc authores allegat Socinus

idem in l. Iulianus. ff. de cond. & demōst. fatetur hanc senten-
 tiam communem esse. Huic opinioni adhuc suffragatur,
 quod iuris est apertissimi: nempe compensationē opponi
 non posse aduersus eum, qui depositū repetit, l. penult. C. de 16
 possit. l. vlt. C. de compensat. cap. vlt. §. sane. de deposito. Regia l. 5. tit. 3. &
 l. 27. tit. 14. part. 5. ob maximam fidē, quā depositarius tenetur
 deponenti seruare, eo quod plurimū ei crediderit, gl. in l. hoc
 negotium. ff. de compens. Ang. & Ias. nu. 10. in d. §. in bona fidei. igitur
 & ratione iuramenti mirum non est idem statui, propter
 eius maximam religionem.
 Caterum contraria sententia placuit Bart. in l. amplius. ff.
 rem. rat. hab. vbi tradit, eum, qui iurauit soluere, non esse peri-
 iurū, si compensationē obiciat, quod & idē voluere Angel.
 & Cuman. ibi Ioan. Fab. in d. §. in bona fidei. col. 4. & Platea ibi,
 col. 1. Bald. in d. cap. ad nostram. & ibi Panormitan. col. vltim. idem
 Panormitan. in capitul. cum dilectus. colum. 8. de ordin. cognit. idem in
 cap. cum inter. de except. nu. 24. Alexand. conf. 12. col. vlt. lib. 2. Imol.
 sibi contrarius in d. lib. Iulianus. ff. de cond. & demōst. & Carol.
 Molin. in tract. de contractib. quaest. 43. qui testatur, hanc opinionem
 esse communem apud legistas. licet fateatur, priorem à Cano-
 nistis magis receptam esse: quemadmodum paulō antē tra-
 didimus.
 His authoribus adstipulantur plura. Primum text. cele-
 bris in l. 4. §. soluisse. ff. de re iudic. Soluisse, inquit Iuriscōsul-
 tus, accipere debemus non tantum eum, qui soluit, verum
 omnem omnino, qui ea obligatione liberatus est: quo in
 loco dicitur tex. eū omnino soluere, qui liberatus sit ea ob-
 ligatione: idque verē, ac ipse iure, iuxta gl. de dictione omni-
 no. in l. 1. §. si pecuniam. ff. de posit. gl. in l. ob signatione. Cod. de solut. notat
 Bartol. in l. 1. ff. iudic. solui. Sed qui compensat, liberatur. l. si am-
 bobus. ff. de compensat. ergo is omnino ipso iure, & verē soluisse
 intelligitur. Maxime quia ipso iure compensatio fit quanti-
 tatis cum quantitate etiam ad liberandum pignus, l. si constat.
 & ibi gl. C. de compensat. Secundo illud potissime adduci poterit,
 quod eodem §. soluisse aliter deducitur: nempe quoad rei iudic-
 atae executionem & solutionem eius causa faciendam
 sufficere compensationem: quod latē notat & tradit Felin.
 in c. subortia. de re iudic. col. 2. Tertio idem comprobatur authori-
 tate text. in l. si debitor. ff. qui pot. in pign. hab. Nihil enim, inquit,
 interest compensare, an soluere. Deinde & quarto eadē o-
 pinio potissime instruitur ex eo, quod debitor factio credi-
 toris, qui quod debet, non soluit, impeditur: imō iam impe-
 ditus fuisse videtur, quo minus sua die soluat: & sic inutilis
 est actio, per quem stat. l. potior. in fin. ff. qui pot. in pign. hab. Quinto
 idem constat text. l. dedisse. ff. de verb. signif. & in l. vel permutauit. ff.
 de lib. caus. vbi dedisse intelligendus est, qui compēlauit. Sexto
 huic opinioni plurimum accedit, quod licet iuramētum
 sit strictē, & in specifica forma seruandum, nihilominus
 iuramentum de soluendo satis seruatur per compensa-
 tionem: quia conditiones sunt adimplendae in forma
 specifica, nec per aequipollens satis est eas seruari, l. Manius.
 & l. qui heredi. ff. de heredi. ff. de cond. & demōst. & tamen condi-
 tio soluendi impletur per compensationem l. si peculium. §. de
 illo. ff. de statu lib. vers. quod si heredi. & in d. l. Iulianus. ff. de cond. & de-
 monst. Nam et si Iuriscōsultus ibidem in responso l. Iulianus.
 de acceptilatione loquatur, idem est dicendum, cum accep-
 tilatione minus sit, quam solutio, l. si acceptilatum. §. 1. & ibi Bart.
 ff. de acceptilat. Alex. in l. §. marito. §. 1. ff. solut. matrim. quibus ratio-
 bus satis defensa & probata videtur opinio Bart. in d. l. amplius
 aduersus ea, quae notantur in d. c. ad nostram, quam obrem ipse
 existimo regulariter Bart. sententiā veriorē esse: & praeterea
 posse iure defendi, quod debitor iurans soluere credi-
 tori certam quantitatem sibi mutuo datam, sub pignoris
 opitime possit absque vlla perituri labe opponere compen-
 sationem fructuum, quos ex pignoris percepti.
 Ea vero, quae priorem opinionem probare videbantur,
 possunt absque difficultate tolli: nam licet compensatio
 ficta solutio sit, non tamen sequitur, eam fictam solutionē
 non sufficere ad satisfaciendum iuratāe promissioni de
 soluendo: cum hae ficta solutio, quae per compensatio-
 nem fit, à reali satisfactione aris alieni procedat, habuit
 enim creditor quantitatem, quae debita pecunie aequiva-
 lens est: atque ideo etiam si iuramentū sit specifica forma
 seruandum, satis per compensationem, quae realis est
 quaedam satisfactio, seruatur, praesertim quia quod in
 specifica forma impleri debet, satis impletur per formam
 iuxta mentem disponentis omnino aequivalentem: quod
 probatur in d. c. ad nostram. §. de illo. vbi con-

stat, compensationem simillimam esse, quoad omnes effectus iuris, & facti, verae solutioni. Nec aliunde a vera solutione differt, quam quod tempore compensationis vera numeratio non fiat, quae tamen prius in effectu facta fuerat.

Item non obstat argumentatio a deposito facta: quia ob specialem fidem, quam seruare tenentur depositarii, illud inductum est a lege ex mente contrahentium. Et quia depositum non fit ea intentione, vt in ius ac dominium depositarii transmittatur res deposita. Non sic in iuramento simpliciter praestito: quod est intelligendum secundum ea, quae actui iurato conueniunt, aut iure conuenire possunt: sicuti superius dictum est.

Superest respondere Decretali, ad nostram, quae videtur hac in controuersia negotium nobis facessere. Variè siquidem ea constitutio intelligitur: cuius examinationi praemittendum est, compensationem fructuum ex pignoris perceptorum, ipso iure fieri cum ipsa sorte principali, quoties fructus ipsi iam sunt a creditore consumpti, vel redacti in id, quod recipit functionem cum ipso debito: vt adnotant Card. Anan. & Dd. in d. c. 1. de r. sur. Bart. Alexan. & Iaf. in l. si diuortio. §. ob donationes. ff. solut. matr. vnde ita est intelligenda gloss. in d. c. 1. quae de hac compensatione, quae ipso iure fit, tractat. Quibus sanè praemissis, quidam opinantur, in d. c. ad nostram. non admitti compensationem, nec computationem fructuum, ex eo, quod debitor iuratus creditori promiserit datis pignoris, quod, donec solueret debitam quantitatem, nullum grauamen super eisdem ei inferret: quali intellexerit non tantum de grauamine facti, & sic iniusto: sed & de grauamine iuris. arg. gl. in l. L. ius. §. tres heredes. ff. ad Trebell. gl. & Dd. in l. clā. in prin. ff. de acquir. possess. molestia etenim inferretur, cum quis iudicialiter vexatur, auct. de fideiuss. §. 1. in ver. molestus. l. 1. & ibi Bal. C. de nudi nū. tradit Paul. Cast. cons. 264. col. 2. lib. 1. hic tamen intellectus, etiam si probetur à Panor. in d. c. ad nostram. mihi nō placet. Nam quoties quis promittit alteri adhuc iuramento praestito, nullum alteri grauamen inferre, plane ea promissio intelligitur de grauamine iniquo & iniusto: non autem de ea molestia, quae iure permittente licita est: nec enim de hac promissio sentit, quippe qui noluerit ex ea promissione renunciare his, quae sibi iure licent & conceduntur, l. Aurelius. §. Caius de liber. lega. Bald. in l. 1. col. 5. C. de his, quae poena nom. gl. in l. si seruum. §. prior. ff. de acquir. hered. Bald. in l. 1. C. de usufruct. gl. in c. pro illorum. de praben. Imol. in l. paterfamilias. ff. de hered. instit. Anton. Corset. in singul. in verb. molestia. Abb. in c. audita de rest. spol. Felin. & Dec. in c. in praesentia. col. 1. de probat. Fel. in c. causam quae. col. 11. vers. non obstante. de rescrip. Ex quibus patet, promittentem alteri nullum ei grauamen inferre, nec molestiam facere posse, nisi aliud ex mente contrahentium deducatur, iure aduersus eundem experiri. Secundo solet responderi ad text. in d. c. ad nostram. ideo in ea specie nō fuisse admissam compensationem: quia debitor ipsos fructus dederat in pignus: atque ideo cum hoc casu fructus ipsi vt species considerentur, non est locus compensationis de specie ad quantitatem, c. 1. de de pos. l. vlt. C. de compensat. l. si conuenient in 2. ff. de pignor. act. l. si non sortem. §. si centum. ff. de cond. indeb. l. si ex pecunia. C. de rei vendicat. quam interpretationem ad d. text. adnotant Imol. ibi, & Socin. in reg. verb. accipere ultra sortem. col. 3. sed nec hic intellectus placet. Nam fructus, qui consumptione sunt accipientis, & consumptis, nec seruando seruari possunt, non solent in pignus dari, de natura siquidem pignoris est, quod non transeat in dominium creditoris, l. 1. §. per seruum corporalem. ff. de acquir. possess. Et praeterea si fructus non sunt consumpti, nec redacti in id, quod recipit functionem cum debito, nullus est locus compensationis, quemadmodum superius explicuimus. Si vero iam consumpti fuerint, aut redacti in id, quod functionem cum debito recipiat, etiam si expressim dati forent in pignus, minime negari posset compensatio: cum iam essent effecti ipsius creditoris. Quod si quis existimauerit, Imola intellectum probari in d. cap. ad nostram. dum in eo dicitur, quosdam ab eis possessiones & redditus recepit in pignore, illi planè respondimus, redditus inibi fore intelligendos nō ipsos fructus, sed iura quaedam percipiendi anno quolibet certam quantitatem, quae quidem iura redditus appellantur, & inter bona immobilia censentur, clem. exiit. vers. cumq. annui redditus. de verb. signific. atque ideo hi redditus congruè dantur, & accipiuntur in pignus: hoc ipsum palam idem text. probat: dum in eo expressim continetur, creditorem de possessionibus & redditibus fructus percepisse. De

iuribus percipiendi annuam quantitatem, cum de redditibus annuis fructus percipiuntur, secundum Bal. in proem. feud. ad. §.

Tertio, Barthol. Socin. in d. l. Iulianus. col. m. vlt. aliter existimat intelligendam esse decisionem tex. in d. cap. nostram. Scribens, non admitti eo responso compensationem fructuum, ea ratione, quia qui iurabit pecuniam debitam soluere, cum satis certus fuerit tempore iuramenti de fructibus percipiendis ex pignoris, huic compensationi vilus est renuciare: vnde tenebitur ratione iuramenti, & ratione huius tacitae renunciationis ante omnia soluere quantitatem debitam, & postea poterit agere ad fructus perceptos ex pignoris repetendos: habebit autem haec tacita renunciatio vim ratione iuramenti, cum debitor iuret soluere quantitatem sibi mutuo datam. Sic Ioan. à Medina vir doctissimus in tract. de restit. quasi. 3. causa vltima. eadem consideratione ceter admittendam esse compensationem, non obitate iuramento, cum tempore iuramenti nulla aderat spes, nec in apparet compensatio. Quasi, quod & Socin. scribit, nequaquam sit admittenda compensatio eo casu, quo tempore iuramenti iam aderat ius vel spes compensationis, sicuti probatur in d. c. ad nostram. Sed si animaduertamus ad propriam vim iuramenti, quae non extendit consensum ad ea, de quibus actum non est, ego existimo, iuramentum soluere quantitatem mutuo sibi datam, eam habere mentem, vt soluat absolute ipsam pecuniam mutuam eo casu, quo per creditorum nō fuerint percepti ex pignoris tot fructus, qui possint eam extenuare: nec verosimile est, eum cogitasse de non obicienda compensatione fructuum, qui apud creditorem iuxta iuris vtriusque regulas manere debent in compensationem fortis principalis: quod si verum est, nec potest villo modo negari iuramenta esse intelligenda secundum iuris interpretationem conuenientem quidem actui, cui iuramentum accedit, profecto qui datur pignoris iurat soluere pecuniam mutuo sibi datam, poterit compensationem fructuum obiciere, cum ea sit huius promissionis natura.

Quarto, praemissis interpretationibus vtunque adnotatis, considerandum est, id circo in d. cap. ad nostram. fructuum compensationem admissam non fuisse ante veram debitae quantitatis solutionem, quia nondum erat liquidum, quantum creditor ex fructibus perciperet. Compensatio vero nusquam admittenda est, nisi ea de liquido fiat. l. si debet. ff. de compensat. not. Bartol. in l. frater à fratre. ff. de cond. indeb. quod autem in d. cap. ad nostram. non fuerit liquida quantitas a creditore ex fructibus pignorum percepta patet, quia ex fructibus erant expensae deducendae: vt inibi significatur ibi, deductis expensis, l. fructus. ff. solut. matrim. l. sumptus. ff. de rei vendicat. At si quis dixerit secundum hanc considerationem nusquam fore locum compensationi fructuum in debitam quantitatem: cum semper sint expensae deducendae, respondemus, quoties promissio solutionis absq; iuramento preceperit, posse compensationem opponi, si breuiter iudicis, aut boni viri arbitrio possit ad liquidum deduci, quid ex fructibus deductis expensis creditor perceperit: sed si iuramentum praestitum fuerit, tunc compensatio non poterit opponi, nisi omnino, & statim appareat liquido, quod ex fructibus creditor perceperit: atque hunc esse opinamur iuramenti effectum & proprium intellectum text. in d. cap. ad nostram. Cui suffragari videntur, quae Carol. Molina scripsit in consuetud. Parisiens. tit. 2. §. 62. num. 19.

§. QVINTVS.

De iuramenti interpretatione.

S V M M A R I A .

- 1 Iuramentum in interiori iudicio animae semper intelligendum est secundum iurantis mentem.
- 2 Interpretatio iuramenti faciendā est secundum regulas iuris, quoad exteriori iudicio.
- 3 Intellect. ad text. in c. qui peiorare. §. ex his. 22. q. 5.
- 4 Liquido iurare quid.
- 5 Fecisse & sic dicitur, qui fieri fecit.
- 6 Iuramentum metus extortum ante absolutionem obligat.
- 7 Iuramentum est personale ex parte iurantis, non ita ex parte eius, cui iuratum sit.
- 8 Intellect. c. querenti. de iur. iur.
- 9 Iuramentum in rem praestitum ad successores pertinet licet simpliciter, & si nō mentione successorum iuratum sit.
- 10 Iuramentum dignitatis vel officii factum, ad successorem dignitatis transiit.

- 11. Iuramentum de auxilio ferendo contra quemvis, excepto Carolo IIII. videtur intelligendum etiam de filio eius.
- 12. Iuramentum fidelitatis quare ab herede vasalli repetendum, & num. 14.
- 13. Emphyteuta pensionem soluti in recognitionem domini.
- 14. Vasallus novus iurare fidelitatem debet domino.
- 15. Rogatus fidei ab herede vasalli potest fieri sine iuramento.
- 16. Iuramenti ratione laicus sortitur forum ecclesiasticum, & ibid. intellectus cap. 21. de foro compet. an 6.
- 17. Iuramentum alicui delatum, censetur etiam heredi eius delatum, & ibid. intelligitur l. si quando C. unde vi.
- 18. Iuramentum an possit prestari per nuncium aut procuratorem, cum num. sequentibus.
- 19. Iuramentum fidelitatis potest per procuratorem prestari.
- 20. Mandatum ad iurandum de calumnia, quale debeat esse.

Rursus in hoc tractatu de interpretatione iuramenti foret examiniari, an sit iuramentum intelligendum iuxta iurantis mentem & sensum, si is aliter iurationem accepit, quam is, cui iuratum est, intellexerit? & sane iuramenti verba, sicut & quæcunque alia, intelligenda, & accipienda sunt secundum communem aut proprium intellectum, quæ significatione ipsa ostendunt, & ex literis de sponsa. l. librorum. §. si quis tamen Cassius. ff. de legat. 3. cum aliis, quæ frequenter ad hoc citantur: atque ita quoad iudicium exterius, interpretatio iuramenti facienda est iuxta iuris vtriusque regulas, & verborum propriam & communem significationem: quemadmodum in præcedentibus paragraphis dictum extat. At in animæ interiori iudicio, si de iuramenti intellectu tractemus, est elegas Divi Isidori auctoritas. lib. 2. de Summo bono, cap. 3. 1. Quæcunque iurantis obligacionem, sicut & omnes alias, à consensu iurantis procedere. Etenim cum agatur de ipsius iurantis obligacione ab eius promissione assercioneve sub testimonio divini nominis deducenda, palam est aduersus iurantis consensum, & intentionem in iudicio exteriori eam constitui non posse, cum lex humana nihil, quoad obligacionem hanc, in specie præter iurantis consensum inducat, nec denique eius voluntati contrarium, siquidem lex de interpretatione iuramenti tractat, deque eius viribus & effectibus, ita quidem caute, vt nihil contrarium consensui iurantis adhuc pro viribus iuramenti statuerit, & Quinavallus. c. veniens. de iureiur. l. vi. C. de non numer. pecun. l. vi. ff. qui satis. cogn. nec vere quoad Deum, iuramentum dici potest absque iurantis consensu & mente. Sic Euripides in Hippo. de eo, qui verbis tantum, nõ mente, nec consensu iurauerat, scripsit:

Ἡ γὰρ ἰουρὰ πρὸς τὸν θεὸν ἀπόστολος.

Cuius meminit Ioannes Stobæus Sermone 28. traduxitque Cicero id in Latinam linguam, lib. 3. de Offic. Lingua iurata est, mens iuranti nihil. Quod elegantissime explicat apud Ovidium Cydippe ad Acontium:

Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris?
Linguaque præsentem testificata deam?
Que iurat, mens est: nil coniuuimus illa:
illa fidem dictis addere sola potest.
Consilium, prudensque animi sententia iurat:
Et nisi iudicij vincula nulla valent.
Si tibi coniugium volui promittere nostrum.
Exige solliciti debita iura thori.
Sed si nil decimus, præter sine pectore vocem.
Verba suis frustra viribus orba tenes.

Hoc potissimum spectat Gratianus in cap. qui peierare. 2. 2. q. 5. §. ex huius. Ex his, inquit, omnibus colligitur, quod iuramenti a secundam intentionem præstantis, non recipientis à Deo iudicantur. Idem probatur in cap. 1. de iureiurand. in 6. quo fit, satis perplexam esse questionem istam, eiusque definitionem admodum vtilem ac necessariam fore & plurima dubia, quæ hac de re in animæ iudicio contingere possunt.

Quamobrem Innocent. & Panorm. in cap. veniens. de iureiurand. distinguunt forum exterius ab interiori, asseuerantes, in foro interiori iuramenta esse accipienda secundum intentionem & mentem iurantis: non eius, cui iuratum fuerit in exteriori verò adsumendam esse interpretationem eius, cui iuratum, modò is intellexerit secundum ius, & veram ac propriam verborum significationem. Prior huius distinctionis pars probatur in cap. humana aures. 22. quest. 5. eamque sequitur Ioan. de Selua. in tractatu 3. de iureiurando 2. parte questione 2. est tamen intelligenda hæc opinio,

vbi iurās nulla fuerit vñs arte, calliditate, versutia, & dolo in verborum conceptione: quod si is, qui iuravit, vñs fuerit in conceptione verborum iuramenti dolo, arte, calliditate ad decipiendum eum, cui iuratur, tunc etiam in foro animæ iuramentum intelligendum est, secundum sensum & mentem eius, cui fuerit præstitum: ita sanè rem istam explicarunt tex. in d. §. ex his, sub cap. qui peierare. D. Thom. 2. 2. quest. 89. artic. 7. ad quantum. vbi Caietan. optime, & Hostiens. in d. cap. veniens. modò is, cui iuratur, iuramentum accepit iuxta debitum sensum. Quod si dixerit, hanc opinionem esse falsam ex eo, quod impossibile sit, quemquã obligari iurifurandi obligatione absque eius animo & consensu: respondebo libenter, animaduertendum esse ad duo. Primum equidem, quòd si iurans habuit intentionem iurandi, non poterit huic animo opponere intentionem non promittendi, nec obligandi seipsum ex iuramento. Non enim potest separari animus iurandi ab obligatione seruandi iuramentum: imò animus iurandi necessariò includit obligationem ex ipso iuramento procedentem ad eius obseruationem. Idcirco non tantum in exteriori iudicio, sed & in interiori tenetur, qui iuravit animo iurandi seruare iuramentum, nec poterit aliquo pacto excusari ex eo, quod asseueret, non habuisse animum seruandi iuramentum, nec seipsum obligandi. Secundo est considerandum, iuramentum animo tamen non iurandi minime obligari in conscientia iudicio ratione iuramenti: quia animum iurandi non habuit. Sed tamen hic peccatum mortale committit, quippe qui pernicioso vtatur mendacio in graue dispendium publicæ & humanæ actionis: ad cuius confirmationem, & tutiorem vim solent iuramenta exigi, atque ideo, si is, à quo iuramentum exigitur ad confirmationem alicuius actus, non habeat iurandi animum, publicæ vtilitati, & humanis commerciis illudit. Deinde diuinam maiestatem offendit: quippe qui actu exteriori iudicat diuinum testimonium, actu verò interiori dissentiat ab hac inuocatione diuini testimonij: quod nihil aliud est, quam quædam diuini numinis illusio. Quibus tandem fit in hac specie peccatum mortale committi ab eo, qui hac fraude in iuramentis vñs fuerit: Sicuti eruditè docet Caiet. in d. artic. 7. ex cuius rationibus ipse colligo, hunc ita iuramentum teneri quidem, etiam in animæ iudicio seruare iuramentum, si id exigatur, non ratione iuramenti ex vi eiusdem, sed ratione vitandi scandali exterioris, quod verè oriretur, si iuramentum non seruaret. Pro quo facit sententia Bald. in l. eo qui seruo. C. quod cum eo. scribentis, eum, qui promissit alteri centum aureos absque animo promittendi, non teneri absolutè ex promissione, sed ex alia æquitate cogendum fore promissa seruare. Quod iustissimum esse videtur, ne alioqui tot fallacis occasio detur in commerciis, & humanis commutationibus. Quod si quis vim iuramenti, eiusque religionem pie ac sanctè obseruare velit, vt plane tenetur, is omnino fallacias omnes, dolos, ac technas in eius conceptione & formula effugere debet. Qua ratione aperitur sensus eius captionis, qua Dauus ille Terent. vñs est, cum ipse puerum Myfidii tradiderit ad ponendum ad ædes Simonis, vt ea astutia Chremetem deterreat, ne filiam Pamphilo elocet. Etenim cum Myfidi ei dixerit: Quamobrem id tute non facis? inquit Dauus. Quia si forte opus sit ad herum iusurandum mihi non apposuisse, vt liquido possim. Nam quid sit liquido iurare, plerique dubitarunt. Siquidem Franc. Duaren. lib. 1. disput. cap. 2. existimat, liquido iurare, nihil aliud esse, quam vere iurare, multaque adducit in hanc rem testimonia: atque ita interpretatur Terentij locum, & Iurisconsultum in l. alias. ff. de iureiur. Ego sane apud Iurisconsultum itidem intelligo, liquido iurare, in hunc sensum accipiendum esse, vt vere iurare interpretemur. At apud Terentiam contendam profectò emphasim subesse in ea Dauus oratione: quis enim non videt, tot adeo fallacis Dauum vñs fuisse in appositione pueri ad Simonis ædes, vt plane iuxta sensum interrogantis non posset is prorsus à periurio excusari: idque potissimum, si Iurisconsultorum responsa, aliorumque prudentissimorum dicta virorum sequamur, quibus passim admonemur, non tantum eum fecisse actum, qui vere eum fecerit, sed & qui fieri mandauerit, l. 1. §. deiecit. ff. de vi & vi arm. litem apud l. ab eo. nem. §. fecisse. ff. de iureiurand. l. is damnum. & l. hoc iure. §. 2. ff. de reg. iur. c. mulieres. iur. c. mulieres. §. vlt. de sentent. excommunicat. idcirco serui illius fallacissimi circumspicenda cõditiõne, opinor sic accipiendum esse iuramentum, vt liquido iurare nihil aliud sit, quam

quam verè iuxta ipsorū verborum propriā & manifestam significationē, nulla subintellecta ex mente legis interpretatione, iurare. Etenim qui nō apposuit puerū, tamen si tradiderit alteri apponendū, & inliserit apponi, proprie secundum apertissimū & manifestū sentim, ac verè dicitur, puerū non apposuisse: quamuis ex legis mente & sensu à Iuristis & viris prudentissimis subintellecto, qui per aliū fecit, sic fecisse dicatur, *nemo ff. de duobus reis. l. si non sortem. §. libertus. ff. de cond. ind. l. i. §. ne alitem. C. de cad. tollend. l. aut qui aliter. §. vlt. ff. quod vi aut clam. tradidit late Bartol. in l. is qui pro emptore. ff. de vsucap. n. 56. & ibi Iaf. n. 358. idē Iaf. in l. si quis id quod. ff. de iur. iur. om. iud. vbi Dec. col. pen. idem Dec. in d. l. is damnus. ff. de reg. iur. idem in cons. 604. Alex. in cons. 3. §. procurator. ff. quod quisq. iur. & alij plerique passim rē istā multis in locis examinantes. Hinc palā est, non satis locū illum Donatū intellexisse, qui eam dictionem exponit in hunc modū, liquidō, purē, & manifeste: alij securè interpretantur. Hac siquidē interpretamenta non rectē cōueniunt vero sensui, nisi ea iuxta propositam à nobis huius loci cognitionem accipiantur, optimè verò Duaren. Accurs. arguit in concinna interpretatione, dum in d. leg. alias. liquidō ab eo assumitur pro manifeste.*

Hinc t̄ denique apparet, quid dicendū sit de eo, qui per metū iurat, nec tamen habuit iurandi intentionem, nec mentē. Nam hic peccabit quidē mortaliter ob illusionē, quam prætenu diuini testimonij conatur facere, quod Caiet. docet in d. art. 7. quidquid hac in specie Pan. contrarium senserit, in c. si vero. de iureiur. col. vlt. nec enim ob quemcūque metū debet quis hac illusionē vti: nēpe mendacio isto, quo perniciosè verbis exterioribus adsumit testimonium diuinū, non tamen mente, ex quo mendaciū est manifestum, cum aliud verbis explicauerit, quam mente conceperit, & tamen ante absolutionem tenetur iuramentum hoc seruare, quia Ecclesia, quo ad exterius iudicium, potius præsūmit iurandi animum, ne præsūmat mortale peccatum, & verum. de iureiur. d. merito. ff. pro socio.

Ceterum hac in parte de iuramēti interpretatione illud optimè congruit, an vim habeat contra haredem, & in haredum fauorem? & sanè in hac controuersia illud semper mihi placuit, quod iuramentum, quoad periurij crimen, & animā vinculum, minimè transeat t̄ in haredem iurantis: bene tamē in haredē eius, cui iuratum fuerit, nisi materia subiecta contrariā interpretationē suadeat. Hoc enim iamdiu probauimus in c. requisisti. de testam. 2. col. id verò modō latius repetemus: quia locus hic aptior sit huic negotio peragendo. Prior resolutionis pars ex eo manifesta est, quod ex iuramento quaedam spiritualis obligatio deducitur, quoad vim religionis: hæc autem animam tantum iurantis ligat; sicuti ceteri spirituales contractus, voti scilicet, & similes, c. vnic. 30. q. 2. vnde si quis iuratus aliquid facere, aut dare promiserit, eius heres licet teneatur vt heres, stare contractui & promissum soluere, non tamen sub vinculo & religione iuramenti, vt si non fecerit, periurus censeri debeat, secundū Abb. & Dd. in c. veritatis. de iur. Ioa. And. in c. vlt. de sepult. Bal. & Paul. in l. grege legato. ff. de legat. 1. Bald. in l. vlt. col. 4. C. de pact. Bar. & Bal. in l. generaliter. C. de reb. cred. Thom. 2. 2. q. 98. artic. 2. ad 4. Alciat. in c. cum contingat. de iureiur. num. 123. & ibi Imol. nu. 18. Posterior vero pars apparet, & probatur, quia qui iurat Titio decem dare, id iuramentum facit secundū interpretationem iustam eius actus, cui iuratio adheret, sicuti superius non semel admonuimus, ac actus hic absq. villo dubio secundum iuris decisiones ad haredes Titij transit, igitur is, qui iurauit, tenebitur, & haredibus Titij sub iuramenti religione, quæ eius animam obligat ad periurij reatum, & pœnam, quod secus est in proximo casu, in quo bona haredis, & eius persona, quoad obligationis executionem per defunctum promittentem obligata censentur, non tamen anima quoad periurij pœnam & culpam, atque ita receptū est, iuramentum ex parte iurantis esse personale, quemadmodum Dd. adnotarunt in d. cap. veritatis. ex parte verò eius, cui iuratum sit, nos opinamur ad haredes & successores transire, quod constat in d. c. veritatis. si eius decisio rectē consideretur. Respondemus, inquit text. vt haredes tui, qui nobis, vel alicui successorū nostrorum iurauerint, alijs iurare minimè cōpellantur; Catholicis tamen successoribus nostris, qui pro tempore fuerint & homagij, & fidelitatis puritate nihilominus ac si iurassent, omni tempore teneantur absq. tergiuersatione aliqua fideliter obseruare. Haec tenus Clemens III. Pontifex Maximus, qui palam iurauit, facte esse,

quod semel iuratum sit Romano Pontifici, vt qui iurauit ratione iuramenti, teneatur fidem seruare ipsius Romani Pontificis successoribus, vnde plura possunt deduci.

Primum falsum esse, quod quidam existimantur, dicentes, iuramentum ex parte eius, cui præstatur, personale esse, nec ad eius haredes transire: licet id ita esse asseruerit Bal. Fulg. & Roman. in l. sed si hac. ff. de in ius voc. quos dubius tamen sequi videtur Curt. iun. in l. si quis maior. C. de transact. num. 25.

Secundo apparet verus intellectus, propriaq. interpretatio ad text. in d. c. veritatis. in hunc sane modum, vt manifestum fiat iuramentum, cuius inibi mentio fit, ad haredes eius, cui iuratum est, transire, etiam si haredum & successorum mentio nulla facta fuerit in formula iuramenti: quia in re existimamus falsam esse gl. ibi cōmuniter receptam, teste Imol. dum dixit, necessariam fuisse mentionem successorum, vt iuramentum illud ad successores eius, cui præstitū fuit, transiret, etenim iuramentū simpliciter t̄ præstitū in re, quæ successoribus competit, ad eos omnino transire.

Tertio constat, iuramentum t̄ præstitum alicui expresso nomine proprio, in re tamen ad dignitatem pertinenti ad successorem dignitatis transire. Nam in dubio, an aliquis actus sit personæ vel dignitati tribuendus, ex coniectura id deprehenditur, vt probat text. elegans in d. cap. requisisti. de testam. notant Abb. Felin. & Dec. in cap. quoniam Abb. de offi. deleg. tex. & ibi Bart. in l. pen. ff. de reb. dub. & ibi Paul. de Cast. Bald. in d. c. quoniam Abb. Socin. cons. 33. lib. 3. col. 2. Alciat. de præsumpt. regul. 1. præsumpt. 28. coniectura vero satis sufficiens est, quod actus ipse fiat respectu rei ad dignitatem pertinentis, quemadmodum longius in d. c. requisisti. probare conati sumus.

Quarto deducitur ex his, errare Anton. Card. Abb. & Doct. dum in d. c. veritatis. existimant, necessarium esse in formula iuramenti saltem ipsius dignitatis mentionem, vt iuramentum extendatur ad successores in dignitate. Hæc etenim conclusio falsa videtur ex his, quæ modò explicauimus.

Quinto ex eiusdē distinctionis parte posteriori colligitur, verum esse, quod Bald. scripsit in cap. 1. §. præterea de prohibita feud. alienat. per Fred. num. 23. dicens, quod si quis iurauerit alicui, se præstiturum ei auxilium contra omnē hominem, præter Carolum III. per hoc etiam censetur exceptus eius filius Ladislaus, qui in imperio successit. Cum hæc formula iuramenti etiam, quoad exceptionem concepta sit in re, quæ ad Imperatoris dignitatem attinet.

Sexto, hinc, si priorem distinctionis partem consideremus: satis probatur, quod idē Bald. notauit in l. liberti libertag. col. penult. C. de oper. liberti. qui asseruerat, haredem t̄ feudatariū non esse periurum, si debita ministeria, quæ defunctus præstare iurauerat, minimè præstiterit, nisi reuocet ac repetat iuramentum, argum. l. si cuius. ff. de vsufruct. quam obrem successorius eius, cui iuratum est ratione dignitatis alicuius, sit ab ipso iurante repetitio iuramenti, non quia ea necessaria sit: sed quod ea fiat in recognitionem beneficii & feudi, vt quis nouum dominum recognoscat. text. opt. in c. longinquitate. 11. q. 2. Et c. 1. §. præterea. de prohib. feud. alien. per Fred. pro quo gloss. in authent. qui rem. C. de sacrosan. eccles. Paul. Castr. in authent. si quis uenas. C. eod. tit. Bartol. in l. 1. C. de iure emphyteut. ex quibus solet adnotari, emphyteutam, qui rem in emphyteuticū accepit, statim dato iusto precio, teneri nihilominus quotannis vel vni nummum soluere domino directo in recognitionem huius dominij, quæ quidem recognitio fit iure emphyteutis.

Septimo maximè apparet ex præmissa resolutione, errasse Bald. in l. vltima. §. excepto. C. de caduc. tollend. & Iaf. cons. 159. col. 3. lib. 2. dum tenuerunt, successorem t̄ vasalli, nouumque clientulum non teneri ad sacramentum fidelitatis præstandum, nec ad homagium faciendum domino, quando predecessor iuramentum domino præstitit expressim pro se, & eius successoribus. Nam licet ita iurans voluerit vineulo iuramenti seipsum & successores adstringere, parum hæc proderit voluntas, cum iuramentum ex parte iurantis sit personale, atq. ideo tenetur successor iuramentum fidelitatis præstare, quod idem Bal. notauit in c. qua in ecclesiis. de constit. col. pen. vers. sed nunquid. Aluaro in c. 1. in prin. au. 7. qua sunt prima caus. benef. am. Carol. Molin. in consuet. p. vlt. tit. 1. §. 2. gl. 4. au. 49. idq. sensere Dd. in d. c. veritatis. atq. Iacob à S. Georg. in feud. inuest. ver. qui quidem inuest. col. 9. vers. amplius dico.

Octauo his attentè perpendis, quamuis verū sit, recognitionem faciendā esse ab ipso iurante nono domino, etiam si

licet. sentit Dominici. in d. c. vi. circa. §. penult. atque ita resolutionem istam, eiusque distinctionem preteritū Rotæ servat secundum Cassiodor. decis. 1. de iureiur. vbi ipse eam sequitur, sentit eandem opinionem Cardin. in clem. 1. de iureiur. notab. 2. qui per text. ibi exultimat, posse per alii fieri in his, que nullius vel modici sunt præiudicij, quod iuxta iuris regulas propria persona, aut propriis manibus agendum. Idem notantur Felin. in d. c. licet. colum. 2. de test. b. Dec. in cap. cum parati, nu. 5. de appellationib. & Ias. in l. si is qui pro emptore ff. de usufruct. num. 374. qui hac de re latius scribit.

Est tamen satis frequens dubitatio, quod mandatum sufficiat ad iurandum de calumnia: nam id speciale requiritur. Quidam etenim censent sufficere inandatum generale ad omnes causas, & speciale ad iurandum de calumnia: licet non exprimitur in specie causa, super qua iuramentū hoc præstandum sit: nam in animā domini nihilominus poterit ex hoc mandato fieri calumniæ iuramentum, sicuti receptū est in praxi, secundum Bart. & Alexand. in d. l. qui bona. §. si alieno. & Capellam Tholosanam 132. quæ quidem praxis iniusta videtur: siquidem propriè verum iuramentum in hac specie per hunc procuratorem in animā domini fieri non potest. Nam in ea lite, quæ in incio & ignorante domino tractatur, iuramentum hoc fieri non valet: quia nulla est certitudo, quod absit in eius litis defensione, aut prosecutione calumnia. Forlan enim eam dominus minime defenderet, hisve defensionibus nequaquam vteretur, si eius litis scientiā haberet, idcirco fatua est ista hæc procuratoris iuratio tamen & Mathest. not. ab. 150. prædicti forensis vsus memi perit. Quamobrem iustius ac iure verius est, quod hoc mandatum non sufficiat, sed sit necessariū mandatum speciale ad iurandum de calumnia in speciatim nominata causa, & literæ secundū Bartol. in d. §. si alieno. eundem Bartol. in l. 2. c. de iureiurand. propter calum. Abb. & Barbat. in cap. in pertractandis. de iurament. calum. quorum opinio magis communis est: & probatur à simili, in l. si quis mihi bona. §. sed virum. ff. de acquirend. hered. i. eandem sententiā tenet Alexand. in d. §. si alieno. Nam cum hic procurator iurare debeat in animā domini, non poterit absque eius speciali consensu eam obligare: præsertim vbi agitur de periurio committendo, quod grauissimum crimen est, nec procurator quibuscunque verbis constitutus, mandatū habere videtur ad scelus aliquod nomine domini perpetrandū, l. 3. §. si procurator. ff. quod quisque iuris. l. procurator. ff. de cond. indeb. His equidem probauimus, nusquam posse iuramentū per alium, nunciu scilicet, aut procuratorem fieri, in animam domini, nisi ipse habeat mandatum speciale, posse tamè regulariter præstari, dato ad id mandato speciali, quod maxime obseruandū est, vt miremur interim, plurima in iudiciis frequentissimè alieno nomine præstari iuramenta, quæ minime forent admittenda.

§. SEXTVS.

De iuramenti comitibus, & requisitis.

SVMARIA.

- 1 Iuramentum lege Evangelica prohibitum non est.
- 2 Iuramentum comites suos habere debet. Et quos. Et num. 7.
- 3 Qui iuramentum ab alio exigit, quandoque peccat.
- 4 Iuramentum quandoque officium est ad religionis virtutem pertinens.
- 5 Magistratus iuramentum aliquando exigere potest à eius ob bonum publicū.
- 6 Iuramentum quid, & eius utilitas & dignitas.
- 7 De iudicio, quod iuramenti comes est: atque ibi de iurandi necessitate.
- 8 Iurare citra necessitatem, temeritas est.
- 9 Iurandi consuetudo periculosa, & indigna Christiano.
- 10 Periurium quid.
- 11 De veritate, quæ item est comes iuramenti.
- 12 Iustitia comes est iuramenti.
- 13 Iuramentum salutis æternæ contrarium non est seruandum.
- 14 Iuramentum malum implens, duplex malum est. Et num. 17.
- 15 Iuramentum illicitum, & promissorium mali peccatum est. Et non est adimplendum.
- 16 Iuramentum res illicitas promittens, quando mortalem aut venialem culpam inducat.
- 17 Iuramentum si continet promissionem non mutandam, aut non faciendam, non est obligatorium.
- 18 Intellect. ad text. in cap. ult. 22. q. 4.
- 19 Votum castitatis simplex non impedit nuptias futuras.
- 20 Iuramentum cui deficit iustitia comes, aut vere sit periurium.
- 22 Pœna iuramenti temerarij.

POst hæc autem operæ pretium erit de comitibus iuramenti agere, nam vt iuramentum honestè fiat, aliquot necessaria sunt, sine quibus id permissum non est, imo iure optimo improbatum. Huic vero quæstioni præsertim con-

uenit inquirere, an iuramentum sit actus licitus per se, & an fuerit lege Evangelica prohibita iuratio? & quibuldam videbitur, iuramentum prohibitum esse lege Evangelica, iuxta illud Matth. c. 5. quoniam loco inquit Christus Redemptor noster: *Sic sermo vester, est est: non non: quod autem his abundantius est, à malo est.* Idem Iacobus Apostolus admonet cap. 5. Epistola scribens: *Nolite iurare.* Sic Hieronymus in d. cap. 5. *Matthai* aduertat, Evangelicam veritatem non recipere iuramentū: cum omnis sermo fidelis pro iureiurando sit, & considerat. 22. quæst. 7. Et idem Hieronymus in cap. 4. *Hieremie* scribit, Evangelicū nos prohibere iurare. Item & Zacharia cap. 8. testatur, Dominum in Evangelio præcepisse, ne iuremus. Hoc ipsum & Theophylactus probat, dicens: In lege Mosaica non erat malum iurare: post Christum autem malum est, sicut & circumcidere, & in summa quicquid est Iudaicum, & præterea quod à malo est, illicitum esse videtur. *Matth. cap. 7. Non potest arbor mala fructus bonos facere: sed iuramentum à malo est, vt constat in præcitato cap. 5. Matthai.* igitur illicitum esse apparet, & tamè nihilominus proponimus primam hac in controversia conclusionem.

Iuramentum lege Evangelica prohibitum non est. Hæc probatur auctoritate Pauli ad Hebr. cap. 6. vbi Apostolus inquit: *Homines per maiorem se iurant, & omnis controuersia eorum finis est iuramentum.* Deinde si iuratio peccatum esset, non ita frequenter iurasset idem Apostolus, 1. ad Corinth. cap. 15. *Quotidie morior per vestram gloriam fratres.* Idem 2. ad Corinth. cap. 1. *Testis, inquit, Deum inuoco super animam meam, quia parcens vobis, nondum veni Corinthum.* Et ad Galat. 1. *Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.* Ad Roman. 1. *Testis est mihi Deus, cui seruius in spiritu meo.* Hanc denique assertionem multis comprobatur Diuus Augustinus in sermone 28. de verbis Apostoli. Et in lib. contra mendacium. Et in lib. contra Manichæos. Et de sermone Domini in monte. 22. text. optim. in ovis peccatum, quæst. 1. Et in c. 6. & Christus in iureiur. Nam quod ex Evangelio in contrarium adducimus, non est intelligendum de malo culpæ ipsius iurantis: sed de culpa ipsius exigentis iuramentum qui sit nimium incredulus, quemadmodum ipse Augustinus explicat in d. lib. de sermone Domini in monte. Romanus Pontifex in d. c. & si Christus. Thom. in 2. 2. quæst. 89. art. 2. *Aut sanè ideo Christus dixit, quod amplius est, à malo est: quia iuramentum oriatur à malo pœnæ, sitque malum pœnæ propter ingenium & conditionem mortalium, quibus post peccatum Adæ non est facile de rebus occultis fidem adhibere citra testes & iuramenta: etenim si status humanæ innocentie perdurasset, nunquā concessum fuisset hominibus iurare, eo quod mala tunc esset iurandi necessitas: sed simplici verbo præterent homines mutuo sibi fidem. Cum serpens ille hanc plagam humano generi impegit: siquidem & ipse mandat semper fuit, vt haberetur Ioan. cap. 8. inde auctoritas hominum laxa fuit adeo quidem, vt non facile homines sint, quibus adhibeatur fides, iuxta illud Psalm. 15. *Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax.* Sic & hanc interpretationem idem Augustinus & Romanus Pontifex in d. cap. & si Christus. ad Matthai locum vt congruam admiserunt, cap. 11. ergo. 22. quæst. 1. Quamobrem Diuus Chrysostronus in Commentarijs super Matth. cap. 5. illum locum, à malo est, de Diabolo interpretatur, nimirum, vt ait Theophylactus, quod omnis infidelitatis Diabolus primus sit auctor. Et præterea Iesus Redemptor noster, licet in d. cap. 5. Matth. per creaturas iurare prohibuerit, nusquam tamen vetuit iurare per creatorem, secundum Hieronymum inibi, & Innocentium III. in d. cap. & si Christus. Aptior tamen est auctoritati Evangelicæ, & Iacobi Epistolæ ea interpretatio, vt constituamus iuramentum tunc illicitum esse, ac semper fuisse, cum 7. ei desint comites illi, & circumstantiæ, quæ solent id reddere licitum, nonnunquam honestum religionis officium: quod si fiat iuramentum, adhibitis eius comitibus, nulla ex parte illicitum esse potest, iuxta communem sanctorū virorum traditionem. Explicat diligenter Sixtus Senensis in bibliotheca. libro 6. adnotatione 26. Deinde, vt obiter Hieronymi auctoritati satisficiamus, forsan voluit Christus ostendere maximum discrimen, quod latissimum patet inter antiquam Synagogam, & nouam Ecclesiam. Nam cum Iudæi, auctore Paulo ad Galat. 4. veluti paruuli essent in fide, nihil à feris differentes, aliqua eis pro eorum imbecillitate indulgebantur, quæ profectionibus iam Christianis, & tanquam filiis ad legitimam ætatem adultis, atque his*

ex causa necessitatis, vt tandem id fiat maxima cum circū-
 spectione in re quidem graui, & vbi iuratio necessaria est
 ad persuadendum id, quod iuramento asseratur, est enim
 8 temeritas quadam, & planè irreuerentia diuinæ maiesta-
 tis citra necessitatem pro quibuscunque rebus, etiam mini-
 mis iurare. Nam id est adsumere nomen Dei in vanum, cū
 frustra fiat iuramentum, suoque sine carcat, finis autem iurif-
 iurandi est ipsa necessitas persuasionis & fidei, vt veritas
 confirmetur, ac credatur asserenti & promittenti. Hic autem
 statim deficit, si iuramentum fiat, vbi nulla adest ad
 persuadendum iurandi necessitas. Quanta verò necessitas
 ad iurandum sit requirenda, maxime admonuit Isocrates
 apud Ioannem Stobaeum, *Sermone, 25.* Sacramentum, inquit,
 oblatū tibi duabus de causis iurato, velut te ipsum turpi sus-
 picione liberet, vel vt amicos ex magnis periculis eripias.
 Pecuniarū verò gratia, & si iustā causā habeas, nullum De-
 um iuraueris. Sin minus, aliis periturus, aliis avarus videberis.
 Hæc Isocrat. Sed & Pythia Lacedæmonis vnū genus iurifurandi
 proponens, respondit: Satius ac melius illis fore, si absque iurifurando
 affirmassent, teste Plutarcho in *problematis Rom. ca. 27.* qui ex Phaurino tradit, veteres iustif-
 se pueris Hercule iuraturis exire domū, & sub dium pro-
 gredi: idque de industria, vt moram efficeret ea solennitas,
 & deliberandi daret spaciū, ne pueri sic temere peierare in-
 fuescerent. Præterea iuramentū caret iudicio, si id frequen-
 tus fiat: cum ex frequenti iuratione magnū sit peierandi pe-
 riculū, saepeque periuriū inde contingat: legitur enim *Ecclesiastici c. 23.*
 Iurationi nō assuecat os tuum, multi enim casus in illa. Et iterū: Vir multū iurans replebitur iniquitate, non
 9 discedet à domo eius plaga, retulit text. in d. c. & si Christus. Est
 igitur iurandū consuetudo periculosa, quippe que via periurii
 sternat. Necessitas autē iurandi tunc vere contingit, quando illa
 veritas, que iuramento firmanda est, nequeat alia via comprobari:
 eaque iuratio necessaria sit tunc charitati: siquidē Deus non est
 qualibet ex causa in testē vocandus. Quia & prudētia huius comitis
 ratione ad iurandū requiritur: nempe vt iuramentū fiat præuia
 consultatione, maturō iudicij examine. Dicitur autē iuramentū, quod hoc
 comite caret, à Dino Hieronymo periuriū in præcitatō locis; non ex eo,
 quòd verè periurij crimen hinc possit omnino deduci, sed quia sit hæc
 incauta iuratio, quæ admodū exponit gl. ibi *communiter* recepta in
 ca. tua nos de iur. iurand. incauta vero iuratio quoadmodum periuriū
 dici poterit; quia iurans exponit se periculo peierandi ob incautā
 iurationē, vt tradit Thom. 2. 2. q. 98. art. 1. & 2. qua ratione vbi de periurio,
 quoad eius propriam vim & significatiōē tractabitur, de hoc improprio
 periurio nulla erit ratio habenda. Est etenim proprie † periurium,
 10 mendacium iuramento firmatū, secundum Thom. in d. art. 1. q. 98.

11 Secundus † iuramenti comes veritas est. Nam actus morales ex fine
 speciē fortiantur; finis autē iuramenti est confirmatio dicti humani,
 huic verò confirmationi falsitas opponitur, quæ dubio procul finē
 iuramenti extinguit, atque tollit omnino, atque ideo à falsitate
 præcipue conitat peruersitas iuramenti; de qua ratione periurij falsitas
 est, vt docet sanctus Thom. 2. 2. q. 98. art. 1. quo fit, vt veritas sit
 necessarius comes iuramenti, quæ quidē si deficiat, periuriū
 proprium efficit; quia veritas penitus requiritur in iuramento; vt id,
 quod asseritur, verū omnino sit, atque id, quod negatur, sit
 vtique falsum, in promissorio autem iuramento, vt id, quod
 promittitur, tempore & loco impleatur, abest etenim à iuramento
 omnis eius substantia, si veritas deficiat, adsumiturque nomē
 Dei in vanū. Quia ratione veritas est necessaria & substantia
 honestatis iuramenti. Peccatū ergo, & mortale est omne assertorium
 iuramentū, si veritas defit, etiā si id ioco fuerit factū, imo
 maiorem irreuerentiam committit in Deum, qui ioco falsum iurat,
 vt docet Thom. de q. 98. art. 3. sic periurus grauitur punitur iure
 humano, præter diuinā punitionē, quod statim à nobis latius
 tractabitur in §. quo parnas aduersus periuros statutas, explicabimus.
 Nec de hoc iuramenti comite amplius hic tractare liber: quandoquidem
 res sit omnino expedita, absque veritate iuramentum periurium
 quidem esse grauissimumque, & mortale crimen.

12 Tertius † iuramenti comes à iustitia pendet: & verè requirit
 ad iuramenti honestatem, quod sit licitum, aut decet id quod iuratur,
 quemadmodum constat ex his locis, quæ paulò ante adduximus
 ad comites iuramenti, vnde sequuntur plura.

Primum, quod iuramentum † vergens in dispendium salutis
 aeternæ, nullo pacto seruandum est, cap. non est obligatorum,
 de regul. iur. in 6. cap. si vero. cap. quidem §. vlt. cap. sicut. de iur. iur.
 cap. in malis. c. qui sacramentum cum multis aliis eiusdem. quest. 22. quest. 4.
 impia etenim est promissio, que scelere adimpletur. Nam
 vbi quicquid † aliquid promittitur, quod impleri non potest,
 ideo quia illicitum sit, vel dedecens, aut iure prohibetū, vel
 diuinis consiliis contrarium, nulla contrahitur obligatio:
 cum Deus neminem ad aliquod ex his obliget. Qua ratione
 in cap. neri. 1. 3. dist. 1. & in cap. duo mala. eadem dist. 1. scriptum
 extat, minus malum esse iuramentum, noxiū frangere,
 quam implere, imo verè nulla est hic iuramenti violatio,
 quandoquidem ex supradictis non sit huic iuramento vlla
 obligandi vis, quod & sanctus Thom. explicat, 2. 2. quest. 98.
 art. 7.

Secundo hinc sequitur, omne iuramentum promissorium,
 quod rem † illicitam vel indecentem, aut diuinis consiliis
 contrarium contineat, peccatum esse, vsurpat enim
 otiose quis nomen Dei in vanum, si iuramento id promittat,
 quod non licet, vel non debet soluere, ex cautis modò
 expositis, derogat etenim venerationi diuinæ maiestatis,
 qui eam in huiusmodi promissionum testimonium adducit,
 atque ita hæc iuramenta temeraria dicuntur, cap. de iur. iur.
 22. quest. 4. cap. sicut nostris. de iur. iur. notatur in cap. Florentinum. 25.
 dist. 1.

Tertio patet ex his, hæc iuramenta † temeraria tunc ad
 peccatum mortale pertinere, cum id, quod sub iuramento
 includitur, & promittitur, crimen est mortale, secundum
 omnes, in d. cap. si vero. gloss. in d. cap. sicut in nostris. & in d. cap. Florentinum.
 Nam si obseruatio huiusmodi iuramenti crimen est
 mortale, idem peccatum admittitur, quando iuramentum
 præstat, eadem equidem ratione, qua prohibetur res, etiam
 interdicitur iuramentum promissorium eiusdem rei par-
 trandæ. Et præter alia, quæ ad grauitatem huius peccati ad-
 duci possunt, constat maximam irreuerentiam contra maiestatem
 diuinam committi, si quis Deum ad rei illicitæ, &
 sub mortalis criminis reatu prohibet promissionem, testē
 aduocauerit. Deinde si ita iurans animum habet agendi,
 quod iuramento promissum, planè constat, eam intentionem
 peccatum esse mortale, quod si animum desit faciendi, con-
 sequitur manifeste itidem mortalem culpam contrahi, quia
 nomen Dei in vanum iurans adsumpsit, Deum ipsum in
 testem adsumens falsæ promissionis: quod iam in hac re-
 latione in specie adnotauimus, idcirco, peccatum hic mortale
 constituitur.

Quarto deducitur iuramentum, & tunc temerarium esse,
 cum aliquid promittitur, quod venialem culpam habet,
 gloss. in cap. si aliquid. 22. q. 3. Ioan. Andr. Dom. & Franc. in hoc
 quamuis de pact. 6. vbi Georg. Natan. notat. 7. idem notat & Ioan.
 de Selua in tract. de iur. iur. 3. part. 4. limit. Nam cum veniale
 peccatum opponatur feruori charitatis, cōsequitur ex hoc,
 nullam posse etiam præstito iuramento constitui obligati-
 onem ad id agendum, quod venialem habet culpam: atque
 ideo maximam esse temeritatem iuramento promittere
 rem hæc culpa dignam, notant Abb. & Felin. post alios in d.
 cap. si vero.

Hinc & quinto constat, iuramentum promissorium venia-
 lis actus & culpe peccatum esse veniale, Quia etsi iurans
 adimpleat, quod promissum, solū venialiter peccat: & qui
 iurat veniale opus facturum, non se illaqueat, ne iuramentum
 implere possit, nisi tantum sub reatu veniali: vnde non
 peccat, dum iurat, nisi venialiter: atque ita in specie notat
 Caiet. in d. quest. 89. art. 7. in respon. ad 2. & Seluest. in verb. iuramentum.
 4. quest. 1. & in verb. iuramentum. 2. q. 7. idem ipse Caiet.
 in summa. verb. periurium promissorium. tametsi Catharinus admo-
 nuerit, cauendum esse ab hac opinione.

Sexto adhuc ex præmissis patet, si ad amissim hanc mate-
 riam expendamus, non satis sufficientem esse argumenta-
 tionem istam: iuramentum quodcumque vergens in dispen-
 dum salutis aeternæ, seruandum non est: igitur iuramentum
 quodlibet, quod non tendat in detrimentum salutis
 aeternæ, seruandum erit. Hæc etenim collectio minime va-
 let. Sunt † sanè quædam iuramenta promissoria, que etiam si
 possint seruari, quia ex eo nullum dispendium salutis spiri-
 tualis sequitur: atamen nulla est obligatio ex ea promissi-
 one deducenda, que iuramentum cogat ad seruandum id, quod
 iuramento promissum. Sunt ad hæc pulchra verba sancti Tho-
 mæ in d. q. 89. art. 7. ad secundum. in hunc equidem modum: Si quis
 autem

re cum commendantes Roman. *ſingul. 510. & Ripa in cap. 2. de reſcript. colum. 3.* Sed licet hec opinio communis ſit, mihi tamẽ nuquam placuit, video etenim prius iuramentum nullam habuiſſe obligandi vim, nec habere: atque ideo non poſſe verẽ & proprie periurium contingere, tametſi non fiat id, quod in eam iurationem deductum fuerat, id verò, quod poſteriori iuramento promiſſum eſt, abſque villo periurij reatu fieri quidem potuit. Nec eſt abſolutio neceſſaria à priori iuramento, cum ex eo nullum iurationis vinculum proceſſerit. Quamobrem aliter intelligi poterit reſponſio text. in d. cap. tua nos. Nam prius iuramentum, cuius inibi mentio fit, de ſoluenda penſione maiori, potuit, ac poterat ab ipſo iurante abſque periculo ſpiritualis ſalutis ſeruari ad eius vitã: & ideo in hoc ſenſu iuramentum illud validum fuit, quoad obligationem ſaltem ante abſolutionẽ, quã neceſſaria eſt, & omnino preſtanda, ex eo quod inique fuerit iuratio extorta de penſione ſoluenda, non quidem inſtituta Epifcopi auctoritate, nec ſolita, ſed noua: vt conſtat ex d. c. ſignificauit. & cap. grauis. de cenſib. & quia ante abſolutionem iſtam in ſpecie cap. tua nos. contrarium iuramentum preſtitit clericus, ac ſcriptum conſtituit in certo periurio, niſi abſolutio fuerit obſerta, punitur pro periurio priuatione beneficij: quemadmodum ibidem adnotarunt Card. & Fel. *column penult.* quia ſiue ſeruauerit prius, ſiue poſteriori iuramentũ, manifeſta eſt periurij culpa; ſi prius, ex eo quod violat poſterius: ſi poſterius, ex eo quod violat prius, quod ante abſolutionem ſeruare tenebatur. Atque hæc dicta breuiter ſint de comitibus iuramenti, reliqua verò ad hanc quaſtionẽ pertinentia, non admodum recondita, nec difficilia ſunt, & quã diximus, ea tantũ ratione tradidimus, vt propoſita materia quoad qualẽmcunq; cognitionem ſatisfaceremus.

§ SEPTIMVS.

De periurio, blaſphemia, & falſo.

SVMMA R I A.

- 1 Periurij grauitas. & an ſit maius crimen homicidij.
- 2 Periurium lege Pontificia & ſeculari puniri poſſe.
- 3 Periurus qualiter iure canonico punitur.
- 4 Collatio beneficij periurio facta eſt ipſo iure nulla.
- 5 Periurus, an ſit inſamã inſamia iuris?
- 6 Falſi teſtis ratio, criminis grauitas & pena.
- 7 Teſtis falſum teſtimonium dicere poſſe in 10. predicamentis.
- 8 Atticus teſtis, Attica fides, Græca fides.
- 9 Teſtis in iudicio falſum dicens teſtimonium, quo pacto ſit puniendus.
- 10 Periurus ratione iuramenti de calumnia, an ſit puniendus.
- 11 Blaſphemia quid ſit, & eius grauitas.
- 12 Blaſphemiarum ſpecies, & explicantur in ſpecie verba regiarum conſtitutum, quæ de blaſphemis puniendis tractant.
- 13 Deuotare quid.
- 14 De blaſphemia in virginem Mariam, & Sanctos.
- 15 Blaſphemia in fidem Catholicam.
- 16 Blaſphemi qualiter puniendi ſunt, & qua pena veteribus legibus fuerint puniti? & num. ſeq. maxime num. 19.
- 17 Iracundiã impetus non excuſat blaſphemiam.
- 18 Inſidelitatis quæ ſigna.
- 19 Lateranenſis Synodus quid ſtatuat de blaſphemis.
- 20 Pena iudicum blaſphemos non punientium.
- 21 Iure ciuili quæ pena in blaſphemos.
- 22 Iure regio quæ pena ſi aduerſus blaſphemos ſtatuta.
- 23 Linguarium inſtrumentum pena, quo lingua blaſphemi premitur, Hiſpanice morlaza.
- 24 Blaſphemus an repellatur à teſtimonio, tanquam inſamis.
- 25 Conſuetudo an excuſet à blaſphemis penis, & ibidem multa de conſuetudine mala.
- 26 Illicitum conſuetudine licitum non ſit.
- 27 Fornicatio conſuetudine excuſatur, & quare.
- 28 Iracundiã calor frequenter ſolet excuſare à blaſphemis penis.
- 29 De proceſſu in blaſphemis criminis.
- 30 Blaſphemia an hæreſis ſit.
- 31 Obſidientia promittitur ſub pena iuramenti preſtiti, id eſt, niſi obediatur vt periurij pena teneatur.
- 32 Reſtoris vniuerſitatis alicuius præcepta non obediens, an periurus.

His omnibus ad huius materiae cognitionem prænotatis, de ipſius periurij pena tractandum erit: cuius equidem grauitas multis conſtat, quæ tamen conſulto miſſa facimus. [Lectorem admonentes, maximam fuiſſe apud omnes gentes iuramenti religionem, quod Cic. lib. 3. Officior. palam aſſeuerat. Nullum, inquit, vinculum ad aſtringendam fidem maiores noſtri iureiurando arctius eſſe voluerunt. Id indicant leges in x i r. tabulis, indicant ſacra, indicant fœdera, quibus etiam cum hoſte deuincitur fides, indicant nationes, animaduerſionesque Cenſorum, nulla de re dili-

gentius, quam de iureiurando iudicabant. Hæc Cicero. Cui addam id, quod de periuro quodam Iuuenalis ſcribit, de periuro, inquam, qui in animo conceperat, re ipſa nondum animo admiſerat:

*Extinctus tota pariter cum prole domoq;
Et quamuis longa deductis gente propinquis,
Hæc patitur penas peccandi ſola voluntas.*

Hefiodus idem de periuro:

*Tè δὲ ἀπογοργίει ὅτις ἠερονιάει ἀδελφίας
Ἀνδρῶν ὅλ' ὄψεσθαι γόου παρῆσι δὲ ἀπίου.*

Vnde & apud Gentes, qui Chriſti leges non profitebantur, receptum eſt, non ſolum qui peiraſſet daturũ Deo penas, ſed & eius etiam poſteritatem pro tanto ſcelere diuino iudicio puniendam eſſe. Quæ de re multa alij tradidẽre, quæ poterant adduci ad huius criminis notã. ¶ Satis etenim eſt, crimen iſtud grauiſſimũ eſſe, multisque nominibus à Republica extirpandũ. Nam ¶ id eſt grauius homicidio, ſanctus Thomas exiſtimat in quodlib. 1. art. 18. rationibus ſane vrgentiſſimis. Siquidem periuriũ eſt tranſgreſſio præcepti prioris tabulæ, & ex eo honori, ac reuerentiã Dei Optimi Maximi detrahitur: ideoque iniuria Deo fit, quæ maior eſt omnibus alijs, quibus proximus offenditur. Deinde, vt ait Paulus, omnis controuerſiã finis eſt iuramentum. Quod ſi ita eſt, conſequitur plane, maius eſſe crimen periurium, quam homicidium, alioqui homicidæ, nec adulteræ niſi quã iuramentum deferretur, quoniam coniectura eſſet, quod per periurium, tamquam per exilius peccatũ maiora contingerent, & celarent crimina. Quo argumento Thomas vtitur in d. articulo. 18. mihi tamen non ſatis placet; quia ex eadem collectione tantũ deducitur, maiori pena homicidũ puniri, quam periurium, quod veriſſimũ eſt regulariter. Quamobrem cum tractatur in foro exteriori de puniendis criminibus, de quæ eis quoad punitionẽ detegendis: tunc argumentatio Thomæ in praxim deducitur: in foro etenim interiori nulla eſt huiusmodi conſideratio. Nam ſi accuſatus homicidij crimen id non commiſerit, nullum adeſt in iuramento periculũ, nec periurij timor eſt: ſi verò illud ſcelus perpetrauerit, per periurium, quod forſan timetur, non effugit homicidij culpam. Idcirco argumentatio iſta quoad culpã peccati, non admodum vrget. At in foro exteriori, vbi de pena tractatur, ſolum de maiori vel minori ſupplicio eſt controuerſia. Nam ſi maiori pena puniretur periurium, quam homicidium, optima conſtitueretur coniectura, quod reus homicidij delatus, minime auderet interrogatus ſub iuramento crimen negare, ob timorem maioris poenæ: ſi verò minori poenã periurium, quam homicidium puniendum foret, præſumeretur quidem reum iuratum, vt verã de crimine homicidij reſponderet, negaturum quidem homicidij timore maioris poenæ, ſibi propter homicidij iurungendã. Sic ſanẽ dum ſanctus Thomas argumentatur ex autoritate Pauli Apoſtoli, tantum ſequereetur ex eius conſideratione, quod ſi maiori poenã puniretur homicidium, quam periurium, non eſſet iuramentum omnium controuerſiarum finis: ſed ſi iuramentum eſt omnium controuerſiarum finis, vt verẽ Paulus teſtatur, eſſet proſeõ granior poenã pro periurio, quam pro cæteris criminibus inſurgenda, ex argumentatione Diui Thomæ, ne quis ob timorem maioris poenæ pro alijs criminibus ſubeunda periurium committere auderet. Hoc autem adhuc non ſufficeret, quia detecto periurio vtrumque crimen detegitur: nempe periurium, & id crimen, cuius quis apud iudicem accuſatur. Igitur non omnino conuincit argumentatio Thomæ, præſertim quod ſunt aliquot crimina euidenter maiora periurio: vt hæreſis, idololatria: & tamen vbi agitur de his detegendis, reus ipſe periuranti religionem interrogatur. Omnium equidem controuerſiarum finis eſt iuramentum, teſte Paulo, quia id exigitur ad veritatem inquirendam: nec præſumendũ erit, quod reus alicuius criminis delatus velit periurij crimen committere, illudque iam commiſſis addere: atque ita paſſim videmus reos in iudicium delatos, & de criminibus periurio maioribus interrogatos, palam fateri culpã; quia non ita audent iam perpetratis ſceleribus periuriũ addere, cuius quidẽ nulla eſt congrua ſatisfactio calli, quo tenentur interrogati reſpondere, niſi Republica & proximo damnũ illatum reſtituerint; reſtitutio autem plerumque, quoad Rempublicam, minime fieri poſſe, niſi reſponſio iurata, quæ periurium induxit, retractetur. Vnde

fit, vt existimem aliis rationibus grauitatem peritrii pro-

bandam fore: qua dubio procul constat ex prima, quam modo adduximus, ratione: & ex aliis, quarum meminit Gu-

Belinus Peraldis in Summa de vitiis & virtut. 2. Tomo, tract. 9. 2. Item in locis duodecim rationes adducit, quae graui-

terem huius criminis ostendunt, praeter quas illud est pot-
tissime obseruandum, quod periurium funditus euertit hu-

nullam esse, cum infamia notoria sit. Atq; vt rem istam ta-
dem definiamus, ego existimo, collationem beneficii peri-
iuro facta nullam esse ipso iure, quando infamia haec ex peri-
iurio notoria sit: non alias. Itē in alio & secundo casu, nempe
cum collatio beneficii periuro facta fuerit auctoritate
literarum Apostolicarum ad beneficia: harum siquidē liter-
rarum praecipua ratio est, quae a morum honestate proced-
it, idcirco non est collatio beneficii valida, imo nulla ipso
iure censetur, si fiat harum literarum auctoritate ei, qui in-
famis sit: secundum Calder. in d. conf. 20. & conf. 4. de accusa. Fel.
in d. c. 2. col. 3. de rescript. & in c. inquisitionis de accusa. col. 2. Rebuff. in d.
tract. de pacificis possess. nu. 22. his accedit, quod alienū est a men-
te Rom. Pontif. infames ac periuros sub literis ad beneficia
contineri, cum potius ea velit clericis bonis moribus praedi-
tis conferri. Vnde placet profecto Calder. sententia in in-
famia iuris, item & in infamia facti.

Periurium item vtroque iure Pontificio, & Caesareo pu-
nitur poena infamiae. I. si quis maior. C. de transactio. c. infames. 6. q. 1.
gl. in d. c. querelam de iureiur. modo periurium promissorium fit,
atque in iuramento promissorio contigerit: nam ex periuro
asseritorum, infamis quis non efficitur, gl. in l. Lucius ff. de in-
famis, gloss. in d. cap. quicumque 6. q. 1. notat sanctus Thomas. 2. 2. q.
98. art. 3. Bald. in Rub. de iureiurando. Abb. in c. testimonium. col. 8. de tes-
tib. vbi Felin. num. 20. & Lambert. de iure patrona. 1. part. 2. lib. 9.
9. artic. 15. & Lanfrancus in c. quoniam contra. de probationib. in ver-
bo. testes. num. 135. testantur hanc distinctionem communem esse:
quae tamen intelligenda est, vt periurium promissorium cir-
ca contractum infamiam irrogetur iuxta dict. I. si quis maior. quae
in hac specie expressim hanc poenam infert, cui conuenit
Regia lex. 26. tit. 11. par. 3. & 2. tit. 5. part. 7. quod si quis in specie
cap. debitorum de iureiurando. periurus fuerit: quippe qui non sol-
uerit vsuras, quas praestare promiserat, infamis non erit: vt
notant Felin. in dict. cap. testimonium. num. 21. & Lambert. in dict.
artic. 15. Periurium autem asseritorium rei praesentis, vel praeter-
ita, iure civili punitur poena criminis stellationatus, &
ideo periurus ad tempus exulat. I. vltim. ff. crim. stellationat. At
periurium promissorium hanc etiam iure civili poenam habet,
vt praeter infamiam periurus contractus poenam sol-
uat, & actionem, omneque conuentionis commodum amit-
tat. dict. I. si quis maior. vbi Docto. communiter hoc adnotarunt, &
in dict. l. 2. Codic. de rebus credit. Iason in §. item si quis in 2. num. 63. de
actionibus idem in l. si duo patroni. ff. de iureiurando. Ioan. de Selua. de iure-
iurando. questio. vltim. tradit vndecim periuri poenas Challanaz.
in consuet. Burgun. Rubric. 10. §. 12. quas apud ipsum lector facil-
lime legere poterit. Iure quidem Regio qui iuramentū pro-
missorium violauerit, omnia bona amittit, eaque sisco Re-
gis adiudicantur. l. 1. tit. 6. lib. 8. ordinat. [l. 1. tit. 17. lib. 8. Recopil.]
Ex quibus praeter alios intellectus, quos paulo ante tradidi-
mus ad l. 2. C. de reb. cred. apparet, posse eandem constitutionem
intelligi quo ad poenam ordinariam: nam quantum ad ex-
traordinariam frequenter periuria per humanos iudices
puniuntur: sicuti not gl. in Authen. scenicas, non solum si fidei iutores
praestem. quem dixit Sing. Curt. Iunior in l. si quis maior. C. de trans-
act. col. vltim.

Secundo agendum erit de periurio, quod in iudicio cir-
ca veritatis testimonium committitur. Si quis etenim in iu-
dicio interrogatus alicuius controuersiae causa, dixerit tes-
timonium aduersus veritatem, dubio procul falsum com-
mittit, falsique reus efficitur. l. 1. ff. de falsis in princ. cap. 1. de crim.
falsi. l. nullum. Cod. de testib. Nec solum committit falsum testis qui
responderit contrarium eius, quod vere ipse sciebat: sed &
is qui interrogatus de aliqua re veritatem tacerit, dixerit-
que se nihil scire, quod probat text. in dict. cap. 1. cap. quisquis. &
ibi gloss. 1. 1. quest. 3. Bald. in l. data opera num. 29. C. qui accusare non pos-
sunt. gloss. in cap. cum dilecti. de accusat. verb. plenam. & in verb. meram.
Felin. in cap. 1. de testibus cogent. num. 3. Regia lib. 42. tit. 19. part. 3.
& l. 1. tit. 7. parte 7. tacere siquidem vbi loquendum est, &
loqui vbi tacere oportet, & est necessarium, peccatum erit
secundum Thomam. 2. 2. questio. 73. artic. 1. & Floren. 1. part. tit.
2. cap. 4. §. 5. Quod si testis interrogatus veritatem tacerit
forfan absque dolo, quippe qui homo integre fama, & opi-
nionis de actu post longū tempus, interrogetur, excusabitur
plane ex praesumpta quadam simplicitate, licet constet
illius dixit scientiam eum habuisse: sicuti adnotarunt Ri-
min. in lib. qui accusare. C. de edendo. col. 2. & Anton. Rube. conf.
16. potest autem testis falsum dicere testimonium in de-
elegantem Bald. in l. data opera. num. 31. C. qui accusat. non possunt, &
lanc

hanc testis falsum dicens testimoniū, multis nominibus est execrandus. Nam & antiquitus qui apud Romanos falsum testimonium dixissent, e Saxo Tarpeio deiciebantur, ut auctor est Gellius lib. 20. Nocti. Attica. cap. 1. quo loco Sex. Cæcilius magno Reipublicæ malo existimat legem hanc duodecim tabularum obsoleuisse. Acerbitas, inquit, plerunque vlciscendi maleficij bene atque caute viuendi disciplina est. Item & Athenis in Areopago grauissimum exercebatur iudicium *quod iugroq. id est, falsorum testium*: auctore Demosthene: tamen Cicero in oratione pro L. Flacco Græcorum fidē in dandis mutuis falsis testimoniis maxime improbet. Quibus concinit quod Euripides in Iphigenia Taurica scribit: Græcia nequaquā nouit fidem. Etiam si Atticus i testis proverbio dictus sit is, qui probatissimus, & incorruptissimus est. Sicuti & Attica fides: etenim Velleius Paterculus, adeo, inquit, certa Atheniensium in Romanos fides fuit, ut semper & in omni re quidquid sincera fide gereretur, id Romani Attica fide fieri predicarent. Sic Græca fides pro certa fide adsumitur apud Aulonium ad Paulum, & de Philone villico suo inquit mutatur ad Græcam fidem, apud *Plautū in Alinaria*; Græca fides dicitur vbi non verbis, nec stipulationibus, sed presenti pecunia res agitur. Dicem, Aquā, Solem, Lunam, noctem, hæc argento non emo. Cætera, quo volumus vti, Græca mercamur fidē: id est numerata pecunia. Quæ forsan desecti possunt in id, ut per ironiam dicta esse censeantur: idque existimemus presentem pecuniam rem agi, quod fides Græca parū constans sit, & improbatissima. Poena autem deiectionis e Saxo Tarpeio iam pridē obsoleuit: siquidem & Modestinus respondit in *l. si diuino §. vlt. ff. de penis*, non posse quem sic damnari, ut de Saxo præcipitur. Titus Liuius lib. 29. scribit, Marcum Liuium, C. Claudii collegam Censorium equum vendere iussisse, quod summæ notæ erat duarum rerum causa, quarum præcipua fuit, quod aduersus eum falsum testimonium dixisset. De poena item falsi testis tradit Strabo lib. 15. apud Indos falsum testem extremis decurtari. Iosephus etiam auctor est lib. 4. Antiquit. c. 6. Molaiæ lege cautum fuisse, ut testis falsus ea pateretur, quæ is contra quem falso testificatur passurus esset, eadem lex constat. c. 19. Deuter. Primus autem omnium Charondas testis falso mulectam indixit: quemadmodum meminit Aristot. lib. 2. Ethico. cap. 10. huius criminis grauitatem ostendit Salomon. Prouerb. cap. 6. testem, inquit, fallacem odit Dominus. Et rursum cap. 25. Homo qui contra proximum suum loquitur falsum testimonium, iaculum est, gladius, & sagitta acuta. Quod si testis verum dixerit, pecuniam tamen ea causa acceperit, ut scilicet testificaretur, falsi adhuc poena tenebitur. *gl. in l. §. 1. & ibi Bart. ff. de falsis. Abb. in c. 1. de crim. fals. idem Abb. & Fel. nu. 30. in c. licet. de probatio. Hippol. in d. l. §. 1. de fals. l. in l. diuus. nu. 27. ff. de re iudic. Dd. in cap. 1. de testi. quorum opinio magis communis est: mihi tamen non omnino placet: video etenim crimen falsi non posse conuenire his, qui verū dixerint: atque ideo testis, qui falsum abique pecunia munere, & corruptione testificatus fuerit, falsi crimine notabitur: non sic testis: qui licet pecuniam, ut testificaretur recepit, nihilominus verum dixerit, nam falsi reus non erit. Sic Philip. Decius in d. cap. 1. de testib. tenet, hunc testem non esse puniendū falsi poena: sed alia extra ordinē arbitrio iudicis: cuius opinio. *l. styli. 115. probatur, non inficior grauius esse crimen, si quis simul pecuniam acceperit, & falsum dixerit, quam si pecuniam tantum acceperit, verū autem fuerit testificatus, aut falsum abique pecunia receptione: at tamen ut locus sit crimini falsi, & eius poenis, oportet quod testis falsum dixerit testimonium. Sed & si quis testimoniū dixerit in iudicio, contrarium tamen ei, quod iuratus extra iudicium dixerat, falsi item poena tenebitur secundum Bart. in l. cor. vlti. colum. ff. de fals. Tyndarum in tracta. de testibus. cap. 11. Matth. de Afflic. in constitut. 3. Neapol. lib. 3. tit. de periurij. num. 14. quorū opinio admodum est dubia: imo mihi falsa videtur. Nam si quis extra iudicium etiam cum iuramento contra veritatem responderit, non punitur ordinaria poena falsi, sicuti notat Alber. 2. parte statu. questio. 147. idē contra Bartol. tradit Hippol. in d. l. eos. num. 11. Bald. in cap. 1. §. si enim. quid sit inuestit. in feudo. colum. 2. atque Alexand. in consil. 74. scribit communem opinionem esse Bartol. contrariam. Felinus etiam à Bartol. discedit in consil. cum in sua. testib. vbi extra iudicium responsio data est abique iuramento: nam si quis iuratus responderit falsum etiam extra iudicium, ipse Felin. Bartol. sententiam defendit, ut poena falsi locum habeat.**

Ego vero fateor, peritum hunc esse: & poena periurij puniendum fore, non poena falsi, quasi ea tantum admittenda sit contra testem in iudicio falsum: quod Alberic. in d. q. 247. significare videtur, tamen si Alexand. Hippol. & alii, qui Bartol. sententiam improbarunt, expressim loquantur, iudicium extra iudicium abique iuramento quis responderit, iudicium eius, quod modo iudicio testificatur, non tenebitur, in hac specie quoties quis contraria responderit. Nec me premo quidem extra iudicium iuramento pregitto, ac demum in iudicio per folenne testimonium coram iudice, hoc posterius responsum non esse admittendum, nec fidem ei adhibendam propter manifestum periurium, quemadmodum ipse tradidit lib. 2. Varra. Resolut. c. 13. no. 7.

Testis autē, qui falsum dixerit testimoniū, punitur iure Pontificio, si clericus sit, depositione, & de ruinatione in monasterium, ut ibi poenitentiam tanti sceleris agat, secundum Panor. in c. 1. de crim. fal. text. optimus in c. si Episcopus. 50. dist. 11. si clericus ex officio iudicis tunc puniendus sit nulla constituta contra eum accusatione: quia in hoc casu punitur poena extraordinaria iudicis punientis arbitrio. text. & ibi gl. in §. presbyteri. 5. q. 6. Sic & iure ciuili dicens falsum testimonium, si puniatur a iudice ex officio circa accusationē: quia apud eū dixit falsum testimoniū, extra ordinē arbitrio iudicis punitur: non ordinaria poena. *l. nullum. & ibi gl. C. de testib. l. vlt. tit. 16. par. 3. not. Ioan. Fer. in Pract. in Rub. de forma iuram. testi. col. 3. quod si iudicio ordinario accusationis actū sit contra testē falsum, punitur is falsi criminis poena, quæ traditur in l. 1. §. vlt. ff. de falsis. prob. text. in l. eos. ff. eo. tit. l. 13. r. 8. l. 2. For. vt tandē poena falsi in homine libero fit de portatio, & omnium honorū publicatio, seruo autē vltimū supplicij. Sed si quis in causa capitali falsum aduers. reū testimonium dixerit, puniendus erit eadē poena: quia puniretur reus, ipse, si criminis conuictus foret. text. in l. 1. §. 1. & ibi Bart. ff. de scariis. cuius meminerit Bal. in c. 1. in pri. de pæccaten. & eius violatori. col. vlt. l. 1. in l. est leg. C. si contra. ius vel vili. pub. & in l. si duo patroni. §. vlt. ff. de iurac. Fel. in c. sicut. de test. Chassan. in consue. Burgun. Rub. 10. col. vlt. text. optimus in c. satis. 33. q. 5. cuius mentionem fecit Aret. in c. seper. his. de accusatio. n. 24. idem gl. sentit in c. Rex. de bet. 2. q. 5. est & in regnis hac de egregia decisio in l. 83. Tauri. hodie. l. 4. tit. 17. lib. 3. Recop. Icius & nos obiter meminimus lib. Variarum Resolutio. 2. c. 9. probat hoc ipsum text. Deuero. c. 19.*

Pœna vero statuta aduersus falsos testes non admittitur, nec admittēde sunt vbi testis falsum dixerit in his, quæ accessoria sunt, nec ad substantiam actus pertinent: tunc etenim poena extraordinaria puniendi est falsitas ista, quemadmodum not. Spec. tit. de test. §. 1. versic. item quod aliquid de sum. nu. 87. & ibi Ioan. And. Ang. in l. Lucius. ff. de hu. qui not. infamia. Hippol. in sing. 76. Innoc. aucto alios in c. fraternitatis. de heret. cui sententię suffragatur quod falsitas minime punitur, si contingat in his, quæ siue vera siue falsa sint, nemini nocere possunt. *gl. in l. damus. C. de falsis. quam Docto. inibi sequuntur, & Socin. consil. 104. lib. 1. Hippol. in l. 1. §. prater ea. ff. de scariis. sum. 14. idem & Soc. in consil. 185. lib. 2. qui hanc opinionem testificatus communem esse. Est & ad hoc ipsum gl. Abb. Imol. & Dd. in c. quanto. de iur. iur. in verbo. nomine. par. 11. notat Anton. Rubr. consil. 16. Item punitur poena falsi is, qui testem ad dicendum falsum testimonium induxit, aut testē munere & dono corrupit, ut aduersus veritatem testificaretur. *l. 1. ff. de fals. Regia lex. l. 1. tit. 7. part. 7. vbi expressim hoc probatur. Nec tamen ex hoc causam amittit: siquidem is tantum ius litis & causæ perdit, qui falsum committit circa causæ, non qui circa testes ipsos, aliave instrumenta, quæ ad causæ acta non attinent. text. in l. in fraudem. §. quoties. ff. de iur. iur. quem ita Bartol. ibi intellexit quem sequitur Benedic. à Plumbino. in leg. qui agniti. ff. de excep. rei iudic. colum. 15. tradit Hippo. in Rubr. Cod. de probationib. numer. 186. cum sequentib. & est hæc opinio communis secundum Alexand. & Iaf. in l. diuus. col. 4. ff. de iudic. & Dec. in c. cum venerabilis. de excep. nu. 30. qui tamen conatur aduersus Bart. distinctionem disputare.**

Lege Regia testis falsum dicens testimoniū, punitur poena quadā satis extranea. Nam ei extrahuntur dentes, non quidē omnes, sed quinta eorum pars, etiam si hoc testimonium dixerit in causis ciuilibus. *l. 3. tit. de Falsis. l. 4. For. quæ legē ipse video in praxi admittam esse, siue iudex ad punitionem istam procedat ex officio, siue ad accusationem alicuius. Quidā opinatur lege veteri huius regni, testis falso omnes dentes extrahendos fuisse: atque ita legem obtinuisse in hæc verba. *Quiten los dientes. Idque iustissimum fuit.**

Et adde adis literis paululū corrupta dictione scriptū fu-
 ille. *Quae de deo dicitur.* Qua de re nihil certū affirmare audeo.
 His vero quae de puniendis periuris diximus, illud est adi-
 cendum, quod periurus ratione iuramenti de calumnia non
 tenetur puniendus, nec aduersus eum procedi potest per viam
 inquisitionis, nec per modū accusationis: quia satis Deum
 inquitur habet, quā in specie intelligenda est l. 2. de reb. cred.
secundum gloss. in prin. Instit. de pana temere litigant. in verb. religione.
 quod exprellim adnotarunt Bald. in consil. 299. lib. 5. Freder.
 consil. 23. Rebuffus in tract. de pacificis possess. nu. 219. quorū ratio ea
 potissima est, quod sit fragilis humana cōditio, etiā in factis
 proptus atq; ideo licet quis iuramentū in iudicio prestiterit
 de calumnia, & victus fuerit, non ex hoc arguitur, eum per-
 iuratum fuisse. Imo si locus foret accusationi, aut inquisitio-
 nis, punitio periurij ex iuramento de calumnia cōmuni,
 profecto mille quotidie proponerētur accusationes aduer-
 sus periuros, totidem inquisitiones à iudicibus ex officio
 instituerentur: quae quidem res satis esset in Republica per-
 niciofa, quippe quae daret anam multis calumniis & delati-
 onibus. Non inficior periuriū à iuramento calumniae proce-
 dens puniendū fore, quoties per ipsius iurantis confessionē
 aut per evidentem probationē constaret iurantem vel in iu-
 ratione ipsa, vel aduersus eam calumnia vsum fuisse. *de
 iur. in 6. §. 1. Sed & olim periuriū à litigante cōmissum am-
 putatione linguae puniri solere tradit Harmenopolus lib. 1.
 tit. 7. Iustinianus item huius poenae meminit in legibus con-
 tra periurium testis tit. 13. l. pen. & Lucian. in Toxari.]*
 Tertio de blasphemia agendū erit, nam eas ad periuria,
 & temeraria iuramenta quidam existimant pertinere: cum
 illorumq; potius sint execrationes quadam. Est autē blas-
 phemus qui negat aliquid de Deo, quod ei conueniat: aut
 tribuit Deo aliquid, quod ei nequaquam conuenit, quem ad-
 modum S. Thom. explicat. 2. 2. q. 13. art. 1. & ibi Caiet. Syluest.
 in verb. blasphemiam. q. 1. Nam blasphemiam nomen significare vi-
 detur quandam derogationem alicuius excellentis bonitati
 maxime diuinæ. Atque ideo blasphemus est, qui diuinæ
 maiestati derogat, eius potestati aut bonitati detrahens. Et
 hæc quidem proprie: improprie etenim quodlibet conuictū
 in Deum prolatum, & itidem contumelia maledictioe in
 ipsum Deum, aut virginem matrem, aut sanctos, blasphemie
 nomen habet. Probatur equidē hæc ad blasphemiam crimen
 pertinere in l. 2. de maledict. notant Anania ibi, Barto. in l. item
 quod Laborem. §. aut prator. ff. de iniuriis. idem in consil. 274. quidam
 Bellus Soc. consil. 102. lib. 1. Matth. Afflic. in consil. Neapoli. de blas-
 phemia. col. 3. Thom. Grammat. decis. 50. Barth. Soci. consil. 119. lib.
 4. quorum opinio communis & eam rationem habet, quod ma-
 ledictio, aut imprecatio Deo minime conueniat, quippe cui
 nullum possit malum contingere aut nocere. Idem de con-
 uictio respondendū erit: cum id tendat in derogationem di-
 uinæ maiestatis, & excellentiæ. Præsertim hoc constat ex
 blasphemiae definitione, quam tradit Hugo de sancto Victo-
 re, *lib. de fructu carnis, & spiritus. c. 6.* ita scribens: Blasphemiam est
 eum quadam probrosa irreligiositate, & diminutione hon-
 oris diuini vituperium, aut conuictū. Diximus autem prio-
 rem definitionem ex Sancto Thom. ad blasphemias proprie
 pertinere: quae vel negant aliquid de Deo, quod ei maxime
 conueniat, vel tribuunt Deo, quod ab eius excellentia est
 omnino alienum: & item distinguimus proprias blasphemias
 ab impropriis: quae est maximis poenis sint puniendæ ad-
 modumque blasphemiae nomen habere debeant: non tamē
 vere blasphemiae sunt: quia directè non tendunt ad deroga-
 tionem diuinæ potestatis, & eius excellentiæ: vt quidam
 existimant, tamen ego censeam, eas blasphemias in Chri-
 stiana republica eodem iure, eisdemq; constitutionibus cū
 aliis adrequandas fore. Nam eas vere blasphemias esse opi-
 nor, quidquid alij dixerint, etiā iuxta Thomae definitionē:
 siquidē nec maledictio nec conuictio Deo possunt aliqua
 ex parte conuenire. Ex his oportet aliquot speciales exami-
 nare vulgi in iram excandescentis sermones, qui multis no-
 minibus sunt execrandi: sed tamen refert censere, an sint
 vere blasphemiae, vt locus sit Regiis pragmaticis constitu-
 tionibus, aliisque poenis iure communi aduersus blasphe-
 mos in Deum statutus: quod satis vtile apparet.
 Primo quidem deducitur, an blasphemus sit qui dixerit:
 hoc fiet à despecto deo: [in despectum Dei:] sicut Doctores
 Itali referunt? & Bal. in consil. 476. lib. 3. incip. *ille qui dicit.*
 in ea est sententia, vt opinetur hæc verba ad blasphemiam
 non pertinere: quia potius sunt iniuriōsa verba, cūmque

sentum habere videntur: quod sicut multa mala fiunt Deo
 nolente speciali concursu, & quae diuinæ maiestati displicent:
 ita & hoc malum fiet, etiā si Deo displiceat, quibus
 verbis non derogatur immensa Dei potestati, atque ita se-
 quitur Bald. Alexand. in additionib. ad Bart. in dict. l. apud Laborem.
 §. aut prator. & Felin. in proemio Decretal. col. 4. idem notauerat
 Angel. in huius verbis. §. 1. ff. de hered. institut. contrarium tamen
 pleritque visum est iure verius esse. Nam isthæc verba nullo
 pacto possunt à culpa blasphemiae excusari: siquidē mani-
 feste tendunt in derogationem potestatis diuinæ: quasi
 blasphemus velit, id agendum esse, etiā si Deus omnipotens
 noluerit, quo quidem sensu omnipotentis Dei maiestas
 læditur. Et præterea etiā si hic sensus abesset, non potest
 aliter his verbis aptari interpretatio, quā in contemptū
 diuinæ maiestatis, eiusque potestatis pronuntiata cen-
 seatur: quo fit, vt Baldi sententiam falsam esse existimaue-
 rint Imol. in d. h. h. verbis. §. 1. ff. de hered. institut. Socin. in dict. consil.
 102. lib. 1. Boerius decis. 301. Thom. Grammaticus in decis. 50.
 quo in loco testatur ita in Regio Neapolitano Pretorio
 pronuntiatum fuisse. Quibus accedit Pragmatica huius regi-
 ni constitutio, quae prima est: & inter alia quae ad blasphemiam
 pertinent, hæc verba connumerat, *à despecto deo.*
 Secundo, vt ad alia verba accedamus, quae in eadem con-
 stitutione continentur, hoc potissimum considerare, an illa
 verba, *abnego Deum, non credo in Deum:* sint blasphemae? & de-
 procul si ad falsam affirmationē, aut negationē referantur,
 Apostolicae crimen inducunt. Nam qui ait, se non credere in
 Deum, nisi id quod falsum, verum sit, iam Deum diffidetur.
 Imo & si hæc execratio ad verum referatur, minime cōgrua
 iuratio est. quoniam Deus sub hac forma non allegatur in
 testem, sed potius eius nomen blasphematur. scelestissimū
 enim crimen est, Deum, cuius nutu conditi sumus, cuius
 providentia gubernamur, abnegare: & quod prodigiosum
 est, Deum ipsum renegare. aduersantur sane hæc verba con-
 fessione: fidei atque ideo etiā si ad veritatis confirmationē
 his vteretur verbis, blasphemus est iudicandus, quippe qui
 Deum in testem non adducat illius veræ negationis, aut as-
 sertionis: sed potius diuinæ maiestati tribuat, quod aliquo
 casu ea temere negari possit.
 Tertio, in eadem Regia constitutione subsequitur aliud
 verbum, nempe, *mal grado sya Dios:* [inuito Deo] quod mani-
 festum habet blasphemiam culpam: tribuit enim blasphemus
 hic Deo id, quod est omnino ab eo alienum: quia Deo nihil
 mali potest contingere.
 Quarto eadem constitutio subdit idem de hac imprecatione:
Noha poder en Dios. [Non habet potestatem in Deo.] Quae
 potestati Dei omnipotentis aduersatur: ideoque blasphemiam
 censetur, poenisque eius punitur.
 Quinto, idem inibi dicitur de hac ratione, *Pese à Dios, Deum
 radeat: displicat Deo:* non enim conuenit displicentia Deo,
 nisi de his, quae ab hominibus prae, & aduersus eius præcepta
 committuntur: qua ratione detrahit excellentiæ diuinæ
 qui hos humanos affectus illi tribuit. Et præterea hoc ver-
 bum hominis est ægritudine sui animi respuentis in Deū,
 quasi Deus nostris afficiatur perturbationibus: & odium
 quis Deo aduersus homines tribuat, quos diligere maxi-
 me præcepit. Hæc sane quinque imprecationes in d. consti-
 tutione Regia maxime improbantur, & puniuntur, vt
 blasphemiae.
 Sexto, hinc deducitur, quid dicendum sit de ea oratione,
 quae irascenti animo in hunc modum pronuntiatur, *per Dei
 vitam:* Hispanice, *por vida de Dios.* Nam apud Toletum Carolus
 Caesar anno 25. statuit hanc orationem eandem habere poenam
 quae per pragmaticam constitutionem fuerat contra
 blasphemos statuta. Et profecto hæc oratio non habet
 eum sensum, quem illa, *viuit Deus:* quia cum dicimus *per Dei
 vitam,* non inuocamus simpliciter Deum in testem: sed est
 execratorium verbum quemadmodum & illud *per vitam patris.*
 Etenim salutem patris quis in poenam adstringit, & vlti-
 tionem, si aliter res est, quam is affirmat. Vnde blasphemiam
 est maxima per Dei vitam iurare, aut execrari. Quia ipsam
 Dei vitam designat, qui ita execratur vltioni, ac si Deus de
 seipso supplicium sumere possit. Deinde ex his verbis sig-
 nificatur, vitam Dei posse finiri, & eum mortale esse, quod
 admodum blasphemum est.
 Septimo patet, cur ad blasphemiam referenda sint verba illa:
deuoteo Deo, deuoto à Dios, quorū eadem Toletana constitutio,
 & Regia responsio meminit ea exsequas precedentibus.
 Nam

Universitäts-
 Bibliothek
 Paderborn

Nam hæc verba fere eundem sensum habent, quem illa de se cretonon credo. in Deum abnegam Deum. Forlan ista verba. de modo à Dios. Latine reddi debent. deo. o Deum, id est, malod. co Deum. Nã

13 Augustinus *l. 1. q. 1. super Numeros, c. 40. De uocare* maledicere interpretatur ex, vulgi vii, & interpretatione. vt *Anathemize* apud Marcum *cap. 14. Petrus cepit anathemizare, & iurare: quia non noui hominem. iurauit n. Petrus pro execrationem maledicti one sibi imprecatus, si nouisset hominẽ. Quod iuramentu grauisimum est, vt testis est August. super *Psalm. 7. illa autem oratio, voueo Deo, non tã ad iuramentu, quam ad expressum votu pertinet. quamobrẽ cum hæc verba ad futurum aliquid referuntur, quod pollicemur, voti formam, & speciem habent, ideoq; tunc ad votu materiã attinet: & inspiciendum est, quid fuerit promissum. At si nihil promittatur futuru, sed velut iuratoria verba proferantur assertionis, aut negationis ineptissima loquutio est: cum Deus in testem minime allegetur.**

Octauo, eadem Regia responsio sub eisdem pœnis prohibet iuramenta per membra Christi. Quia hic potius blasphemiam contrahitur, quam iuramentum. quemadmodum etenim cum quis per Dei vitam iurat, execrationis forma vitur in eum sensum, vt Dei vita in discrimine constituitur, si quod affirmatur verum non sit: ita & quando quis vitur his verbis, *per caput Christi, & similibus*: Capiti Dei malum imprecatur, si falsitas assertioni subicitur; hæc formula execrandi vel ad blasphemiam attinet, vel ineptissima est plurimum maiestati diuinã derogans. de hac vero iuratione paulo ante diximus, cum tractauimus eam questionem: an liceat iurare per membra Dei.

Nono, hinc patet qua ratione huius regni pragmatica constitutio, quã prima est, easdem pœnas infligit his, qui de Virgine intemerata, Deiparaque Maria eadem verba dixerint quã de Deo ipso dicta blasphemiam inducunt. Nã, vt scribit S. Thom. *in 2. 2. q. 1. 3. art. 1. Sicut Deus in sanctis suis laudatur, in quantu laudantur opera, quã Deus in sanctis efficit, ita vt blasphemiam, quã confertur in sanctos, in Deu consequenter tendit, præsertim si in beatissimam virginẽ Mariã. Vnde maxima ratione præfata constitutio stabilita est ad coerendas improbitimorum hominũ linguas. Nã & *l. 3. tit. 28. par. 7. duplo maiorẽ pœnam statuit in blasphemantes sacratissimam Virginem, quam ceteros sanctos.**

Decimo, eodem iure constat iurationem istam, per intemeratam Deiparã virginitatem, esse omnino improbam. Nec enim Deus hic in testem adducitur alicuius veritatis: sed execratio est linguẽ temere in iram exandescens. Vnde Carolus Cæsar Hispaniarum Rex apud Madricium anno 1528. 168. sanxit, hanc temeritatem puniendam esse pœnis statutis aduersus blasphemos. *in d. pragm. t. & in constitutione Toletana anno 25.*

Vndecimo, eadẽ Madricia lege improbantur iurationes istã, & blasphemiam eiusdemq; pœnis veteris pragmatice, ac Toletanã legis puniuntur: videlicet, *abnegã fidem aut christum, quod recipi: Renego de la feo de la christina, que recibi.* quã quidem verba ad manifestam blasphemiam pertinent, & ad infidelitatem. Item illa eadem lege ad hunc & eundem modũ puniuntur. Sicuti Deus est veritas: vt Deus est filius virginis Marię: he siquidẽ æquiparationes nostrarum veritatum cũ diuinis, blasphemiam nomen habere videntur. Quamobrem dum falsitas sub his rationibus affirmatur, scdissimum est perurium cum blasphemiam coniunctum, quo si affirmatio veri veritate polleat, adhuc non fugiunt, qui hisce verbis vtuntur, blasphemiam crimen, & culpam, quemadmodũ hæc eleganter explicat Dominic. à Soto *in Relectione de iuramento. c. 6. scribens in hunc sane modum: Nam quamuis veritas, vt aiunt philosophi, eo quod adæquatio rei intellectum in diuisibili consistit, non recipiat magis, nec minus: tamen quia veritates aternã, & diuinã ipsissimã sunt, inaccessãque veritates, ac subinde principium, & finis creaturarum omnium, nulla nostrarum veritatum cum illis est comparanda. Imo est quãdã hæc non infima blasphemiam species, quã vel à nostra superbia procedit, vel nostra inflammatur iracundia: dum tantam nobis fidem præstari affectamus, qui & decipi solemus, & decipere, quanta inuertibili debetur veritati diuinã.*

Duodecimo, vere ex his colligitur, verũ esse quod Soc. respondit *in conf. 1. 1. q. 4. dicens blasphemiam esse, si quis in Christianã fidẽ aliquid iniuriose obiecerit, quod eius auctoritati, & certitudini deroget: quasi vere i. Deum ipsum*

fidei auctorem, & patronũ dictum esse videatur. Cum fides

Catholica ab auctore ipso certitudinem infallibilem habeat. Blasphemi autem olim veteri lege pœna mortis puniebantur. *Leuit. 24. Qui blasphemauerit nomẽ Domini, mortu moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, quẽ ille cuius, siue peregrinus fuerit. Sic & propter blasphemiam Sennacherib, angelus Domini vna nocte totum exercitum percussit: ipseque à filiis postea interfectus est. 4. Reg. cap. 19. varias autẽ punitiones diuinã vindictã blasphemiam illatas commemorat Chaslanus *in conf. 1. m. 68. & seq. & Boerius dicit 301. tamen quandoque possit crimen hoc veniale, nempe cum quis non aduertens verba, quã pronunciat, esse blasphemiam, ex aliqua passione in ea prorupit, eorum significationẽ minime considerans. Nam hoc casu peccatu veniale tantum committitur. Quod si quis aduertat verba, quã effudit, blasphemiam esse, minime excusatur à peccato mortali ex iracundiã: impetu: sic nec ille, qui eadem affectus passione aliqũ occideret, secundũ Thom. 2. q. 1. 3. art. 2. ad fin. Habet autem blasphemiam grauitatem infidelitatis: vt scribit idem Thom. *d. q. 13. art. 3. opponitur etenim confessioni fidei, & tamen, quemadmodũ inibi explicat Caiet. de ratione blasphemiam, non est sentire in intellectu, aut dicere ex eodem intellectu errore aliquid falsum de Deo. Qui enim blasphematur, licet non sentiat, nec intellectu perciperit, falsum esse, quod dicit, dicendo tamen induit personam sentientis sic esse, vt ore pronunciat. & deinde quia sentire falsum de Deo, & dicere de Deo falsum, contingunt super materia indebita, & habent obiectum ipsam fidem: utrunq; sentire, & dicere ad grauitatẽ infidelitatis pertinet: tamen dicere falsum de Deo nõ sit vera infidelitas, sicut est sentire de Deo falsum: habet tamẽ grauitatẽ ex materia: hæc grauitas pertinet ad infidelitatẽ propter obiectũ fidei: & præterea eo quod eadẽ ratione actus hic sit per se malus, atq; opponatur perfectã confessioni fidei. Proprie autẽ, & vere fit blasphemiam infidelitas, necessario exigit intellectus errorẽ, nempe, quod quis sentiat falsum de Deo: cũ possit blasphemiam contingere falsa fide absque falsa opinione de Deo, exercendo solam detestatiõẽ voluntatis. Nam sicut in fide duo contingunt, scilicet assentire articulis fidei: & dicere exteriori liquatione, vel interiori ea, quã sunt fidei: quoru primu pertinet ad ipsam fidem: secundũ ad confessionem fidei, iuxta illud; *Cred. d. propter quod loquuntur sum: ita in infidelitate inueniuntur duo: primũ quidem dissensus ab his, quã sunt fidei: secundum dicere intus, vel exterius contraria his, quã sunt fidei. Prius horum spectat proprie ad infidelitatis vitium, & illius species est, atque in errore intellectus consistit. Posterius autem ad blasphemiam vitium attinet: quod blasphemiam proprie contingit dicendo intus, vel exterius aliquid contra Deum. Deinde quia in materia moralium de actibus est sermo, intelligitur de voluntariis: idcirco blasphemiam consistit in dicendo voluntate, & sponte contra Deum. Quemadmodũ Caietan. explicat *in d. q. 13. art. 1. qui ad maiorem huius quæstionis elucidationem scribit, posse blasphemiam cum fide, & sine fide contingere: atque utroque modo non tantu actu, & verbo exteriori, sed etiam interiori. Potest siquidẽ quis credens Deum omnipotentẽ esse, velle dicere secum, vt iniuriam Deo faciat, quod Deus non poteit aliquid, & in hoc mendario delectari. Quia potest oppositum eius, quod scit & credit, concipere, quamuis non possit tali opposito assentire: Omnis autem blasphemiam, quia est voluntaria, procedit à voluntate mala: non tamen omnis blasphemiam contingit cũ voluntate affecta ad derogandũ diuinã excellentiã, & maiestati. Sicut & credere in Deu est voluntariũ, non tamen semper procedit à voluntate affecta charitate Dei. Vnde malitia ista, & effectus derogandi per blasphemiam diuinã excellentiã se habet ad blasphemiam, sicut charitas ad fidem. Hinc sane fit, vt blasphemiam possit contingere exterius, & interius secundũ solam voluntatem simplicẽ absque affectu derogandi maiestati, & excellentiã diuinã. Hanc appellat Diuus Thomas blasphemiam secundũ solam opinionẽ intellectus. Alter etiam blasphemiam datur cum affectu detestandi Deu, & intendi ei iniuriam, ac derogandi maiestati diuinã, & eius excellentiã: & sic cum affectu detestatiõis: & hæc à præcedenti distinguitur ex ipsa malitia, Vtraque autẽ blasphemiam si exterius non erumpat, cordis tantum est: si vero actum exteriorẽ habet exterior blasphemiam censetur: quod ipse Thom. explicat *in d. art. 1. blasphemiam vere non credentis in Christum,******

Christum, id est, Saraceni, Turca, alteriusve infidelis, est
 solum blasphemia secundum se, quia quando blasphemus
 credit contra Deum se dicere, solum est blasphemia ex parte
 Dei blasphemi. Blasphemia sane illius qui credit in Chri-
 stum est blasphemia secundum se & secundum blasphemantem
 rem: ac per hoc perfectior est blasphemia sine infidelitate,
 quam cum ipsa infidelitate coniuncta. Nam ut inquit Petr.
 2. melius erat eis veritatem non agnosceret, quam post
 agnitam retroire. atq; ita Caieta. adnotavit in d. q. 13. ut. i. 3.
 Iure Pontificio blasphemia puniatur publica poenitentia:
 & si fuerit blasphemus laicus, iniungitur iudici seculari, ut
 cum puniatur poena pecuniaria. text. in cap. 2. de maledi. Synodus
 autem Lateranensis sub Iulio secundo cœpta, & deinde sub
 Leone decimo continuata, sessione 9. aduersus blasphemos
 crimen hoc maxime detestata poenis grauissimis insequi-
 tur, his quae sequuntur verbis.

Abolendam vero execrabilem blasphemiam, quae in
 maximo diuini nominis, & sanctorum contemptu su-
 pra modum inualuit, statumus, & ordinamus, ut quicumq;
 Deo pala seu publice maledixerit, contumeliosusq; & ob-
 scœnis verbis Dominum nostrum Iesum Christum & glo-
 riosam virginem Mariam eius genetricem expressè blasphe-
 mauerit, si munus publicum iurisdictione uel gesserit, perdat
 emolumenta trium mensium pro prima, & secunda vice
 dicti officii: si tertio deliquerit, illo eo ipso priuatus existat.

Si clericus uel sacerdos fuerit, eo ipso quod de delicto
 huiusmodi fuerit conuictus, etiam beneficiorum, quæcunq;
 habuerit fructibus applicandis ut infra, vnus anni mulctetur.
 Et hoc sit pro prima vice, qua blasphemus ita deliquit.
 Pro secunda uero si ita deliquerit, & conuictus fuerit, si
 vnicum habuerit beneficium, eo priuatur. Si autem plura,
 quod Ordinarius maluerit, id amittere cogatur. Quod si
 tertio eius sceleris arguatur, & conuincatur dignitatibus,
 beneficiis omnibus quacunq; habuerit, eo priuatus existat,
 ad eaq; ulterius retinenda inhabilis reddatur: eaque libere
 imperari, & conferri possint. Laicis uero blasphemus, si
 nobilis fuerit, poena viginti quinq; ducatorum mulctetur, &
 pro secunda uice quinquaginta fabricæ Basilicæ Principis
 Apostolorum de urbe applicandorum, & aliis, ut infra de-
 ducitur: pro tertia uero nobilitatem perdat. Si uero igno-
 bilis ac plebeius fuerit, in carcerem detrahatur. Quod si ultra
 duas uices publice blasphemus deprehensus fuerit, mitra
 infami per integrum diem ante fores ecclesiæ principalis
 mutatus stare cogatur. Si uero pluries in hoc ipsum peccatu
 lapsus fuerit ad perpetuos carceres, uel ad trimeses damnetur
 ad iudicis deputati arbitrium. In foro autem conscientie
 nemo blasphemus reus absq; grauissima poenitentia seueri
 cõfessoris arbitrio iniuncta possit absolui. Qui uero sanctos
 reliquos blasphemauerit arbitrio iudicis ratione persona-
 rum habituri mitius aliquanto puniri uolumus.

Statumus etiã, ut seculares iudices, qui contra tales blas-
 phemias conuictos non animaduertent, eosq; iustis poenis mi-
 nime affecterint quantum in eis fuerit, quasi eidem sceleris ob-
 noxiis eisdem quoq; poenis subijciantur. Qui uero in illis inqui-
 rendis puniendiq; diligentes, & seueri fuerint, pro qualibet
 vice decem annorum in diligentia consequantur, & tertia par-
 tem mulctæ pecuniarie habeant. Quicumque uero blasphemantem
 audierint, eum uerbis acriter obiurgare teneatur, si ci-
 tra periculum suum, id fieri posse cõtinget. eundemq; deferre,
 uel notificare apud iudicem ecclesiasticum seu secularẽ in-
 tra triduum debeant. Quod si plures dictum blasphemantem
 suum audierint, singuli accusare teneantur, nisi forte om-
 nes conuenerint, ut vnus pro eundem tali fungatur officio.

Quos omnes in uirtute sanctæ obedientie hortamur, &
 monemus in Domino, ut pro diuini nominis honore, ac re-
 uerentia in suis domib. ac cæteris premissa omnia seruari,
 & exactissime exequi mandent, ac faciant, uberrimã ab ipso
 Domino Deo tam boni operis ac pii mercedis habituri. Si-
 milem q; annorum decem indulgentiam ab Apostolica sede
 consequuntur cum tertia parte mulctæ, qua dictus blasphemus
 plectatur, quoties tale scelus puniendum curauerint: quam
 quidẽ indulgentiam, & reliquam tertiã mulctæ partem
 accusatori blasphemus nomẽ deferenti similiter concedi,
 & assignari uolumus: aliis poenis contra huiusmodi blas-
 phemos per sacros conones expressis nihilominus in suo
 robore manentibus. Hastenus Synodus ipsa Lateranensis.

Sed quia poenam dicitur de maledi. laici tantum non clerici
 subire debent, secundum Ioannem Andream, & Abb. ibi.

& Hostiensis in summa, de maledicis §. blasphemantes, uerbi grauior etiã.
 sciendũ est, quod Clerici blasphemii deponendi sunt ab or-
 dine ecclesiastico, & clericali, textus optimus in casu quo per
 capillũ. 22. q. 1. que quidẽ poena uel obtinuit, uel obtinere de-
 bet data incorrigibilitate, uel consuetudine blasphemandi
 quæadmodum notat Hostiensis in d. uerbi grauior. & Alex. in consil.
 72. lib. 1. col. 4. aut sane cum ita grauis fuerit blasphemia, quod
 maximam inducat diuine maiestatis iniuriam: sicuti Panor-
 mitanus in d. c. 2. existimat, quem sequitur Ioannes Bernard.
 in practica criminali, cap. 103. cum alioqui poena dicti canonis sit
 iam olim antiquata per desuetudinem: sicuti idem Hostien-
 sis testatur in d. §. blasphemantes.

Iure autem civili blasphemii olim poena mortis punie-
 bantur. text. in authent. ut non luxuri. contra natur. §. præterea. cuius
 quidem constitutionis poena tunc locũ habet, cum quis ex
 consuetudine, & in corrigibilitate Deum blasphemauerit:
 quod adnotauerunt Petrus, Cynus, Bal. & Salycet in libr. 2. de
 reb. creditis. Alex. in consil. 233. lib. 6. col. 1. Anani. in d. cap. 2. de maledic.
 col. 8. Nicol. Boerius in deci. 301. nu. 11. Ial. in l. si duo patroni. §. vi. &
 in l. 3. §. iurati ff. de iur. iuram. & tamẽ adhuc ea poena in desue-
 tudinem abiit: sicuti asseuerat Luc. de Peri. in l. omnes indices. C.
 de delatoribus. lib. 1. col. 3.

Iure ¶ Regio varie blasphemus puniatur, præsertim iure 22
 Partitarum, quod 7. Partit. tit. 28. continetur. Quo in loco Al-
 fonfus Rex diligentissime poenas aduersus blasphemos dis-
 tinxit. & statuit. Præsertim quod plebeius pro prima blas-
 phemia verberetur, pro secunda notetur in labus ferro cã-
 denti signo crucis: pro tertia, lingua mutilis fiat, eiq; ab-
 scindatur. ita sane l. 4. statutum est quibus addẽ l. 1. 7. tit. 14. lib.
 10. Recopil. Sic & apud Gallos præter alias poenas blasphemus
 pro sexta blasphemia labium superius, pro septima in ferius
 abscinditur, ita quidẽ ut dentes appareant: pro octaua uero
 blasphemia lingua amputatur: sicuti statutũ fuit per Carolũ
 octauum, & Ludouicum duodecimum, teste Nicolao Boe-
 rio de decif. 30. l. n. 15. qui hanc labiorũ & linguæ abscissionẽ
 ad Ludouicũ duodecimum refert: cum tamen & Carolus
 octauus sanxerit aduersus blasphemum, quod is pro secunda
 blasphemia puniatur poena abscissionis superioris labii:
 pro tertia inferioris: pro quarto linguæ: alius itẽ poenis per
 eum statutis: sicuti refertur in stylo Parlamenti sub con-
 stitutionibus Regis, tit. de maledicis, & blasphemis. alias uero poenas
 aduersus blasphemos statutas iuxta varias prouinciarũ leges,
 refert ipse Nicolaus Boerius in d. decif. 301. ubi etiam tra-
 ctat de his, qui non lingua, sed manibus offendunt diuinam
 maiestatem, eius imagines, aut uerginis, Mariae, aut Sancto-
 rum laedentes, qua de re Regia lex 5. tit. 28. part. 7. itidem agit.
 blasphemus etiam iure Neapolitani regni abscissione lin-
 guæ puniatur iuxta constitutionem de blasphemantibus. ta-
 meti ea poena per usum commutata fit in linguæ perfora-
 tionem, quæ clauo publice fiat: secundum Thomã Grama-
 ticũ decif. 50. iure deinde huius regni postmodũ constitutum
 est, quod blasphemus in curia Principis, aut intra quinque
 leucas puniatur poena uerberũ, & amputationis linguæ: extra
 curiam autem puniatur poena amputationis linguæ, & am-
 plicationis dimidia partis bonorũ, l. 2. tit. 8. ordinar. Attamẽ nouis
 constitutionibus praxis aliam recepit huius criminis puni-
 tionẽ: siquidẽ blasphemus pro prima blasphemia puniatur
 carcere vnus mensis: pro secunda exilio sex mensium à loco
 habitationis, & mille quadrantũ poena in tres distribuenda
 partes: quarũ vna accusatori, alia iudici, tertia pauperib. cõ-
 petit: Pro tertia uero blasphemia clauo linguæ perforabitur,
 nisi blasphemus sit ex his, qui Scutiferi apud nos appellantur,
 uel maioris conditionis homo: qua is pro tertia blasphem-
 ia puniatur exilio vnus anni, & mulctã duorum millium qua-
 drantũ: quod in Pragmatica prima constitutum est, & deinde
 per Carolũ Cæsare Toleti anno 1525. Prædicta tamen linguæ
 fixio, aut perforatio, itaq; clauo fit, aliquot in locis in deue-
 tudinẽ abiit, ac mutata est in eã poenã, qua ligno premitur
 lingua. Hispani lignũ hoc *Mordax* appellamus. Seneca uero
 id lignũ linguarũ Latine dixit lib. 3. de beneficiis, c. 36. damno,
 inquit, castigabo promittentis temeritatem. Ecce, ut doleat
 tibi, ut postea consideratius loquaris, quod dicere solemus,
 linguarũ dabo. Ita enim eum locũ legit noster Pincianus,
 uir Latine Græceq; peritissimus, & præter hæc in emendan-
 dis ueteribus Latine linguæ auctoribus felicissimo prædis-
 iudicio. is inquam in suis ad Senecam adnotationibus
 linguarum interpretatur lignum, quo blasphemantium
 premitur lingua. Nam & ueteres Senecæ codices linguarũ
 ea: 11

ea in parte agnoscunt: tamen si varie locus a viris doctissimis legatur. [His adde amputatione lingue punitu iuste iuste quidem hoc crimen, vt per ea membra quis puniatur per quae deliquit. l. 3. c. de seru. fugit. vbi Accus. adnotauit.]

His equidem premillis poenis aduersus blasphemos statuti-
24 tis non est pratermittendum, t blasphemum a testimonio repellendum esse in his causis, quae testes exigunt omni exceptione maiores: quemadmodum placet Alexand. in conf. 153. lib. 5. col. 4. Deci. conf. 163. num. 10. Thom. Grammatic. 1010 22. num. 5. & 6. modo blasphemus fuerit semel saltem etiam poena pecuniaria pro hoc crimine damnatus: quod not. Nicolaus Boerius in dist. decis. 301. num. 13. post gl. Superantij in constitutionibus Neapolitan. tit. de blasphematoribus. quibus refragatur quod blasphemus iure civili infamis non sit, auctore Baldo in conf. 152. lib. 1. col. 1. quem sequitur Aymon Sauillan. conf. 6. col. 2. textus optimus in l. famosi. ff. ad leg. Iuliam maiest. Lubricum, inquit Iurifconsultus: lingue non debet facile trahi in poenam. Sed nihilominus hac in questione, etiam si verum sit, blasphemum infamem non esse infamia quidem iuris: attamen ipse cenfeo post vnica huius criminis condemnationem non esse hunc idoneu testem in his causis, quae requirunt testes omni exceptione maiores. quod probatur ex c. licet causam. de probation. vbi in causa ardua non admittitur testis, cuius fides aliqua ex parte diluitur. Nec negare possumus blasphemum post condemnationem esse infamem: saltem infamia facti. Atque ideo non est omnino testis idoneus. de quo ipse tractauit in Epitoma ad 4. libr. Decret. §. vltim. num. 7. & 8.

Quid de consuetudine blasphemandi: an ea excuset a
25 poena exteriori? & quibusdam forsitan videbitur, consuetudinem prouinciae excusare blasphemos a poena exteriori & temporali, iuxta glos. in c. cum venerab. bis. de consuetud. quae probat, prauam consuetudinem excusare a poena exteriori, licet ea non excuset a peccato, & culpa. similis glos. in cap. denique. 4. distinctione. quas comendat Roma. in singul. 19. & Cremenf. in singul. 149. est etiam gloss. in c. sane de tempor. ordinat. tradit multa hac de re Rochus Curtius in c. vltim. de consuetud. fol. paruo. 14. notat Cardina. in conf. 132. colum. 2. Roman. consil. 467. multa tamen, quae ad huius conclusionis comprobationem citantur, pertinent ad consuetudinem, quae dubium actum interpretatur, eum inquam licitum esse dicentis. Si quid etenim fiat, quod in dubio est, an sit illicitum iure consuetudinis, vel licitum est, vel impunibile: quod Barto. sentit in l. si quis sit fugiuius. §. apud Labeonem. ff. de adit. edict. cuius nos alibi mentionem fecimus, eius opinionem examinantes. hoc ipsum Bartol. in l. singularia. ff. si certum petatur. significare videtur. quo in loco Ias. & alij idem explicant. quod si aliquid vere illicitu sit, ac legi diuinae, vel naturali contrarium, profecto

26 consuetudo vtcaq, t fit longi temporis, minime excusatur: a poena temporali, & exteriori saltem a tota: licet excuset ab aliqua parte poene: quemadmodu adnotarunt Praposit. in d. c. den. que. Ias. in d. l. singularia. Hippol. in l. limitatio. 19. ff. de fidei. r. Decius in c. nam concupiscentiam. 2. lectu. de constit. fenerat Innoc. in c. sane. de offic. ordin. tamen si contingat quibusda rationibus minime puniri in Republica actum aliquem, qui legi naturali, & diuinae contrarius sit: vt simplex fornicatio t in meretricibus. Nec tamen id accidit ratione consuetudinis excusantis a poena: Sed quia Republicae interfit ob morum prauitatem eam fornicatione diffimulatione quadam permittere ad maius malum euitandum. Blasphemia vero, cum sit maximum crimen legi equidem naturali, diuinae, & humanae contrarium, minime debet ob vsum & consuetudinem prouinciarum impunita dimitti: idque senserunt Ias. in l. ait prator. §. iurari. §. col. ff. de iureiur. & Gerard. singul. 83. Thomas Grammat. decis. 50. col. 2. excusatur tamen frequenter ad

28 mitiorem punitionem blasphemus qui iracundiae t calore blasphemauit. Archi. in c. quid exgo. 23. q. 4. Deci. conf. 163. num. 10. modo calor iracundiae a iusta causa oriatur: sicut si ex iniuria: sicuti explicant Abb. & Anan. in c. 2. de maledic. Ias. in l. filiam tuam. C. de inoffic. testam.

29 Crimen autem t blasphemiae absque vilo discrimine puniri potest per iudicem ecclesiasticum, & secularem. c. 2. de maledic. tradit late & eleganter Barth. Soci. conf. 119. lib. 4. & an aduersus blasphemos possint procedere inquisitores heretice prauitatis, pender ab ea questione, qua tractari solet, Sitne blasphemia haereticis, t quam obiter paulo ante tetigimus, & latius exponit Alfonso a Castro lib. 1. de iusta haereticorum punitione. c. 12. etenim vbi blasphemia actus eius circumstanti-

tiis vel haereticis sit, vel praesumit possit error intellectus, aut denique addit suspicio haereticis, poterunt inquisitores eam punire: sicut de sortilegiis cauetur in c. accusatus. §. Jan. de heretic. in 6. qua de re multa tradit eleganter pro eius indigni tudine Iacobus Septimazensis in institutionib. Catho-

Postremo, solet dubitari quem sensum habeat illa praecpta, quae plerunq; iniunguntur a praelatis subditis, qui iuramento obedientiam t promissere, his quide verbis: Sub poena praestiti iuramenti. & satis constat hac significatione, quod id praecipitur sub poena periuuri: nempe quasi dixerit quis, hoc tibi praecipio sub iuramento mihi praestito, ita vt si non feceris, periurus sis. Nam poena iuramenti praestiti periuurium est & eius supplicium: quod fole periuuri iuligit. Nec enim iuramentum praestitum est poena nec periuurium ipsum absolute, quia culpa est: sed sensus huius loquutionis est sub poena praestiti iuramenti: id est, sub poena, quae ei imponi, qui iuramentum violauerit. Vnde Genitius ille, praestiti iuramenti, no stat intransitivus: id est, sub poena, quae est praestiti iuramenti, vt explicat Ioan. Driedio in Christiana libertate. pag. 172. quo in loco scribit omnia mandata Recloris t vniuersitatis alicuius, vt intersit scholasticis alicui congregationi, Missarum celebrationi, non esse dure accipienda, etiam si fiant sub poena praestiti iuramenti, quasi mandator ipse voluerit ita vocatos ad mortale periuurium crimen obligare, si non fecerint quod eis mandatum fuerit. Tenim praesumendum est attenda pia mandantis intentione, quod in his communibus congregationibus quae magni ponderis non sunt, tantum voluerit ad memoriam iuramentum reuocare, ne per contemptum omitterent subditi obedire eius praecptis: non tamen, vt periuurium ab his committatur, quod maxime est obseruandum, ne passim quis temere periuurij reus damnetur: etiam si omisit facere quod superior mandauerit. Hac de prima huius Relectionis parte.

Finis Prima Partis.

SECUNDA RELECTIONIS
PARS DE VIRIBVS IVRAMENTI CONFIRMATORIJ, QUO AD CONTRACTUS, CETEROSQ; ACTUS HUMANOS.

Ex secundae partis initio haec colliguntur.

SVMARIA.

- 1 Actus contrarius bonis moribus iuramento non firmatur. Contra adit ratio et intellectus. ad tex. in regu. non est obligatoriu. de reg. iur. cu. n. sequen. §. nu. 1.
- 2 Bonis moribus contrarium est aliquid dupli modo.
- 3 Cuiuslibet moribus contrarius actus an iuramento firmetur. §. nu. 6.
- 4 Contrarium moribus esse, §. bonis moribus repugnare, dicitur Ias.
- 5 Turpia quae sunt, iuramento non firmantur.
- 6 Pactio futura successione quatuor ratione sit contraria bonis moribus.
- 7 Penalit stipulatio apposta promissioni de non renouando testamento: et item de contrahendo matrimonium, contraria est bonis moribus.
- 8 Stipulatio matrimonij contrahendi penalit non valet, nec iuramento firmari potest.
- 9 Promissio de testamento non renouando turpis non est, ideoq; iuramento confirmatur.
- 10 Promissio turpis alius iuramento firmari non potest.
- 11 An sit necessaria exclusio a iuramento praestito contra bonos mores?
- 12 Iuramentum charitati contrarium turpe est, §. iuramento non confirmatur.
- 13 Iuramentum reuerentiae contrarium est turpe, nec iuramento firmatur. §. num. 25.
- 14 Pactum, vt quis contra priuilegium conueniatur in solidum est turpe, nec iuramento firmatur.
- 15 An nobilit vel hidalgus possit renunciare beneficio, quod habet, ne in carcere pro debito mittatur cum nu. sequentibus usque ad finem.
- 16 Renunciatio priuilegiorum iurata, quatenus valet.
- 17 Nobilitas quid.
- 18 Beneficio cessionis honorum, an possit renunciari?
- 19 Debitor dilationem solvendi petens, videtur renunciare beneficio cessionis.
- 20 Renunciatio priuilegiorum speciatim fieri debet, alioquin vnus renunciatio non tollit aliud.
- 21 Carceratio debitoris quando fieri possit.
- 22 Mater tutrix an possit in carcerem mitti pro pecunia debita filij.
- 23 Reuerentia iure an possit quis renunciare, §. ibi de intellect. ad Gregor. ff. de iureiur.
- 24 Priuilegiu nobilitatis quatenus renunciari possit.
- 25 Priuilegiu, ne testimonij dicendi causa quis domo extrahatur, quod est priuilegiu personae, §. seminu concessum est, an renunciari possit.
- 26 Priuilegiu iuris an renunciari possit.
- 27 Priuilegiu fori clericus renunciare ne iurato quidem potest, §. videri intelligi. §. de ratio textus, in cap. §. diligenti, de iora conuicti.

In huius operis partitione polliciti sumus hac in parte de iuramento confirmatorio contractus inualidi tractare: atque ideo necesse est questionem istam ita examinare, ut eius resolutio facilius percipi valeat. Bartol. etenim in l. si quis pro eo. ff. de facili. conatus est rem istam distincte ad pericula quamdam cognitionem, ut ipse opinatur, deducere. Atamen quia passim eius conclusiones vel improbantur, vel in dubitationem reuocantur, conabimur ex Bartol. & commentarijs adnotare quid ipse hac in re senserit, deinde eius assertiones in specie examinabimus ad amussim dependentes, an veræ sint, vel frequentiori Doctorum sententiâ probentur.

Prima igitur conclusio sit: Actus, vel contractus bonis moribus contrarius minime confirmatur iuramento. Hæc probatur in regul. non est obligatorium. de regul. iur. in 6. Non est, inquit regula, obligatorium contra bonos mores præstitutum iuramentum, atque ita hæc conclusio nem propositum Bartol. in d. l. si quis pro eo. ff. de iur. iur. 6. Quam tamen quidam conantur hunc in modum intelligere, ut de contractu, vel actu contrario bonis moribus naturalibus, vel canonicis accipienda sit: nõ autem de actu contrario bonis moribus civilibus: quasi veniant hi Doctores, actum contrarium iuri naturali vel canonico, non posse iuramento confirmari, nec posse iuramentum quenquam obligare ad agendum id, quod iure naturæ, vel canonico vetitum sit: actum vero aduersum iuri tantum civilis posse iuramento confirmari: quam quidem interpretationem probant Panor. in 5. & Im. in 3. in c. cum contrarij. de iur. iur. Corn. in Asten. sacramenta puerum. C. si aduers. vend. in 28. Bald. & Paul. Cast. in l. pacta, que contra. C. de pactis. Abb. in cap. si vero, de iur. iur. Quorum opinio communis est, & probatur: quia quælibet lex civilis aliquem actum prohibens habet fundamentum in bonis moribus: atque ideo actus erit is contrarius bonis moribus civilibus: & tamen dubium non est iuramento confirmari actum lege civilis prohibitum, saltem plerumque & frequentissime, sicut paulo post latius tractabitur.

Verum hæc communis interpretatio non est omnino admittenda: quippe quæ aliena sit à vera verborum significatione. Siquidem diuersa sunt hæc duo: quod aliquid sit prohibitum, quia bonis moribus repugnet: & sit vitium, quia moribus contrarium. Primum enim significat eam prohibitionem habere rationem à iure naturali: ita ut contrarius actus sit iuri naturali aduersus. Nec in hoc aliqua est differentia inter bonos mores naturales, canonicos, & civiles. Nam boni mores civiles non distinguuntur à bonis moribus naturalibus aut canonicis: quandoquidem boni mores simpliciter dicantur qui à ratione naturali procedunt, & ab ea rationem habent. Iuris enim canonici, & civilis eadem sunt principia & prima præcepta iustitiae: quod probatur in proo. Gregoriano. & in l. iustitia. ff. de iust. & iur. idemque finis ex eiusdem principijs constat. Idcirco boni mores civiles, id est, quos lex civilis dicat esse bonos mores, non possunt distingui à bonis moribus naturalibus, aut canonicis, & præterea utriusque iuris est præceptum honeste viuendi: qua ratione si quid lex civilis censet esse contrarium bonis moribus, id pertinet ad bonos mores naturales, & canonicos: si vero quid esse contrarium moribus lex civilis responderit, hoc ad civiles tantum mores referendum erit. Mores etenim simpliciter, consuetudines appellantur. l. morib. ff. de vulg. l. more. maiorum. ff. de iur. iur. in iud. l. est receptum. ff. eodem tit. quod si quid sit contrarium bonis moribus naturalibus, erit plane contrarium bonis moribus civilibus, cum lex civilis non possit in hoc differre à naturali. Igitur quoties lex civilis responderit, aliquid esse contra bonos mores, non aliud sentit, quam quod illud sit turpe, & à ratione naturali alienum. l. si quis inquitinos. §. vlt. ff. de leg. 1. l. mercalem. C. de condit. ob. turp. caus.

Vnde illud deducitur, hæc primam Barto. conclusionem, & iuris canonici regulam, quæ asseuerat, non esse contra bonos mores obligatorium præstitutum iuramentum: intelligendam esse de bonis moribus naturalibus, & vel canonicis, & civilibus, quatenus hi conueniunt naturalibus: quod in dubio ex verborum significatione, & vsu Iurisconsultorum ita est interpretandum: quemadmodum distinguit Fortunius in tractat. de vit. sine iur. vlt. in qui expressim exillimat, & asserit non posse iuramentum confirmari actum, quem lex civilis ex contrarium prohibuerit, quod sit contrarius bonis moribus.

Secundo hinc constat, non esse ad intellectum huius regulæ distinguendum inter legem civilem, & canonicam: sed esse considerandum an boni mores sint fundati si per rationem naturalem tanquam ex causa proxima. Nam in hoc casu iuramentum contra bonos mores non est obligatorium: secus si boni mores sint fundati super rationem naturalem, tanquam causa remota: tunc etenim iuramentum confirmabit actum his bonis moribus contrarium: quod in specie adnotauit Alci. in d. c. cum contingat. num. 47. cui ipse libenter addiderim, bonos mores nulquam distingui ab immediata ratione naturali: atque ideo siue fiat mentio de his à lege canonica, siue à civili, semper intelligerem hos bonos mores ita ad honestatem pertinere, quod eis contrarium turpe sit: quemadmodum ex his, quæ statim tradentur, conabitur.

Tertio constat, non rectè à Doctoribus hac in questione dici, secundum Canones id tantum esse contra bonos mores, quod peccatum inducat. Quia ratio peruersa est: imò id est peccatum, quod est contra bonos mores: idcirco contrarium bonis moribus utroque iure canonico & civili turpe quidem est, & peccatum: quia est contra rationem immediatè naturalem: sicut in d. l. illas. 20. col. 3. admonet Fortunius.

Quarto apparet, Dylum in d. reg. non est obligatorium. rectè sensum eius percepisse, dum tenuit, non confirmari iuramento ea quæ sunt prohibita propter sui turpitudinem. Hic etenim verus est præfata regulæ sensus.

Quinto ex his conitat intellectus ad text. in l. non dubium. Cod. de legibus. cui probat, contractum lege prohibente factum, iuramento non confirmari. Etenim decisio præter alias interpretationes habet hæc, ut procedat quoties à lege contractus prohibitus est propter turpitudinem, quia sit bonis moribus contrarius.

Sexto patet, pactiõnem futuræ successiõnis factam absque consensu eius, de cuius hereditate agitur, non confirmari iuramento: quia turpe sit, ac bonis moribus contrarium, pactum fieri super viuents hereditate absque eius consensu. Nam hæc sollicitudo turpis censetur, l. vlt. & l. pactum. C. de pactis. & l. pactum quod dotali. C. de collat. nec tamen ea sola ratio turpem efficit hæc pactiõnem, quod detur vortum captandæ mortis: quamuis hæc in d. l. vlt. expressa sit: siquidem ob hæc solam rationem non efficitur pactum turpe. quod patet, quia ex consensu eius, de cuius hereditate agitur, hæc pactio licita est: & tamen occasio captandæ mortis non tollitur per consensum illum. atque ita est intelligendus text. in d. l. vlt. & ei similis, in l. ex eo. C. de immut. stipul. quod ipse adnotauit in rub. de test. 2. part. num. 15.

Septimo, ex eadem prima conclusione probatur, pœnalem stipulationem appositam promissioni de non reuocando testamentum, contrariam esse bonis moribus nec iuramento confirmari. Eam etenim contrariam esse bonis moribus, probat tex. elegans in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. obl. Non confirmari iuramento probatur ex prædicta conclusionem, ex qua Bart. in d. l. si quis pro eo. hæc illationem fecit. Siquidem illicitum, & inhonestum est, pœnæ adiectione quenquam velle alterum adstringere ad certam hæredis institutionem. Cui equidem ambitioni eorû, qui ita anxie matrimonia, & hereditates habere contendunt, occurrit lex civilis, existimans ac decernens, hæc nimiam sedulitatem, & curiosam cautelam contrariam esse bonis moribus, & ideo turpem. Quamobrem iuramento minime confirmatur.

Octauo, eadem radice constat intellectus ad text. in l. Titia. ff. de verb. obl. vbi Iurisconsultus scribit, contrariam esse bonis moribus pœnalem stipulationem appositam promissioni contrahendi matrimonij propter eximiam libertatem, quam contractus coniugalis requirit. c. gemma. c. cum locum. de spons. Etenim hæc promissionis pœnalis stipulatio nequaquam iuramento confirmatur propter eam rationem, quæ diximus, bonis moribus contrarium esse, quod in specie Bartol. not. in d. l. si quis pro eo. nu. 6. idem Bart. & Dd. in d. l. Titia. num. 11. cui nos accessimus in dict. rub. de test. 2. part. num. 16. & seq. tamen quidam contrarium responderint quorum inibi mentionem fecimus.

Nono, solet ex prænotata regula deduci, promissionem non reuocandi testamentum, vtpote contrariam bonis moribus, minime confirmari iuramento: quæ quæstionem nos examinauimus late in dict. 2. part. rub. de testamen. quo in

loco respondimus, promissionem istam iuramento confirmari in nunc sensum, ut testator, qui contra iuratum promissionem testamentum reuocauerit, periurus planè sit, licet valeat secundum testamentum: ita equidem post multa hanc opinionem probauimus, numer. 15. Nec vere dici poterit ex d. l. stipulatio hoc modo concepta, promissionem non reuocandi testamentum contrariam esse bonis moribus. Nam ea iurifconsulti responsio locum habet in penali stipulatione: non in simplici promissione. Sicut & in simili licet promissio penalis matrimonij contrahendi contraria est bonis moribus. d. l. Tria. & cap. gemma. non tamen simplex promissio coniugalis contractus: sicut satis manifestum est in ca. cur. & in cap. ex litteris Syluam. de sponsalibus, quod & Ioan. Imol. in d. e. cum contingat. 1. Bartol. in membro explicat. Sic licet promissio simplex, aut iurata non reuocandi testamentum non sit bonis moribus contraria, erit tamen aduersa bonis moribus penalis stipulatio & promissio non reuocandi testamentum. d. l. stipulatio hoc modo concepta. Sic denique Bart. in d. l. si quis pro eo. nu. 6. dum explicat exempla text. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. & in d. l. Tria. ad hunc modum est intelligendus. Nec voluit Bartol. simplicem promissionem matrimonij contrahendi, & simplicem item promissionem non reuocandi testamentum, contrarias esse bonis moribus, quidquid alij hac in quaestione scripserint, non rectè examinautes Bart. sensum.

12 Decimo [†] ab eadem prima conclusione palam inferitur, promissionem actus turpis, contractumue turpitudinè continentem minime confirmari iuramento: quod iuris est apertissimi. Nam & superius satis probauimus, iuramentum, quo turpe quid promittitur, minime seruandum esse, nec obligare: cum ei desit comes necessarius, nempe iustitia. Quamobrem satis constat nullà hinc oriri obligationem: quod Bartol. in d. l. si quis pro eo. notat numer. 6. quem alij frequenter suffragio sequuntur. Nec [†] est necessaria absolutio à vinculo huius iuramenti secundum communem omnium opinionem in dicitur. cap. cum contingat. Quibus obstat. text. singularis in cap. cum quidam. §. vltim. de iureiur. au. quo probatur, necessariam esse absolutioem à iuramento praestito de non loquendo patri, vel matri, forori, vel fratri: aut non exhibendo eis humanitatis subsidium: cum tamen, ut ibidem expressim asserit summus Pontifex, hoc iuramentum illicitum sit, & contrariū rationi. Etenim non loqui proximo est contra charitatem [†] erga extraneos: erga patrem est

13 contrarium paternae [†] Reuerentiae: item non subuenire repugnationi naturali. cap. inter cetera 22. quæst. 4. l. si quis à liberis. §. si parens. ff. de lib. agnos. ideo prædicta responsio in d. §. vltim. eum præmittit, iuramentum esse illicitum ex parte iurantis, & nihilominus absolutioem requirat, cum debet habere sensum, ut absolutio ad cautelam potius in ea specie, quam necessario requiratur. quemadmodum illum text. intellexere gloss. Hostiens. Imol. & Panorm. ibique hic est verus huius responsionis intellectus: tamen Cardin. Innocent. & Felin. ibi Andr. Alciat. in dicitur. cap. cum contingat. num. 80. & Anon. in dicitur. cap. cum quidem. §. vltim. conentur intelligere præfatum text. ita quidem, ut necessaria sit absolutio à iuramento, quoties in aliquo casu poterit seruari absque interitu salutis aeternae: licet eius observatio peccatum inducat aliquo casu. Sic sane si promissio iurata contineat id quod bonis moribus repugnat regulariter, aliquo tamen casu promissum sit, erit necessaria absolutio ad hunc effectum, ut etiam in eo casu non habeat iuramentum vim obligandi. Cuius rei exemplum est in d. §. vltim. si quis iurauerit non alloqui parentes. potest enim contingere, quod observatio illius iuramenti non sit peccatum, & possit omittere loquelam istam absque vilo vitio & culpa: nempe cum parentes non indigerent hac familiaritate, nec esset oportuna, aut conueniens: atque ideo quo ad istos casus, quos iuramentum potuit iuste comprehendere, & comprehendit, absolutio necessaria est. Ego vero hanc interpretationem censeo non esse admittendam, quippe qui videam in eo text. præmitti iuramentum illicitum fuisse: & contrariū bonis moribus: unde ex ea parte, qua iuramentum illicitum est, non potest congruè vera absolutio ab ea contingere, quemadmodum superius dictum est. §. 6. nu. 6.

14 mo est contra charitatem [†] erga extraneos: erga patrem est 15 contrarium paternae [†] Reuerentiae: item non subuenire repugnationi naturali. cap. inter cetera 22. quæst. 4. l. si quis à liberis. §. si parens. ff. de lib. agnos. ideo prædicta responsio in d. §. vltim. eum præmittit, iuramentum esse illicitum ex parte iurantis, & nihilominus absolutioem requirat, cum debet habere sensum, ut absolutio ad cautelam potius in ea specie, quam necessario requiratur. quemadmodum illum text. intellexere gloss. Hostiens. Imol. & Panorm. ibique hic est verus huius responsionis intellectus: tamen Cardin. Innocent. & Felin. ibi Andr. Alciat. in dicitur. cap. cum contingat. num. 80. & Anon. in dicitur. cap. cum quidem. §. vltim. conentur intelligere præfatum text. ita quidem, ut necessaria sit absolutio à iuramento, quoties in aliquo casu poterit seruari absque interitu salutis aeternae: licet eius observatio peccatum inducat aliquo casu. Sic sane si promissio iurata contineat id quod bonis moribus repugnat regulariter, aliquo tamen casu promissum sit, erit necessaria absolutio ad hunc effectum, ut etiam in eo casu non habeat iuramentum vim obligandi. Cuius rei exemplum est in d. §. vltim. si quis iurauerit non alloqui parentes. potest enim contingere, quod observatio illius iuramenti non sit peccatum, & possit omittere loquelam istam absque vilo vitio & culpa: nempe cum parentes non indigerent hac familiaritate, nec esset oportuna, aut conueniens: atque ideo quo ad istos casus, quos iuramentum potuit iuste comprehendere, & comprehendit, absolutio necessaria est. Ego vero hanc interpretationem censeo non esse admittendam, quippe qui videam in eo text. præmitti iuramentum illicitum fuisse: & contrariū bonis moribus: unde ex ea parte, qua iuramentum illicitum est, non potest congruè vera absolutio ab ea contingere, quemadmodum superius dictum est. §. 6. nu. 6.

Verū quo manifestius ostendamus prænotatam interpretationem falsam esse, oportet in specie dicitur. §. vltim. tria considerare. Primum quoties filius qui ita temerè iuravit, patrem tenetur alloqui, aut alere sub peccati reatu, & isto ca-

su dubio procul absolutio à iuramento necessaria non est: quia iuramentum nullam quo ad hoc induxit obligationem, quod fatentur omnes. Secundū, quod hic constituitur potest, cum continet casum, quo absque laesione Reipublicae, vel offensa diuina filius non potest parentem alloqui, aut subuenire: & hac in specie absolutio minime datur à iure, nec ab homine huiusmodi iuramenti, quod in hoc sensum rem iustissimā, & necessariam comprehendit: qua ratione non potest responsio d. §. vlt. in hoc casu intelligi: dum absolutioem à iuramento concedit. Tertio contingere potest filio ita iuranti, quod non teneatur patrem alloqui, nec ei alimēta exhibere aut subuenire: multis quidē de causis, quæ ipsam ab obligatione exculcare possunt: & adhuc in ista specie opinor, iuramentum istud non obligare iuramentem, nec teneri eius vinculo, nec esse absolutioem necessariam. Si quis etenim iuret, non facturum aliquid melius bonum, quod tamen facere non tenetur: peccat quidem iurando, in quantum ponit obicem Spiritui sancto, qui est boni propoliti inspirator: non tamen peccat iuramentum seruando: sed multo melius facit, si non seruet, secundum Thom. in 2. 2. q. 89. articulo 7. cuius sententiam latius examinamus in dicitur. §. 6. numer. 7. Quis autem ita proterue impius erit, quod neget melius esse, filium patrem alloqui, eique subuenire etiam ubi nec loqui, nec subuenire tenetur, quam ab his operibus pijs abstinere? certe nemo. Quamobrem absolutio ab hoc iuramento, cuius meminit Rom. Pontif. in d. ca. quidam §. vltim. etiam si in eo accipiatur sensu, quem Anton. Card. & alij comminiscuntur, necessaria non est. Poterit forsitan ea responsio in hunc modum intelligi, ut absolutio requiratur ibi non à iuramento, sed à peccato, quo iuramentum commiserit ita temerè iurando: siquidem manifestum est, iuramentum illud fuisse temerarium: cum fuerit illicitum cap. inter cetera 22. q. 4. idcirco peccatum qui iuravit, iurando commisit. Unde text. ille interpretandus est hoc sane modo: dum dixit, absoluedi sunt ab illius obseruantia iuramenta id est à peccato, quod commiserunt iurantes, cum promiserunt seruare id quod in dispensatione salutis aeternae manifeste vergebat. Igitur iuramentum praestitum contra bonos mores obligatorum non est, nec confirmat contractum gestum contra bonos mores, aut contra legis prohibitionem à bonis moribus procedentem.

Postremo ex hac 1. Bar. conclusione procedit intellectus ad text. in l. alia. §. vlt. ff. solu. mar. ubi iurifco. scribit, pactum, quod tollit priuilegium [†] alicui competens ob reuerentiam & honestatem personae, ne conueniatur ultra quam facere possit, esse contra bonos mores. Nam ea pactio iuramento minime confirmabitur: quia est priuilegium illud deductum à iure naturali, quo illis personis debetur maior amor, & reuerentia: atque ita hanc opinionem tenent gl. Bar. Imo. Alex. & alij magis communiter in d. l. alia. §. vlt. Alcia. in d. e. cum contingat. nu. 99. [69.]

Hinc sane disputari poterit quæstio elegans, quæ semel in hoc Granatenfi Prætorio memini controuersam in specie fuisse apud iudices eruditissimos, ac iuris vtriusque consultissimos, ipsumque huius Curiae Praesidem Dab Alau & Elquinel Abulensem episcopum, diuini & humani iuris insigni disciplina, maxima ac non vulgari in expediendis negotiis dexteritate percelebrem, quorum quidem tribunali contigit ea controuersia, an [†] nobilis, quem Hidalgo Hispani dicimus, & qui iure saltē Regio ob debitam pecuniam seu as alienum in carcerem mitti non potest ob nobilitatis priuilegium, possit huic speciali favori renuntiare ita sane, ut propter hanc renunciationē Hidalgo in carcerem ratione æris alieni ducatur deficientibus bonis in quibus sit locus executionis? tandē definitum fuit, prædictam renunciationē validam fuisse, & eius causa posse nobilem ob as alienum non obstante eius priuilegio, in carcerem mitti, si nō habeat bona, ex quibus possit debita pecunia solui. Huic definitioni multa obstat, & suffragantur, quæ eius examen dubium efficiunt: qua ratione aliqua hic repetemus, quæ in simili tradidimus in lib. 2. variar. resolut. cap. 1. Et quæ hæc sententia in sui fauorem habet regulā [†] iuris, quæ per se mitti. posse quemlibet renuntiare his, quæ in sui commodum statuta sunt. l. si quis in conscribendo. Cod. de pact. cum similibus. oportet hoc in loco primum ea tradere, quæ refragari videntur, ac simul si quid responderi obiectionibus possit.

Primum etenim obstat, quod nobilitatis iura ad sanguinem pertineant, quasi iura sint sanguinis l. 2. §. quæ omnia C. de iur.

Sperelo in l. perique. ff. de in ius voc. Hippol. in practica criminali. §. attingam. num. 64. Ludo. Gomez. in c. 2. de iudic. in 6. nu. 22. Andr. à Pomate in addit. ad Bart. in authent. matris & auie. C. quando mulier. offic. fungi possit. quod longius ipse probauit in d. lib. 2. variar. resolut. cap. 1. num. 3. quo in loco multa hac de re tradidimus. Igitur nemo potest renunciare privilegio, quod habet, ne in carcerem mittatur pro debito aut re alieno. Sed tamen huic rationi primum respondetur, quod Bart. ipse in eadem l. si quis sub conditione. num. 18. contrarium in matre tutrice adnotauit: cui consentiunt plures, quos ipse retuli in d. cap. 1. num. 3. & sane hac posterior opinio receptior est. Attamen quia prior à me probata fuit in d. cap. 1. secundo respondeo, eam opinionem procedere in renunciatione generali, cum mater omni legum auxilio renunciauit: quasi aliud dicendum sit, ubi mater specialiter huic privilegio renunciaisset, ut in hac quaestione patet, quae de speciali renunciatione tractat. Adhuc verò quia hac responsio non omnino tuta est ob eandem rationem, quae eadem videtur esse in renunciatione generali, & in speciali, opinor hanc tertiam obiectionem parum obesse: quia specialem rationem habet ex causa pietatis & reuerentia, amorisque paterni: quae omnia inter parentes & filios contingentia impediunt hanc in carcerem detractionem ob as alienum, & huius beneficii renunciationem efficiunt inhumanam, bonisque moribus contrariam text. singul. in dicit. l. alia. §. eleganter. ff. sol. matr. Quamobrem non est congrua argumentatio ea, quae fit in praesenti controuersia à renunciatione beneficii & privilegij hac ratione competentis parentibus erga filios, ad renunciationem beneficii nobili competentis. Quarto illud magis nobilibus fauet, quod nobilibus maiores deferuntur honores, quam plebeijs. cap. de prabend. l. nobilitates. Cod. de commer. & merc. no. Iason. per text. ibi in §. rem Seruiana. num. 26. de actio. late Andr. Tiraquel. in tract. de nobilitate cap. 20. honor autem reuerentiam praemittit. l. honori. & l. pares. ff. de oper. liber. Bald. in l. liberti. 4. colum. C. de oper. liber. & in cap. licet de probatio. vnde & in 25 decalogo praecipuum est, Honora patrem & matrem. Turi autem & privilegio reuerentiae causa indulto quis renunciare non potest, textus optimus in l. vlt. C. de bonis libert. Rom. in sing. 280. Alexand. & Iaso. in l. penult. C. de pact. §. col. Dec. in l. venia. col. vlt. C. de in ius voc. quamobrem in specie & privilegio l. ad egregias. ff. de iur. iur. nobilibus & egregijs personis concessio, quod ei non possit quis renunciare, notant. Rom. in sing. 169. Cynus in l. nec honorem. C. de episcop. & cleri. Alber. & Alex. in d. l. ad egregias. Felin. in cap. si qui restit. de testibus. col. 1. à quibus fere adducitur text. in c. 2. ad fin. de iudic. in 6. quo probatur, non posse municipales renunciare privilegio à iure sibi concessio, ne teneantur ad iudicem accedere causa dicendi testimonium: quia, ut Doctor praecitati existimant, id concessum fuit reuerentiae iure & ratione: quem textum commendat Domini. in cap. indemnitate. §. vt autem. de elect. in 6. quamobrem & Ludovic. Gomez. in dicit. cap. 2. numer. 45. quoad l. ad egregias. eundem intellectum probat. Igitur cum hoc privilegium nobilibus concessum, ne in carcerem ob as alienum mitti possint, datum eis sit reuerentiae & honoris causa: constat, ei per nobiles renunciari non posse text. opt. in dicit. leg. alia. §. eleganter. quo probatur non posse pacto partium tolli privilegium, quod reuerentiae causa datum sit. Ego verò, ut huic rationi 26 satisfaciam, considero, quod nobilibus multa privilegia iure concedi, quorum aliquot directe tendunt ad reuerentiam, & honorem eis exhibendum: qualia sunt locus sublimior inter plebeios, item quod plebeis praerantur in honoribus: & in his fortassis obtinebit quod renunciatio admittenda non sit, quia hac non potest renunciatio nocere, quin & toti nocet nobilitati: idcirco renunciatio non procedit ex eo, quod reliquis nobilibus & toti nobilitati praedicta. arg. text. in cap. si diligenti. in foro compet. alia quidem nobilium privilegia licet ea concessa sint, ut honos deferatur nobilitati: non tamen tendunt immediate & directe ad exhibitionem reuerentiae publicae: ut sunt immunitas à publicis oneribus, quod in carcerem publicum ob as alienum non mittantur nobiles, & his similia: in his profecto renunciatio admittenda est. Nec quicquam oberunt ea, quae in contrarium fieri adducta. Primum etenim text. in l. vlt. §. vlt. C. de bonis libert. non probat id, quod ex eo adnotatur: siquidem tantum inibi constat, non censeri remissum ius ingratitudinis, nec ius reuerentiae exhibende patrono à liberto, etiam si remittatur ab eo ius patronatus.

Quia per hanc remissionem generale ius patris & matris

tus, non videtur patronus remississe ea iura, quae ratione beneficii accepti in remuneracionem, & reuerentiam libertus patrono exhibere tenetur: haec etenim pertinet ad gratitudinem libertatis à patrono data, & reuerentiam ei debitam, atque ad evitandam ingratitudinem: idcirco remittendum non est, patronum velle per remissionem iura patronatus, quod libertus possit libere ea agere aduersus eum, quae ingratitudinem inducerent: atque hic est illius constitutionis sensus: cum tamen de renunciatione specialis patroni etiam contineret ea, quae sibi reuerentiae & honoris causa debentur: profecto prodesset renunciatio quoad penas iure humano statutas aduersus libertos, qui patronis non exhibent honorem ac debitam reuerentiam: haec etenim, si ad patronum pertineant, is remittere possit, non tamen prodesset haec renunciatio quantum ad culpam, & vitium, quod ratione ingratitudinis contraheret libertus omittendo officiales operas: atque in hoc sensu futura culpa remitti potest quoad penas ingratitudinis contrapatroni commissa. Vnde mihi non placet, quod Bal. in dicit. l. vlt. ad fin. C. de oper. lib. scribit, asseuerans, non posse patronum remittere renunciatione expressa ius reducendi libertum in seruitutem ob ingratitudinem. Nam ex hoc non remittit reuerentiae iura, quae ex causa data libertatis sibi debentur: sed penam iure humano aduersus ingratum libertum statutam. Et nihilominus condigna quidem alia poena pro delicti culpa libertus ingratus à iudice puniendus erit.

Ea vero responsio Iurisconsulti, quae refertur in d. l. alia. §. eleganter. ideo renunciatione tolli non potest, quia rationem habet non tantum à reuerentia simplici, sed ab ea, quae simul est pietati paternae coniuncta: quae duo efficiunt eam pactionem contrariam bonis moribus, atque nullam, & iniquam.

Quod autem ad comprobationem tradidimus circa intellectum l. ad egregias. profecto minimè probatur in d. c. 2. de iudic. in 6. quia ea de causa specialis est in monialibus, & quilibet quidem ratione: non solum ex eo, quod reuerentiae honoris causa id privilegium concessum sit, sed ne detur occasio vagandi monialibus, quibus iure pontificio, & plerumque ex voto necessario conuenit ea inclusio, vt non possint honestè monasterium exire, etiam ad iudicem profertendis testimonijs, sic denique Felin. in cap. si diligenti. de foro compet. num. 24. ad illum text. respondet sententiam posse renunciari beneficio l. ad egregias. quod magis in specie adnotarunt Roman. & Aret. in ead. l. ad egregias. Angel. in d. l. alia. §. eleganter. per sit. glos. in l. unum. C. de restit. optimus text. in d. c. 2. de iudic. in 6. cum dicit, feminas inuitas ad iudicium trahi non posse: igitur sponte per illius beneficii renunciationem poterunt ad iudicium accedere & trahi. Maxime fatentur Cynus in d. l. nec honorem. Felin. in d. c. si diligenti. num. 24. & Iaso. in d. l. ad egregias. num. 1. & Ludo. Gomez. in d. c. 2. num. 51. dum approbat Felin. distinctionem, quod licet huius beneficio l. ad egregias. non possit quis in vniuersum renunciare: poterit tamen quodam in casu eadem renunciatione vt: quod probat l. quamuis. versus. in ius. ff. de in ius vocand. summa l. vnica. C. cod. tit. Ego autem & si videam hanc vltimam Cyni sententiam passim admitti, & eam plurimum suffragari huic sententiae, quam defendere conamur: nempe posse nobilem quodam in contractu renunciare nobilitatis privilegio, quo nobiles gaudere debent, ne pro re alieno mittantur in carcerem: attamen et Cyn. Iason. Felin. & alij ita intelligo eorum distinctionem in specie dicit. leg. ad egregias. & ex dicit. l. quamuis. & ex dicit. cap. 2. in princip. vt quis tacite renunciare valeat huic privilegio, si in aliqua causa sponte velit ad iudicem accedere pro testimonio ferendo absque expressa quidem renunciatione. Idque mirum non est: nam in d. cap. 2. de iud. in 6. hoc significatur ex privilegio egregijs personis & feminis concessio, quod inuita non trahantur ad iudicem: quasi certissimum sit, nihil privilegio nocere, si sponte velint ipsi egregij ad iudicem accedere. Atque hic est sensus huius conclusionis. Nam quoties privilegio ob reuerentiam concessio renunciari non potest, eaque renunciatio à iure improbat, vt bonis moribus contraria, certè nec in quodam peculiari, & speciali casu admittenda est, quod expressim probatur in d. l. area. §. eleganter. ff. sol. matr. cui decisioni nulla congrua responsio dari poterit: quod vero Iason. Felin. & alij post Cyn. tradidere, nempe renunciationem generalem l. ad egregias. quoad omnes causas non valere: mihi non placet, quia nobilitati publicae nulla ex hoc iniuria irrogatur, quod

- 2 Ius publicum remitti non potest pacto privato.
- 3 Agricultura causa publica est, ideoque pactum vel iuramentum ei contrarium non valet: Et ibidem intellect. ad text. in l. 2. Et l. quemadmodum. Cod. de agr. & cens. lib. 11. Et inibi explicatur, qui sint coloni censiti, adscriptitij, & originarij.
- 4 Colonorum variæ species, Et adscriptitij qui.
- 5 Originarij coloni Et cines qui.
- 6 Incolarum Et civium differentia.
- 7 Censiti coloni qui.
- 8 Edificiorum publicorum in civitate favor, Et an ei renunciari possit, Et ibidem intellect. ad l. senatus. ff. de contrab. empt.
- 9 Instantia an percat triennio, non obstante pacto partium, etiam iurato.
- 10 Prorogari instantia litis ex pacto partium contra leges an possit.
- 11 Statuto de solvenda pecunia pro frumenti debito, an possit renunciari.
- 12 Donatio concubine à clerico facta, etiam iurata non valet.
- 13 Iuramentum confirmat contractum prohibitum principaliter in favorem priuatum.
- 14 Alienatio fœndi dotalis iuramento validatur.
- 15 Favor publicus Et priuatus quo pacto consideretur in legibus constituendis.
- 16 Fines rei cuiusque duplex: principalis Et secundarius.
- 17 Iuramentum adeo confirmat contractum ob priuatum favorem prohibitum, ut non tantum sit ipsum servandum, sed ipse contractus.
- 18 Iuramentum an habeat hanc vim confirmandi contractum prohibitum à lege civili: quoties lex ipsa hanc confirmationem expressim impedit.
- 19 Dotalia quomodo alienari debent, si quidem alienandi necessitas premit.
- 20 Alienatio rerum paraphernarum fieri potest absque iuramento.
- 21 Parapherna quomodo differant privilegij à bonis dotaliis.
- 22 Donatum propter nuptias non potest alienari à marito, Et quomodo alienatio debeat fieri ut valeat: ibidem intellect. auct. siue à me. C. ad Vellu.
- 23 Iuramentum habet vim duplicis Et repetiti consensus.
- 24 Iuris civilis finis præcipuus animarum salus.

EADEM Bartol. commentaria secuti secundam constitutionis conclusionem, et Actus in favorem publicum principaliter prohibitus, iuramento confirmari non potest. Hæc probatur in cap. si diligenti. de foro compet. cap. cum ad Apostolicam. de reg. l. ius publicum. ff. de pactis. quibus satis expressum est, idemque ratione manifesta constat, non posse ius publicum pacto priuatorum remitti. Sic sane hanc conclusionem tenuit Bartol. in d. l. si quis pro eo. num. 7. quem sequuntur Doctor. inibi Anton. Abb. & alij in d. c. cum contingat. quo in loco Andr. Alciat. num. 83. & Corneus in rep. authent. sacramenta puerorum. num. 29. C. si adversus. vendit. fatentur hanc opinionem communem esse eam secuti. Idem fatetur. Ioan. Imol. in d. c. cum contingat. num. 35. Qui tamen ab ea discedit ex eo, quod licet ius civile aliquem actum prohibeat in favorem principalem Reipublicæ: non per hoc idem actus iure Pontificio prohibitus est: ius autem canonicum est equidem considerandum quoad iuramenti vim & effectum; qua ratione videtur, actum iure civili tantum prohibitum principaliter ob Reipublicæ favorem, posse iuramento confirmari. Cui rationi non admodum est difficile responsum accommodare. Nam utcumque actus aliquis iuratus sit, nemini præiudicat, nisi iuranti; quod satis expressum est in dict. cap. cum contingat. in fin. sed si priuato præiudicium non fit ex actu ab alio etiam iurato: multo fortius Reipublicæ minimè debet præiudicium inferri: atque ita fat. iure probatur, Bart. opinionem veram esse, quicquid Ioan. ab Imola contrariū voluerit. Denique l. non dubium. Cod. de legib. quæ respondet, actum iure civili prohibitum iuramento non confirmari, adhuc poterit iuxta hanc secundam conclusionem intelligi, ut tandem ea responsio procedat, quoties prohibitio legis tendit in favorem Reipublicæ, & principaliter.

Primo ex hoc inferitur intellect. ad text. in l. 2. Et in l. quæ admodum. Cod. de agricol. & cens. lib. 11. quibus constitutionibus statutum est, non posse quem vendere prædium, & retinere colonos agriculturæ prædij adscriptos. Ea etenim prohibitio, ut patet in dict. l. quemadmodum. publicam utilitatem respicit, ne agricultura detrimentum patiatur in gravæ Reipublicæ dispendium: idcirco ille contractus nec iuramento confirmabitur. Cui quidem decisioni præmittendū erit, olim cum maior cura agriculturæ habebatur, fuisse colonos quosdam, qui adscriptitij dicebantur. Et hi per contractum priuatæ conveniunt adstringebantur agri alicuius culturæ, ut perpetuò operam in eo agro colendo impenderent. De his agit titulus Cod. & agricol. & cens. vbi gloss. in rubr. tex. opt. & ibi Panor. eleganter in cap. indicatū. de immuni. eccl. tradit Ludo. Cælius lib. 4. l. c. antiq. cap. vlt. vnde qui agricolationi recens adscribuntur cum alijs colonis ibidem originarijs, adscriptitij dicuntur: quod etiam explicat Oldendorpius 3. actionum classe. actio 9. Alij autem dicebantur coloni originarij: & hi sunt, qui ex adscriptitij nascuntur & procreantur. l. colonos. C. de agr. & cens. Quoniam colo-

quod aliquis, licet egregius sit, polliceatur se accessurum ad iudicem pro ferendo testimonio, quoties ab eo in quaerente causa vocatus fuerit: qua ratione, etiam si articulis nec non attingat nostram quæstionem, opinor adversus Cyn. & alios hanc renunciationem admittendam fore, nisi forsitan quis existimaverit, ex hoc iniuriam irrogari, ac præiudicium fieri toti nobilitati, quod ipse minimè cen-
 teo. Sic denique renunciatio specialis privilegij d. l. ad egre-
 gios. etiam expressa valida iudicabitur, secundum Rom. Fel.
 & alios huius partis auctores, quicquid alij dixerint.

Quinto, adversus præscriptam sententiam facit tex. in d. §. eleganter. quo probatur, non valere pactio, qua quis renunciat beneficio à lege dato, ne conveniatur ultra quàm facere possit, quod in effectu concessum est, ne pro debito quis in carcerem mittatur: sed ea responsio procedit in his personis, quibus ratione reverentia simul, & pietatis, aut naturalis dilectionis privilegium hoc conceditur, ratione quidem deducta à bonis moribus, idcirco non idem erit in multis aut nobilibus, qui hoc privilegium alia ex causa habuere. quam solutionem iam obiter hac in disputatione attigimus.

Sexto, foriter hac in controuersia argumentor. et ex cap. si diligenti. de foro compet. quo apparet, clericum etiam cum iuramento non posse renunciare privilegio fori, ut apud iudicem laicum conveniatur, non alia ratione, quam quod hoc privilegium concessum sit ordini clericorum, & dignitati status ecclesiastici. Eadem ergo ratione nec nobilis poterit renunciare privilegio nobilitatis, ne is in carcerem publicum pro solvendo ære alieno mittatur, cum hoc privilegium nobilitati statui & nobilitati iure datum sit, eiusque renunciatio, ac denique missio in carcerem alicuius nobilis, totius nobilitatis deroget excellentia. Ego quidem non inficior hanc esse virgentem argumentationem: sed tamen animaduertendum esse censeo, disparem esse rationem, quandoquidem privilegium clericorum ubi sacras res, quæ ab ipsis tractantur, magis spectat ad ius publicum, quàm privilegia nobilium. l. i. §. huius studij. ff. de inst. & iure. c. contingit. l. de sen. ex com. vbi gloss. Et in cap. parochianos. eod. tit. Nam & privilegium clericorum, cuius modo mentionem fecimus, partem adsumit à lege diuina, quod alibi tractabimus. Nec potest renunciatio in eo casu admitti, quin tendat in derogationem honoris status ecclesiastici, cum clerici saculari tributa non possint absque dedecore ordinis totius frequentare, apud eaque litigare, iuxta rubri. ne clerici vel monachi. maxime in c. 1. 2. & c. sed neque. & ideo lex, cui renunciatur, continet publicam & priuatam utilitatem omnino inseparabiles: quod post alios notat Fel. in d. c. si diligenti. num. 16. Non sic in prædicta quæstione, quamvis etenim aliquis nobilis in carcerem pro ære alieno ducatur, non ex hoc iniuria fit ceteris nobilibus, nec eorum honori derogatur, cum frequenter nobiles criminum causa in carceribus sint. Deinde nobilis, qui huic privilegio renunciauit, poterit carceris molestiam effugere, si bonis cedere velit: quæ sane cessio ignominiosa non est, modo ea simpliciter absque actibus infamibus fiat. Sic denique videtur iure pronunciatum fuisse in hoc Regio Prætorio, renunciationem à nobili Hidalgo factam eius beneficij, quo nobiles non possunt pro ære alieno in carcerem mitti, validam fuisse. Multa hic missa facimus, quæ possent hanc sententiam comprobare, quia ea pertinent ad tacitam renunciationem ipsius nobilitatis: siquidem in hac quæstione agimus de renunciatioe expressa alicuius privilegij nobilibus concessi, quæ fuerit facta manente ipsa nobilitate.

Non me lateat, hanc opinionem dubiam esse, & tamen eam æquissimam existimo, ne causa nobilitatis ipsi nobiles luxui, ludis, & commensationibus dediti, absque villo delectu res alienas, præsertim pecunias mutuo acceptas, temere consumant. Quod si ex renunciatioe alicuius privilegij derogaretur nobilitati in vniuersum, tunc non foret renunciatio ista admittenda: nempe quoad aliquod ignominiosum supplicium nobili inferendum, quod maximè obstruendum erit in his similibus renunciationibus:

§. PRIMVS:

De iuramento confirmatorio actuum.

SVMARIA.

Iuramentum non confirmat actum prohibitum propter favorem publicum.

colonarium ius in eo fundo contrahunt principaliter origine, seu natiuitate in persona sua. Sic originarij ciues dicuntur, qui ex parentibus ciuibus alicuius oppidi oriundi sunt, ad differentiam incolarum, qui nuper ipsi municipatum contraxerunt. Ciues t̄ quidem origo facit: Incolas domicilium. l. ciues. C. de incol. & in rubr. C. de municip. & orig. l. adsumptio. l. vlt. §. penult. ff. ad municip. Cicero pro Archia, venit, inquit. Heraciam, qua cum esset ciuitas aequissimo iure, ac sedere, adscribi se in eam ciuitatem voluit. Alij coloni t̄ censiti appellabantur, eo quod eorum agris census publicus esset constitutus, vt quidam existimant: quæ quidem expositio minime conuenit l. 2. C. in quib. causis colon. domi. accus. poss. Quamobrem ex eadē cōstitutione arbitror dici colonos censitos eos, qui adscripti quidem sunt, perpetuo adscripti cultura agrorum, & tamen præter hoc ex conuentione tenentur aliquē censum domino soluere ex ipsis agris, eorumque fructibus. Hoc ipsum Hostiens. & Abb. adnotarunt in d. c. iudicatum. Quibus sane præmissis, quia coloni solebant agros deserere: & in ciuitates fugere: aut ipsi domini prædiorū eos colonos sibi retinebant in venditionibus agrorum maxima cū iactura Reipublicæ: cuius tunc intererat agros & prædia coli, vt ex eorum fructibus esset Reipublicæ consulum in frumentaria inopia, sancitū est, quod prædia minime possint alienari sine ipsis colonis d. l. 2. l. quem admodū. l. omnes profugi. l. originarios. C. de agricol. & censit. eaque prohibitio non aliam quam publicam vtilitatē præcipue spectat. Hodie sanē dubitare ipsi, an in praxi foret attendendus fauor hic publicus, cum non imminet illa necessitas colonorū ad colendos agros, quæ olim ob militiæ præmia Reipublicam vrgebat. Et tamen satis sit, conuentionem reprobam in d. l. quem admodum. non confirmari iuramento, quod Bartol. communiter receptus in d. l. si quis pro eo. num. 7. expressim notat.

Secundō ex eadem conclusione inferit Bart. intellectum ad l. 1. senatus. ff. de contrahend. empt. & l. cetera. ff. de leg. 1. quibus prohibitum est, ne quis vendat marmora, aliaque res affixas adibus, ea ratione quod interfit Reipublicæ publica ædificia, item & priuata minime deformari, ne ciuitates ipsæ deformedur. Idem tradit Regia lex. 16. in. 5. part. 5. Nam cū ea prohibitio nullam aliam præcipue vtilitatē asserat præter publicam: constat non posse venditionem earum rerū, quæ adibus affixæ sunt, iuramento confirmari, quemadmodum Bartol. quem alij sequuntur in d. l. si quis pro eo. num. 7. in specie not. Sed vt liberè, quid hac in re sentiam, respondeam, non admodum tuta est hæc conclusio nostris temporibus: & fortassis in iudicialibus controuersis, si hæc incidere dubitatio, non admitteretur ad sententiam pronūciandam. Multa etenim iure veteri statuta fuerunt, quæ vel per defuetudinem, aut contrariū vsum sublata plane sunt.

Tertio Bartol. idem in d. num. 7. intulit ex hac secunda conclusione ad interpretationem text. in l. properandum. §. sed & siquidem. Cod. de iudi. vbi statutum est, t̄ instantiam litis per triennium extingui. Nam ea constitutio rationē præcipuā habet ab vtilitate publica, ne lites fiant immortales. cap. finem litibus. de dolo & contuma. Idcirco Bartol. censet non posse iuramento confirmari pactiōnem, quæ inter litigantes facta sit super t̄ prorogatione instantiæ, vt ea duret vltra triennium. Idem notant ipsi Bartol. & ibi Iason num. 21. d. l. properandum. in princip. Panorm. in cap. penult. de iudic. num. 15. quorum opinio manifeste probatur in d. l. properandum. in princip. vbi lex ipsa omnino aufert potestatem ipsis litigantibus ad prorogationem instantiæ, ac iudici mandat, quod non obstante litigantium consensu perempta instantia per triennij lapsum minime procedat in causā: atque ita hæc est communis opinio, de qua Bartol. idem dubitasse videtur in l. scius. ff. ad l. Falciā. & contrarium tenuerunt Felin. in d. c. penult. numer. 13. Imol. ibi, idem in c. cum contingat. in 2. casu, & membro principali, ea ratione, quod ista conuentio iurata non sit contraria iuri canonico: imo secundum id omnino permissa iuxta text. in d. l. cap. penult. quo probatur, iure pontificio instantiam nō perire per triennij lapsum: vnde iuramentum obligatorium est, & conuentio valet. Ego vero etiam sciam, à plerisque traditum fuisse, iure pontificio non perire instantiam per triennium, per text. in d. c. pen. & in c. vlt. de probat. & cap. cum olim. verb. iudices. de priuileg. gloss. in d. cap. penult. & in c. finem litibus. de dolo & contum. & in c. anteriorum. §. ad hoc. sancimus. 2. q. 6. quarum opinio communis est secundum Felin. in d. c. penult. colum. 1. & Ias. in d. l. properandum. num. 27. atque ita fere in praxi recepta: attamen opinor, nullam in hoc esse constituendam differen-

tiam inter ius pontificium, & Casareum: imo respondendum erit, etiam iure pontificio instantiam triennio finiri. Nam text. in d. c. pen. qui fortius ceteris vrget, plane cartum probat, iurisdictionem iudicis delegati non finiri, nec extingui per triennij lapsum, quo lis apud eum coepa, finita non est: atque in hunc sensum accepit gloss. inibi illam dictionem, eandemque opinionem Doctor. ibi sequuntur communiter, Rota noua. 96. denique quod iure pontificio instantia per triennij lapsum pereat, adnotarunt Fulgol. & Ias. in d. l. properandum. in princ. fi. col. & Rom. in consil. 220.

Sed & si quis contendat adhuc constituendum fore delictum inter ius canonicum, & ciuile: non ex eo sequitur iuratum conuentionem posse præiudicare iuris ciuilibus sanctioni, quoad ciuile forum propter publicam vtilitatē, à qua fundamentum & rationem habet iuris Casarei constitutio. Nec mirum cuiquam videri debet, aliquid esse vtilitatis foro ciuili, & seculari, quod non ita vite sit foro pontificio. Illud equidem verum erit, quod Bartol. sentit in d. l. si quis pro eo. & tenent ibi Imol. & Alexand. conuentionem istam de proroganda instantia iuramento confirmatam, etiam si ita valida sit censenda, id tantum inducere, quod non possit alter ex litigantibus proprio nomine & ratione priuati modi opponere exceptionem instantiæ finitæ, licet triennium sit transcursum: atque hæc dicta sint de prorogatione instantiæ. Quæ de re poterit lector legere Bonifacium in clem. quam diu. de appell. 3. col. Roman. in singul. 276. Bald. Nouell. de dote. part. 9. priuileg. 14. Alexand. in l. 4. §. hoc autem iudicium. d. 5. ff. de damno infecto. Capicium in decisione. Neapol. 11.

Quarto ab eadem secunda conclusione deducit Bartol. in d. l. si quis pro eo. num. 7. non posse t̄ ad priuato renunciarit iuramento, quo debitor frumenti liberatur soluendo certam pecuniam quantitatē pro qualibet frumenti debiti mentiora: quoties id statutum ex ea causa sancitum fuit, vt ciuitas vel prouincia plures ciues & rusticos habeat, qui possint onera subire, indietam à Republica pecuniam soluere, aliaque in communem vtilitatem expedire. Et licet Ioann. ad Imol. in d. c. cum contingat. dubitet de hac sententia Bartol. & dubitari possit: quia vtilitas publica in hoc versatur, quod ciues non cogantur inuiti præcise frumentum soluere, sed liberentur præstando certam eius æstimationem: non tamen ex hoc vtilitas ista publica tollitur, aut diminuitur, si sponte ciues velint in quibusdam contractibus huic fauore renunciare: atramē opinio Bart. verior est propter expressam in eodem statuto publicam vtilitatem, abique vlla timentium fraude: sicut Alciat. adnotauit in d. c. cum contingat. num. 88. & quia si locus foret renunciatiōni, facillime tolleretur vis ipsius statuti: siquidem passim debitores eidem renunciant mille præstitis iuramentis.

Quinto, ipse ex hac conclusione deducit, minime valere donationem à clerico factam t̄ concubina, etiam si iurata sit: sicut in hac specie late probant Aymon in consil. 220. lib. 2. & Ripa in l. miles. ff. de re iudic. Nam huius donationis prohibitio fauore publica vtilitatis & honestatis facta est, vt constat. De ea vero tractant præter alios Ant. consil. 14. Ias. consil. 37. lib. 3. Afflicet. dec. Neap. 102. Bermondus Chauconius de concubinarys. pag. 242.

Tertia principalis conclusio, t̄ iuramentum omnino confirmat actum, seu contractum prohibitum iure ciuili, præcipue, aut sanē principaliter propter priuatam vtilitatem, etiam si minus principaliter, & vt aiunt, secundario publicam vtilitatem contineat. probatur hæc conclusio in d. c. cum contingat. de iureiur. & c. licet. eod. tit. in 6. Nam etiam si Reip. interfit, sceminarum dotes augeri, saltem conferantur potius quam minui. l. i. ff. sol. matr. atque ideo lex ciuilibus prohibuerit alienationem fundi dotalis: vt tradit Iurisc. in rubr. ff. de fund. dot. Quia tamen ea prohibitio præcipue priuatam vtilitatem & fauorē spectauit: etiam si nihilominus & publicum commodū respexerit, minus tamen principaliter, nihilominus alienatio t̄ fundi dotalis iuramento confirmatur: sicut probatur in d. c. cum contingat. à quo poterit adsumi prima huius conclusionis illatio: ipsa etenim conclusio omnium ferè consensu recipitur, & ea ratione communi est: vt testantur cā secuti Corn. in d. auct. sacrament. pueri. n. 30. & Alciat. in d. c. cū contingat. n. 92. vbi Abb. n. 5. & Imola. num. 36. in eandem conclusionem veram esse censent, & probant etiam in d. auct. sacramenta pueri. huius sententiæ ea est ratio, quod ne quis peritius sit, satis esse constat, eum, cuius fauorem principaliter lex respexit, eidem renunciasse tacite vel

expresse. Nam ubi aliqua constitutio in fauorem edita est, semper consideramus fauorem, quem præcipue, ac principaliter lex ipsa inspicit, non eum, qui secundo loco ab ea significatur, iuxta gloss. celebrem in hoc cap. quamuis de pact. in 6. cum statim mentionem faciemus ad intellectum decemum huius constitutionis in 3. Relectionis parte.

Cæterum Fortu. Garfias in l. 1. §. huius studij. ff. de iustit. & iure. maxime improbat hunc dicendi modum: quo nostri iuris vtriusque interpretes exultant legem aliquam quandoque principaliter ob fauorem priuatum conditam fuisse, & secundo propter fauorem publicum: qua consideratione vtritur pallium Doctor. sed præsertim in hac quæstione videtur, quod finis præcipuus in rebus agendis attendendus sit: qui quidem in legibus constituendis semper est ad commune bonum tanquam ad potentius & præclarium. Ea etenim, quæ ad commune vtilitatem pertinent, aliquo modo principaliter, & ex priori causa introducta sunt ad commune bonum, non secundario, deinde qualibet lex, in sua dispositione quacunque principaliter tendit ad publicum commodum. cap. erit. vbi Archi. cap. facta. 4. distinct. Thom. 12. quest. 90. artic. 2. Quod si aliqua dicuntur in humanis legibus ad priuatum vtilitatem constituta fuisse: idcirco id dictum est, quia hæc iura non disponunt super rebus publicis, & ad omnes in communi pertinentibus: & tamen quia necessarii est, quod particulares regantur ad regimen totius, ideo iura prædicta, quæ priuatum vtilitatem continent, videtur, adhuc spectant ad commune bonum, & hic respectus principalis est, non secundarius. Igitur opinio Bartol. & sequacium non est omnino admittenda, cum iuxta prædictam considerationem etiam actus contrarij humanis legibus priuatum vtilitatem spectantibus, aduersus omnino est constitutionibus ad publicam vtilitatem pertinentibus principaliter non secundario, sicuti modo probauimus. Hic tamen modus defendi poterit, si animaduertamus, sine cuiusque dispositionis dupliciter accipi principaliter: nempe vel quo ad intentionem, vel quo ad executionem: finis autem principalis communi significatione dicitur, qui propinquior est in executione, quamuis remotior sit in intentione legis. Lex igitur, quæ de priuatum rebus disponit, principaliter intendit commune bonum: sed quia ex lege ista prius bonum ad priuatos extenditur, dicendum est, legem hanc principaliter fauere priuatis: principaliter inquam executione: secundario autem intentione. Vnde cum Accursius in d. l. 1. §. huius studij. dixit, leges quædam secundario tendere ad fauorem publicum, & principaliter ad priuatum: est intelligendus secundario non quo ad intentionem, sed quoad executionem, quæ ratione qualibet lex, etiam de priuata vtilitate tractans, intentione quidem principaliter ad commune bonum spectat: illa vero lex quæ de rebus publicis disponit, principaliter intentione, & executione ad commune bonum, & fauorem publicum spectare videtur. priori sane legi finis principaliter conuenit quo ad priuatum vtilitatem respectu executionis: atque item quo ad commune bonum respectu intentionis: quemadmodum in specie docet eleganter Martinus ab Azpilcueta, in cap. inter verba. 11. quest. 3. colum. 85. sentit Bart. in l. ambrosio. sum. 19. de decret. ab or. fac.

Quarta conclusio ex Bar. colligitur in d. l. si quis pro eo. num. 8. dum ad declarationem præcedentis conclusionis scribit, in ea specie & casu non tantum iuramentum seruandum fore, sed & contractum ipsi alioqui inualidum, iuramenti religione confirmari, & firmum fieri. Hæc sententia patet in d. cap. cum contingat. ibi, omnino & in hoc c. quamuis ibi, seruari debet. vbi gl. hoc expressim notat: & rursus in c. licet, de iureiur. in 6. & in a. ubi, sacramenta pueri. ibi, inuoluntate. quibus quidem auctoritatibus hæc sententia probatur, quam sequuntur Calder. Anchar. Cardin. Abb. num. 8. & Imola 18. in d. c. cum contingat. Bald. Barr. & Doct. in d. a. ubi, sacramenta puerum. ybi Corn. nu. 56. scribit, non esse ab hac opinione recedendum in iudicando, & consulendo: eandem fatetur communem esse eam fecutus Abb. in d. cap. cum contingat. num. 8. l. in d. a. ubi, sacramenta puerum. num. 36. Curt. Iunior. cons. 47. colum. 2. & Aret. cons. 22. colum. 3. idem fatetur Alciat. in d. c. cum contingat. num. 113.

Contraria sententia quibusdam placuit, nempe quod in hoc casu iuramentum seruandum sit: non tamen confirmetur contractus ratione iuramenti, nec validus fiat: huius

opinionis auctores sunt Anton. in d. c. cum contingat. Cuman. in d. l. si quis pro eo. Ioan. Faber. & ibi Porcius in prin. Instit. quibus aliena licet, vel non. idem Porcius in §. extraneo. Instit. de heredit. qua ab intesta. deser. l. al. in d. a. ubi, sacramenta puerum. num. 37. Fortu. eleganter in tract. de vlt. sine illat. 9. late Ioan. Igneus in l. 1. §. si vir. aut vxor. ff. ad Sylla. num. 145. sentit eandem opinionem Bart. in l. qui superstitis. ff. de acquir. heredi. ex quibus Andr. Alciat. in d. c. cum contingat. dicebat non esse admodum certum, quod prior sententia communis sit, & posse istam vltimam iure defendi.

Posterioris opinionis ea est ratio præcipua, quod contractus iuramento quidem confirmatur ad hunc effectum, vt non obtenta absolutione à iuramenti vinculo, seruandus is sit: non ita si absolutio fuerit obtenta. Præter hæc multa alia pro hac assertionem traduntur, quæ dubiam efficiunt priorem sententiam, & tamen ego censeo, non esse aliquo pacto ab opinione Bartol. in d. l. si quis pro eo. recedendum in iudicio, nec in priuatis responsis. Sunt etenim adeo fortia verba text. in d. a. ubi, sacramenta puerum. & alijs similibus constitutionibus vt nullam ex æquo patiantur congruam resolutionem: idcirco existimo non esse locum disputationi huius controuersie quoad tribunaia, tamen non inficer dubiam esse quæstionem quoad priuatum disputationem.

Quidquid sit de hac quæstione, refert tamen plurimum, quæ harum opinionum sit recipienda propter varios cuiusque effectus. Nam si communis, & prior opinio admittenda est, primum sequitur falsam esse gloss. in d. c. cum contingat. dum asserit in eo casu tenere, ac validum esse accessorium, id est, iuramentum: non principale, id est, contractum. valet etenim contractus iuramenti iuxta Bartol. sententiam: atque ita Aret. in d. consil. 22. reprobat gloss. in d. c. cum contingat.

Secundo, si vera est communis opinio, plane constat, hæredes mulieris, quæ præstito iuramento rem dotalem alienauit non posse rem alienatam vendicare, aut petere: quia contractus valuit, eiusque vis ad hæredes vtriusque transmittitur, quod si contractus minime confirmaretur iuramento, sed tantum iuramentum foret seruandum, eiusque vis inspicienda, profecto hæredes iurantem, minime obligarentur stare iuramento, nec contractui iurato, cum ad eos vis iuramenti non transeat, sicuti superius adnotatum est in prima huius relectionis parte. §. 5. num. 4. in specie autem huius illationis hoc tenent Imola in dict. cap. cum contingat. numer. 18. & ibi Alciat. num. 120. tradit optime Paul. Paris. consil. 75. col. 1. & vlt. lib. 3. quorum opinio communis est: licet Panorm. in d. cap. cum contingat. numer. 8. velit tenere, ac probare, quod etiam si contractus non confirmaretur iuramento, tenerentur nihilominus hæredes iurantem stare contractui: quod falsum est, nec iure probari vere poterit. Nam & rationibus Panorm. respondet Alciat. in d. cap. cum contingat. num. 120.

Tertio, si admittenda esset opinio Fabri, & aliorum contra communem, posset equidem mulier, quæ rem dotalem alienauit, eandem rei vendicatione petere à tertio possessore, qui non haberet causam ab emptore. siquidem iuramentum, quod seruandum est in hac specie, solum habet vires in fauorem emptoris, cui præstitutum fuit: atque ideo is, qui non habet causam ab eo, nequaquam poterit se defendere ratione iuramenti: sicuti in hoc casu adnotarunt Imola in d. c. cum contingat. col. 9. & ibi Alciat. num. 128. Ioan. Faber. in prin. Inst. quibus aliena licet, vel non. quod si communem opinionem sequamur, contrarium est dubio procul respondendum. Nam ex quo contractus alienationis iuramento fuit confirmatus, satis apparet dominium rei dotalis ab alienante in emptorem translatum fuisse, nec vllum ius remansit penes mulierem ad petendam rem dotalem, quod Doctor. communiter fatentur.

Quarto ex communi sententia inferitur, contractum istum alienationis fundi dotalis, & ei similes iuramento præstito confirmatos adhuc manere validos etiam præstita absolutione à iuramento ex aliqua iusta causa: atque ideo oportere, quod iudicio ordinario agatur ad contractus rescissionem. Prædicta etenim absolutio tantum concessa videtur ad effectum agendi: quomobrem Panorm. in cap. 1. de iureiurand. column. penult. hanc illationem probat. idem tenuit Angel. consil. 160. Nam contractus ab initio iuramento confirmatus non ex hoc irritus est, quod postmodum cesset iuramenti vinculum: reg. factum legitime. de regul. iur. in 6. tamen Panorm. in d. cap. cum contingat. numer. 9. & Felin. in d. cap. 1. eiusdem tit. numer. 26. Card. & Anton. in c. debitorum. eodem

titul. contrariam sententiam veriore esse censent, existimantes contractum irritum manere præstita absolutione à vinculo iuramenti, quoties is contractus à solo iuramento robur accipit. Quod si contractus alioqui etiam sine iuramento validus sit: tamen si aliquem effectum ex iuramento accipiat, ut in specie leg. 2. C. de rescind. venditio. tunc fatentur Abb. & alij, adhuc manere ius firmum ex contractu, etiam obtenta absolutione à iuramento. Sed in hac controuersia expedit tres distinguere casus. Primus quidem constitutus est, ubi contractus est omnino nullus, nec iuramento confirmatur, sed iurans tenetur tantum seruare iuramentum, ut in cap. debitores. de iureiur. & in hac specie data absolutione à iuramenti vinculo contractus manet omnino nullus absque villa rescissione, secundum Abb. in cap. cum contingat. notauimus & nos in libr. 1. variarum resolut. cap. 4. numer. 5. Secundus casus est, cum contractus iure validus censetur, etiam absque iuramento: & tamen propter iuramenti vim, is qui iurauit, non potest aliquo iuris remedio aduersus eundem contractum agere: ut in specie l. 2. Cod. de rescind. vendit. tunc sane obtenta absolutione à vinculo iuramenti, nihilominus contractus vim aliquam habet: sed qui iurauit, agere poterit aduersus contractum eo remedio, quod si non iurasset, sibi iure competere. ita Panor. in dict. cap. cum contingat. num. 9. atque tunc in eo iudicio tractabitur de remedio, & actione contra ipsum contractum competentibus. Tertio considerandum erit, quid dicendum sit, ubi contractus alioqui omnino nullus, ex solo iuramento confirmatur: & denique Angel. in dict. consil. 160. & qui eum sequuntur, tenent data absolutione à iuramento adhuc contractus vim superesse, ut nihilominus de eius viribus agendum sit, & præcipue an ex iuramento omnino fuerit confirmatus: iuxta notata per per Abb. in dict. cap. 1. de iureiur. colum. penult. & Socin. in l. hac scriptura. ff. de condit. & demonstrat. ex cuius commentarijs tres hi casus distinguuntur, tamen si eius, & aliorum, quos modo citauimus, mente ad amussim examinata, præsertim his obseruatis, quæ Alciat. in dict. c. cum contingat. scribit, n. 125. & quæ nos tradidimus in d. c. 4. huius questionis resolutio in hoc vertitur, an absolutio concessa fuerit ad effectum agendi: quod constabit ex ipsa negotij serie, vel ex modo procedendi, quia summarie actum fuit de ipsa absolutione præstanda, in hoc etenim casu utcumque sit contractus, manet firmus, eamque vim habet, quam haberet nondum data absolutione ab ipso iuramento: tantum sane est iuranti concessum, ut non obstante iuramento possit in iudicio tractare de viribus contractus, & an aliquod robur ex iuramento acceperit. Hoc tamen locum obtinet in omnibus casibus per Soc. traditis. Sed si absolutio data sit non tantum ad effectum agendi: sed omnino ab ipsa iurati contractus obligatione: quod apparebit ex modo agendi, & cognoscendi, definiendique de præstanda absolutione questionem: tunc omnino absolutione data nulla superest contractus vis: nec de eius viribus iterum agi potest.

Cæterum si lex civilis, quæ contractum prohibet, non tantum simpliciter prohibitionem continet, sed & iuramentum contractui appositum, præstitum, adscriptum irritum facit: tunc equidem obtinet opinio eorum, qui tenuerunt contractum prohibitum lege civili non confirmari iuramento. Lex etenim civilis velle videtur in hac specie, quod contractus iuramento non confirmetur: tamen si de obseruatione iuramenti nihil tractauerit: illud siquidem seruandum est, quia ratione si iurans à vinculo iuramenti fuerit absolutus quacunque ex causa, quæ potissima erit, quia ita aduersus legis vrgentem prohibitionem contraxerit, non tenebitur itare contractui, nec contractus manet confirmatus: quemadmodum in specie ita visum est Ferde. consil. 272. Paulo Castrensi, & Corneo in d. a. iur. sacramenta puberum. num. 54. Imol. num. 45. & Alciat. num. 135. in d. c. cum contingat. authent. in c. canonum statuta. de consil. fol. 11. col. 4. idem voluisse videtur Fort. in tractat. de vltimo sine, illat. 19. & 20. Nam etiam si lex civilis non possit iuramenti vim tollere, poterit profecto impedire iusta ex causa, ne fiat contractus prohibiti confirmatio per iuramentum, secundum ea, quæ late tradita fuere in prima huius relectionis parte. §. 3. num. 7. Nō oberrunt quæ Panor. docet in d. cap. contingat. nu. 11. quem sequitur Ioann. Baptista de sancto Seuerino in reper. l. omnes populi. com. num. 33. ff. de iustit. & iur. quibus uterque conatur probare, legem civilem non posse tollere vim iuramenti, nisi in eo

actu, in quo lex ipsa iusta ex causa præsumat fraudem, metum, aut deceptionem. Hæc enim vera sunt quantum ad vim, quam iuramentum habet ex lege diuina, & naturali, ut seruandum omnino sit, nisi iusta ex causa fuerit data eo absolutio: non quantum ad confirmationem contractus humani, cuius vis, & robur legibus humanis subijcitur, ad quas totius Reipublicæ cura spectat.

Sic sane cum quotidie apud Regia tribunalia videamus controuerti super alienationibus rerum dotalium, quæ præstito iuramento iam ita passim sunt, ut nullus locus sit legi civili, quæ fundum dotalem alienare vetur: sunt etenim hæc alienationes, sicuti ex ipsis iudicialibus questionibus apparet, frequentissime abique mulierum libero consensu: quæ etiam secluso metu non audent maritis alienantibus refragari ob reuerentiam & amorem, quos eis exhibere tenentur: alioqui non admodum tranquillam vitam cum eis acturæ, præsertim quia multoties metus grauissimus infertur, qui probari non potest, consistit multoties, & alienationibus rerum dotalium causam deducit responsum Romani Pontificis in d. c. cum contingat. atque portere ad tot lites vitandas, totque maxime reprobas alienationes extirpandas, remedium aliquod à legislatoribus adhiberi: tandem ita temere dotibus fraudentur fremens, quas Reipublicæ interest, non manere indotatas. Populus foret admodum vile Reipublicæ legem civilem constitui, quæ statueret, res dotales, etiam per mulieres non posse alienari: nisi consensu ab ipsa vxore apud iudicem præstito, & itidem iuramento, quo affueveret, se liberè, & absque villo metu alienare, & alienationi consentire: & per iudicem ipsum receptis testibus fide dignis super vilitate ipsius alienationis, ut tandem iudex comperta vilitate viri & vxoris, decretum decernat, quo alienationem cum vxoris iuramento permittat: alioqui affueveret hoc solennitate alienatione facta etiam cum iuramento, ipsum contractum nullum esse propter fraudem, & metum à iure in hac specie præsumptum, nulla probatione in contrarium super libero consensu admittenda. Posset iam lex statuere, contractum alioqui celebratum, ratione solius metus reuerentialis, rescindendum fore, ac si metus cadens in contrarium virum causam contractui dedisset. Nam per hæc constitutioni pontificiæ satisfacta maxima cum Reipublica vilitate, ob mille fraudes, quæ hodie à viris vxoribus fieri super rerum dotalium alienationibus.

Verum quia hac in parte, dum Bart. assertiones examinauimus, adducitur præcipue decisio text. in d. c. cum contingat. oportet, ut illius capituli responso apertius intelligatur, aliqua adnotare ad expeditorem eius interpretationem.

Primum equidem obseruandum erit, an ea constitutio sit necessaria in alienatione rerum paraphernarum, ita quædem, ut res paraphernæ possint alienari per vxorem alio iuramento. & Ioan. Faber in princ. iustit. quib. alien. licet volum. num. 11. tenet prohibitionem alienationis fundi dotalis minime obtinere in rebus paraphernis, quarum alienatio prohibita iure non est: idem respondit Angel. in l. iuramentum. ad Velleian. citatur à Fabro, Innocen. in cap. ex parte. de consensu. in finem. quasi is sit huius opinionis auctor, & tamen Innocentius solum tractat, an teneat alienatio rerum paraphernarum facta per maritum: ac distinguit, an sit translatum dominium in ipsum maritum, an non, ut prior casu teneat alienatio: posteriori verò sit nulla. Sed in fauorem opinionis Ioan. Fabri sunt duo consideranda. Primum quantum differant in priuilegijs res paraphernæ à rebus dotalibus: cum res paraphernæ etiam si habeant priuilegium hypothecæ, non tamen habent priuilegium prælationis: quemadmodum ipse adnotauit lib. 1. variar. resolut. cap. 7. in princ. post gloss. in l. si ego. in ver. sed condici. ff. de iure dot. secundum, quod hæc sententia plurimum patrociniatur, deducitur ab ea conclusione, quæ dicitur, constate matrimonio procedere præscriptionem contra vxorem in rebus paraphernis: licet ea non procedat in rebus dotalibus: sicut dicitur in l. si quis. in d. c. de iur. iur. cap. 8. num. 8.

Secundò est adnotanda constitutio authent. siue à me. Cod. ad Velleian. ubi probatur, res vxori donatas propter nuptias non posse alienari per maritum, etiam ex consensu vxoris, nisi vxor ipsa post biennium à tempore contractus iterum alienationem consentiat, & eo tempore marito superint. et alia bona, quæ sufficiant solutione dotis. Hæc etenim decisio admodum distincta est ab his, quæ fundi dotales

alienatione prohibuerunt cum in alienatione fundi dotalis minime sufficiat cōsensibus post biennium geminatus, ac repetitus in rebus immobilibus, secundū gloss. & Doct. repetitus in rebus immobilibus, secundū gloss. & Doct. in authent. siue à me. Barto. in l. i. ff. solut. matrim. & ibi Alexand. column. 7. vbi Ripa. numer. 103. scribit, hanc opinionem communem esse dicitur fateri Bald. Nouel. in tracta. de dote. 7. part. priuileg. 1. column. 4. At in rebus propter nuptias donatis procedit alienatio facta per maritum consentiente vxore, modo post biennium consensus repetatur, & eo tempore superflint bona, quæ sufficiant solutioni dotis: quemadmodum tradit Imol. column. 4. in d. c. cum contingat. Dd. in d. authent. siue à me. & in d. c. p. emptio. & vendit. vbi Anton. Burg. column. 1. & vlt. eandem resolutionem probat. Attamen alienatio rei donata propter nuptias, si fiat vxore consentiente, & iurante, valet profecto: sicut valet alienatio rei dotalis, facta iuramento, secundum gloss. & communem in d. c. cum contingat, vbi gloss. sentit, iuramentum t̄ habere vim duplicis, ac repetiti consensus: eandem gloss. & eius conclusionem quo ad alienationem arrhatum, & donationis propter nuptias tenent Hostiens. & Imol. in d. c. peruenit Bald. & Salicim. d. authent. siue à me. & in authent. si qua mulier. Cod. ad Velleia. Ioan. Lupi in rub. de donat. inter vir. & vxor. §. 17. num. 14. tamen vltimus ista consideratio examinanda sit. Nam maiorem vim habet iuramentum, quam repetitus cōsensu: cum tempore repetiti consensus necessarium sit, vt alienatio rei donata propter nuptias valeat, maritum habere bona, quæ sufficiunt solutioni dotis: non sic in alienatione iurata, quæ valida omnino est, etiam si tempore iuramenti non superflint hæc bona apud maritum: sicut Doct. communiter fatentur. Deinde errat gloss. in d. c. cum contingat, dum notat alienationem fundi dotalis propter nuptias non prohiberi, eiuque prohibitionem non esse perpetuam, ex eo, quod valida sit ex consensu vxoris, modo is fuerit post biennium repetitus. Authent. siue à me. C. ad Velleia. quæ quidem constitutio tantum locum obtinet in alienatione rei donata propter nuptias: non in alienatione fundi dotalis: sicut paulo ante explicuimus.

Tertio animaduertendum est gloss. in d. c. cum contingat, dum conatur soluere obiectionem l. non dubium. C. de legib. errare quidem primo cdm constituit hac in re discrimen inter ius pontificium & Casareum, quod constitutum non est: si quidem & apud forū saculare iurata dotis alienatio valida est, & seruari debet, capit. licet. de iureiur. in 6. Nam & ius civile hæc vim iuramento tribuit. authent. sacramenta puerum Cod. si aduers. vendit. præsertim quod licet gloss. aduenerit, sine principalem iuris canonici tendere ad animarum salutē: finem autem principalem iuris ciuilibus ad humanam felicitatem, & Reipublicæ quietem, & tranquillitatem, idemque adnotauerunt Cald. Abb. & alij in proemio Gregoriano, non omnino incertum est. Nam & finem principalem iuris ciuilibus dirigi in animarum salutem contendit. Fort. in tract. de vltimo iure iur. column. 4. & seq. ex Aristot. Cicerone, & alijs: atque item ex eo, quod humana ac ciuilibus lex fit correctio peccatorum l. ff. de legibus. Thom. 1. 2. quæst. 92. artic. 1. & quæst. 95. artic. 1. Iuliano in authent. vt non luxu. contra nat. collat. 6. quæ quidem opinio maxime conuenit legibus ciuilibus principij Christianorum: quandoquidem leges ciuiles principum gentium, & eorum, qui nondum cognitionem habuere summa: illius felicitatis supernaturalis, quæ Christi fidē colentibus promissa est, tantum in hoc tēdunt, vt quæta ac tranquilla Respublica sit, bonisque moribus instituta: & vt moraliter bona opera præmium consequantur, illud quidem, quod naturaliter intelligi, ac cognosci potest. Sic denique temperanda sunt, quæ de hac re pro Fortiano, & aduersus eum adduci possunt. Præmium vero salutis æternæ, & illius felicitatis, quæ æterna gloria Christianis promissa extat, sola lege naturali cognosci non potuit, quod eleganter disputat egregius vir Domin. à Soto lib. 2. de natu. & grati. c. 11: & Melchior à Cano eiusdem professionis, eruditione & sententia celebris in 2. part. relect. de sacramentis. atque hæc quidem sufficiunt de quarta Bartoli conclusionē.

§. SECVNDVS.

De iuramento confirmatorio alienationis rei dotalis.

SUMMARIA.

1. Contra iuramentum conceptum prohibitionis verbi in ipsam personam non valet, & nunc iuramentum.

2. Iuramentum iuratum ubi mulier...

- 1. dotem non alienare. & inibi expenditur gloss. in c. licet. de iureiur. in 6. & per totum §.
- 2. Iuramento promittens non reuocare procuratorem, si eum reuocauerit, reuocatio tenet: licet perirus sit, & num. 9.
- 3. Intellectu. c. intellecto. de iureiur. & an rex possit alienare res ipsius regni.
- 4. Alienatio iurisdictionis aut Reipublicæ que non comprehendat.
- 5. Appellandi ius non tollitur, etiam si expressum sit in alienatione alieni: ius iurisdictionis.
- 6. Inferior actus præfertur priori.
- 7. Iuramenti interpretatio fit secundum naturam actus cui adhibetur.
- 8. Actus spiritualis contrarius iuramento an valeat.
- 9. Statutum canonicorum de certo numero præbendarum iuratum, an possit irritari, cum num. sequentibus.
- 10. An possit quis renuocare clausula decreti irritantis in eius fauorem opposita, cum num. 13.
- 11. Statutum cum clausula irritante in quicquid contrarium actum sit obseruandum est.
- 12. An agens contrarium prohibitioni legis humane peccet mortaliter vel venialiter, an non: & ibi rursus de opinione Bart. quoad primam huius §. conclusionem.
- 13. Promissio arrharum ultra summam lege præfixam non confirmatur iuramento.
- 14. Fidesio prohibita accedere promissioni dotis restituenda, iuramento confirmatur.

Adem Bertol. commentaria examinaturi quintam ex eo conclusionem adnotamus in hunc quidem sensum. Iuramentum nequaquam confirmat contractum prohibitum à lege, qui prohibitionem in ipsam contrahentis personam dixerit. Hæc colligitur conclusio ex Bartol. in d. l. i. quis pro eo. ff. de fideiusor. numer. 9. versic. aduerie. vbi Angel. idem tenet Barto. in authent. sacramenta puerum. C. si aduers. vend. Calder. & Ancha. in d. cap. cum contingat. rursus ipse Angel. in consil. 160. quorum opinionem sequuntur Legista communiter secundum Imo. in d. c. cum contingat. numer. 36. & Roderic. Zuarez in l. i. titu. de las arrhas lib. Fori. quæst. 3. Huius opinionis ea est ratio, quod in hac specie agens contra legem istam mortaliter peccet: quia legislatori refragatur, cui obedire tenetur, c. 2. de maiorita. & obed. atque ideo cum iuramentum non debeat esse vinculum iniquitatis, conitat plane, non confirmari contractum lege prohibitum ex iuramento inique præstito. ad huius sententiæ confirmationem adducit Bartol. gloss. in c. licet mulieres. de iureiur. lib. 6. quæ t̄ asseruerat alienationem rei dotalis, etiam præstito iuramento factam minime valere, vbi mulier prius iurata promiserat se non alienaturam dotem, nec aliquam rem dotalem: non alia ratione, quam quod hoc secundum iuramentum iniquum sit, nec possit seruari absque interitu & periculo salutis æternæ. Eam gloss. sequuntur Doct. ibi, præsertim Francus, & Imol. in d. c. cum contingat. num. 81. & inibi Alciat. num. 43. Chassa. in consuetudinibus Burgund. rub. 4. §. 16. nu. 5. & Abb. per tex. ibi in c. intellecto. de iureiur. quorum opinio communis est, sicuti testatur Imol. num. 81. & And. Alciat. in d. num. 43. Ioan. Crot. in l. filius familias. §. diui. colu. 25. & ibi Ferdin. Loazes. nu. 43. ff. de legat. 1. eandem opinionem sequitur Ioan. Lup. in rubric. de donatio. §. 45. num. 6.

Verum vt hæc opinio Bart. diligentius examinetur, oportet primum expendere rationes, quibus eam Barto. probare conatur: maxime statim erit congruum perpendere gloss. in d. cap. licet. cui plurimum obitat altera gl. in cap. vltim. de procura. in 6. quæ asserit promittentem t̄ cum iuramento non reuocare procuratorem ab eo constitutum, posse nihilominus eum reuocare ad hunc sensum, vt reuocatio teneat, licet perirus sit qui reuocauerit. Hanc gloss. plurimum commendant eam secuti Abb. Felin. numer. 12. & Dec. numer. 7. in cap. cum accessissent. de constit. idem Felin. in cap. si diligens. de foro comp. colum. 6. Ia. in l. si non sortem. §. si certum. ff. de condi. indeb. colum. 3. Soc. consil. 58. lib. 3. Dec. in cap. ad nostram. de consir. vlt. colu. vlt. Rochus Curt. in tract. de iure patro. verb. honorificum q. 12. quorum opinio dubio procul, communis est. Igitur actus contra primum iuramentum gestus valet & tenet, tamen perirus sit, qui actum illum egerit: idcirco & in casu gl. in d. cap. licet. secunda alienatio rei dotalis valida censeri debet, aduersus vulgo receptā sententiam. his accedit text. sing. in c. sicut ex literis. de sponsal. quo apparet, sponsalia quæ de futuro dicuntur, etiam iurata dissolui per sponsalia de præsentibus. Cuius decisionis nos meminimus in Epitome de sponsalibus. part. 1. cap. 5. num. 9. ergo iuramentum primum non impedit, quin actus contra ipsum postea factus validus sit. Quamobrem admodum dubia redditur conclusio gloss. in d. c. licet. Præsertim quia ea nullo modo probatur in d. cap. intellecto. de iureiur. quod manifestissimum fiet, si animaduertamus in specie illius cap. non ideo reprobari contractum factum à rege rerum quidem

quidem ad ipsam Regiam dignitatem pertinentium, quod ea facta fuerit contra primum iuramentum a Rege praestitum de non alienandis rebus ad Regiam dignitatem pertinentibus. Nam actus contrarius iuramento primo, etiam si iuratus non sit, valet ac tenet, tametsi agens periturus sit, & peccet: vt colligitur ex gloss. in dict. cap. vii. de procur. in 6. & ex dict. cap. sicut, de sponsalibus. deinde illud est apertissimi iuris, quod in casu capri. intellecto, alienatio, etiam iurata non valeret, quamuis rex ipse nullum praestitisset iuramentum de non alienandis rebus ad Regiam dignitatem pertinentibus: meminit ergo Romanus pontifex inibi prioris iuramenti ad periculum notandum in ipso Rege: & ad criminis maiorem culpam, non quod rationem potissimam constituerit propriae decisionis in priori iuramento. Est etenim alienatio facta a Rege rerum ad Regiam dignitatem pertinentium in maximum praerudicium Reipublicae, cuius ipse administrator est, non dominus: atque ideo etiam iurata alienatio in praerudicium tertij non tenet: cap. cum contingat. de iureiuran.

Quod autem rex non possit alienare bona, & res ipsius Regiae dignitatis, quia ipsa potius sunt regni, quam Regis, notant late Abb. & alij in d. c. intellecto. Hosti. & Felin. in c. dilecti. de maiorit. & obed. Ioan. Lup. in c. vestrae. 2. notab. §. 1. nu. 40. Regia. lex. l. tit. 7. §. 1. 4. tit. 15. par. 2. l. 2. §. 3. tit. 9. lib. 5. ordinamen. [Hodiel. l. 3. §. 10. lib. 5. Recop.] quae omnia intelligenda sunt, vbi alienatio tenderet in maximum praerudicium regni; alioqui si in modicum, profecto valeret secundum Abb. & communem in d. c. intellecto. Bart. in l. prohibere. §. plane. ff. quod vi aut clam. Corset late in tractat. de excellen. regis. q. 4. Felin. in c. ad audientiam. 2. col. de praesumpt. Matth. Afflict. in constitut. Neapolit. in princip. q. 24. ad quam distinctionem multa referri possunt, quae hac de re tradit Franciscus a Ripa lib. 1. respons. c. 1. num. 51. Io. Igneus in repet. l. donationes, quas diuus, n. 26. C. de donat. inter virum & vxorē. Et Aymon Crauetta conf. 241. lib. 2. huc etiam pertinet, quod quidam adnotarunt, nempe posse regem causā remunerationis rem aliquam ad dignitatem Regiam pertinentē donationis titulo in aliquem transferre, qui de ipsa Republica sit benemeritus. optimus textus in l. cum plures. §. cum tutor. ff. de administrat. tutor. Sic etiam obtinet Regia lex 9. tit. 4. part. 5. statuens, quod si rex aliquam ciuitatem, vel castrum Regiae dignitatis iusta ex causa alienauerit, excepta intelliguntur iura exigendi gabellas, publica vectigalia, atque puniendi aliquē sanguinis poena: nisi & hac iura expressa fuerint: atque tunc adhuc suprema iurisdicō, & quod ad regem appelletur, et exceptum intelligitur. Imo si quis, in superioriorem in temporalibus recognoscens habeat villam, aut ciuitatem cum iuribus regalibus, non poterit iura illa regalia alienare: sicuti respondit Socinus in conf. 7. in 3. lib. ciuitas autem, aut villa alienari non potest, inuitis hominibus ipsius ciuitatis: & si dominus ex causa necessitatis velit ea alienare, admittendi sunt homines hi ad emptionem libertatis, si tantum domino dare velint, quantum ab alio emptore pollicitum fuerit: quod tradunt Hostiens. & Felin. in d. cap. dilecti, de maiorit. & obed. & Hippoli. in l. 1. §. cum quidam deponere. num. 10. ff. de questio. qui alios huius opinionis auctores allegant. Haec tandem obiter adduximus, vt ostēderemus, non probari gl. in c. licet. in d. c. intellecto, de iureiur. atque ea ex causa dubiam reddi eius conclusionem, nisi ex radice amplius eius intellectus requiratur.

Est igitur concilianda gloss. in d. cap. vlt. cum gloss. in d. capri. licet. eo quidem modo, vt quoties quis promiserit iuramento praestito se non acturum id, quod iure facere non poterat, procedat gloss. in d. cap. licet. & ideo actus contrarius huic iuramento, etiam si iuratus sit, non tenet: quia est contrarius iuri, & praeterea priori iuramento, quod fuit omnino conforme iuri communi. at si proponamus iuramentum prius continere id, quod erat iuri contrarium, imo quod iuramento promissum est, ne fieret, fieri poterat iure permittente, saltem non refragante: tunc obtinebit gloss. in dict. cap. vlt. de procur. in 6. hanc distinctionem videntur vtrique opinioni aptare Franc. in d. c. licet. Imol. in d. cap. cum contingat. num. 81. & ibi Alciat. num. 43. Iaso. in anthen. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. num. 60. idē in l. non solum. §. vlt. 7. colum. ff. de noui operis quinciat. Alexand. in consil. 16. lib. 3. 2. colum. Ioā. de Selua in tract. de iureiur. 3. par. 15. fallent. Io. Croc. in d. l. filiusfamilias. §. diu. ff. de legat. 1. colum. 25. & ibi Ferdinand. Loazes, num. 431. quorum interpretatio communis est: & tamen vltimus aperienda. Nam cum lex civilis prohibet

talis, si mulier iuxta hanc prohibitionem promiserit, & iurauerit non alienaturam dotem, nec rem aliquam dotalem, addit iuramenti vinculum ipsius legis prohibitioni, quae iuramta facit alienationem in contrarium factam. adcirco ne secundum iuramentum legi prohibenti, simul & prioris iuramento praerudicet, actus posterior non valet. Nam etiam si legis prohibitioni principaliter priuatum fauorem concernenti cum iuramento renunciare quis possit, priori tamen iuramento quod Deo praestitum fuit, nullo pacto nec renunciare, nec refragari valet. Huic tamē distinctioni obijcitur adhuc textus in cap. sicut de sponsal. vbi actus contrarius priori iuramento validus est, & tenet: quamuis iuramentū prius idem contineat, quod ius commune, & denique fuerit iuramento promissum, iuramentum ipsum non acturum, quod iure prohibitum est fieri. Etenim post sponsalia iure prohibetur matrimonij contractus cum alia, quam sponsa, licet contractus teneat: quod satis manifestum est. Et tamē si sponsus iurauerit sponsalia, & iuramento promiserit, se non contracturum cum alia matrimonium, quam cū sponsa: posteaque matrimonium cum alia contraxerit, etiam si ne iuramento, tenet hic vltimus contractus, qui quidem contrarius est priori iuramento, quod fuit conforme iuri communi eandem prohibitionem continens. Vnde praedicta interpretatio ad gloss. in dict. cap. vlt. de procur. in 6. non omnino congrua videtur. Et ne quis dicat, id speciale esse in matrimonio, quod semel contractum rescindi non potest, illud item adducitur, quod idem sit in alijs quibuscunque contractibus: in quibus valet quidem quod posteriori loco actum est, etiam si sit contrarium priori iuramento, quod erat conforme iuri communi: vt in calu. l. quosvis. Cod. de rei. vendit. cuius ipse mentionem feci in Epitome. de sponsal. 1. part. cap. 5. num. 10. denique si quis rem istam penitus contuleret, nonne competeret, iuramentum continens idē quod ius commune, etiam si Deo praestitum sit, continere eandem fauorem priuatum iurantem, si lex ipsa, cui consonat iuramentum, priuata utilitatem respiciat: profecto id satis arduum: & tamen iuramentum quamuis Deo praestitum semper sit, remitti potest ab eo, cuius fauore fuit iuramentum, cuiusque intercessore Deus ipse fuit constitutus. Ergo licet per iuramentum appositū alienationi fundi dotalis rescindi potest, & remittitur fauor priuatus ipsius legis, ita remittitur priuatus iurantem fauor ei per prius iuramentū adquisitus. Quamobrem quidam existimarunt, gloss. in dict. cap. licet, tunc procedere, cum iuramentum prius fuit alicui, cuius iuraterat, praestitum: alioqui si praestitum sit ipsimet iuranti mulieri, vel alteri, cuius non interfit res dotales non alienari, valet secunda alienatio cum iuramento, aut seruatum erit contractus alienationis iuramento secundo confirmatus: quod visum Bald. in l. duobus. §. vlt. ff. de iureiur. & in c. veniens. in fin. eod. tit. Alexand. in consil. 16. lib. 3. num. 16. Dec. in consil. 536. num. 13. Alciatus in dict. cap. cum contingat, nu. 46. ea ratione, quia per prius iuramentum nemini sit ius quae situm, & si perpendi. C. de condit. ob causam. & l. filiusfamilias. §. 1. diu. ff. de legat. vnde solet deduci intellectus ad textum in d. c. cum contingat, dum dixit, iurata alienationē dotalis rei validam esse, & seruandam fore, modo alteri, quā iuranti non praerudicet: potest equidem hoc praerudicium considerari eo casu, quo mulier prius promiserat praestito iuramento eandem rem alteri vendere. Imo & si haec promissio facta fuerit ab iure iuramento idem erit dicendum. Quia venditio alteri facta cū iuramento non tenet ea quidem ratione, quod contraria sit priori promissioni, & alteri praerudicet: quod in specie tenet Imola nu. 17. & Alciatus 4. notab. in d. cap. cum contingat. §. n. 45. qua in re illud est animaduertendum, quod per priorē promissionē tantum fuit acquisitum ius personale: nec ille, cui est facta promissio, aliam actionem quam personalem habet aduersus mulierem promittentem: aduersus vero re ipsam, aut emptorem secundū nullum ius habet reale nec personale: quod argumentū fortiori cōstat in l. quosvis. C. de rei. vend. quamobrem haec opinio Imo. & Alciat. dubia videtur.

Ceterum, quo res ista apertior fiat, est adhuc considerandum, alienationē rei dotalis alioqui prohibitam iure civili, tunc confirmari per iuramentum auctoritate iuris potest: quod iuramentum eiusmodi sit, quod possit seruari sine interitu salutis aeternae, tex. hoc ipsum probat in d. cap. cum contingat. iuramentū autem contrariū nō tantū priori iuranti, sed promissioni simplici seruari nullo modo potest ab: ue animae periculo, & peccato mortali, & venies, vbi Imo.

Ergo licet alioqui alienatio facta contra promissionem aut contra aliam alienationem teneat, quia iure prohibita non est ipsius rei alienatio: quamvis qui alienat male faciat, licet ipse de re vendit. attamen alienatio iure prohibita non potest confirmari iuramento, quoties qui alienat, id iuramentum non potuit, nec potest servare absque salutis spiritualis periculo, & detrimento: sicuti in dict. capitul. cum contingat. probatur: non enim æquū est iuramentum iniquum hanc vim habere, vt contractū iure prohibito confirmet. Vnde inferuntur duo.

Primum, vera decisio glo. in d. c. licet mulieres. nam cum secundum iuramentum illicitū sit, non poterit confirmari alienationem iure prohibitam, quod in hac specie adnotat Rip. in c. cum ad. de const. num. 33.

Secundū, eandem gloss. opinionem dubio procul veram esse, vbi primum iuramentum præstitum fuerit in fauorem alicuius, cuius interea, non alienari rem dotalem, atque hoc probari in d. cap. cum contingat. vbi Imol. & Alciat. hoc ipsum adnotarunt, ex eo text. dum excipit præiudiciū alterius, quam iuratis. Sed & idem erit, vbi mulier iuramentum sibi met præstiterit, quia timēs viro requirendū fore consensum, & iuramentum ipsius ad alienationem rei dotalis, cupiens iuxta iuris civilis prohibitionem dotem conferri, & saluā manere, iurauerit se non alienaturam dotem, nec rem aliquam dotalē. Hoc autem iuramentum Deo tantum præstitum fuit, nec ei poterit iurans refragari absque absoluteione. Siquidem licet iuramentum præstitum in fauorem alicuius priuati remissum esse censeatur eo ipso, quod ipse priuatus illud remisit: tamen vbi iuramentum nullius quam iurantis promissum commodū spectat, à Deo principaliter remissum est: nec potest iurans absque absoluteione eidem refragari, saltem vbi præter vtilitatem principalem ipsius iurantis, ex ipso iuramento attendi, ac deduci possit vtilitas aliqua, etiam minus principalis, quæ sufficiens erit ad hoc, vt iuramentum libere non possit à iurante violari, nec probare actum contrarium iuramento: imo illum omnino reprobare tenetur, & potest: quod Paul. Castr. respondit. in consil. 361. numer. 9. & consil. 359. num. 11. lib. 1. inferens ex hoc, ad patrōni quandam præsentationem. Etenim patrōnus quidā iurauerat non reuocare præsentationem cuiusdam clerici ad beneficium ecclesiasticum per eum factam. Nam licet alioqui possit variare, in hac tamen specie variatio non est admittenda: quippe quæ apud iudicem, & superiorem fieri debet: eamque ipse reprobat ex eo, quod contraria sit iuramento. Idem notant Roch. Curt. in tract. iuris patrōni. in verb. honorificum. quest. 12. & Casar Lapertinus de iure patrō. 2. lib. par. 1. q. 4. prin. art. 13. & 2. par. eiusdem lib. quest. 7. princip. art. 6. Idem quod Paul. scripsit, sentit Bart. in l. si quis in princip. ff. de legat. 3. column. vltim. licet Alex. Imol. in d. consil. 16. lib. 3. contrarium senserit. cuius opinio obtinebit, si iudex, coram quo secunda præsentatio fit, eam præsentationem expresse, vel tacite receperit & probauerit: alioqui opinio Pauli æquissima est, & iure verior.

Satis etia controuertitur, an opinio gloss. in d. c. licet mulieres. procedat, quando ille, cui est facta secunda venditio rei dotalis cum iuramento, ignorabat tempore contractus, prius iuramentum à muliere præstitum fuisse. non enim æquū est, in hac specie opinionē prædictæ gloss. admitti, ob iustam ignorantiam emptoris: quod responderunt Imol. & merito: Nam si vera est gl. in d. consil. 16. lib. 3. column. 2. & 3. Bald. d. c. cum contingat. column. 5. numer. 14. idem Bald. in reposit. l. 2. ff. de iure iur. col. 41. & consil. 133. lib. 1. Ias. in l. duobus in fin. ff. de iure iur. Idē Ias. in l. non solum. §. morte. ff. de nou. oper. num. quem Ripa allegat in cap. cum M. de constitutio. num. 83. quorum opinio magis recepta est: sed apud me falsa, si vera est opinio gloss. in d. c. capitul. licet mulieres. parum enim terset scientia, vel ignorantia secundi emptoris, si iuramentum oppositum alienationi, non potest eam confirmare: quia seruari non potest absque interitu salutis æternæ: vnde Andr. Alciat. in d. c. cum contingat. num. 48. ab opinione Imolæ discedit veriorē existētiā contrariā sententiā, nisi mulier dolose fecerit primum iuramentum, vel id tacuerit tempore alienationis, causa circumueniendi emptorem: nam in his casibus valet secunda alienatio cum iuramento: quod etiam notat Imo. in d. c. cum contingat. num. 82. ita intelligens quæstionem istam & eius resolutionem.

Sed & gloss. in d. c. capitul. vltim. de procurat. in 6. non videtur habere congruam decisionis rationē eam, quam illi interpretes aptare conantur: scilicet vt procedat, quia quod quis per iuramentū non facere pomisit, poterat opinione agere iure permittente. Etenim id verum est ante præscriptam promissionem: postea vero iure non licet absque periurij crimine id agere: imo nec liceret, si simpliciter promississet, vt in cap. veniens de iururan. & ibi Innocent. & alij, quem admodum & paulo ante adnotauimus. Idcirco gloss. ratio est, quod simplex promissio & iuramentum tunc habent intellectum, quem ex iuris sanctionibus actus ipse patitur,

vt tandem iuramentum, qua ex parte id fieri possit, habeat interpretationem secundum naturam actus cui apponitur, quod latius alibi probatum fuit. Sic sane qui iurat non reuocare procuratorem, periurus erit si eum reuocauerit, & tamen reuocatio tenet: quia hæc est huius actus conditio, & natura, vel libera sit procuratoris ad negotia, vel lites reuocatio: cum nemo possit me inuito nomine meo quidquam agere. nusquam enim procuratoris constitutio perfecta, & irreuocabilis est, si propriam eius naturam consideremus. Item si promiserō cum iuramento domum Titio vendere, non alteri & demū alteri eam domū vendidero, eique tradidero: profecto male feci, ac periurij reus sum, & tamen nihilominus secunda venditio valet: quia hæc est natura huius actus promissi, vt ante traditionem nullam perfectionem habeat, quæ irreuocabilis sit, saltem in hoc sensu vt contrarius actus teneat, si is perfecte fiat, & quoties. Cod. de rei vendicac. eadem est ratio in calu. capitul. sicut. ex literis. de sponsal. Nam si quis etiam iuratus promiserit Semproniam in vxorem ducturū, & demū accipiat in vxorem Mariam, periurus est, & nihilominus matrimonium cum Maria sponsalia prima omnino dissoluit. Eodem modo qui testamentum fecit, & iurauit illud non reuocare: ac tandem secundum testamentum condiderit, per quod prius reuocatur: certe periurus erit, & tamen secundū testamentum præfertur primo: quia de re latius disputauit rubr. de testamen. 2. part. Idcirco hac in controuersia oportet distinguere vtriusque gloss. conclusiones, & vnicuique veram atque congruam rationem aptare, quo facilius quæstio dissoluatur: & intelligantur multa, quæ ad hoc tradit Iason in l. si quis promiserit. ea lege. numero 23. ff. de verborum obligationibus.

Prædicta vero conclusio gloss. in d. cap. vltim. de procur. in 6. quæ voluit actum contrarium iuramento validum esse, licet agens periurus sit, procedit, vbi iudex adiri non debet ad illum actum: alioqui si actus ille requirat iudicis auctoritatem, aut quod ipse sit presens: tunc iudex ipse non debet admittere, nec probare actum contrarium iuramento: imo illum omnino reprobare tenetur, & potest: quod Paul. Castr. respondit. in consil. 361. numer. 9. & consil. 359. num. 11. lib. 1. inferens ex hoc, ad patrōni quandam præsentationem. Etenim patrōnus quidā iurauerat non reuocare præsentationem cuiusdam clerici ad beneficium ecclesiasticum per eum factam. Nam licet alioqui possit variare, in hac tamen specie variatio non est admittenda: quippe quæ apud iudicem, & superiorem fieri debet: eamque ipse reprobat ex eo, quod contraria sit iuramento. Idem notant Roch. Curt. in tract. iuris patrōni. in verb. honorificum. quest. 12. & Casar Lapertinus de iure patrō. 2. lib. par. 1. q. 4. prin. art. 13. & 2. par. eiusdem lib. quest. 7. princip. art. 6. Idem quod Paul. scripsit, sentit Bart. in l. si quis in princip. ff. de legat. 3. column. vltim. licet Alex. Imol. in d. consil. 16. lib. 3. contrarium senserit. cuius opinio obtinebit, si iudex, coram quo secunda præsentatio fit, eam præsentationem expresse, vel tacite receperit & probauerit: alioqui opinio Pauli æquissima est, & iure verior.

Secundo potest intelligi opinio gloss. in d. c. vlt. in actu temporali. Nā actus spiritualis factus contra iuramentum non tenet: imo nullus est, secundum Innocent. in cap. dilecto. de prob. per text. ibi: quo in loco Hostiē. idem tenet. & Anton. in cap. cum M. column. 2. de consuetu. pro qua sententia adducit text. in d. c. dilecto. versicul. nisi forte. vbi constat canonicos ecclesiæ cathedralis non posse, etiam communi consensu augere numerum cononicorum statuto præfinitum: nisi id statutum fuerit iuramento confirmatum. Hoc etenim casu minime possunt agere contra iuramentum: nec valet actus iuramento contrarius, etsi iure ordinario mutatio numeri, sub sit voluntati, & consensui canonicorum ad hoc, vt eum possunt augere: præsertim hoc probatur ind. versicul. nisi forte, qui paria facit statutum de certo numero iuratum, & habens clausulam decreti irritantis: & tamē absque vlla controuersia, actus factus contra clausulam decreti iurantis etiam alioqui subiectus libere agentis voluntati nō tenet, igitur nec tenebit actus contrarius iuramento: Et quia Patrōn. in d. c. dilecto. tenet contra Innoc. dicens eius opinionem communi omnium sententia reprobari. & quia text. in c. sicut ex literis de sponsal. tacet de actu spirituali: quidam conantur intelligere opinionem Innocent. in actu spirituali, qui tantum clericis non autem laicis conueniat. Qualis est actus cuius mentio fit in d. c. dilecto. & huic similes. Sic etiam Innocent. interpres Anton. in d. c. cum M. column. 2.

Rota in antiquis 104. Alexand. in d. consil. 16. lib. 3. colum. 2. Imola in d. c. dilecto. colum. 7. idem in d. c. cum contingat. de iureiur. numer. 81. quorum distinctio ea ex parte, quæ Innocentij assertioni conuenit, auctoritatem habet à prædicto cap. dilecto. versicul. nisi forte. Idem notat Deci. in cap. cum accessissent. de consil. nu. 7. Nihilominus Panorm. in d. c. dilecto, etiam quoad actum spirituales clericis tantum conuenientem testatur opinionem Innocent. communiter esse reprobata: idem asseuerat Andr. Alciat. in dict. cap. cum contingat. num. 180. vterque quidem hanc communem aduersus Innocent. fecutus. Eandem sequitur Ioan. de Seiuā in tractat. de beneficio. 3. part. quest. 27. dicens ex ea, quod si quis iurauerit beneficium ecclesiasticum, cuius libera collatio ad eum pertinet, digniori se daturum, & postmodum id contulerit alicui digniori prætermisso, periurus erit: collatio tamen valet huius sententiæ nos meminimus in relectione Reg. peccatum, de regulis iuris in 62. part. §. 7. num. 4. ad textum autem in dict. capit. dilecto. respondetur, eam esse allegationem litigantium, non Romani pontificis responsionem; quod mihi non placet. Est etenim ea pars illius capitis, quæ opinioem Innocent. probat, præcipua ratio responsionis Romani Pontificis: atque ideo non potest congruè tolli obiecto illius capitis. quæ pro Innocent. aduersus communem fit.

Ego vero non omnino sequar in huius questionis resolutione Innocentij opinionem, vt ea vniuersalis sit, ac sensum habeat vniuersalem: siquidem iuxta communem sententiam opinor, actum contrarium iuramento, etiam in spiritualibus, quæ laicis non conueniunt, validum esse: tamen si agens periurus sit: quoties per iuramentum non est sublata libera disponendi potestas, quo ad actus vim, & perfectionem: quod in dubio præsumendum est: aut quoties natura actus dicat, adhuc manere potestatem apud iuramentum etiam si cum periculo periurij. Sed existimo distinguendum fore, an ex natura actus, & eius qualitate appareat, vel præsumi possit, non fuisse per iuramentum promissionem sublata potestatem iuranti agendi actum contrarium iuramento, licet periculum periurij, si egerit, ei imminuat. An ex contrario possit colligi ex inspectis circumstantijs, & negotiorum qualitatibus, penes iuramentum nullam agendi contrarium mansisse potestatem, atque ab eo abdicatam fuisse: vt tandem priori casu procedat communis sententia, ex qua actus contrarius iuramento valet, ac tenet, etiam in spiritualibus: tamen si agens periurus sit. At in posteriori specie vera est opinio Innocentij: imo in vniuersum hoc in sensu procedit: idcirco tunc actus contrarius iuramento nullus omnino erit. Quod probatur expressim in dict. cap. dilecto. de prebend. versicul. nisi forte. ad cuius interpretationem oportet animaduertere, statutum canonicorum ¶ de certo numero præbendarum iuramento confirmatum eam vim habere: vt canonici vniuersim etiam consensu minime valeant contra iuramentum ire, nec aliquid admittere in canonicum vltra numerum: atque ideo si admiserint periuri sunt, & est receptio nulla, textus est ita communiter intellectus in dict. cap. dilecto. qui probat, idem esse si certus sit numerus canonicorum statutus, & confirmatus à Romano pontifice, cum clausula decreti irritum decernentis quicquid actum fuerit in contrarium. vtriusque quidem considerationis, & conclusionis ea est ratio: quod statuentes per statutum simul & iuramentum sibi ipsis abdicauerint potestatem agendi contrarium: eodemque modo eandem potestatem Romanus pontifex apposita clausula prædicta decreti censetur ab eis tollere, statutumque ipsum in vtilitatem ecclesiæ, non ipsorummet canonicorum cedere significans: quorum prius Andre. Alciat. obseruauit in dict. cap. cum contingat. num. 181. posterius autem Decius adnotauit in dict. capit. cum accessissent. numero 3. Ex quibus deducitur, etiam in spiritualibus actum contrarium iuramento, etsi agens periurus sit, validum fore secundum communem, licet is clericis tantum, non laicis conueniat: nisi materia subiecta, aut ipsius negotij qualitas dicat, per iuramentum ipsum iuramentum potestatem agendi contrarium sibi ipsi abdicasse.

Inferitur item ex hoc, quod licet alioqui statuentes possint renunciare, ¶ & agere contra statutum in eorum fauorem conditum, etiam confirmatum per Romanum pontificem: textus optimus, vbi Abbas & Doctor. in capit. cum accessissent. de consil. l.ommium. Cod. de testam. attamen ¶ si confirmatio habeat clausulam huius decreti decernentis

irritum quidquid in contrarium actum sit: non poterunt statuentes ab statuto recedere, quamuis id in eorum tantum fauorem tendat: quod probat textus elegans in dicto cap. dilecto. versicul. nisi forte. & ibi gloss. in versicul. clausula. quem mihi multum ad hoc extollunt Abbas, Anton. & Imola, Felinus in dict. cap. cum accessissent. colum. 4. idem in capit. vltim. §. in autem. de offic. delega. Corsetus in singul. in versicul. clausula. Quorum opinio communis est, & in hoc tendit vt sciamus, neminem posse renunciare his, quæ in eius fauorem statuta sunt, si statuta, aut lex habeat clausulam decreti irriti decernentis quicquid in contrarium actum fuerit. Huic vero sententiæ primum obicitur textus celebris in l. filio præterito. ff. de instit. rapt. vbi consensus filij præteriti testamentum patris comprobatur & impedit, ne omnino extingatur ex iure ciuili in eius fauorem statuto, & habente clausulam istam, & decretum, cuius modo meminimus. Item obicitur textus in c. vlt. §. 1. de offi. delega. vbi constat posse quem renunciare formæ inducæ in eius proprium fauorem: & tamen quicquid est inductum pro forma, decretum hoc omnino habet iuxta notata in cap. cum dilecto. de rescript. atque ita Abbas, Imola & Doctor. in dict. §. 1. ex eo adnotarunt, posse formæ renunciare, etsi data sit in priuam vtilitatem: & licet gloss. in cap. quamuis. de preben. in 6. in verb. in pensione. voluerit, non posse quemquam renunciare formæ mandati, etsi si ea data sit propter eius fauorem ex auctoritate illius textus. & ad hoc eam dixerit notab. Aretinus in l. nemo potest. columna quarta. ff. de legat. 1. profecto parum obstat illa glossa quippe quæ falsa sit, dum eximit formam, cuius ibi mentio fit, dari in priuam vtilitatem: cum vere data sit, ac concernat fauorem Ordinariorum, & Ecclesiarum. Litteræ etenim ad beneficia restringendæ sunt ob præiudicium Episcoporum & Ecclesiarum.

Tertio communi opinioni refragatur ratio, quæ dicit, præceptum factum alicui in eius tantum vtilitatem consilium esse proprium quam præceptum, l. cum pater. §. mando. ff. de legat. 2. l. 2. §. vltim. ff. mandati. Paulus Castrenf. hoc notat in l. legi virtus. ff. de legibus. Quibus tandem rationibus hæc pars verior apparet, vt statuto, vel his, quæ sint in fauorem alicuius statuta, possit is renunciare, etiam si habeant clausulam decreti, vt aiunt, irritantis. Cui sententiæ suffragatur textus in capit. statutum. §. in nullo. & §. vltim. de rescript. in 6. vbi licet ea constitutio decreti huius clausulam habeat, attamen consensu illorum, quorum fauorem respicit, permittitur eius derogatio, aut illius formæ remissio. Sic denique hanc opinionem, quod quis possit renunciare clausula decreti irritantis in eius fauorem appositæ, tenuerunt Aretinus in dicta l. nemo potest. columna quarta, Felinus in capit. cum dilecto, numero septimo, de rescript. Decius in capit. cum accessissent, numero tertio, de consil. idem in capit. olim. de exceptio. idem in l. posthumo. nu. 9. & ibi Curtius Iunior, nu. 46. C. de bonorum possess. contra. t. ab. Ludouic. Gomez. in cap. 1. de rescript. in 6. numero. 59. Quibus accedit gloss. in d. cap. statutum. §. 1. in verb. committatur. ea in parte, qua sentit, secus esse, si in fauorem partium illud esset statutum: possent enim ei fauori renunciare, tamen si ea constitutio clausulam istam decreti irritantis habeat. Vnde Petrus Anchar. in dict. cap. statutum, in fine eandem opinionem, quam hic contra communem probamus, expressim tenet. Et idem And. Tiraquel. in l. si vnaquam in verb. reuertatur. C. de reuoc. and. donat. numer. 282. optima gloss. quam sequuntur Abb. & Felin. ibi in c. cum olim. de offi. de leg. in verb. protinus. quæ probat, posse iudicem ex tacito consensu partium mandati formam excedere. Non obstat text. in d. c. dilecto de preb. nam eo ipso, quod Papa confirmet statutum de certo numero canonicorum & Prebendarum: atque addit clausulam istam decreti irritantis, videtur facilitati canonicorum, qua vti solent in augendo numero, occurrere, & ecclesiæ vtilitati consulere, atque ideo in ecclesiæ vtilitatem clausulam præscriptam addidisse, vt explicant Abb. in dict. cap. dilecto, & Decius in dict. capit. cum accessissent. numero. 3. de constitutione.

Hæc equidem dicta sint de secunda ratione Barto. in d. l. si quis pro eo. dum allegat notata per gloss. in d. cap. licet mulier. de iureiur. in 6. id enim procedit his rationibus, quæ modo traditæ fuerunt & ideo nihil conducit ad opinionem Barto.

Prima igitur Bartol. ratio semper fecit dubiam quælibet opinionem istam: siquidem eius clausula Andr. Alciat. in d. c. cum contingat. num. 94. lex retulit responsiones, quibus videntur qui Bartol. opinionem conantur improbare. ipse tamen breuitus hæc de re agere conabor. Primum etenim, ni fallor, existimo in præsentī controuersia parum conducere, quod

confirmatur. quemadmodum ex communi resolutione nos tradidimus in rubr. de testam. 2. part. num. 10. Ergo & constitutio arrharum quacunque in quantitate, licet prohibita sit ultra decimam bonorum partem, iuramento confirmabitur: cum nulla sit maior ratio prohibitionis arrharum, quam donationis inter coniuges, Sed contraria sententia, quod constitutio arrharum ultra decimam partem minime confirmetur iuramento, tenent Vincentius Episcopus Montalius, & Rodericus Zuarez in dict. l. 1. tit. de las arrhas. qu. 3. praeipuum rationem adfumentes à decisione Bart. in dict. l. si quis pro eo. cuius veritatem paulò ante examinavimus: quia Regia lex verba prohibitionis dirigit in ipsum maritum: unde iuxta sententiam Bartoli non potest contractus iuramento confirmari. Hæc verò ratio cessat ex eo, quod opinio Bartoli non potest iure procedere, sicuti paulò ante tractavimus: & tamen nihilominus ego censeo hanc interpretationem Vincentij & aliorum ad legem Regiam veriorum esse duabus rationibus, quarum prior adiumitur ab ea conclusione, quam præcæsus superius in §. præced. num. 8. versic. ceterorum: dum diximus minime confirmari in iuramento contractum prohibitum iure civili principaliter ob utilitatem privatam, quod ipse lex non tantum prohibet contractum, sed etiam prohibet eidem apponi iuramentum, ac tandem eundem contractum adhuc appositum iuramento improbat, & decernit nullum esse. Sic sane Regia lex sit. de las arrhas, lib. 3. Foro Luzgo. expressim statuit, promissionem aut constitutionem arrharum ultra quantitatem Regia lege præfinitam, etiam appositum iuramento prohiberi. idem de renunciatione non iurata, sed simpliciter, sancitum extat dicta Regia & Taurina lege 50. Idcirco nec iuramentum contractum istum confirmat. Posterior ratio procedit ab eisdem constitutionibus Regijs, quæ prohibentes dationem arrharum ultra præfinitam quantitatem contractum hunc nullum esse decernunt in favorem non ipsius promittentis arrhas, sed eius consanguineorum, quibus Regia lex defectus iuris repetendi arrhas istas, quæ fuerint promissa, aut data ultra quantitatem lege definitam. Quæ ratio locus est ultimæ parti responsionis Romani Pontificis in dict. cap. cum contingat. de iureiur. an. dum ab hoc iuramento contractum prohibitum confirmare, excepit cuiuscunque alterius à iurante præiudicium. Unde apparet, hanc ultimam opinionem veriorum esse.

Sexto ex præmissa resolutione deducitur veritas illius opinionis, quam in d. l. si quis pro eo. num. 9. Bart. explicat, dicēs, non posse confirmari iuramento contractum fideiussoris non dotis receptioni accedentis: ea quidem ratione, quod lex prohibens dationem fideiussoris pro dote restituenda, verba direxerit in ipsam personam, non in rem: atque ideo hic contractus iuramento minime confirmabitur. Eandem opinionem sequuntur Arton. & Andr. Alciat. in d. cap. cum contingat. de iureiur. num. 218. qui aliam item rationem addidit, censentes esse dationem istam fideiussoris contrariam bonis moribus propter perfidiam, quæ inter coniuges oriri posset: contingeret etenim odium viri in vxorem ex eo, quod ipsa, vel eius parentes minime existimaverint eum idoneum esse, eiusque fidei, ut ei posset tuto dos committi & credi. Eandem opinionem præsentit Bald. in repet. l. 2. ff. de iureiur. col. 48. versic. sed contra. Ceterum quo res ista penitus intelligatur, ipse opinor, prohibitionem istam, ne dentur, fideiussores à viro pro dote restituenda, processisse quidem à quadam honestate congrua, & æquitate, quæ dicitur ab eo, cui vxor committitur, cuiusque potestati traditur absque vlla alia cautione, quam quæ à natura inest, non esse fideiussoriam cautionem dotis, & rerum dotalium exigendâ: cum hæc sint multo minoris æstimationis, quam ipsius vxoris persona. Item ne forsan contempta viri fides causa sit, vel saltem occasionem præbeat alicuius odij inter maritum & vxorem. Quæ sane rationes non adeo vrgent, quin à Republica contrarium statui posset, ac fortassis. ita fieri oporteret, præsertim eo tempore, quo facillime vxores ob maritorum culpam dotibus iniquissime spoliantur. Etenim prior ratio congrua licet sit, non tamen est necessaria. Siquidem vxoris persona apud virum tuta est ob conjugalem dilectionem, & ob timorem punitionis imminētis viro à Republica si malè vxorem tractaverit. Deinde secunda rationi satisficit, dam quilibet recto præditus iudicio existimaverit, neminem vlla esse dignam culpa, si proprium patrimonium absque tutiori cautela nolit alteri

tradere. Atque ideo arbitror, non esse bonis moribus contrarium, quod à viro dentur fideiussores pro dote restituenda, & conservanda. Idcirco licet æqua sit prohibitio, honestati & dilectioni conjugali conveniens, non tamen ita est in Republica necessaria, ut non possit lex in contrarium statui: & deinde sit bonis moribus contraria datio fideiussorum pro dote restituenda. Sic denique cessat ratio Amojnij de Butrio, & Alciati. ratio autem Bart. vera non est: nec convenit huic quæstioni: quia lex non direxit prohibitionem verba in fideiussores, sed ipsam in virum: unde quod præstito confirmetur, notant Abb. in fin. & Imol. in 10. & ultimo membro in d. c. cum contingat. versic. circa secundam adverte. Angel. & Paul. in d. l. si quis pro eo. Salicet. Fulgos. & Corn. in auth. sacramenta puberum. quæst. 17. vers. tertio in l. iur. gentium. §. si quis. ff. de pact. Bald. Nouel. in tractat. de dote. 6. part. priuil. 21. limitat. 7. Ioan. Campeggi. de dote in 3. part. quæst. 174. quorum opinionem dicens communem esse sequitur Ioan. Lupi in repet. cap. per se. ff. de donat. inter vir. & vxor. 5. notab. num. 10. quo in loco tractat late intellectum l. 1. c. ne fideiuss. dor. dentur. post Baldum. vulgo Nouellum in d. priuil. 21.

§. TERTIVS.

De iuramento confirmatorio contractus prohibiti.

SVMARIA.

- 1 Contractus à lege in odium creditoris prohibitus minime confirmatur iuramento: licet ipsum iuramentum seruandum sit.
- 2 Late examinatur intellectus cap. de iur. iurando.
- 3 Iuramentum de vxoria solvenda & non repetenda, & de absolutione iuramenti non petenda, non impedit quo minus peti possint.
- 4 De vxoria solvenda iuramentum quatenus obliget.
- 5 Intellectus cap. significante. de pignori. & inibi de pacto legis commissarij in pignori, an iuramenta possit confirmari.
- 6 Filius familias, qui iuramento præstito mutuum contraxit: an possit opponere exceptionem Senatûs consulti Macedonij.
- 7 Facinus an possit esse fideiussor iuramento præstito, non obstante beneficii Senatûs consulti Valeriani.
- 8 Velleiani beneficio mulier iurata renuciare potest in iudicio, & si quæstra iudicium.
- 9 Contractus prohibens favore debitoris, concepta tamen prohibitione in personam creditoris, an confirmetur iuramento.
- 10 Prohibitus exigere, an censatur prohibitus accipere ab sponte solutus.
- 11 Contractus prohibitus alicui cum prodigo, an eiusdem prodigi iuramento confirmetur.

Sexta principalis conclusio ex Bart. in d. l. si quis pro eo. num. 10. in hunc modum colligitur. Contractus à lege in odium creditoris, aut eius, cuius utilitatis causa sit, prohibitus, minime iuramento confirmatur: licet iuramentum ipsum seruandum sit. probatur hæc conclusio in cap. de iur. iurando. cap. 1. eod. tit. cap. significante. de pignori. Nam si quis villos solvere creditori promiserit, in cuius odium ratione naturali vltra prohibentur, & denique iurauerit, solvere tenetur: licet ex iuramento contractus minime fuerit confirmatus. Hanc conclusionem Bartoli sequuntur Doctores Communiter: ut testatur Philippus Corn. in d. auth. sacramenta puberum. c. si aduers. vend. num. 31. de eius tamen intellectu quo ad eius sensum agendum est, ne perperam intellecta præter iuris, & auctoris intentionem extensiones excipiat. Sollet etenim Bart. in hoc sensu intelligi, ut vel iuramentum non confirmare contractum lege prohibitu: quoties ea prohibitio facta fuerit in odium creditoris: quia illicita, & inique ex eo contractu acciperet. hoc ipsum probant textus in d. c. de iur. iurando. & c. significante. notant, & sic interpretari videntur Bart. verba Paul. Castren. & Ang. in d. l. si quis pro eo. Anto. & Imol. in d. c. cum contingat. 4. casu principali, de iureiur. & Cornueus in d. auth. sacramenta puberum. num. 31. imo fortassis, vbiunque iuramentum ex parte eius, cui præstitum fuerit, illicitum est, inique quidem extortum vel ratione materij subiectæ iniquitatem præmittens, profecto opinor alienum esse à mente Canonis, quod velit hoc iuramento contractum confirmari: tamen ipsum ob religionem sacramenti à iurante seruandum sit. Quod rationem habet ab eodem cap. cum contingat. vbi hanc vim confirmandi contractum iure prohibitu noluit Romanus Pontifex tribuere iuramento, vi metu, vel dolo extortum, idque maximam æquitatem habet. Effectus autem, qui ex hac conclusione sequitur, optime explicatur à Bart. Nam, ut nos etiam adnotauimus l. 1. V. ff. de iur. iurando.

quissime exigit. Qua ratione, si consideremus ratione text. in l. si ob turpem ff. de condic. ob turp. caus. & prohibitionem iuris naturalis, diuini, & humani circa vsuram exactionem ac conuentionem de eis soluendis, plane constabit ex hoc iuramento, nullam adquiri obligationem, nec actionem ipsi creditori. Nam & in dict. c. cum contingat. de iur. animaduertit summus Pontifex: vt iuramentum seruetur, nullam cõmissam fuisse turpitudinem in eiusdem iuramenti exactione. Ex ipsa verò promissione simplici absque iuramento palam est creditori nullam acquiri obligationem, nec exactionem. Igitur iniquum videtur quod in d. c. debitores. responsum extat: nempe, cogendum fore debitorem petente creditore vsuras soluere, quas iuramento præfiso promisit.

Idcirco aduertendum est, in hac specie ratione iuramenti obligationem & actionem Deo principaliter acquiri, in fauorem tamen, & vtilitatem creditoris: tanquam is fuerit solutioni adiectus. Hoc probatur in d. c. debitores. dum statuitur, debitorem reddere debere iuramentum Deo: ipse autem creditor, vt adiectus solutioni, Dei nomine egerit quidem, vt iuramentum obseruetur: & poterit remittere illius obligationem, & vinculum. Siquidem adiectus solutioni ad propriam vtilitatem potest, si sibi fuerit quoquo modo satisfactum, remittere obligationem, §. plane, instit. de inutil. stipulat. ex quo apparet, posse fieri adiecto solutionem inuito stipulante: atque ita ratione ista præcedit text. in d. c. debitores. & in d. c. i. de iur. sicut eleganter explicat Fortun. in c. i. de pact. num. 72. ex quo possunt plura deduci.

Primum ex hoc intellectu constat nec principaliter, nec vt aiunt, secundo acquiri obligationem creditori ex promissione iurata de soluendis vsuris. quod notant Ant. & Imol. 2. col. in d. c. debitores. Fortun. in d. n. 27. tamen Abb. in d. c. i. de iur. i. & pen. col. Card. Felin. & alij frequentiori cõsensu existimauerint ex promissione iurata de soluendis vsuris Deo principaliter, secundo creditori acquiri obligationem, quod ex præmissa ratione nõ potest congruè defendi.

Secundo inferitur, Bartol. non rectè locutum fuisse hac in materia in l. Scius Auger. ff. ad leg. Falcid. dum dixit, contractum à lege prohibitum in odium creditoris, confirmari iuramento: licet detur debitori repetitio post solutionem: hoc etenim falsum est. Nam iuramentum in hoc casu minime confirmat contractum: multis quidem rationibus. Et præsertim, quia iure naturali hic contractus nullus est omnino, nec vllam inducit obligationem, non tantum iure humano: atque ideo impossibile est, quod iuramento confirmetur. Deinde iuramentum illicitum ex parte eius cui præstat, nusquam confirmat contractum: quod iam non femel adnotauimus. Quod si contractus hic iuramento confirmaretur, nusquam esset locus repetitioni: & tamen Bartol. fatetur, dari debitori repetitionem. Sic sane reatus Bartol. idem in d. l. si quis pro eo. dixit iuramentum seruandum fore: non tamen contractum confirmari: atque ideo repetitionem post solutionem debitori competere.

Tertio hinc tollitur difficultas, quæ circa text. in d. c. debitores. passim adducitur: nempe qua ratione ibidem accessorium, id est, iuramentum, non sequatur naturam principalis, cum contractus principalis ibi nullus sit, iuramentum autem omnino sit validum & seruandum. Etenim Hostien. Panor. & Dd. Communiter existimant reg. accessorium. de reg. iur. in 6. parum obesse decisioni text. in d. c. debitores. quia est diuersa ratio principalis, & accessorij: cum principale tendat in fauorem partis iniquè exigentis: accessorium in reuerentiam diuinæ maiestatis: cui reddenda sunt iuramenta. Hæc verò solutio etiam si vera sit, non tamen conuenit, nec est necessaria ad intellectum huius obiectionis. Siquidem in hac specie nulla datur principalis obligatio, cui iuramentum accedat, Nam & ipse Panor. in cap. de iur. col. penult. scribit in hoc casu principalem obligationem Deo acquiri, secundariam parti. Ex quo, etiam si eius opinionem aliqua ex parte paulo antè reprobauerimus, colligitur, iuramentum esse hic principale, non accessorium. Quamobrem cum iuramentum hic principaliter extet, & valeat, frustra quæritur, cum accessorium non sequatur naturam principalis, quod Fortun. admonet in d. c. i. num. 27.

Quarto ex hac interpretatione poterit lector facillimè plures tollere obiectiones, quæ à gloss. & Doctoribus opponuntur dict. decis. quæ in cap. debitores. continetur. omnia enim illi responsioni opposita cessant, si consideremus, ratione iuramenti seruandi soluendas esse vsuras absque alia obligatione

quissime exigit. Qua ratione, si consideremus ratione text. in l. si ob turpem ff. de condic. ob turp. caus. & prohibitionem iuris naturalis, diuini, & humani circa vsuram exactionem ac conuentionem de eis soluendis, plane constabit ex hoc iuramento, nullam adquiri obligationem, nec actionem ipsi creditori. Nam & in dict. c. cum contingat. de iur. animaduertit summus Pontifex: vt iuramentum seruetur, nullam cõmissam fuisse turpitudinem in eiusdem iuramenti exactione. Ex ipsa verò promissione simplici absque iuramento palam est creditori nullam acquiri obligationem, nec exactionem. Igitur iniquum videtur quod in d. c. debitores. responsum extat: nempe, cogendum fore debitorem petente creditore vsuras soluere, quas iuramento præfiso promisit.

Idcirco aduertendum est, in hac specie ratione iuramenti obligationem & actionem Deo principaliter acquiri, in fauorem tamen, & vtilitatem creditoris: tanquam is fuerit solutioni adiectus. Hoc probatur in d. c. debitores. dum statuitur, debitorem reddere debere iuramentum Deo: ipse autem creditor, vt adiectus solutioni, Dei nomine egerit quidem, vt iuramentum obseruetur: & poterit remittere illius obligationem, & vinculum. Siquidem adiectus solutioni ad propriam vtilitatem potest, si sibi fuerit quoquo modo satisfactum, remittere obligationem, §. plane, instit. de inutil. stipulat. ex quo apparet, posse fieri adiecto solutionem inuito stipulante: atque ita ratione ista præcedit text. in d. c. debitores. & in d. c. i. de iur. sicut eleganter explicat Fortun. in c. i. de pact. num. 72. ex quo possunt plura deduci.

Primum ex hoc intellectu constat nec principaliter, nec vt aiunt, secundo acquiri obligationem creditori ex promissione iurata de soluendis vsuris. quod notant Ant. & Imol. 2. col. in d. c. debitores. Fortun. in d. n. 27. tamen Abb. in d. c. i. de iur. i. & pen. col. Card. Felin. & alij frequentiori cõsensu existimauerint ex promissione iurata de soluendis vsuris Deo principaliter, secundo creditori acquiri obligationem, quod ex præmissa ratione nõ potest congruè defendi.

Secundo inferitur, Bartol. non rectè locutum fuisse hac in materia in l. Scius Auger. ff. ad leg. Falcid. dum dixit, contractum à lege prohibitum in odium creditoris, confirmari iuramento: licet detur debitori repetitio post solutionem: hoc etenim falsum est. Nam iuramentum in hoc casu minime confirmat contractum: multis quidem rationibus. Et præsertim, quia iure naturali hic contractus nullus est omnino, nec vllam inducit obligationem, non tantum iure humano: atque ideo impossibile est, quod iuramento confirmetur. Deinde iuramentum illicitum ex parte eius cui præstat, nusquam confirmat contractum: quod iam non femel adnotauimus. Quod si contractus hic iuramento confirmaretur, nusquam esset locus repetitioni: & tamen Bartol. fatetur, dari debitori repetitionem. Sic sane reatus Bartol. idem in d. l. si quis pro eo. dixit iuramentum seruandum fore: non tamen contractum confirmari: atque ideo repetitionem post solutionem debitori competere.

Tertio hinc tollitur difficultas, quæ circa text. in d. c. debitores. passim adducitur: nempe qua ratione ibidem accessorium, id est, iuramentum, non sequatur naturam principalis, cum contractus principalis ibi nullus sit, iuramentum autem omnino sit validum & seruandum. Etenim Hostien. Panor. & Dd. Communiter existimant reg. accessorium. de reg. iur. in 6. parum obesse decisioni text. in d. c. debitores. quia est diuersa ratio principalis, & accessorij: cum principale tendat in fauorem partis iniquè exigentis: accessorium in reuerentiam diuinæ maiestatis: cui reddenda sunt iuramenta. Hæc verò solutio etiam si vera sit, non tamen conuenit, nec est necessaria ad intellectum huius obiectionis. Siquidem in hac specie nulla datur principalis obligatio, cui iuramentum accedat, Nam & ipse Panor. in cap. de iur. col. penult. scribit in hoc casu principalem obligationem Deo acquiri, secundariam parti. Ex quo, etiam si eius opinionem aliqua ex parte paulo antè reprobauerimus, colligitur, iuramentum esse hic principale, non accessorium. Quamobrem cum iuramentum hic principaliter extet, & valeat, frustra quæritur, cum accessorium non sequatur naturam principalis, quod Fortun. admonet in d. c. i. num. 27.

Quarto ex hac interpretatione poterit lector facillimè plures tollere obiectiones, quæ à gloss. & Doctoribus opponuntur dict. decis. quæ in cap. debitores. continetur. omnia enim illi responsioni opposita cessant, si consideremus, ratione iuramenti seruandi soluendas esse vsuras absque alia obligatione

dam Antonium, Imolam, & Corne. qui simul & alij abfolu- que vlla controuerfia fatentur, ante abfoluionem obtene- tum non poffe debitorem filium familias aduerfus credi- torem exceptionem Senatufconfulti Macedoniani oppo- nere. Qua ratione perpensa, opus non est in hac quaestione tractare, an contractus hic confirmetur iuramento.

Septima conclusio, quae ex Barto. commentariis col- ligitur, eadem fere est, quam superius tertiam constituimus in hunc sane modum: Contractus lege civili prohibitus fa- uore debitoris, eius iuramento confirmatur, *Authen. sacra- menta puerum. C. si aduers. vendit.* quam conclusionem non aliter probare conabor, quā his, quae ad probationem tertij princi- palis conclusionis adduximus. Ex ea vero Barto. inferat ad contractum fideiusionis per feminam gestum, qui Se- natufconfulto Velleiano improbat in fauorem femi- narum, quas ob earum facilitatem noluit pro aliis interce- dere fideiusionis causa. Nam si fideiusionis contractū fe- mina iurauerit, contractus is iuramento confirmatur. Hu- manae quaestiones examinatio exigit, vt praemittamus, mulie- rem in iudicio posse renunciare expresse absque iuramē- to beneficio Velleiani, si certa sit de eius auxilio, l. vlt. §. pe- nultim. ff. ad Velleianum. extra iudicium autem non potest expresse adhuc renunciare, etiam si certa sit: quia eadē facili- tate, qua inducitur ad fideiubendum, eadem & ad renun- ciandum, l. adol. §. diuersum de nouation. notat Dd. in l. vlti. Cod. ad Velle- ianum. quam distinctionem dixit esse communem Imol. in cap. i. ex rescripto. de iur. iur. and. quibus quidem praemis illud certo constitutum est, etiam extra iudicium valere ren- unciationem expresse huius beneficij, si mulier hanc renun- ciationem, vel contractum iurauerit: quod commu- ni omnium sententia receptum est. Imo secundum cōstue- tudinem sufficit renunciatio expressa huius beneficij, etiā sine iuramento, etiam extra iudicium, vt testantur Imola & Felin. in dicit. cap. i. ex rescripto. colum. 4. & Dd. in l. vltim. C. ad Velle- ianum. Dubium vero in hoc vertitur, an fideiuisio mulie- ris iurata simpliciter absque renuniatione Velleiani, sit sufficiens ad hoc, vt huic beneficio renunciātū esse videatur: & sane iuramentum hoc sufficere, & habere vim cer- tiorationis, vt aiunt, id est, certae scientiae apud feminā, quod hoc auxilium habeat: tenuerunt Bartol. in dicit. l. si quis pro uxore. l. 1. idem Bart. in *Authen. sacramenta puerum. C. si ad- uersus vendit.* & ibi Angelus & Paulus Castresis, Abbas, Intol. & Felinus colum. 4. in dicit. cap. i. ex rescripto. idem Felinus in cap. si diligenti de foro competen. post Antonium ibi, Alexand. & ibi l. l. in l. equit. and. §. si de acquir. end. heredit. Roman. & Alexan. in l. sciendum num. 30. ff. de verb. obligat. eandem opinionem se- quuntur dicentes Communem esse Anton. Burgen. in cap. penultim. numer. 36. de empt. & venditio. Alexand. in consil. 27. lib. 1. col. 3. Curtius Iunior consil. 47. col. vltim. cui sententia & alij plu- res subscripsere, quorum meminit Andreas Tiraquel. in l. si quis. C. de reuocand. donat. in princip. num. 1. 3. 1. & in tracta. de legib. communi. in gloss. 5. num. 148. huius opinionis praecipua sumitur auctoritas ex dicit. cap. i. ex rescripto. vbi probatur, posse femi- nam fideiubere iuramento praestito, atque hanc fideiuisio- nem validam esse, non obstante beneficio Velleiani. eandem sententiam fatentur communem esse Iason in dicit. *authen. sacramenta puerum. nu. 56.* & Imol. in dicit. cap. penult. contra- ria tamen opinio nec auctoribus, nec rationibus destituta est. Nam iure verius quibusdā videtur, feminam etiā praes- tito iuramento fideiubentē non ex hoc renunciāse benefi- cio Velleiani, ea quidē ratione, quod iuramentū minime extendatur ad incognitā, vel incogitata. c. veniens. c. quimaua. l. de iur. iur. propter defectum cōsensu. l. vltim. C. de non nume- rat. pecun. femina vero praesumptionē habet, quod hoc bene- ficiū ignoret ob fragilitatē, l. si em. c. i. para. C. de iur. & fact. ignorans. l. in honor. ff. de iur. iur. not. in l. iuris ignorantia. C. qui admit. Sic denique hanc posteriorem opinionē sequuntur Ioā. Andr. in additionibus ad Specul. tit. de renunc. & conclu. colum. 3. Imola & Aret. in dicit. l. sciendum. colum. 1. Hippol. in rubric. ff. de fideiussor. num. 38. Imola in dicit. cap. penult. de empt. & vendit. Iason in d. *authen. sacramenta puerum. num. 56.* Imo & hanc opinionem securus dixit communem esse Bald. in consil. 47. lib. 1. eandē & plures alij sequuntur, quos citat Andreas Tiraquel. in dicit. l. si quis. in princip. numer. 146. à quo tamen cauendum est, nam in alle- gandis auctoribus hac in quaestione quandoque fallitur. Et sane si vera est communis sententia, quae adueerat, ex- tra iudicium non posse feminam renunciare beneficio Velleiani, tunc operabitur iuramentum, vt confirmet ex-

pressam, & specialem renuniationem: nec tamen efficiat renuniationem vbiq; subintelligi, eamque valida f. re: Nec oberit tex. in d. cap. ex rescripto. Etenim eo ipso, quo Romanus Pontifex inibi statuit feminam compelli ad solu- tionem pecuniae, pro qua fideiusserat, praesumendum est, feminam vel expresse renuniasse beneficio Velleiani, vel eo tempore, quo fideiussit, certam fuisse huius auxiliij. Quod ita verisimile est, si consideremus cautissime pro- prium negotiū in specie illius c. creditorem egisse. quam- obrem etiam si prior opinio communis sit, hac tamen posterior magis iuri, & rationi cōsona est.

Octaua conclusio ex Barto. colligitur. Contractus t. ne- quam iuramento confirmatur, quoties is prohibitus fue- rit fauore debitoris, concepta tamen prohibitione in per- sonam creditoris, cuius rei exemplū sit, si lex ita prohibue- rit: Nemo cum minore contractum faciat: nemo cum femi- na hunc, vel illum contractum gerat. Nam & si femi- na, vel minor iurauerint contractum istum prohibi- tum a lege: minime is confirmabitur: cum nec minor, nec femi- na prohibeantur contrahere: sed ipse creditor etiā femi- na, vel minore volente prohibetur accipere, adducit Bart. gloss. in l. in iuris. §. vlt. ff. de regu. iur. qua probat, prohibitū accipere, t. nō posse etiā a sponte soluente adumere: quod frequentissimi iuris est in salariis, stipendiis, & sportulis iudicium, tabellionū, & aliorum, qui publicis funguntur mu- neribus. optimus text. iuncta gloss. ibi in verb. volente. in c. exigit. de censib. in 6. & in cap. statutum. §. assessorum. de rescript. in 6. qua in re illud est obseruandum, regulariter prohibitū exige- re, posse recipere ab sponte soluente, tex. in c. dilectus. in 2. ad fin. de simon. nisi & is prohibitus sit accipere: tunc etenim verū est, eum nō posse ab sponte soluente quidquam adumere. text. Singu. in l. 1. §. proinde. ff. de variis & extra cognit. gloss. in l. 2. in verb. sed praestari. ff. de orig. iur. gloss. in d. c. exigit. in verb. volente. Bart. & Deci. in d. l. in iuris. §. vlt. gloss. & ibi Doctor. in cap. 1. de simon. Flor. 2. part. titu. 1. ca. §. 6. Ioan. Maior. in 4. sentent. distinct. 25. q. 4. quod si ob publicā vtilitatē quis sit prohibitus exigere, profecto etiā ab sponte soluente accipere non poterit. Hoc etenim probatur in d. §. assessorum. & in d. c. exigit. notat Decius in d. l. in iuris. §. vlt. idem Regus constitutionibus constat: quibus iudices, alique publica munera obtinentes, prohiben- tur ob publicā vtilitatē exigere aliquid praeter salaria, & sportulas consuetas, iureque definitas: atque eodē mo- do puniuntur, si ab sponte dantibus acceperint. Interit enim Reipublicae, iudices, tabelliones, & quoscunque alios, penes quos iustitiae cultus, & ministeriū tractatur, omnino immunes esse à muneribus; vt quidquā etiā a volētibus minime accipiat: ne iustitia periclitetur vel pretio praesen- ti, vel spe futuri, etiam sponte praestandi. Nō diffiteor in a- nimae iudicio obligatione restituendi excusari eū, qui post actum peractum aliquid a sponte, & omnino libere dante receperit, quoties lex humana exigere prohibuit ob qua- cunque causam: quod sensu Ripa in tract. de pecc. vltima part. §. de Medicorum. mun. 113. tamen in foro exteriori hac vltima opinio non admodum congrua sit, nec ita facile admittenda, quidquid ibidem Ripa, & in hoc casu senserit.

Verum quoad Bartol. opinionem, si lex in fauorem de- bitoris etiam creditorem ipsum contrahere prohibuit in ipsum prohibitionem dirigens: non tantum iuramentum contractui accedens seruandum erit, quod Bartol. fatetur: sed & contractus ipse confirmabitur. Etenim iuramento praestito debitor potuit, & visus est renunciare prohibiti- ni in eius fauorem inducē: atque hac renunciatio pro- pter vim iuramenti effectum habet confirmandi contra- ctum, cap. cum contingat. cap. quatuor pactum. de culus inter- pretatione modo agimus. *Authen. sacramenta puerum, C. si aduers. vendit.* nec oberit quod Bartol. adducit tex. l. in iuris. §. vltim. quia in hac specie, quā modo examinamus, credi- tor in fauore principalem debitoris prohibetur accipere: atque ideo virtus iuramenti efficit, vt contractus confirmetur.

Nona conclusio: Contractus t. a prodigo gestus mini- me confirmatur iuramento. Hac assertio tractata fuit a Bart. oberit in d. l. si quis pro eo. col. penult. sed ab eodem expressim probata in l. i. cui bonis. ff. de verb. oblig. vbi eam tenent Bald. Angel. Paul. Alex. & Iaf. quorum potissima est, quā i. ramentum praestitum a prodigo, iudicio quodammodo caret: atq; ideo non tenet, aut salte nō potest hunc effectum habere, vt confirmet contractum, quem lex ratione deficientis iudicij improbat, cap. & si Christus. de iur. iur. & praeterea

contrahens cum prodigo certe in mala fide quasi constituitur, ex eo, quod contraxerit cum eo, qui ob defectu iudicij, & discretionis contrahere prohibetur. atque ita hac opinio communis est secundum Alciat. in d. c. cum contingat. num. 138. Alex. 1af. & Rip. in d. l. is, cui bonis. num. 57. quo in loco late questionem ista disputavit. His accedit, quod prodigus, cui bonis interdictum est, furioso equiparatur. d. l. is, cui bonis. l. 1. C. de cura. furios. l. Fulcinius. §. adeo. ff. ex quibus caus. in poss. et. l. is, qui. §. Dinius. ff. de tutor. & curat. dat. ab his. §. furios. Insuper, de curator. sic sane Freder. conf. 39. eandem opinionem communem sequitur, ac Bertrandus consil. 47. lib. 2.

Contrariam sententiam, quod contractus a prodigo, cui bonis interdictum est, factus iuramento confirmetur, probare conatur Anton. a Butrio, & Imola in c. cum contingat. Rom. & Aretin. in dict. l. is, cui bonis. Capella Tholosana 498. ea quidem ratione, quod contractus prodigi prohibeatur in eius utilitatem, & favorem: ergo iuramento confirmari poterit: *authen. sacramenta puerum.* cum his; quae ad idem solent allegari. Hac tamen ratio parum virget. Quia non tantum prohibetur prodigus contrahere propter eius fauorem: sed & propter defectu iudicij: sicuti furiosus. Etenim in rebus propriis administrandis qui prodigus est, dubio procul quoad hoc, iudicio carere videtur. Adducitur & contra communem altera ratio. Nam prodigus adulto curatorem habenti comparatur, *l. si curatorem. C. de in integrum restitut.* Sed adultus etiam curatorem habens iuramento obligatur efficaci quidem obligatione, *d. authent. sacramenta puerum.* igitur & prodigus. Huic argumentationi respondetur facillime: siquidem prodigus cum aliena curatoris autoritate, equiparatur adulto habenti curatorem: at cum alienat absque autoritate curatoris, similis est furioso. Et ideo eius alienatio etiam cum iuramento indiscreta est, & iudicio caret: eaque ratione mirum non est, eam nec tenere, nec confirmari iuramento. Vnde communis opinio verior est. Cui etiam suffragatur, quod cum non careat praesumpta fraude is, qui cum prodigo contrahit, *l. si quis cum sciver. ff. pro emptore.* videtur iuramentum ab eo praestitum dolo extortum fuisse: idcirco minime confirmat contractum, *d. c. cum contingat. cum similibus.* Et praeterea contractus a lege prohibitus ratione fraudis praesumptae non confirmatur iuramento, ut Bar. explicat, quem alij frequentiori suffragio sequuntur in l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. 2. q. 3. q. princ. Cardin., Imola & Panormit. in d. c. contingat. arg. l. vbi. C. de non numerata pecunia. quasi dolo, & fraus consensus saltem liberum impediunt, praesertim quia prodigo administratio interdictitur propter faciles, ac admodum frequentes deceptiones, quae fieri possunt his, qui hoc vitio laborant ex defectu integri iudicij, qui contingit, ac procedit ab ipsa prodigi cupiditate, quae eius iudicium caecum reddit: quemadmodum & in hac specie Panormit. explicat in d. c. cum contingat. colum. 12. versic. in eo tamen, quod dom. Anton. quibus tandem effectum est, ut opinio Bartoli aequior, ac verior semper visa fuerit.

§. QVARTVS.

De Iuramento confirmatorio pactorum & stipulationum.

S Y M M A R I A.

- 1 Confessio absente parte facta iure canonico praedicitur consenti.
- 2 Promissio facta alteri per alterum iure canonico valida est, & numero 4. & 9.
- 3 Stipulationi, quae alteri per alterum fit, an resistat ius civile, & an oritur ex ea naturalis obligatio? Num. 4. & 10.
- 4 Paene adiectio nulla est, si principali ipse contractus sit nullus.
- 5 Negativa praeposta verbo potest impossibilitatem notare.
- 6 Naturalis obligatio dupliciter consideratur quoad intellectum iuris humani.
- 7 Humana lex potest contra actus quosdam pro communitatis utilitate prohibere, qui iure naturali non sunt improbi.
- 8 Naturalis obligatio non oritur ex contractu quem lex prohibet.
- 9 Rei dotalis prohibita alienatio impedit naturalem obligationem oriri: & tamen alienatio iuramento confirmatur.
- 10 Naturalis obligatio an sufficiat ad impediendam repetitionem scienter soluti per iuris errorem?
- 11 Legata solvens non retenta Falcidia, non repetit quartam.
- 12 Falcidia a testatore prohibita an delicti possit?
- 13 Stipulatio quae alteri per alterum fit, varie potest concepi.
- 14 Ius civile nec admissit, nec resistit stipulationi quae alteri per alterum fit.
- 15 Potest dictio, praemissa negotiatione non semper praecise induci negotiationem, aut tollit omnem potentiam.
- 16 Pupillus obligari non potest sine tutore.
- 17 Stipulatio alteri per alterum concepta iuramento valida fit, & confirmatur.

- 18 Pactum nudum quod fit, & unde eo nomine appellatur?
- 19 Pactum nudum iure civili, nec obligationem nec actionem producit: quia si iuratum cum sequen. num. & num. 26.
- 20 Praesumptio quandoque datur de iure ad unum, non ad alium effectum.
- 21 Praesumptio iuris & de iure admittit in contrarium confessionem illam pro quo praesumitur.
- 22 In omisso de iure civili standum est iuri Pontificis.
- 23 Donatio quando praesumitur ex promissione scienter facta.
- 24 Iure Pontificio pactum nudum obligationem & actionem habet: & nulli quid de pacto nudo a causa.
- 25 Pollicitatio an iure canonico obligationem & actionem inducat?
- 26 Iuramentum an operetur, quod ex pollicitatione oritur iure civili obligatio, & actio detur?

Eandem materiam Barto. examinans, proponit aliam conclusionem, quae iuxta ordinem praescriptum decima est. Contractus, cui nec lex allicit, nec resistit, iuramento confirmatur. Huius conclusionis probatio ea est, quod in hac specie nec iuramentu ex parte iurantis, nec ex parte illius, cui fit, vllam turpitudinem habeat: nullus etenim quicquam contra legem contrahendo committit: idcirco locus est regula tradita in d. c. cum contingat. quam in 3. consensione superius explicuimus. Quamobrem non video aliquam super hac Bartol. sententia tractari controueriam: quae ipsam dubia efficiat: tamen si illationes a Bart. traditae dubia plerisque videantur: quas ob id oportet expedere diligentius.

Prima Bart. illatio fit ad intellectum stipulationis istae. *ff. de verb. obligat.* Etenim stipulatio alteri per alterum facta, licet iure civili effectum non habeat: tamen si iuramentum ei accesserit, valida est, quia eidem ius non resistit, & non admissit. hanc opinionem Bart. probat gloss. celebris in ca. quodvis cordis oculis. t. q. 8. quae satis in specie vult, iure Canonico, maxime si accesserit iuramentum, stipulationem alteri per alterum factam validam esse. ex cuius gloss. verbis duo colliguntur. Primum, iure Pontificio stipulationem alteri per alterum factam praesenti actione acquirere, atque ideo licet alias iure civili confessio facta parte absente sine iudicio, siue extra iudicium non valeat quoad probationem plenam, *l. certum. §. si quis absen. e. ff. de confess. gloss. in c. titim. eo titu. vbi Abb. num. 15. & Doct. Communiter in l. generaliter. C. de non numerat. pecun. tradunt Felin. in ca. si cautio de fide instrum. Hippol. in Rubr. C. de probation. nume. 89. idem in singul. 202. quoad semiplenam vero probationem valet, etiam facta extra iudicium. Bart. in l. admonendi. num. 48. ff. de iur. iur. Abb. per tex. ibi in c. vti. de success. ab intesta. idem Abb. num. 7. Imo & Felin. n. 30. in d. c. si cautio. Atamen iure Canonico haec confessio etiam extra iudicium facta absente parte valida est, & quoad plenam probationem praedictam consentit, etiam si verba in absentem dirigantur: sic denique ex d. gloss. notarunt Anto. & Imol. in d. c. si cautio. vbi Felin. num. 27. asserit, hanc opinionem tanquam plurimum autoritate comprobata tenendam esse: quomodo etiam sequitur Hippol. in d. vbi. C. de probation. num. 92. & in d. singul. 202. & Alciat. in d. cap. cum contingat. num. 228. fallitur tamen dum requirit, quod haec confessio iurata sit. Procedit enim gl. & communis opinio ad ea deducta. Etiam in confessione, quae iurata non sit, nec id mirum cuiquam videri debet: quia confessio ius nullum tribuit: sed iam inductum probat, *l. Publica. ff. de post. & vbi Paul. Caltr.* Nec tamen omnino deducitur ex d. gl. quia illa non tractat de confessione: sed de promissione & stipulatione: & praeterea loquitur in eo casu, quo verba obligationis diriguntur in praesentem, licet executio in absentem concipiatur.*

Ipsa autem conclusio principalis, quae ex dicta gloss. colligitur: nempe iure Canonico validam esse promissionem alteri per alterum factam: recepta quidem est per Antonium & alios in d. c. si cautio. Bald. in l. illud. C. de sacrosanct. Ecclesi. quibus accedit ratio gloss. in l. 1. ff. de pact. quo in loco gl. & Bart. tenent stipulationem alteri per alterum factam, pactum quidem esse, etiam si nudum sit. Sed ex pacto nudo iure Canonico actio oritur *c. t. de pact.* igitur & ex hac stipulatione obligatio, & actio quaeritur, atque ita hanc opinionem defendit Fort. in d. l. 1. ff. de pact. n. 23. qui late eius rationes considerat, eam praecipue, quae dicitur naturalem obligationem acquiri stipulati ex hac stipulatione alteri facta, sicuti probat gloss. in d. l. stipulatio ista. §. alteri in verbo interesi. vbi Bart. & Dd. eam sequuntur. idem Bart. in l. cum lex. & in d. l. si quis pro eo. colum. penult. ff. de fideiuss. quorum opinio quoad hanc rationem communis est, secundum Iaf. in d. §. alteri. nu. 20. & Fort. in d. l. 1. num. 24. de pact. qui pro hac communi, hac item ratione vitur. Nam stipulationes in hoc ipsum iure civili inductae sunt, ut quis sibi stipuletur quod eius inter-

sunt Decalogi præcepta: conclusiones tamen, quæ ex primis principijs iuris naturalis oriuntur, frequentius, non tamen in vniuersum, iuris humani dispositioni, qua ex parte id vtile Reip. & communitati fit, submittantur. Hoc ipsum & ratio naturalis dicit, vt leges humana, & hominum instituta mutentur iuxta vtilitatem ipsius humani conuictus. quod tradit Tho. 1. 2. q. 54. art. 5. & 22. qua. 60. art. 5. & 1. i. s. 1. 2. q. 96. art. 4. Ex quo apparet, humanas constitutiones in his, quæ sunt præter ius naturale, id est, quæ necessario non sequuntur ex primis principijs iuris naturalis, potestatem habere itatendi, quod in Reip. vtilitatem celsurum sit, iure præcipiendo, siue prohibendo. His accedit, quod humana lex, si ea iusta sit, etiã civilis obligat, & seruanda est in animæ iudicio, & in diuino tribunali. gl. insignis in c. qua in eccl. de const. cuius rationem, & alia, quæ ad eius comprobationem fuere necessaria, ipse tradidi in d. c. eua. esset. At si lex, quæ cõtractum prohibet, & ei resistit, iusta est, & in animæ iudicio seruanda: profectò necessario præmittit, naturalem obligationem iuxta posteriorem sensum non oriri ex eo cõtractu: nã si ea oriretur in animæ iudicio, seruandus foret cõtractus hic à lege prohibitus. Quod apertissime repugnat ipsius legis virtuti, & iustitiæ. Deinde, vt ex Tho. colligitur in d. q. 60. art. 5. lex humana aut est iusta, aut iniusta: si iusta, omnino seruanda est, si iniusta, non alia quidem ratione iniustitiam habet, quàm quod sit legi naturali contraria. Igitur humana lex, si ea iusta sit, minime repugnat, nec est contraria legi naturali. idcirco nequaquam vere dici poterit, eam tollere naturalia iura, nec naturales obligationes: tamen si impediatur obligationem istam naturalem, quæ efficax sit ad excipiendum & retinendum, item & ad executionem in foro animæ exigendam: diceretur autem iniqua lex, si naturalem obligationem tolleret, quippe qui iure naturali refragaretur. Præterea, aut lex humana potest cõtractum aliquem prohibere, & ei resistere, aut non. Si potest, eadem quidem impedit naturalem obligationem ex vinculo consensus oriri: quia consensus illi irritum facit in foro exteriori & interiori, vt superius dictum est: Si non potest, tollitur profectò vbiq; gentium illa vera & hominum cõfortio necessaria Reipubl. institutio, quæ iuxta tempus & locum debet aliquot conuentiones prohibere & improbare.

8 Tertio hinc constat, ex cõtractu quem lex prohibet ei resistens, minime oriri naturalem obligationem. quod not. Bart. in d. l. si quis pro eo. colum. penult. & in l. cum lex. col. 1. ff. de fideiuss. probat text. in l. non dubium. C. de legib. quam opinionem late defendit Fortun. in d. l. veluti. col. 7. ff. de iustit. & iur.

Quarto, ab eadem radice deducitur, posse contingere cõtractu aliquæ lege humana reprobati ita, vt ei lex resistat, nec ex eo producatur naturalis obligatio: & tamen ex eodẽ efficacẽ naturalem, & civilem obligationẽ oriri in his prouincijs, vbi eadẽ humana lex statuta non fuerit: potest etenim humanis constitutionibus cõtractus quidã prohiberi ob vtilitatẽ Reip. vel quia ita conueniat ea in prouincia statui, qui tamẽ cessante lege, aut in alijs prouincijs fieri commode possit, & factus valeret vtique, & haberet obligationẽ naturalem, & civilem. Saltem eam naturalem, quæ ex consensu legibus non improbato sufficiens est: huius rei possunt proponi varia exẽpla. Apud Hispanos vxor non potest cõtrahere sine licentia mariti, & si cõtraxerit, cõtractus omnino nullus est, eique lex Regia, eademque iusta resistit: idcirco nec naturalem producit hic cõtractus obligationẽ: naturalem inquam in eo sensu, quo efficacem esse diximus, vt naturalis obligatio seruanda sit in animæ iudicio, ac procedit à debito legali. Et tamen hic cõtractus apud Italos, apud Germanos, atque apud ipsos Hispanos olim ante Regiã constitutionẽ vim haberet, & effectũ illũ quidẽ, qui pactionibus ex legitimo consensu gestis adesse solet: atque naturalem obligationẽ à legis naturalis vinculo productã: quod si dixeris, nõ tolli, nec impediri obligationem istã naturalem per l. Regiã: fateri oportet, apud omnes gentes cõtractũ istũ non producere obligationem naturalem, quæ procedat à legis vinculo: quod falsissimũ est. Ipse fateri obligationẽ naturalem lege humana proprie nõ tolli, sed impediri ne oriatur: cũ ea producatur à consensu pacificentium legitimo, id est, lege humana minime reprobato.

Quinto, ex præmissis apparet maxime referre, quid humana lex in his & alijs conuentionibus discernendis cõstituerit. Nã si lex ipsa cõtractui resistat, & eũ reprobet, non producit ex eo naturalis obligatio, quæ vinculo iu-

ris naturalis & legis fulcitur: tamen si quandoque addit naturalis obligatio ab honestate morali procedens: ut in d. l. i. ff. de nouat. At si lex ipsa humana conuentioni & cõtractui non resistat, nec adfistat: quippe quæ nec ipsiũ cõtractum reprobet, nec expressim approbet ei actionẽ tribuens, & obligationẽ: imo quadoque expressim eas destituerit: tunc cõtractus hic manet destitutus auxilio iuris civilis sub fomento tantũ legis naturalis, atque ideo ex eo oritur naturalis obligatio: nõ tantũ ea, quæ ad morale honestatẽ pertinet, sed & illa, quæ à debito legis procedit.

Sexto patet ex proxime dictis, rei dotalis alienationem minime producere naturalem obligationem. Lex etenim iusta, quæ de fundo dotali lata est, hunc cõtractum prohibet, eique resistit, nec tantum denegat actionem, quod potest in l. i. ff. de fund. dot. Quamobrem illa naturalis obligatio, quæ à debito legis procedit, hic omnino impeditur: & tamen vbi lex ista lata non foret, valeret quidẽ hic cõtractus propter consensum vtiusque contrahentis minime lege humana impeditũ: quod si dixeris, ex hoc cõtractu naturalẽ obligationẽ oriri ex debito legali: fateri necesse est, alienatẽ rem dotalem in iudicio animæ teneri ad obligationem cõtractus, & esse locũ exceptioni ac retentioni, quæ omnia procul à vero abhorret, nec iure defendi possunt.

Septimo, hinc deducitur, non esse necessarium, vt cõtractus lege civili prohibitus possit iuramento cõfirmari, quod ex eo oriatur naturalis obligatio. Nã est cõtractus omnino nullus sit, eiq; lex resistat, & impediatur oriri obligationẽ naturalem à debito legis procedentẽ: nihilominus confirmari poterit iuramento: quemadmodũ probatur in d. c. cũ contingat. iuncta proxima illatione. & in hoc. quamuis pãtũ. atque ideo etiã non est omnino necessaria probatio. Bar. in d. l. si quis pro eo. dũ agens, an stipulatio alteri per alterũ iuramento præficta sit valida, vt iuratur ea ratione: quia ex hac stipulatione absq; iuramento nascitur obligatio naturalis.

Octauo, libet ad planiorem eorum, quæ iam præmissimus, intellectũ itidem adnotare, nec eã esse sufficientem argumentationem: quia quis probare conetur, naturalem obligationẽ ex debito legali procedere ab aliquo cõtractu, si sciatur facta solutio repetitionem non habere iuris errore. Nam hunc effectum quandoq; operatur naturalis obligatio ab honestate morali procedens: quod probatur in l. si pena. causa. ff. de cond. ind. Etenim in §. præced. diximus, liberatũ à solutione pecuniã, quam soluere aliqui tenebantur causa pena, & ad punitionem creditoris, minime teneri in animæ iudicio naturaliter ex debito legali ad illius pecuniæ solutionẽ: & tamen si soluat, non poterit condictione indebiti repetere. text. in d. l. si pena. caus. Hic enim effectus procedit ab obligatione quadam naturali, quæ pertinet ad morale honestatem. Sic & in eo, qui alteri remunerationis causa tenetur moraliter, obligatione naturali ad antidotum sicuti in d. c. cum in officijs. do. rest. probauimus. Eadẽ ratione cõstat intellectus ad l. 1. l. error. C. ad Fal. cũ his, quæ notantur in l. i. ff. de cond. ind. quibus satis manifestum sit, haredem solutorem integrã legatã errore iuris nõ retenta falcidia, minime posse quartã repetere: id enim procedit propter illam naturalem obligationẽ, quæ ab honestate morali procedit, quo plenior fides erga testatoris voluntatẽ seruetur. d. l. C. ad l. Fal. Nec enim hères tenetur naturali obligatione, quæ ex debito legali oritur, integrã legatã soluere, non retenta falcidia. Cũ cum l. ipsa liberum efficitur à quarta, quæ lege iusta permittente per haredem retineri potest: & poterat olim etiã testatore prohibente falcidia detrahi: vt iuris est apertissimi, ita equidẽ, quod nec pena adiecta prohibitioni valida foret. quod. de bonis. §. 1. ff. ad l. Fal. ex quibus duo subinfero: primũ, legem civilem permittere falcidia, & prohibentem, ne testator eã vetaret, huic testatoris prohibitioni resistere. quod not. gl. in d. l. stipulatio ista. §. alteri. in ver. conueniat. quicquid ibi Ias. m. 18. dixerit. Secundũ, quod olim etiã testatore prohibente deducione falcidię, hères minime tenebatur naturaliter obligatione debiti legalis, legatã integrã soluere nõ deductã falcidia, licet Ias. in d. n. 18. contrariũ notauerit: & idem in l. cũ quis. post gloss. C. de iur. & iud. ignor. Est enim falsa Ias. opinio: vel intelligenda de naturali obligatione, quæ ab honestate morali procedit. Et sane illi verũ esset, legẽ humanã in hoc casu nõ resistere prohibitioni falcidię: dubio procul daretur naturalis obligatio legalis vinculi. Quod si ea detur, necessario sequitur, haredẽ in animæ iudicio nõ posse falcidiã olim retinere ea prohibita

per testatorem; posseque legatarios iure Falcidia prohibita retentione vti. Quorum posterius falsum est etiam in iudicio exteriori, nisi heres iuris errore legata integra solvendo. Prius vero idem est a veritate admodum alienum: cum auctoritate legis iusta legatarij a Falcidia excludantur, & heres iam possit retinere. Deinde si haeres naturaliter retineretur debito legali solvere integra legata, prohibita Falcidia per testatorem, profectio non possit eam quantitate, quae per errorem facti solvisset, repetere nec in foro exteriori, cum legatarij habeant exceptionem, ac retentionem ex dicta naturali obligatione, nec in animae iudicio: & tamen falsum id est: quia si solvit haeres errore facti, existens bona hereditaria integris legatis solvendis sufficere, possit repetere, secundum Communi in dict. l. error. est & aliud huius illationis & conclusionis exemplum piū in herede solvente legata ex minus solenni testamento: illa etenim si solverit per errorem iuris, repetere non poterit. *l. fideicom. C. de condit. indeb. gloss. Bart. & Doct. in dict. l. cum quis. C. de iuris & facti ignoran. gloss. in l. i. ff. de condit. indeb. opt. text. in l. vtr. C. ad leg. Falcid.* Quibus in locis communi omnium cōsensu probatur, ex minus solenni testamento naturalem obligationem oriri. Hac vero naturalis obligatio solum procedit a morali honestate, secundum quam deferendum est voluntati testatoris, iuxta *l. i. C. ad leg. Falc.* atque ideo repetitionem non oriri. Non tamen est hac naturali obligatio debiti legalis, quae retentionem & exceptionem habeat, & quae omnino cogat in animae iudicio ad solutionem: sicuti nos latius probavimus in *d. c. cum esset. de testam.*

¶ Nono, praemittendum est, hanc stipulationem alteri per alterum factam posse varie concipi. Nam si ita formula concepta sit, vt nomine absentis quis stipuletur, fiat; tota stipulatio absentis nomine, tunc sane stipulatio valet, nec iura prohibetur in dict. §. alteri. quemadmodū voluerit gloss. & Doct. per text. ibi, in *l. huiusmodi. ff. de lega. i. gl. in §. alteri. Insti. de iust. stipul. & in *l. pen. ff. de neg. gest. & in *l. quacunq. gerimus. ff. de act. & oblig.* ex quibus illud aperte colligitur, hanc stipulationem validam esse, etiam nullo praecedente mandato: tenebiturque hic stipulator post ratihabitionem absentis, ei actiones cedere: quod probatur in *d. l. pen. & hac est Opinio Communis*, vt constat ex *l. af. in d. §. alteri. sub l. stipulatio ista. num. 11.* cui addenda sunt quae ipse notauit *lib. 1. var. Resol. c. 14. n. 13.* Quandoque stipulatio concipitur simpliciter verbis principalibus directis in personam stipulantis, hunc in modū: *Promittis mihi dare Titio centum?* Et in hac specie intelligenda sunt iuris civilis responsa, quae de stipulatione ista tractauerunt: idque multis necessario probatur. Siquidē vbi verba obligationis in absentem diriguntur, praesens nec dicitur stipulator, nec dicitur stipulari. Deinde in praedictis iuris civilis responsis, maxime in *d. l. stipulatio ista. §. alteri. & in d. §. alteri. de iust. stipul.* haec stipulatio improbat eo, quod ipsius stipulantis nihil inuenit: non autem ex defectu formulae conceptae. Qua ratione foret reprobanda, si verba ipsius promissionis nō diriguntur in praesentem. text. in *d. l. stipulatio ista. §. si quis in iust. & est ab omnibus receptum. Praesertim quia gloss. in d. §. alteri. & in *l. i. ff. de pact. in ver. in idē.* has Iurisconsultorū auctoritates ita intellexere, vt verba promissionis in praesentē dirigantur: executionis autem in absentē. Idcirco ea, quae de stipulatione alteri per alterum facta dicta fuere, necessarīō intelligenda sunt, siue quoad ius canonicū, siue quoad civile, in ea specie, qua verba promissionis in praesentē diriguntur.***

Tertio, potest contingere, quod verba ipsius promissionis in absentem dirigantur: & in hoc casu nihil curandum est de iuris civilis responsis, quibus agitur, neminem alteri posse stipulari: aut iane & in hac specie receptis Iurisconsultorum sententijs, dicendum erit, hanc stipulationem omnino nullam esse, nec aliquem habere effectum, cum omnes fere iuris vtriusque interpretes naturalem obligationem, & iuris Pontifici aequitatem huic negauerint, atque senserint legem ei resistere, quod ex praemissis apparet. Potius fortan dicitur haec promissio acceptatio, de qua paulō post agemus. Nam & gloss. in *d. c. quous cordis oculis.* praemittit in ea stipulatione, cui vires iure Pontifici tribuit contendit, verba in ipsum praesentē quoad obligationem esse directā.

¶ Decimo, vt ad propositam quaestionem accedamus, ipse opinor iure Pontifici alteri per alterum posse stipulari verbis promissionis in praesentem directis: secundum auctoritatē gloss. & eorum qui eam sequuntur in *d. c. quous cordis oculis.* Et praeterea ratione quod iure canonico ex pacto nudo actio

oriatur. *c. i. de pact.* atque ideo ob eandem aequitatem haec stipulatio erit iure Pontifici admittenda in hoc sensu, vt valida sit, & secuta absentis acceptatione, cuiusque praestito consensu teneatur praesens stipulator ei actione cedere. Sic etenim intelligo *gl. in d. c. quous.* ex his, quae ipse adnotauit in *d. c. 14. lib. 1. var. Resol. n. 13.* idemque; & iure Regio respondendum erit propter *l. 3. tit. 8. lib. 3. ord.* Nec quicquam oberit decisio *tex. in c. quandoquā, de usu. in 6.* quicquid enim alij responderint, ille *tex. exigit ad cautionem absentis personā, vt absentis, secuta ratihabitione, aut acceptatione, actio cōpetat & acquiratur sine cessione:* sicuti de Notario tradidimus in *d. c. 14. n. 13.* vnde iuxta opin. istam non tantum denunciatio Evangelica est admittenda, sed & actio aduersus eum, qui alteri per alterum promissit.

¶ Undecimo, hac in eadem controuersia opinamur, ius civile nec admittere, nec resistere huic stipulationi, quae alteri per alterum fit: quod vt iam tradidimus: communi fere omnium iudicio definitum est. Cui minimē oberit quae aduersus hanc sententiam adducta fuere: ea etenim procedunt quoad civilem obligationem, non quoad naturalem: siquidem ne civilis actio, & ne obligatio civilis oriatur & dentur, verum est, ius civile hanc stipulationem prohibere: & quoad effectus civilis actionis & obligationis, sicut Fortun. explicat in *dict. l. i. ff. de pact. num. 25.* Huic sane responsioni plurimum ad stipulatur, quod dictio *potest*, praemissa negatione non semper praeciam inducit necessitatem, nec tollit omnem potentiam, imo secundum subiectam materiam est intelligenda. text. opt. in *cap. quamo.* & ibi Abb. & Felin. de praesump. & in *c. literas. de rite. spoliat.* Sic licet in *l. obligari. ff. de auctor. tutor.* dictum sit, pupillum non posse obligari sine tutoris auctoritate, intelligitur tantum de obligatione civili & legali quoad debitum praecium, non tamen de naturali: nam quoad eam pupillus proximus pubertati obligatur. *l. i. ff. de noua.* Sic quamuis ius civile dicitur, nemine posse alteri stipulari: poterit ea negatiua oratio procedere quoad obligationem civilem, de qua lex ipsa tractat, nō de obligatione naturali, quae ex pacto nudo oritur, & quae lege non resistente iustissima est. Denique haec responsio colligitur ex his, quae tradiderunt *l. l. num. 23.* & Fortun. *col. 18. in dict. l. Gallus. in princ. Carol. Molin. in consuet. Parisi. tit. 1. §. 1. in gloss. 3. in princ. Deci. in l. pacta. qua. contra. C. de pact. col. 2.* Ioan. Coraf. in *l. si intercedat. §. si usufruct. ff. de seruit. ad finem.* Quibus in locis expenditur vis & potestas huius orationis, non potest. Nō melatet, hanc undecimam conclusionem satis dubiam esse, & fortassis posse facilius iure probari, & defendi ius ipsum civile resistere huic stipulationi, quae alteri per alterum fiat: quae praemissa opinione & illud cōstabit, ex ea promissione minimē deduci naturalem obligationem, quae ad legale debitum pertinet: atque ideo nec iure canonico eam stipulationem validam esse, cum ei deficiat naturalis illa obligatio, iā qua iuris Pontifici aequitas de pacto nudo procedit, atque maximum inter haec duo discrimen: siquidem pacto nudo lex civilis nec adstipit, nec resistit, tantum actionē & obligationē civiles denegat. Attamē propter rei ambiguitatem lectoribus proponimus tutiores assertiones, ne tot auctoribus refragemur: nihilominus quid hac de re senserimus eidē significantes, quo lector ipse possit expere, quā inuiti quandoque receptis iam diu opinionibus accedamus: quod verō attinet ad *l. i. ff. de nouat.* existimo legē eiuilē resistere obligationi pupilli absq; tutoris auctoritate: & ideo etiā si is sit proximus pubertati, non oriri naturalem obligationem, quae procedat a debito legali, & habeat ius accipiendi, ac retinēdi, sitq; in animae iudicio efficax: adeit tamen huic contractui naturalis quaedam obligatio, quae ad morale honestatē pertinet, cui cōpetunt effectus nouationis, de quo in *d. l. i. & non reperēdi soluti sciēter per errorem iuris. l. si pena causa. ff. de cond. indeb. inde l. fideicommissi. C. eod. tit.*

¶ Duodecimō, ex supra scriptis consentaneum est, oriri naturalem istam obligationem, quae ad honestatem pertinet ex promissione & stipulatione alteri per alterum facta. Qua ratione haec stipulatio illos effectus habebit, quos habet naturalis obligatio ad morale honestatem pertinens: nec in hac conclusione iure poterit controuerti, etiam si sequamur opiniones communi omnium iudicio contrarias, quarum paulō ante meminimus.

¶ Decimo tertio, inspectis communib. sententijs, & his, quae maiori interpretū suffragio receptae sunt, apparet adhuc oriri naturalem obligationem debiti legalis ex stipulatione ista, quae alteri per alterū fit: cuius opin. auctores hic omittimus,

omittimus, quia superius eorū mētionem fecimus. maxime est hæc conclusio vera in his regnis propter l. 3. r. 8. lib. 3. ord.

¶ Decimoquarto, ut unquē sit de his, quæ in præmissam disputationem inciderunt, mihi verissima videtur opinio Bartol. existimantis hanc stipulationem, quæ alteri per alterum fit, validam esse, etiam iure civili, si iuramentum accesserit: non enim est prohibita favore publico, nec iuramentum ex parte iurantis, nec ex parte eius, cui iuratur, est illicitum: cum possit seruari vtrunque sine dispendio salutis æternæ: sed eidē stipulationi lex civilis vel relinquit, vel non adfuit, quæ stipulatis minime quicquam interfit. Quæ quidem ratio religione iuramenti deficere quodammodo videtur propter diuini nominis intercessionē. Sic denique Bart. conclusio Communis est: eam etenim tenuerunt gloss. in d. cap. quorū cordis oculus. l. qu. 7. Bald. in l. nam & postea. §. iurandam. ff. de iur. iuran. Ant. & Imol. in d. cap. cum contingat. Alex. & Iaf. in d. §. alteri. nu. 4. Abb. in proxm. Gregor. nu. 25. quorum Opinione fatetur Communem esse And. Alciat. in d. c. cum contingat. nu. 221. licet ipse & Panor. ibi de hac sententia dubitauerint, & contrarium tenuerint, Roma. in conf. 440. col. vltim. Ioan. Faber in §. si quis alij. Instit. de inutilib. stipulat. col. 4. Bald. sibi contrarium in d. c. cum contingat. conclus. 5. atq; ita Philip. Corn. in dict. Authent. sacramenta puerum num. 35. multa aduersus cōmunem conatur adducere, quæ cessant, si ad amissum examinentur hoc in §. prænotata. Nec enim vbi agitur de obseruando iuramento, attendimus, interfit quicquam vel non ipsius, cui iuratum est, text. celebris in c. debitor. de iur. iuran. Et præterea cum ex iuramento obligatio oriatur: sicuti in hac prima huius Relectionis parte admonuimus, §. 2. satis probatur, stipulationem istam iuramento confirmari, & validam esse. Quam sententiam in eo sensu accipimus, vt secuta absentis acceptatione cedenda sit ei actio per stipulantem: quod & paulo ante de iure Pontificio obseruandum esse diximus. Hæc de prima Bartoli illatione.

Secundo loco Bart. infert ad pactū nudum, quod licet iure civili sit viribus equidem efficacibus ad agendum destitutum, tamen si iuratum sit, vires ad agendum habeat. Cui sane illationi aliquod item prænotanda sunt. Atque erit hæc illatio vndecima principalis conclusio.

18 ¶ Primum, pactum nudum id dici, cui præter consensum, & conuentionem nihil extrinsecus accedit. Quasi ea pactio, quæ in proprium, & speciale nomen contractus minime transferit, nec aliquod extrinsecus fomentum acceperit, nuda sit *l. iuris gentium. §. sed cum nulla & in princ. & in §. quinimo. ff. de pact. idcirco pacta nuda apud Iurisconsultos dicuntur pacta conuenta. d. l. iuris gentium §. prator ait. & in l. pacta conuenta. ff. de contrahen. empt. Cicer. lib. 3. ad Herennium. & lib. 2. d. Inuentione: sunt enim inquit, pacta, quæ legibus seruanda sunt, sunt item pacta, quæ sine legibus obseruantur ex conuentu, quæ iure præstare dicuntur. Hæc Cicero, qui ea pacta iuri præstare dixit, quæ nuda sunt: & licet ius civile negauerit eis actionem, prætor tamen per exceptionem ea defendit. Optimus ad hæc text. in l. si tibi. C. locat. tradunt Bart. & alij in d. l. iuris gentium. §. sed cum nulla. vers. igitur nuda. Saly. in l. legem. C. de pact. Io. Coraf. in lib. 1. Miscellan. c. 1. Sic & conuentiones, quæ proprium atque speciale nomen non habent, pacta proprie dicuntur, atque in dubio appellatione pacti de conuento, & sic de nudo intelligendum est, secundū Bald. & Dec. post alios in Rubr. C. de pact. vbi And. Alciat. hanc opinionē scribit Communem esse. Dicuntur hæc pacta nuda, per metaphoram, quia simplicia omnique legum auxilio, viribusque sint destituta. His autem solent extrinsecus multa accedere, quæ hanc nuditatem tollunt: nempe, vborum solennis forma, id est, stipulatio, causa expressio: vt causa donationis, aut alicuius rei agenda, aut contractus aliquis præcedens, cui pactum nudum ipsum ex conuentu tantum accesserit. Ex quibus actio vtroque iure datur, & oritur similiter obligatione civili cōstitutata: quod late explicat gl. in d. §. igitur nuda. & ibi Dd. Panor. in c. 1. de pact. col. 2. quibus in locis hæc traditur materia.*

19 ¶ Secundo principaliter constituendum est, iure civili ex pacto nudo nec nasci civilem obligationē, nec itidem actionem civilem dari, *l. iuris gentium. §. sed cum nulla. vers. igitur nuda pactio obligationem non parit. ff. de pact. cuius loci autoritate iam diu est hæc opin. recepta. Rationem autem huic iuris civilis responsioni conatur quidā aptare ex eo, quod lex civilis præsumat animo indeliberato, & ex leuitate pactum iustum nudū processisse: atque ideo noluit ius civile ei*

actionem dare. l. sciendum. §. eo autem. ff. de adil. edit. Huius rationis post alios meminit Alex. Imol. in Rubric. ff. de verb. oblig. per hac præsumptionem statuit denegans actionem d. §. sed cum nulla. qua ratione adhuc actio minime dabitur, etiam si confiterit, deliberato animo pactum conuentum fuisse iuxta communem omnium sententiam. Verum huic rationi plura obstant. Primum quidē, quod isthæc præsumptio obstat, & colligatur a iure civili ad denegandam actionem: contraria verò, nempe animi deliberati ab ipso prætor ad exceptionem, retentionem, & alios similes effectus constat ex d. §. sed cum nulla. Sed tamen id mirum videri non debet: quandoque etenim præsumptio datur a iure quod vnum effectum, non tamen quoad alium: sicuti colligitur ex notatis in cap. asserit. de presump. præsumitur equidem delictum quoad penam extraordinariam, non tamen quoad ordinariam. Nec item inconuenit ex eodem facto aliquam præsumi iure Pontificio, quod non præsumatur iure Cælesti: imo contrariū potius ius civile ex cohabitatione maris & femine data æqualitate matrimonium præsumit. in libera. ff. de ritu nuptiarum. non sicuti canonicum, quod ex ea cohabitatione præsumit fornicationem. cap. 30. quest. 5. cuius discriminis nos meminimus in Epitome de sponsal. 2. par. c. 1. num. 5. Adhuc tamen hæc ratio Alexan. & aliorum minime satisfacit: quippe quæ conuinceret, si vera foret, actionem iure civili dari ex pacto nudo, vbi per pacificetis confessionem cōstaret animus deliberatus: cum præsumptio iuris & de iure in contrarium admittat confessionem illius, pro quo præsumitur, secundum Communem in cap. i. qui fidem de sponsal. gloss. in authent. de equalit. doti. §. aliud. vers. scribat. & in l. in contradi. vers. sic, nullo modo. C. de non numeran. pecun. & vere, si communi omnium sententia standum est, & ipsis quidem iuris civilis responsis, plane dicendum erit, etiam in hoc casu actionem ex pacto nudo minime dari, nec obligationem civilem oriri. Præsertim ratio Alexand. ex eo deicit, quod ius ipsum civile fatetur ex pacto nudo oriri naturalem obligationem debiti quidem legalis ad retinendum, ad excipiendum, & compensandum. Quæ profectō minime oriatur præsumptione constituta non deliberata promissionis. Nam prætor ipse aduersus iuris civilis præsumptionem non defenderet pacta nuda ratione consensus minus perfecti, non præmissa animi integra deliberatione: imo præsumpta leuitate quadam, quo casu si de hoc constet, nec iure Pontif. nec in animæ iudicio pacta nuda seruanda sunt, cū deficiat consensus ad conuentionē necessariam. l. i. ff. de pact.

Quidam autem aduersus communem opinantur, etiam iure civili ex pacto nudo obligationem civilem nasci, & actionem competere, idque probare conantur: primo, quia materia peccati adhuc in foro civili standum est iuri Pontificio, quo datur ex pacto nudo actio, non civilis, c. vlt. de prescrip. c. nouit. de iud. at in obseruandis pactis nudis agitur de peccato mortali, quod committitur ab eo, qui pactum nudum violat: gloss. Communiter recepta in d. c. 1. de pact. vbi Fortu. non semel hanc opinionem tenet, quam fatetur communem esse And. ab Exca. de pact. n. 374. aliquot friuolas rationes aduersus eam inducens, qui tamen à num. 354. multa tradit in favorem communis sententia, cui palā suffragatur ratio naturalis obligationis à debito legali procedens, quæ cogit præcise ad pacti nudi obseruationem in animæ iudicio: cui iure naturali teneatur quis eidē pacto stare. Igitur & in foro seculari apud iudices laicos nō est actio neganda ex pacto nudo agenti. Huic rationi responderetur, verum esse iuri Pontificio in vtroque foro standum esse, quando tractatur, an aliquid sit permittendum approbatione quadam: nam si ius canonicum id prohibeat ea ratione, quod peccatum sit, ius civile non poterit id permittere: & si permiserit, iuri Pontificio cedere debet. At in præsentī tractatū pacti nudi, non permittit ius civile approbatione quadam, quod promissor licet retineat quantitatem, aut rem pacto nudo promissam, nec admittit peccatum illud, quod ipse promissor commiserit pactum ipsum infringens. Quid ergo ius civile hac in re statuit? profectō id explicabitur ad rationem huius proposita questionis. Ius etenim civile, etiam si prætor pacta nuda per confessionem, retentionem, & compensationem defenderit ex æquitate iuris naturalis, noluit actionem pactis nudis civilem tribuere: imo eam negauit ad utilitatem Reipublicæ. vt tot lites, quæ ratione pactorum simplicium contingere frequentissimè possent, foris cederet.

& ab his exterminarentur: hoc palam est ex ipsis Iuriscō-
sultorum respōsis, multaque similia exempla possunt huic
negotio aptari: maxime illud, quod ex tractatu l. 2. C. de re-
negotio. vendit. omnium est, & singulare, Etenim licet dece-
pit intra nudi pretii dimidiam, teneatur alter læsionem il-
lam refarcire in animæ iudicio sub peccati mortalis reatu
& culpa: lex tamen civilis actionem decepto negavit ad
hæc læsionis reparationem, qua de re nos multa tradidi-
mus lib. 2. variar. Resolut. cap. 4. num. 11. Deinde & his accedit,
quod fornicatio simplex, atque item ea, quæ in publicis lu-
ganariis exercetur, peccatum est mortale: & tamen nec
lex civilis, nec Pontificia huic malo medetur, nec eam pu-
nire curat: quod in Epitome in quartum explicuimus. r.
par. cap. 3. nu. 9. Sic & licet quis quādoque teneatur sub pec-
cati mortalis culpa beneficiarii remunerari: at tamen hu-
mana lex civilis nullam actionem aduersus ingratum de-
dit ad hanc remunerationem, nec ea iure competit: sicuti
meminimus in e. cum in officiis de restam. Hæc sane sunt, quæ
possunt comprobare similitudine quadam rationē istam,
quam expoluimus, ad humanas ac civiles leges pacto nu-
do negantes actionē. Vnde manifeste errare videtur Andr.
Alciat. in Rubr. ff. de verbo. obligat. nu. 13. & lib. 5. Parad. c. 5. dū scri-
bit, ex pacto nudo iure etiam civili actionem oriri in his
casibus, quibus eiusdem pacti violatio mortalem culpam
habet. Falsa siquidem est hæc opinio ex præmissis.

Secundo, aduersus communem Fortun. in d. c. 1. nu. 10. a-
liam virtutem ratione, existimans adhuc iure civili post iuris
Canonici statuta ex pacto nudo actionē dari. Nam si quid
omissum sit iure civili, standum est in eo iuri Pontificio:
quemadmodum Communis sententia traditum est in e. clerici. de
iuris. ca. 1. de mai. oper. nunc. Authen. quomodo oporteat episcopos. collat.
7. in princ. Sed licet iure civili ommissus sit casus pacti nudi,
cui actionem dare iura civilia omiserunt: ius tamen Cano-
nicum palam eidem actionem dedit: igitur actio in foro
Cæsareo pacto nudo cōpetit. Sed hæc ratio manifeste de-
ficit, quippe quæ falsum præmittat, cum hic casus non sit à
iure civili ommissus, imo expressim decisus: siquidem in d. §.
sed cum nulla. responsum est, nudam conuentionem minime
parere actionem civilem. Etenim si ius civile actionē de-
disset pactis solennibus, omittens pacta nuda, potuisset di-
cti hunc casum ommissum fuisse: at cum palam responderint
Iurisconsulti, pacta nuda non habere actionem civilem:
sequitur statim, non esse hunc casum ommissum, sed omni-
no decisum.

Tertio nihilominus, quod de iure civili pactum nudum
actionem producat, probatur hac argumentatione: Pactū
nudum præsumitur animo donandi conceptū & itidē do-
nationis causā l. Campanus. ff. de oper. liber. vbi constat, quod qui
sciens se non teneri, promittit centum alteri, donasse vi-
deatur. Sicuti ex eo loco adnotarunt Abb. in c. si cautio. 3. col.
de fide instrum. gl. in l. 2. §. circa. ff. de doli exceptio. Ias. in §. si minus.
nu. 2. de actio. idem Ias. in l. iuris gentium. §. sed cum nulla. ff. de pact.
nu. 23. donatio autem hodie fieri potest pacto nudo. l. si quis
argentum. §. vlt. C. de donat. Ergo quodlibet pactum nudū iure
civili producat actionem. Huic argumentationi responde-
tur: donationem tunc præsumi ex promissione scienter
facta, quando ea sit per solennem stipulationem, secundū
Paul. de Cast. in d. §. sed cum nulla. vbi Ias. refert alios idem ten-
entes: non autem vbi facta fuerit per pactum nudum. Et
præterea, d. l. si quis argentum. obtinet in donatione vera, non
in præsumpta, quæ is est ista: ne dentur duo specialia in vna.
& eadem re aduersus l. r. C. de dotis promiss. Sic denique fit,
ut iure sit constitutissimum, lege civili actionem pacto nu-
do negari, idque fieri potuit, cum actiones iure civili fue-
rint inductæ. l. 2. §. ex actis. ff. de origin. iur.

¶ Tertio hoc in tractatu constituendum est, iure Pontificio
pactum nudum actionem efficacem ad exigendum
procincere, text. est ita omnium consensu intellectus ea. r.
de pact. quam illius c. interpretationē Fortun. in eius relectio-
ne omnium latissime defendit aduersus aliquot rationes,
quæ solent adduci in cōtrarium, maxime per Fel. in d. c. 1. &
Ias. in d. §. sed cum nulla. Quibus illud est obiter adiciendū,
quod ad apertorem intellectum eorum, quæ ab ipsis tra-
cita fuerunt, nempe, pactū nudum iure Canonico actionem
producere, si causam expressam habeat: alioqui pactū nu-
dum, a causa etiam iure Pontificio actionem minime pro-
ducit. Secundum Abb. in c. si cautio. col. 2. de fide instru. Bald. in l.
si de assignone ad fin. c. Famil. heres. Fel. in d. ca. 1. de pact. col. vlt. For-

tu. inibi. nu. 34. & Ias. in d. §. sed cum nulla. 3. col. text. opt. in d. ca. si
cautio. Et probatur ratione: Nam pactum nudum iure cano-
nico non habet maiorem vim, quam habeat stipulatio iu-
re civili: sed stipulatio sine causa non habet actionē, quo-
ad effectum. l. 2. §. circa. ff. de doli except. igitur nec pactum nu-
dum. Deinde promissio nuda ab expressione causæ, si pro-
missor scribat se nulla ex causâ debere, donatio præsumi-
tur, modo probetur hæc scientia: si vero constet ipsū
promittentem credidisse causam subesse, quæ non inerat,
aut simus in dubio, an ita crediderit, vel ne, præsumitur
promissio indeliberata, & emissâ absque animo donandi,
& obligationis, ioco potius quam serio: atque ideo etiam
iure canonico non obligat, nec iure naturali, nec Regio,
quia deficit consensus, quod in d. c. si cautio. frequentissimo
omnium consensu explicatur: maxime per Abb. quam ob-
rem plurimum est aduertendum, an donatio in his pro-
missionibus & pactis nudis, aut simplicibus præsumatur,
de quo late Ias. in dicit. §. sed cum nulla. 2. col. idem Ias. in l. tale
pactum. in princ. 2. col. ff. de pact. & in l. diuortio. ff. de verb. obliga. Bald.
& Ias. in l. si cur. C. de repud. her. Hippo. in l. 1. §. præterea. ff. de que-
stion. nu. 83. idē Rubri. de fideiuss. nu. 45. Fortun. in d. cap. 1. de pact.
nu. 34. Dec. in consil. 632. nu. 4. late Barbat. in l. gener. aliter. col. 15. ff.
de verb. obliga. Fel. item in d. cap. si cautio. quod si verum est, iure
Pontificio pactum nudum a causâ actionem non produce-
re, parum aut sane nihil refert, & conducit alleuerare, iure
canonico pacta nuda producere actionem, cum si causam
habeant, iam non nuda, sed vestita sunt, vt interim loquēdi
formula vtar. Nihilominus non obstat hæc consideratio: e-
tenim etsi verū sit, pacta nuda ab expressione causæ nec iure
canonico actionē producere, & vtroque iure, civili etiā
pacta habere actionē ex adiectione causæ, constat discrimē
maximū inter iura Pontifica, & civilia: quia iure civili tunc
demum pactum alioqui nudum fomentum à causâ recipit,
cum eius sit effectus secutus, non ex simpliciter tantum eius,
appositione: & sic fouetur pactum nudum ab effectu causæ,
d. l. iuris gentium. §. sed etsi. §. & ideo. vt si tibi dem pallium, vt
eas pro me Romam, vt des mihi equū: hoc casti iure civili
actio oritur: at si absque executione simpliciter adiciatur
causâ, in hunc modum; Dabo tibi centum, vt eas pro me Romam. &
hoc pacto iure civili actio non oritur, bene tamen iure
Pontifici. sicuti explicat Fortun. in d. c. 1. de pact. nu. 34. Erit & aliud
huius distinctionis exemplum. Nam iure canonico actio
oritur, si quis ita promiserit: Promitto donare centum: est ete-
nim hæc promissio nuda donationis, non donatio, sed ta-
men iure Pontificio actio ex ea oritur secundum Abb. in
d. c. si cautio. 2. col. arg. c. 1. de donat. Iure autem civili ante l. si quis
argentum. §. vlt. C. de donat. non habebat, nec producebat actio-
nem: Barto. & communis in d. l. iuris gentium. in princip. Ias. in §.
in personam. de action. num. 60. Est item & exemplum non in-
congruum, si quis sciens se nihil alteri debere, centum ei
promittat: est namque tunc causâ donationis præsumpta:
iure autem canonico actio ex hac donatione præsumpta
oritur, licet pacto nudo concepta, non sic iure civili. Siqui-
dem iure Pontifici. non contingunt hic duo specialia, cum
iure canonico ex pacto nudo donationis regulariter actio
constituta sit: atque ita hoc exemplum collegimus ex Fel-
lin. in d. cap. 1. de pact. licet Fortun. inibi num. 34. existimet,
etiam iure civili in hac specie dari actionem.

¶ Quarto, principaliter est hic adnotandum, quod iure Pontifici
actionem oriri, & dari ex pollicitatione, quæ est vnus pro-
missio absenti, non præsentis facta. Hæc conclusio probatur
secundum Abb. in cap. qualiter. de pact. dum D. Gregorij res-
ponso transcripta ex lib. 8. Epist. 38. generalis est, ad idem
est opt. tex. in c. iuramenti. 22. quæst. 5. pollicitatio enim promissio
est l. sciendum. §. dicitur. ff. de adili edict. Quam sententiā late
defendit Fortun. in d. l. 1. de pact. col. 2. & 3. auctoritate text. in c.
si tibi absenti. de prebend. in 6. cui facillime poterit responderi, si
consideremus, eam decisionem agere de collatione bene-
ficio, quæ certa debet esse, ac necessario à prælatis &
episcopis facienda: idcirco non est ad exemplum donatio-
nis iudicanda, valetque collatio absenti facta, nemine pro
eo acceptante, nec reuocari potest: quod ipse tradidi lib. 3.
variar. Resol. cap. 16. in princ. quam obrem non recte adducitur ad
hanc controuersiam tex. in d. c. si tibi absenti. Deinde, ne quis
existimet certam esse Panor. sententiam de acceptatione,
quam modo retulimus, aduertere oportet iure Pontifici. ex pacto:
id est, ex duorum consensu actionem oriri. c. 1. de pact. l.
1. ff. de co. at acceptilatio non habet duorum consensum, sed
vnus

vnius atum. Nec D. Gregorij authoritas quicquam vrget: quia is loquitur de pacto conuento ex duorum consensu, vt constat ex d. Epist. 38. Sic sane Panor. parum sibi constans in c. cum inter vniuersas. col. vit. de elect. asseuerat, quod iure canonico ex pollicitatione actio minime oriatur. cuius opin. sequuntur Ias. in d. iurigen. §. sed cum nulla. Idem Ias. in Rubr. ff. de de verb. oblig. col. 3. & 4. vbi Lancelot. Galiaul. fol. 12. col. 3. & Alciat. num. 7. idem probant asserentes, hanc opin. esse Communem. Cui suffragatur gloss. in c. si unus. l. 2. quæst. i. dicēs esse speciale, quod ex pollicitatione facta Deo, vel Reip. oriatur actio. Igitur regulariter etiam iure canonico ex pollicitatione actio non oritur. Et præterea constat hæc opinio ex eo, quod pollicitatio non producit naturalem obligationem, quæ ex consensu duorum oritur. l. i. ff. de pact. notat in specie Bart. in l. si vnus. §. pactus. col. 5. ff. de pact. vnde manifeste est, requiritas prætoris, & iuris Pontif. ratio: ex quibus pacta nuda fomentum acceperunt. his accedit, quod ex vnus promissione absentis facta nihil ei queritur, & potest reuocari promissio. l. 2. §. sed si donaturus. & l. i. §. de don. qua ratione dubia profecto est huius controuersie definitio: atque ita dubitat Felin. in d. c. i. de pact. & fortassis etiam l. Regia præmissa. quæst. 3. est tit. 8. lib. 3. ordinat. non esset admittenda opinio prior contra communem, si consideremus eam constitutionem tractare de ea promissione, quæ absentis fit utilitate, alicui tamen præsentis. Alijs videbitur & id iure acquisitio, lege Regia probari priorem Abb. opinionem, & ex eadem actionem pollicitationi, naturalemque obligationem oriri. Sed duo sunt obiter adnotandi errores, hæc in questione animaduertendi: prior Abb. in d. c. cum inter vniuersas. de electi. qui præmittens iure canonico ex pollicitatione non dari actionem, nec oriri naturalem obligationem, fatetur, non seruantem pollicitationem peccare, hæc etenim sibi non constat. Nā si obligatio naturalis minime oritur, vt ipse Panor. sentit, & superius probauimus: cū non detur duorum, sed vnus tantum consensus, non peccat qui pollicitationem minime seruauerit. Alter error est Lancelot. Galiaulæ; in d. rubr. de verb. obligat. fol. 11. col. 4. qui existimat, hanc argumentationem sufficientem esse: peccat promissor mortaliter, si promissa non seruauerit: ergo iure Canonico datur aduersus eum actio. Etenim nec ius canonicū, nec civile semper actionem dat ad ea, quæ quis tenetur sub peccati mortalis reatu agere: quod notauimus alias circa intellectū l. 2. C. de resind. vendit. & hoc in ipso §. tamen si detur remediū renunciationis Euangelicæ. c. mouit. de iud. vbi multa Dd. hac de re tradidēre.

Quintò, & præcipue ex præmissis deducitur sententia 26 Bart. in d. l. si quis pro eo. qui scribit pactum nudum iuramento præstito ita confirmari, vt etiam iure civili actionem producat: hæc est Communis Opinio Doct. vt constat ex Ias. in d. §. sed cum nulla. n. 21. & Iunioribus in l. si quis maior. C. de transact. Felin. in d. c. i. de pact. n. 4. & inibi Fortun. n. 25. Nam opinionem istam tenuerunt Anto. & Abb. in d. c. cum contingat. nu. 31. Mathesil. notab. 36. Cuman. Roman. Alex. & Galiaula, fol. 6. col. 3: in rubr. de verb. obligat. & Alciat. in d. c. cum contingat, num. 245. qui expressim fatetur, hanc Opinionem esse Communem: tamen n. 242. dixerat contrariam saltem iure civili magis communem esse. Idemque Ias. asserit in d. l. si quis maior. n. 23. & Corn. in anth. sacramenta puerum. quæst. 13. C. si aduers. vend. post Salyet. ibi. Sed pro priori sententia facit, quod iuramentum habet vim duplicis consensūs: gloss. ab omnibus recepta in dicti. cap. cum contingat. cuius mentionem fecimus in hac parte, §. 1. & tamen pactum nudum geminatum iure civili actionem producit. l. vlt. C. ad leg. Falcid. notant Bart. & Doct. in d. §. sed cū nulla. Fortun. in d. c. i. de pact. num. 36. & est Opinio Communis, vt fatentur Ias. col. 4. Ioan. Crottus col. 2. Galiaul. fol. 6. l. col. in rubr. ff. de verb. oblig. text. opt. in l. i. §. debitum. ff. de const. pecun. & licet contra hanc communem in hoc tenuerint Crottus, Galiaul. & alij. præsertim Ias. in l. si pacto, quo ponam. 3. col. C. de pact. & possit optime responderi ad d. l. vlt. quod loquatur in stipulatione: adhuc prior sententia defendi poterit, quam sequitur Ripa in dicti. rubr. de verb. oblig. n. 10. Felin. in d. c. i. de pact. n. 4. Et ne quis existimet, Bart. in dicti. l. si quis pro eo. non esse huius opinionis auctorem, oportet eius literam expendere: vulgo enim ita legitur. Sextò dixi, quod prohibetur contractus, quia lex non adfuit sibi, non autem reprobat: & hic aduerte: exemplum pone in §. alteri. l. stipulatio ista. ff. de verb. oblig. tunc quia ex tali conuentione oritur obligatio naturalis, vt ibi notauimus. Item in pacto nudo, puto quod de iure canonico per tale iuramentum talis conuentio validè sit: sicut ponalis stipu-

latio super ea posita valet: vt d. §. alteri. &c. Ex quibus, nisi fallor, mens Bartol. est, quod in dicti. l. si quis pro eo. commentario semper intendit tractare, an iuramentum confirmet contractus iure civili prohibitos, etiam quoad vim in foro civili obseruandam. Huc etenim spectat totius disputationis intentio. Item & in hac parte, qua Bart. hanc disputationem examinat, paria esse censet pactum nudum & stipulationem alteri per alterum factam. Et tamen iuxta communem sensum constat Bart. tenuisse, stipulationem alteri per alterum præstito iuramento conceptam, validam esse, etiam iure in foro civili: alioqui iure canonico nulla posset consistere dubitatio, & mens Bartol. ab his, quæ tradit de appositione pœnæ, foret aliena. Igitur Bart. asseuerat, pactum nudum per iuramentum validum fieri: atque ideo legendum est Bart. litera in hunc modum: ite in pacto nudo, quod de iure canonico validum est: puto quod per tale iuramentum talis conuentio validatur. Hæc Bart. Idem erit in pacto nudo causa: nam iuramentum valet, & tenet vtroque iure, cum iurata promissio præsumatur præuia deliberatione concepta. Nam & cautio sine causæ expressione emissa, iurata tamen, probationem efficacem, & obligationem efficit: secundum Rom. conf. 373. Ioan. Baptist. in l. admodum. ff. de iurac. col. 30. Hippo. in l. i. §. præterea. ff. de quasi. nu. 93. Decian. conf. 682. nu. 1.

Sextò, principaliter opinamur, quod pollicitatione iuramento præstito confirmata, oriri actionem efficacem ad agendū, etiam in foro civili propter vim, & virtutem iuramenti: quæ quidem assertio probatur duabus rationibus quarum prior adsumitur ab ea opinione, quam in prima huius selectionis parte probare conati sumus, §. 2. nempe, iure civili ex iuramento actionem & obligationem oriri. Posterior vero habet fundamentum ab ea questione, quæ paulò antè disseruit, an ex pollicitatione oriatur obligatio, & actio iure canonico. Etenim vtrunque sit de illa controuersia, si pollicitationi iuramentum accesserit, æquilibrium erit, quod ex ea obligatione oriatur, & actio detur: idemque iure veritas videtur, si vim iuramenti diligenter consideremus. Nec enim video, quid impediat, me naturaliter obligati obligari adhuc nullo eū eo pacto imito: siquidem naturalis obligatio, quantum ad meipsum attinet, a meo consensu deducitur: qui consensus perfectissimus est, nisi lex impediat, donec absens ille, cui promissi, expresse vel tacite obligationem istam remittat, hoc ipsum est, quod Regia l. 3. tit. 8. lib. 3. ordin. obseruandum esse præscribit, dū tantum admittet, & statuit promissionem seruandam fore, etiā absentem factam, modo constet animus præsentis ad obligationem

§. QVINTVS.

De Iuramento confirmatorio in promissione facti alieni.

SVMARIA.

- 1 Promissio facti alieni iure canonico reducitur ad illam, quæ quæ promissio se facturum & curaturum.
- 2 Promissio facti alieni iuramento præstito omnimodè interpretatione habet, vt promissor faciat, & curet.
- 3 Promittens se facturum & curaturum, circa factum alienum liberationem possibilibus diligentiam exhibens: §. num. 4.
- 4 Difficultas excusat à perituro.
- 5 Difficultas an excuset à mora in obligationibus ad factum, speciem, vel ad genus: §. num. 6.
- 6 Promittens scribere librum, an teneatur ad interesse, si non scripserit, non ut manus computata fuerit.
- 7 Promissio facti alieni directè concepta, & pœna opposita, an libetum, si scripserit, & diligentissime curet.
- 8 Quid dicendum sit in eo, qui promittit, se facturum & curaturum cum effectu.
- 9 In prætoris stipulationibus facti alieni, an sit facti promissorem diligenter fecisse, & curasse, quod alter faceret.

His proxime accedit questio non inutilis, qua tractari solet de promissione facti alieni, an ea iuramento præstito utilis sit, & valida? Nā iure civili constat, promissionem facti alieni non inducere obligationem. l. stipulatio ista. in prin. ff. de verb. oblig. §. si quis alium. Insti. de inutil. stipul. Regia l. 1. tit. 11. part. 3. nisi quis expressim promittat, se acturum, & curaturum, quod alter faciat. l. quoniam. ff. de verb. oblig. aut stipulationi fuerit adiecta pœna, d. l. stipulatio ista. in prin. vers. at si quis velit. Quibus tandem præmissis proponitur conclusio prima: Promissio expressa facti alieni iure Pontificio in hunc sensum valet, vt promittens teneatur, se acturum, & curaturum, quod alter faciat. Hoc enim dicitur equitas Canonica

& probatur auctoritate gloss. in c. Eleutherus. 91. distinct. quam sequuntur Anto. Abb. & Prapo. in c. ex literis. in 2. de sponsal. Fe-

Secunda conclusio: Promissio facti alieni iuramento prædito concepta eum sensum habet, vt qui iuravit promissio esse videatur, se acturum & curaturum: hanc opin. probat

Superest tamen difficultas in his conclusionibus intelligendis. Nam in his casibus, quibus promittens facti alieni

Ceterum hanc opinionem communem conatur evertere Franciscus Aretinus in l. si ita stipulatus fuero te sibi. §. postum. ff. de

omnino præuidetur à promittente. Vnde sibi imputet, qui scienter ad rem difficilem se obligavit: quod colligitur ex dict. l. quod te. d. l. si venenda. §. idem iuris. in quibus difficultas post promissionem contingens excusat: igitur non quæ ab initio inerat: quod not. Bald. & Salycet. in l. sed si quis. §. questum. ff. si quis cautioni. Bart. in l. cominus. §. illud. ff. de verb. oblig. Ad hoc ipsum optime conducit l. sancimus. C. de fideiuss. vbi secundum Bald. non excusat promittentem difficultas, quæ ab initio promissionis inerat. Eandem opinionem aduersus communem probat text. in d. l. stipulatio. in princ. ff. de verb. obligat. quæ in parte admittit hanc promissionem facti alieni, si ei pœna fuerit apposta. Etenim si in hac specie promissor à pœna liber foret censendus ex eo, quod diligenter curauit quod alter faceret, profecto inanis & inutilis stipulatio pœnalis esset censenda: quippe quæ immunem facillime redderet ipsum promissorem: quod admodum alienum est à mente legis, & ipsorummet contrahentium.

Quamobrem in hac disceptatione multa sunt adnotanda ita distincte, vt iuxta vires proprias omnem ambiguitatem explicemus.

Primum illud est prænotandum, quod Bart. scripsit in l. quod te mihi. ff. si cert. pet. & in d. l. continuus. §. illud. ff. de verb. obligat. per illum text. nempe difficultatem excusare promissorem, à mora, pœnaque in obligationibus ad factum. dict. l. si venenda. §. idem iuris. Et in obligationibus ad speciem. dict. l. quod te mihi. non tamen in obligationibus ad genus: cum id perire non possit. in c. d. §. cert. petat. at perempta specie ante moram debitor omnino liberatur: dict. l. quod te mihi. hanc Bart. distinctionem sequutus Abb. & Doct. in d. c. breui. & Doct. in d. l. quod te. notat Dynus in reg. peccatum. de reg. iur. in 6. ad finem. Nam & Cardin. in d. c. breui. & Ias. in l. vinum. ff. si cert. pet. testantur eam opinionem communem esse. Attamen Franciscus Purpur. in dict. l. quod te. num. 64. scribit ante Alexan. fuisse communem sententiam Bartoli contrariam: post Alex. vero magis communem esse Bartoli opinionem. Ego sane non censo pretermittendum fore, quo in sensu sit hæc distinctio accipienda: illud etenim apud me constitutissimum est, difficultatē vtcunque summam minime extinguere obligationem ad genus. dict. §. illud. tamen extinctio rei bene obligationem ad speciem perimat, dict. l. quod te. atque ideo in dict. §. illud. non probatur sententia Bartoli in eo sensu, quo accipienda est. Deinde quamuis obligatio ad genus minime perempta sit propter difficultatem, excusatur tamen debitor in animæ iudicio à præsentis solutione. quod notant omnes in c. cum tu de vsur. Et in dict. reg. peccatum. quo in loco nos idem premisimus in princ. sic denique ex Bart. colligitur in obligationibus ad factum, & ad speciem difficultatem à mora, & à pœna excusare, dict. l. si venenda. §. idem iuris. & l. quod te. in quo recepta est omnino sententia Bartoli, si consideremus eam dici veram difficultatem, que promissorem pactum & promissionem seruare impedit, etiam per eum exhibitam possibili secundum eius vires diligentia. qua ratione si à mora excusatur, erit profecto promissor liber & ab eo, quod creditoris interfit: quidquid contrarium Curtius iunior in dict. l. quod te. num. 39. voluerit ex l. si fideiussor. §. necessaria. ff. qui satorum, coguntur: qui locus non potest de vera difficultate intelligi, cum inibi dicitur, non facile: nec enim inde sequitur, debitorem faciendo quod possit, non posse pactum seruare: poterit quidem, quātuis ei sit ea potestas difficilis aliquantum. Nec idem vrget Bart. decisio in l. stipulationes non diuiduntur. quest. 9. de verb. oblig. dum exprellim voluit, promittentem scribere librum teneri ad interesse, si non scripserit, etiā si ei fuerit ante moram manus amputata: quia vel ea opinio falsa est, vel intelligenda quando liber potest per alium scribi: idcirco veram esse censet Bartoli opinionem in d. l. quod te mihi. quantum ad obligationem ad factum, & speciem. Nam propter veram difficultatem debitor excusatur non tantum à pœna, & mora, sed ab eo, quod creditoris interfit. Et hæc est Communis opinio, quæ item probatur ex eo, quod iusta causa excusat à pœna conuentionali: sicuti notat Anton. per tex. ibi in dict. cap. significante. de pignor. Imo h. cons. 5. num. 4. Nam quod iusta causa excuset à pœna legali, tradit gloss. in l. ab executione. C. quorum appell. non recipit. Bald. in l. 2. c. de Episcop. audient. notatur in cap. sacro. de sent. excom. & licet possit responderi ad decisionem tex. in dict. cap. significante. quod ibidem pactum legis commissoriae maxime in pignoribus improbatum maximam præbuerit causam excusandi promissorem à pœna conuentionali propter iustam causam: & præterea frequen-

frequentiori iuris utriusque interpretum sententia obtentum sit, iustam causam non excusare à pœna conuentionali, & si excuset à pœna legali, glos. celebris in l. si quis cum milit. aribus. C. de testamen. milit. Bald. in l. non solum. ff. de rei vend. & in dict. l. quod te mibi. Corset. in sing. in ver. pœna. Alex. consil. 119. lib. 2. num. 18. & in consil. 43. lib. 6. Iason. in l. qui Roma. §. duo fratre. col. 6. ff. de vert. obij. Decius in l. qui cum alia. ff. de reg. iur. Bald. in l. adita. 2. lectu. 8. opposit. C. de edendo. idem Bald. in l. eos. §. cautione. col. 2. de appell. Curtius Senior cons. 67. col. 19. Andr. Tiraq. lib. 2. de retract. §. 1. gloss. 7. num. 55. attamen ubi iusta causa procedit à difficultate vera, quæ in hoc equidem consistit, quod debitor possibilem apud se diligentiam adhibuerit, existimarem ipse eam iustam causam à pœna etiam conuentionali excusare.

Quantum verò attinet ad obligationem in genere, Bar. censet difficultatem non excusare à pœna, nec mora: eius tamen opinio minime constat ex locis per eum adductis. Nam in his tantum probatur, difficultatem solutionis maxime extinguere obligationem. Vnde falsò colligitur difficultatem non excusare à mora, nec à pœna. Atque ita contra Bartolum tenuerunt Salyc. Fulgos. Paul. Roman. Decius & Curtius in dict. l. quod te. & ibi etiam Francisc. Purpur. dicens, quod aduersus Bartoli opinionem iudicaret. Et profectò si vera difficultas præmittatur eo sensu, quo eam accepimus, iniquissima est opinio Bart. qui etiam refragatur tex. in l. sciendum. cum l. seq. ff. de vsur. l. Thais. §. 1. ff. de fideicom. libert. l. si creditor. §. illud. ff. de distr. act. pignor. sic denique iuxta prædictum sensum est examinanda Bartol. distinctio in d. l. quod te. & necessario præmittenda ad præsentem disputationem.

¶ Secundò, est in hac controuersia obseruandum, stipulationem istam facti alieni, quoties promissor expressim promisit, se facturum, & curaturum, hunc habere sensum, vt si is fecerit quicquid ipse potuerit, liber sit à mora, & à pœna, in quo omnes fere conueniunt, qui hanc quæstionem tractauere: præsertim Frederic. in d. cons. 122. Bart. in cons. 236. Anton. & alij in d. e. Gemma. & merito: quia potius hic promittitur factum proprium, id est, diligentia, quam alieni: sicut colligitur ex Bartol. in l. inter stipulantes. ff. de verb. obligat. Angel. Aretin. in d. §. si quis alium. Insit. de inutil. stipulat.

¶ Tertio ex præmissis sequitur, in hac promissione facti alieni promissorem omnino liberari à pœna, & interesse, si fecerit quicquid ipse potuerit, & curauerit diligenter, quod alter faciat, in omnibus equidem casibus, quibus hæc promissio facti alieni resoluitur in promissionem curæ & diligentia. Etenim si vera est secunda conclusio, quam modo adnotauimus, constat plane verum esse id, quod in hoc versiculo itidem modo proponimus ratione satis vrgenti, & quæ minime tolli poterit.

¶ Quarto, hinc apertissime constat, promissionem directam facti alieni, quæ iure canonico in eam resoluitur, vt promissor se facturum & curaturum cauerit, satis apud iudicem Ecclesiæ ad excusandam pœnam & interesse seruata fuisse, si promissor diligenter iuxta proprias vires omnia têtans fecerit, & curauerit quod alter faceret, nihil omittens, quod posset ad effectum perducere alieni factum. Hæc conclusio communis est perpensa auctoritate eorū, qui probare conati sunt, & assenerant, directam facti alieni promissionem iure Pontif. in hunc sensum accipiendam fore.

¶ Quintò, vt proposita quæstioni satisfaciamus, apparet utroque iure ob virtutem, & religionem iuramenti, promissionem iuratum facti alieni secundum sententiã communem hoc sensu intelligendam fore, vt à promissore exhibenda sit hac in re possibilis apud eum cura, & diligentia, quod alter faciat: atque ideo respondendum erit in hoc casu, promissorem liberum esse à pœna & interesse, si fecerit quicquid potuerit, vt alter faceret. quod communi omnium sententiã receptum est. Et probatur in d. e. breui. de iureiur. ind.

¶ Sextò, non est præmittendum, generaliter quidem esse obseruandum, quod ubi difficultas faciendi contingit non in ipso promissore facti alieni, sed in eo, qui facturus est: tunc sane promissor ipse facti alieni dubio procul excusabitur à pœna & interesse, utcumque eius promissio intelligatur. Quod Alciat. & alij fatetur in d. §. Cato. Et probatur ex opinione Bartoli in d. l. quod te mibi. cuius paulò ante mentionem fecimus, & ex auctoritate Iurisconsulti in d. l. si vehenda. §. idem iuris. ff. ad leg. Rhod. de iactu.

¶ Septimò, existimo, iure civili promissorem facti alieni directe promissione concepta, pœna stipulationi apposita minime ab ea pœna excusari, etiam si diligentissime cu-

rauerit, ac solite iuxta proprias vires fecerit, vt alter faceret: huius opinionis esse est ratio, quod ius civile hæc stipulationem validam esse censet in sensu directo: nec eam interpretatur benigna illa interpretatio, quæ in curam ac diligentiam stipulantis redigitur. Quod patet in d. l. stipulatio ista. in prin. quo in loco propter appositionem pœnæ valida est hæc stipulatio. Ergo in eo sensu accipienda est, quod ab illa que pœna adiectione foret intelligenda: nempe in eo sensu directo facti alieni promissio: alioqui si posset in promissione cura, & diligentia adsumi stipulatio ista, profecto valeret sine pœna appositione. Nec sufficiens est additio pœnæ ad mutandum sensum promissionis: atque ita procedit in hoc casu opinio Aret. in d. §. possum. & aliorū, quos aduersus communem citauimus. Quibus ad stipulatur l. sanctorum. C. de fideiuss. & d. l. stipulatio ista in prin. cū his, quæ ibi notat Bart. in vers. sed si pœnalis stipulatio. 2. col. quod in specie notat Alciat. in d. §. Cato. n. 132. & colligitur ex his auctoribus, quos pro communi sententiã adduximus, qui loquuntur in eo casu, quo promissor facti alieni promittit, se facturum & curaturum. Sic & Paul. Paris. cons. 75. lib. 3. satis expresse hæc septimã conclusionem probat & ante eum Carol. Ruin. in d. §. Cato. 9. opposit.

¶ Octauò, si ad amissum omnia pensitemus, apparet: tunc demum nec iure Pontificio, nec civili, nec in promissione directa facti alieni, nec in promissione cura, & diligentia sufficere exactissimam promissoris diligentiam, cū ex more contrahentium inspecta subiecta materia, possit deprehendi consensus obligationis ad pœnam, vel interesse etiã eo casu, quo promissor omnem sibi possibilem adhibuerit sollicitudinem, vt alter faceret, atque is non fecerit. Hęc conclusio deducitur à manifesto promissoris consensu: qui maxime debet attendi in his, & similibus obligationibus, id est, adnotatur Dec. in l. impossibilis. ff. de reg. iur. ad fin. Alciat. in d. §. Cato. n. 135. idèque ex illationibus statim subiiciendis examinabitur. Nã ex eis aliquot hæc potissimū ratione subsistit.

¶ Nond, hinc proxime inferitur, quid dicendum sit, cum quis in promissione facti alieni promittit, se facturum, & curaturum, quod alter faciat cum effectu. Nam per talē clausulam videtur fuisse intentionem promittentis teneri ad interesse, vel pœnam, si non sequeretur verus effectus, etiam si promissor omnem, quam potuit, diligentiam adhibuerit. Quam sententiam veram esse censet Decius in dict. l. impossibilis. Aret. in d. l. ita stipulatus. §. possum. Iac. in d. l. stipulatio ista. in prin. Carol. Ruin. in d. §. Cato. 9. opposit. & ibi Alciat. n. 133. Dec. in cons. 325. & 345. Ludouic. Gozad. in cons. 27. col. 2. idem Dec. in d. l. vir. §. Labeo. num. 11. ff. si cert. petat. quibus idem esse visum est, si verbis similibus hæc promittentis intentio fuerit significata. Nam difficultas postmodum contingens, prauis tamen, & excogitata non excusat promissorem, qui & in hunc casum seipsum obligare voluit. Contra tamen in hac specie respondit Aret. in cons. 142. col. 2. Dec. in cons. 313. Lancelot. Galiaula. in dict. §. Cato. 9. opposit. & Matth. Afflic. decis. 215. Paris. in dict. cons. 110. n. 42. lib. 1. qui post Matthæum Afflic. in dict. decis. 295. & Thom. Gramm. quæst. 2. post decisiones opinantur, idem esse etiam si promissor expressim addiderit, vellet, quod non excusetur, nec liberetur à pœna, quamuis fecerit quicquid potuerit. Etenim, vt ipsi censent, adhuc liberabitur, si possibilem adhibuerit diligentiam: atque in regio Neapolitano prætorio referit pronunciatum fuisse: ipse quidem arbitrator veriorum esse Aretini sententiam in d. §. possum. quoties manifeste patet consensus promittentis, qui voluit, seipsum teneri ad pœnam, vel interesse si alter non fecerit, etiam si is diligentissime curauerit quod fecerit: non enim video qua ratione possit hæc obligatio improbari: siquidem difficultas nō impedit obligationem, nec eam extinguit. l. continens. l. illud. ff. de verb. oblig. liberat autem à mora, vel pœna, quoties contingit post obligationem. Nec enim æquū est, quod liberet promissorem, qui à principio eam excogitauit, & præmeditatus est cum ei sit imputandum. Quamobrè mihi placet, quod Aretinus in dict. §. possum. Decius, & alij eū sequuti responderit idemque notat Francisc. Purpur. in d. l. quod te mibi. num. 55. & tamen arbitrator, non esse manifestum promissoris consensum ad hoc per illa verba, cum effectu: possint enim habere varios sensus, ex quibus promissor non temere seipsum obligare voluerit: sed tantum adhibendam curam & diligentiam, quod alter faciat cum effectu: hæc enim & in hunc finem eam præstare tenebitur. Nec ex eo se adstringit ad pœnam, nec ad interesse in eo casu, quo præstita omni dili-

gentia alter facere noluerit: Sic deniq; sequor responsum hac in parte Arcin. in dict. consil. 142. iuxta alium numerum. Vnde possunt multa in hac quaestione resolui, quae pendunt ab expressa, & manifesta promissoris mente.

¶ Decimo, ex praemissis deducitur, in praetorij stipulationibus, quae de facto alieno fieri possunt, & in hunc sensum accipiuntur, quod promiserit quis se facturum, & cum sum accipiuntur, non excusari promissorem ab inter esse, quamuis diligentissime curet, quod alter ratum habeat. Hic etenim sensus manifestus est ex contrahentium intentione. Id si promissor, si rem ratam haberi. I. quosvis quis. ff. de verb. oblig. alioqui admodum inutilis esset praetoria stipulatio, iudicia, & alij similes actus, quibus haec praetoria stipulationes accedere solent, perunq; redderentur elusorij. Haec ipsa conclusio probatur in L. animus. C. de fideiussor. I. fideiussor. §. necessaria. ff. qui fac. §. cogit. notant in specie Carol. Ruin. in d. §. Cato. oppos. §. 9. & ibi Alciat. in na. 137. & licet Lancelotus Galiaula in eadem §. 9. oppos. adhuc in hoc refragetur dicens, contrariam esse communem opinionem: vero communis opinio in praetorij stipulationibus minime obtinet, nec expressim de his agit, si omnium hac de re auctoritates exactissime considerentur. ratio siquidem differentiae inde sumitur, quod contrahentium mens in hoc potissimum tendat, vt promissor faciat alieni teneatur facere & curare, quod alter faciat: & si alter minime fecerit, in id quod interest, condemnetur. Haec enim interpretationem exigit natura praetoriarum stipulationum.

¶ Undecimo, hinc apparet, etiam in extra iudiciali promissione, qua in specie quis promiserit se facturum & curaturum, minime liberari promissorem, qui fecerit, & diligentissime curauerit, à restitutione eius, quod, nisi tertius ille vere faceret, nequaquam datum foret: nec à rescissione contractus, qui factus non fuisset, nisi cum effectu curaretur, arg. L. cum re. C. de pactis inter empt. & vendit. & ibi Salve. notant in hac specie Soc. consil. 26. lib. 3. & Alciat. in d. §. Cato. num. 135. quod si quid datum fuerit propter ipsam eorum & diligentiam tantum, profecto id repeti non poterit, si vere diligentia, & cura exhibita fuerint, tamen si effectus non fuerit sequutus. Ea etenim causa, quare id dictum est, sequuta fuit: atque repetitio cessat.

¶ Duodecimo, quo res ita ad summam redigatur, ex praenotatis colligitur, quibus casibus admittenda sit opinio communis: ac rursus in quibus contraria, quae Aretinum in dict. §. postum. auctorem habet, recipienda sit. Deniq; constat, quando satis sit, vt alieni facti promissor liberetur à pena, & interesse, omnem ab eo possibilem diligentiam, vt alter faciat exhiberi. Quae quidem quaestio satis difficultis non immerito censetur.

§. SEXTVS.

De iuramento confirmatorio defectum stipulationis & actuum.

S V M M A R I A.

1. Actus deficiens ratione probatoria solemnitate minime validus efficitur iuramento praescripto.
2. Iuramentum actui appositum habet vim vt valeat omni meliori modo.
3. Testamentum iuratum, si dicit vel res reser adscit, valet vt codi. illi.
4. Actus deficiens in forma non confirmatur iuramento. Et ibi intellet. ad l. 1. §. si quis ff. de verb. obligat.
5. Stipulatio in forma deficiens iuramento efficitur, vt valet tanquam pactum nudum. §. num. 7.
6. Fideiussor iuramento praescripto, an possit dari in plus, quam fuerit principalis obligatus. Et ibi intellet. ad l. Grace. §. illud. ff. de fideiussor. §. num. 8. & 9.
10. Consensus deficiens per iuramentum non suppletur.
11. Contractus materia ratione prohibitus, non firmatur iuramento.
12. Transmissio & renunciatio futurorum alimentorum, an iuramento confirmetur.
13. Renunciatio futurae successione iuramento firmari potest.
14. Donatio inter coniuges, iuramento confirmatur.

¶ DUODECIMA conclusio ex Bart. commentarijs in hunc modum deducitur: Actus ꝑ deficiens ratione probatoria solemnitate à iure civili requisite minime efficitur iuramento validus. sic sane Bart. censet in d. l. si quis pro eo num. 13. Al. num. 24. Imol. 6. casu. num. 70. in d. c. cum contingat. Quorum opinio communis est secundum Alciat. ibi. num. 151. probatur eoque in ea ratione, quod istae solemnitates iure civili sint inductae ob fauorem publicum, vt constat, nepe quo actus ad hominum conuictum necessarij certiores sint minusq;

dolis, fraudibus, & falsitatibus subditi, ad maiore Reipubl. quietem. Atque ideo iuramento priuati fauor hic publicus tolli non potest. L. ius publicum. ff. de pactis. L. nemo potest. ff. de legat. 1. sicuti Bartol. in hac specie in d. l. si quis pro eo adnotauit aduertendum tamen est, hanc Bart. rationem, licet in sensu possit procedere, in forma loquutionis peccare. Nam iuramentum nunquam tendit ad supplendum probationis defectum, sed ad ipsius actus confirmationem: quemadmodum constat ex his, quae in hac secunda relectionis parte late tractauimus, & ratione manifesta probatur. cum id non praestet in contractibus, & similibus dispositionibus ad earum probationem, sed ad maiorem earum vim, & confirmationem, si probatae fuerint. qua ratione actus hic deficiens in solemnitate probatoria, deficit tantum in probatione, non in ipsa vi actus: nec is reprobatur, sed ratione probationis minime pro eo iudicatur. ideoque secundum Bald. Panor. & Alciat. in d. c. cum contingat. num. 151. in hoc casu huius duodecime conclusionis nihil refert, an tractetur de fauore publico, an de priuato: vtroque etenim casu idem est respondendum: quia iuramentum non tendit ad supplendas probationes, sed ad confirmationem actus lege prohibiti: vel ad eius maiorem vim. Sic denique, vt hi Doctores existimant, etiam si lex fauorem priuatum respiceret, esset omnino admittenda Bart. conclusio, quae communis est. Ex quo apparet Anton. & Imol. in d. c. cum contingat. prorsus errare. dñ. hanc duodecimam Bart. conclusionem procedere censent in probatoria solemnitate ob fauorem publicum inducta: non in ea, quae priuatae utilitatis causa statuta fuerit. Nam haec interpretatio defendi commode non potest. Quia iuramentum nihil pertinet ad supplendas probationes: cum assertorium non sit, sed promissorium. quidquid de hoc dubitauerit Cornecus in auct. sacramenta puberum. num. 34. quest. 14.

¶ DECIMATERTIA conclusio: Iuramentum ꝑ actui appositum praecipuum vim habet in hoc, quod eius causa actus valet eo meliori modo, quo valere possit: licet aliquo vitio, aut defectu laboret. I. cum pater. §. filius matrem. ff. de legat. 2. optimus text. in cap. quanto. de iur. iur. Bart. communiter receptus in d. l. si quis pro eo. num. 13. ff. de fideiussor. qua de re ipse latius tractauit in c. Rainaldus. §. 3. num. 10. de testam. Vnde Bart. infert testamentum ꝑ iuratum, factum tamẽ coram duobus vel tribus testibus, minime valere, vt testamentum: valere tamen vt codicillum, si testes habeat secundum leges humanas sufficientes ad codicillorum institutionem, & eorum solemnem probationem: quod hoc in loco minime conuenit longius tradere, ne alibi adnotata iterum repetamus.

¶ DECIMAQUARTA conclusio: ꝑ Contractus deficiens in forma iure statuta minime confirmatur iuramento. Huius conclusionis ea est ratio, quod forma det rei essentiam, vt interim ita loquamur. l. Iulianus. §. item si quis. ff. ad exhib. atque ita Bartol. asseuerat in d. l. si quis pro eo. num. 14. quem communiter omnium consensu Dd. sequuntur maxime Abb. & Imol. in d. c. cum contingat. 7. casu. num. 71. vnde Bart. infert ad intellectum l. 1. §. si quis. & §. si stipulanti. ff. de verb. oblig. nam si stipulatio ꝑ deficiat in forma iuri civili inducta, minime valebit vt stipulatio, etiam si iurata sit: valet tamen ratione iuramenti in vim pacti nudi: quod Bartol. asseuerat, cui ceteri consenserunt secundum Alciat. in d. c. cum contingat. num. 168. idem tenet Corn. in d. auct. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit. num. 38.

Hinc Bartolus ipse subinfert ꝑ ad intellectum l. Grace. §. illud. ff. de fideiussor. quo in loco Iuriconsultus scribit fideiussione deficere omnino, si fiat in plus quam principalis obligatio: adeo quidem, vt in nulla parte valida sit fideiussoria obligatio. gloss. in d. §. illud. quam ibi Dd. approbant teste Bart. & idem notant Host. & Abb. col. 4. in c. si Christus, de iur. iur. tametij Regia lex. 7. tit. 12. part. 5. satis expressim probet, hanc fideiussorem validam esse in quantitate à debitore principali debita: licet in plus non teneat. Et tamen si iuramentum accesserit huic fideiussioni, profecto fideiussor tenebitur vt principalis: idem quod Bart. notauerunt Abb. & Dd. in d. c. cum contingat. & ibi Alciat. num. 173. Ang. in l. ibi qui accessiones. ff. de fideiussor. Roman. in l. 1. §. si quis ita. ff. de verb. obligat. Alexan. in consil. 31. lib. 4. quorum sententia quae communis est, dura nimis videtur: cum fideiussoris consensus nihil aliud dicat, quam quod ad fideiussoriam pertinet obligationem, qua ratione hoc in loco circa Bartol. interpretationem distincte adnotare conabor.

Primum est obseruandum, stipulationem ꝑ in forma deficientem, quam ratio de iuramenti diximus valere in vim ꝑ pacti

pacti nudi, ita quidem validam esse, ut hoc pactum nudum efficax sit, atque ut aiunt, vestitum saltem iure canonico: quod ex *communium omnium sententia* fatetur Alciat. in d. c. cum contingat. num. 137. idem erit iure civili secundum Abb. in d. c. cum contingat. cuius opinio mihi verior videtur, quidquid alij dixerint ex ea opinione, quae dicitur, à iuramento obligationem, & actionem produci iure civili: de quo in prima huius relectionis parte diximus. Deinde quia pactum nudum iuramento praestito adhuc iure civili obligationem, & actionem habet: sicuti hac in parte probare conati sumus in §. 4. potissimum hoc obtinebit apud Hispanos leg. Regiae aequitate perspecta.

8. Secundò adnotandum est, ratione fideiussoris teneri fideiussorem in hac quaestione in vim pacti nudi iurati non tantum ad quantitatem per principalem promissam: sed & ad id, quod ultra eam scienter ipse promissit, secundum communem, quam modo retulimus.

9. Tertio, licet ratione iuramenti fideiussor ius plane teneatur vi pacti nudi iurati, varie tamen tenetur. Nam in quantitate à principali debita tenetur ut fideiussor: debetque uti beneficijs fideiussoris, quae iuramentum minime tollit: sicuti adnotauimus prima huius relectionis parte. §. 4. n. 4. in eo tamen, quod debitor principalis non promissit, tenebitur ipse fideiussor ut principalis debitor, ac si separata ipse eam quantitatem promissit pacto nudo iurato. Cum de eius consensu constat, qui scienter promissit maiorem quantitatem, quàm à debitor fuerit promissa, aut debita: quae de re etiam tractat Hippol. in rubr. de fideiuss. qu. 38. Bart. & alios sequutus.

10. Decima quinta conclusio adeo iuris est apertissimi, ut minime altiore probationem, aut disputationem requiratur: eaque asseuerat, iuramentum nunquam supplere defectum consensu, nec confirmare actum, qui ratione deficientis consensu minus validus sit. ita Bart. communiter receptus in d. l. si quis pro eo. col. vlt. probatur in l. vlt. c. de non num. pecun. tex. & ibi Abb. in c. pen. de iurcur. quam conclusionem & in prima huius relectionis parte examinauimus. §. 3. & 4.

11. Decima sexta conclusio. Contractus prohibitus ratione materiae, quia res, & de qua agitur, subiecta non est humanae conuentioni, minime confirmatur iuramento. Etenim res sacra, quae ex propria natura non potest alienari, etiam si iuramentum praestitum sit ab alienante, nequaquam iure alienationis poterit in emptorem transferri, cum iurantis potestas non subicit. l. apud Iulianum. §. vlt. ff. de leg. 1. l. inter stipulam. §. sacra. ff. de verb. oblig. atque ita Bart. in d. l. si quis pro eo. hanc proponit conclusionem col. vlt. cuius opinio communis est secundum Alciat. in d. c. cum contingat. num. 179. & Philip. Cornel. in d. authent. sacramenta puberum. quest. 16.

12. Decima septima conclusio: quamuis super alimentis futuris transactio iure optimo prohibita sit testimonio Iurisconsulti in l. cum hi. ff. de transact. praestito tamen iuramento valida efficitur. Huius conclusionis ratio ea est, quod prohibitio ista facta fuerit propter priuatorum utilitatem: qui ob modicam praesentem pecuniam futurae, & maxime spei facillime solent renunciare: ut docet Accurs. in d. l. cum hi. qua ratione perspecta hanc opinionem sequuntur Bart. in d. l. si quis pro eo. col. vlt. Cuman ibi, Imol. in d. c. cum contingat. fol. vlt. in 10. membro. in prim. & in ibi Anton. ac Panor. eol. pen. Anchar. in reg. accessorium. col. 7. de reg. iur. in 6. Alex. in l. qui Romae. §. duo fratres. §. 9. Bart. ff. de verb. oblig. l. in l. de alimentis. col. 1. & ibi Dec. col. vlt. c. de transf. & ibidem las. in d. l. cum hi. quorum opinio communis est, ut asserit Alciat. in d. c. cum contingat. num. 192. licet contraria sententia placuerit Bart. in d. l. cum hi. & in ibi Fulgos. & eadem in l. qui dem. eod. tit. Bald. in l. pactum. Cod. de collat. quest. penult. propter periculum famis, cuius subuentioni non potest quis renunciare, l. necare. ff. de liber. agnoscend. cum his, quae obiter ipse tradidi lib. 1. variar. resolut. c. 2. num. 10. & nihilominus opinor, posse hanc posteriorem sententiam defendi, quoties post renunciationem ipsam is qui renunciauerit, in urgentem inopiam, & necessitatem deuenit: tunc etenim non obstante renunciatione, & praestita absolitione iuramenti ad hunc effectum dari debent eidem alimenta quibus renunciauerit: imo nec esset admittenda renunciatio ista, si tempore, quo facta est, haec ipsa inopia vigeat, & grauet renunciantem: quemadmodum sensere Frederic. in consil. 60. incipiente, quod pactum. Imol. in d. cap. cum contingat. vlt. fol. & ibi Andr. Alciat. num. 193. secundum quam opinionem ipse profectò dubio procul in controuersa lite sententiam diceret. Tamen si Andr. Tiraq. in l. si unquam. c. de reuoc. don.

in pr. n. 136. & 151. nullam hac in quaestione opinionem elegerit. Decima octaua conclusio, quae ex Bart. colligitur, pertinet ad renunciationem futurae successionis, quae licet iure civili prohibita sit, iuramento tamen omnino confirmatur, quod satis constat in hac Romani pontificis constitutione: quam statim in tertia huius relectionis parte. Deo dante longius explicabimus.

Decimanona conclusio: Donatio inter virum & uxorem alioqui iure civili, & canonico improbat, iuramento ita quidem confirmatur, ut omnino valida sit. Huius opinionis est auctor Bartol. in d. l. si quis pro eo. col. vlt. & plures alij iuris vtriusque interpretes, quorum mentiones fecimus in rubr. de testam. 2. part. num. 10. quo in loco eam diximus communem esse, defendimusque ab obiectionibus, quae solent à contrarijs partis auctoribus adduci.

Haec sint satis ad ea, quae Bart. late de viribus iuramenti quoad confirmationem contractuum iure prohibitorum tradidit in d. l. si quis pro eo. caetera petenda sunt à commentarijs Ioan. Imol. & Alciat. in d. c. cum contingat. Corn. in d. authent. sacramenta puberum. Georg. Nat. in hoc cap. quamuis pactum. Antonii Corseti, in rubr. de iurament. Marci Antonii Baurariz in tractatu de viribus, & virtute iuramenti.

Finis secunda partis.

TERTIA HUIUS RELECTIONIS PARS.

BONIFACIUS OCTAVVS.

Quamuis pactum patri factum à filia dum nuptiae tradebatur, ut dote contenta nullum ad bona paterna regressum haberet, improbet lex civilis: si tamen iuramento non vi, nec dolo praestito firmatum fuerit ab eadem, omnino seruari debet. Cum non vergeat in aeterna salutis dispendium: nec redundet in alterius detrimentum.

TERTIAE PARTIS INITIUM

De pactis & renunciationibus successionum.

S V M M A R I A.

1. Pactum, quo filia dote contenta renunciat paterna hereditati: quibus rationibus improbetur.
2. Legitima filius renunciare non potest.
3. Pactum dotale, quo pater pollicetur, aequè portionibus filios instituitur, iuramento confirmatur: & inibi an possit libera hoc pactum reuocari. §. num. 10.
4. Testandi libera facultas, consensu proprio tolli potest.
5. Promissio de renuncianda paterna hereditate cum iuramento eadem praestito quid operetur.
6. Pactum à filia factum, quo paterna hereditati renunciat ipsi patri assignari valet.
7. Pactum hoc an possit fieri fratribus.
8. Fratres, quibus, aut quorum causa filia dotata renunciat paterna hereditati, an debeant esse praesentes.
9. Late discutitur, an pactum istud deficiat ex eo, quod pater consensum praestitum renouauerit.
10. Filia dotata renuncians cum iuramento paterna hereditati, potest partem portionem sibi à patre in testamento reliquam, & num. sequuntur.

SCIO equidem multa ex iuris civilis commentarijs, vtriusque Iurisconsultorum, doctissimorumque virorum responsis in huius capituli interpretationem late atque erudite adduci posse, quorum aliquot hic breui quadam enumeratione exponemus, quo huius responsi decisio aperius explicetur, omittentes alia, quae non omnino huic propositae materiae necessaria sunt.

Primum enim praemittenda est Caesarea constitutio in l. pactum dotale. Cod. de collat. qua t pactum istud, quod filia dote contenta nullum ad bona paterna regressum habeat, maxime probatur. Est & altera iuris civilis constitutio in l. pactum quod dotale. de pactis. quae reprobatur dotale pactum in id factum, ut si pater vita fungeretur ex aequa portione ea, quae nuberet, cum fratre haeres patri suo esset. Harum constitutionum quae libet est in specie consideranda, ut radicitus percipiamus, an iuramentum has conuentiones iure civili prohibitas confirmet. Et sane prioris decisionis ratio ea est, ut communiter Doctores opinantur, quod non possit renunciare quis hereditati future, ne facillime ius futurum medio praesenti accepto, remittatur. Sed ratio ista deficit: quia iuri future

em iuramentum, pactum istud, vel renunciatio est absenti patri factam efficacem constituit: id vero controuerti poterit ex his, quae in huius relectionis secunda parte diximus de promissione nuda, & de ea, quae absenti praestito tamen iuramento facta fuit. Adhuc tamen videbitur quibusdam, oportere quod pater sit praesens in hac specie, ut ipsi patris consensus accedat, certumque sit: sine quo pactio ista iniquissima censetur: alioqui etiam notario stipulante posse filiam priusquam pater ratum habeat, renunciatioem reuocare: cum ea praecise exigat patris consensum ad eius iustitiam.

¶ Quartus intellectus in ea versabitur quaestione: utrum pactum istud eundem habeat effectum, si non patri a filia: sed fratribus a sorore factum fuerit. Etenim Anchar. in Mol. Domin. & Georg. hic in 1. limitat. asseuerant, pactum hoc a sorore nuptiarum tempore fratribus factum, omnino improbum esse, nec valere etiam si iuramentum eidem accesserit. Siquidem manifesta turpitudine est, ita pacisci de viuētis hereditate absque eius consensu. *l. vltim. C. de pact.* idem notant Alexand. *conf. 155. lib. 7. col. vlt.* Cuman. idem Alex. & Iaf. *4. col. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de ver. oblig. Anchar. conf. 39. Aret. in l. qui superstitis. ff. de acquir. hered. Fulgol. *conf. 73.* Guido Papae *conf. 162.* Roderic. Zuares in *l. quoniam in prioribus. 5. limit. ad leg. Regiam. C. de inoffic. testam. C. epol. consil. ciuili. 17.* Socin. *consil. 74. in 3. lib. col. 2.* Purpur. in *dict. l. vlt. num. 41. & num. 185.* & licet Roman. in *d. l. qui superstitis. ac Matth. de Afflict. in rubr. de pseudo dato in vice legis commiss. cap. si quis inuestitur. num. 33.* tenuerint pactum hoc, cuius hic mentio fit, fieri posse fratribus: attamen prior sententia dubio procul verior est eo, quod maximam habeat haec pactio turpitudinem, si absque patris consensu fiat: ideoque si praenitio, & praestito patris consensu pactum hoc cum fratribus factum fuerit, validum quidem erit, & tunc obtinebit opinio Roman. & aliorum, qui eum sequuntur: quod deducitur ex *dict. l. vlt. C. de pact.* Igitur dicendum est ad huius capituli interpretationem ibi, patri, idem esse si pactum fratribus fiat patre consentiente.*

Duo tamen sunt hoc in loco examinanda, ut hic intellectus apertius explicetur. Primum, an sit necessarium, quod hi fratres & sorores renunciantis sint praesentes tempore renunciatiois, & pacti? Nam quod fratres & sorores debeant esse praesentes (alioqui pactum etiam iuratum nullum sit) notant Alexand. in *d. l. stipulatio hoc modo concepta. col. 5. Dec. in d. l. pactum quod dotali. 6. limitat. C. de collat. Aym. in *conf. 127. num. 5.* Calcan. in *consil. 33. col. pen.* Carol. Molin. in *additionibus ad Alexand. consil. 155. lib. 7. col. vlt.* Ego vero aliter existimo quaestionem istam intelligendam fore. Fit etenim pactum istud cum fratribus aut sororibus patris accedente consensu: tunc equidem oportet, atque necessarium est, quod ipsi fratres & sorores sint praesentes: alioqui in ea specie locus erit iuris vtriusque decisionibus, quae de conuentionibus, cum absentibus, aut in utilitatem absentium factis statuta sunt: de quibus paulo ante obiter tractauimus: & latius in *dict. cap. 14. lib. 1. variat. Resolut.* atque idem erit, si filia pactum fecerit patri, quo eius hereditati futurae renunciat expressim in fauore alicuius ex fratribus, aut sororibus, illius namque praesentia requiritur, cuius utilitas hoc in pacto tractatur: quod omnino considerandum est, ut hinc appareat his in casibus veram esse opinionem Alexan. & aliorum, quos modo in hoc versis, retulimus. Sed si pactum a filia patri fiat absolute, quo renunciat eius futurae hereditati in fauorem fratrum omnium & sororum, ut pater libere ea exclusa possit inter reliquos filios testari, utque ea ab intestato exclusa sit ab hereditate paterna: tunc, nisi & in hoc ipse fallor, non est necessarium, quod fratres, aut sorores renunciantis, praesentes sint huic pacto, & renunciatiois: non enim sit pactio a filia cum fratribus, sed cum patre, nec vere quicquam fratribus ex hoc acquiritur: sed tantum libertas testandi patri datur: & omittitur pars, quae ex eius patrimonio filiae iure competeat. Hanc distinctionem colligo ex his, quae notat Francisc. Purpur. in *dict. l. vlt. C. de pact. num. 41.**

Secundo ad huius quarti intellectus planiorem sensum est obseruandum, pactum istud iuratum, quo filia tempore nuptiarum paterna hereditati patri renunciat, tunc deficere, nec vim aliquam habere: cum pater reuocauerit consensum, quem huic pactio praestiterat: quasi pactum hoc non amplius validum sit: quam donec pater in consensu praestito, & eadem voluntate perseverauerit: argumento text. ad hoc singularis in *dict. l. vlt. C. de pact.* ubi pactum de hereditate viuētis ex ipsius valet consensu, quem ad mortem

viuēque poterit is reuocare: cuius responsi auctoritate ita hunc text. & eius conclusionem interpretatur Bald. in *ca. nostram. in 2. col. 2. de iureiur. quem sequuntur Georg. Nat. in limitat. num. 13. Felin. in cap. 1. de iureiur. col. 3. Gul. Bened. in c. Barpulario hoc modo concepta. Dec. in *dict. l. pactum quod dotali. Francisc. Purpur. in d. l. vlt. C. de pact. num. 187. & Roder. Zuares in l. quoniam in prioribus. 5. limitat. ad legem Regiam. C. ad inoffic. testam. Carol. Molin. in Alex. *consil. 155. col. vlt. lib. 7.* Sed Iaf. in *d. l. vlt. C. de pact. num. 41.* allerit Bald. in hoc errasse: cum ipse debuisset distinguere pactum, quo futura patris hereditati renunciat ab eo pacto, quod fit super viuētis hereditate de ea certo modo dicenda. in primo, inquit, pacto non est necessarius consensus patris, nec illius, cuius hereditati renunciat. In secunda vero necessarius est consensus illius, de cuius hereditate diuidenda pactio fit. *d. l. vlt.* atque ideo ce- teret Iaf. in renunciatioe, quae fit hereditatis futurae, de qua hoc in capite tractatur, parum referre quod consensus patris postmodum reuocetur, aut deficiat: cum is non sit necessarius, nec in hac pacto locus sit constitutioni vltimae. *C. de Pact.* vnde validum est pactum, cuius hoc in capite mentio fit, & de quo in hoc quarto intellectu tractamus, etiam si patris consensus non duret ad mortem viuē.**

Ceterum Roder. Zuares in *dict. limitat. 5.* Bald. sententiam defendere conatus, exiitimat Iafonem in hoc errasse: etenim, ut is vere censet, patris consensus requiritur, cum a filia pactum sit ipsi cum fratribus aut sororibus, quo hereditati paterna renunciat: sicuti paulo ante diximus: & sane quidquid Iaf. dixerit, pactum hoc de non succedendo vere de futura viuētis hereditate fit: atque ideo absque eius consensu turpitudinem habet, quam & illud, quo solum de diuidenda hereditate viuētis tractari. Denique nihil aliud pactio de non succedendo continere videtur, si effectum consideremus, quam certum quendam modum, quo futura viuētis hereditas distribuenda sit: nempe renunciantem ipso ab eius portione iure sibi competenti excluso. Quibus quidem fit, ut merito Baldi opinio defendi possit a Iafon. impugnationibus.

Nihilominus, quia nos in primo intellectu a Baldi sententia aliqua ex parte discessimus, oportebit aliquot casus expressim ac dilinēte constituit, in quibus agendum est, an admitti debeat opinio Baldi.

¶ Primus casus proponitur, cum simpliciter filia renunciat futurae paterna hereditati, pactum quidem ipsi patri tacite, ut nullum ad eius bona regressum habeat. Et tunc censio admittenda fore Baldi opinionem, quae Communis est, ut si pater simpliciter pactum hoc remisit, & consensum reuocauerit, filia possit pro aequis portionibus iure alioqui debitis etiam intestato patri succedere, ac si pactum minime fecisset.

Secundo, praemissa eadem pacto, qua patri filia renunciat futurae hereditati: atque in effectu iuxta iuramentum praestitum patrem liberat, & eximit ab obligatione legali, qua tenebatur filiae legitima portionem titulo institutiois relinquere: si pater non obstante hoc pacto in testamento filiam vocare ad aliquam hereditatis partem, nihilominus esse percipere poterit, & est admittenda ex testamento: nec potest a fratribus pactum hoc eidem obici. Potuit etenim pater pacto huic tacite vel expresse renunciare, ac remittere libertatem ex eo pacto sibi acquisita, ut nihil teneretur filiae in morte relinquere. Huius opin. auctor est Bart. in *dict. l. stipulatio hoc modo concepta.* Et ibi Roman. *ff. de verb. oblig. Bald. in pactum dotali. q. 6. C. de collat. & Matth. Afflic. in c. si quis inuestitur. num. 24. de pseudo dato in vicem legis commiss.* quorum opinio ex his, quae iuniores tradidere in *d. l. pactum. & in d. l. stipulatio hoc modo concepta.* frequentiori Doctorum calculo recepta videtur.

Tertius casus in hac controuersia constituendus est: cum filia pactum patri fecerit renunciatis futurae eius hereditati: idque iuramento confirmauerit in fauorem alicuius ex fratribus aut sororibus, aut denique in fauorem aliorum fratrum & sororum. Et profecto dubitari poterit, an pater possit a praedicto pacto discedere, consensumque praestitum reuocare? & quidem Bald. quique eum sequuntur, adhuc in hoc casu tenent, patrem posse tacite, & expresse pactum hoc remittere, eiusque consensum reuocare. Et hi praecipue mouentur auctoritate text. in *dict. l. vlt. C. de pact.* Quibus ipse addiderim, pactum hoc ex eo a patre remitti posse, quod cum ipso patre gestum fuerit, & praecipue utilitatem eius respiciat. Deinde quamuis in fauorem alicuius ex fratribus id pactum vere factum sit, pater qui pactum

est, poterit renouare eam pactione, in utilitatem, & com-
modum alterius ab iplo, conuentam, secundum Bart. sen-
tentiam in l. qui Roma. §. Flauius. ff. de verb. obli. quam latissime
examinat in l. vlt. in vlt. resolut. c. 14. Idcirco fortassis inibi tra-
dita huc questionem conuenientia, efficient aptiorem huius
casus resolutionem.

Quartus casus erit omnino examinandus: nempe cum
filius iuramento pactionem fecerit cum ipsomet fra-
tribus, consentiente patre, quo renunciat futura paternae
hereditati: hoc siquidem casu ipse dubito siue vera sen-
tentia Baldi. Nam abiq; iuramento poterat fieri inter fi-
liam, & eius fratres pactum de futura patris successione,
consensu patris accedente quem pater ad mortem vsq; re-
uocare potest d. l. vlt. C. de pact. At si iuramentum filia renun-
ciantis accepit, vt id aliquid vltra pactionem simplicem
operetur, probari forsitan poterit, filiam non esse admitten-
dam ad aliquam hereditatis paternae partem, nec ex testa-
mento, nec ab intestato. Scio etenim hanc opinionem diffi-
cilem esse: siquidem tollitur patri testandi libertas, quae iure
cuius adeo conitans esse censetur, vt nullis pacis omni-
no tolli valeat. Et tamen quidquid sit de patre, qui iam se-
mel consensit, atq; ideo pactum ab initio valuit, nullamq;
turpitudinem habet: filia tamen iuramentum praestitit, quod
seruari potest abiq; vltimo periculo salutis spiritualis: idcirco
ratione huius pacti iurati excludi poterit ab hereditate
paternae: quod & Iaf. voluit in d. l. vlt. nu. 13. tamen non recte
Baldi sententiam intellexerit.

Quinto aliam hic speciem proxime similem proponam:
scilicet quando fratres consentiente patre pactum iuramen-
to praestito fecerunt de paternae hereditate certis portio-
nibus diuidenda. Et sub eadem haesitatione respondeo, pa-
trem hoc omnino seruandum fore, etia si pater tacite vel
expresse consensum semel praestitum reuocauerit. Etenim
pactum istud ab initio validum & honestum ex consensu
patris, potuit iuramento ita confirmari, vt stabile, ac firmum
iuramentum sit, nec possit voluntate patris mutari: quemadmo-
dum valeret, ac posset deniq; mutari si absque iuramento
factum fuisset. Horum duorum casuum decisionem dubia
esse censeo: atq; ea ratione amplius est eius veritas, ac cer-
titudinem lectoribus, & a meipso inquirenda. Nam plurimum
retrahatur sententia Baldi, quae communiori iustitiae pro-
bata videtur. Cui ad stipulatur quod attenda mente consti-
tutionis vlt. C. de pact. honestas pacti super viuente haere-
ditate ab illius consensu semel praestito, & perseverante
procedat. Quasi tunc demum pacti super hereditate viuē-
tis improba sit, & bonis moribus contraria, vel cum con-
sensu illius minime accesserit, aut semel praestitum reuo-
catus fuerit. Vnde pactum hoc, & si sit iuratum, eam con-
ditionem, & intellectum habet, qui eidem necessarius est
ad eius honestatem iuxta iuris civilis interpretationem.
Quamobrem licet in primo huius ca. intellectu hac Baldi
sententiam non omnino veram esse existimauerim, mo-
do & in hoc casu, ac precedenti satis dubito an sit admit-
tenda: denique censeo multi faciendam esse tanti viri au-
ctoritatem.

Sextus casus non ita difficilem habet responsonem,
quemadmodum & superius in primo intellectu probaui-
mus. Nam si pater in dotali instrumento iustitiae promi-
serit, se filios omnes aequis portionibus instituturum ha-
redes: nec aliquem ex eis melioraturum: licet hoc pactum
iure communi reprobetur, attamen ipsius patris iuramen-
to confirmatur: nec poterit ex vario patris consensu mu-
tari. Sit etenim hac promissio inter viuos: & in contractu,
qui profecto inutilis foret, si iuramento super eo praestito
mutari ex iurantis voluntate posset: quicquid sit de l.
22. Tauri.

§. PRIMVS.
S V M M A R I A.

- 1 Filius patrem cum patre eo modo, qui traditur in c. quamuis pactum, iuramento praestito, pactionem confirmat.
- 2 Familia per masculos conseruatur.
- 3 Filius qui a patre accepit eo tempore legitimam integram, an possit post mortem patris petere, eam sibi supplere ex bonis postmodum acquisitis.
- 4 Filius minor viginti quinque annis iuramento praestito conseruat p. etiam viuente: etiam hereditatis paternae: & quid de impubere, proxima tamen pubertate.
- 5 Impubes proximo pubertati, & doli capax iuramento se obligare potest.
- 6 Filius pubes cum patre iuramento praestito an possit allegare ignorantiam legis, quae pactum prohibuit.

17 Filia constituta in patris potestate potest cum patre iuramento praestito pactionem praestare, & futuram ipsius patris hereditatem.

8 Obligatio nulla inter patrem & filiam circa esse potest.

Quinta huic constitutioni conuenit interpretatio, dum
ea tractat de renunciatione hereditatis paternae facta
a filia dotata. Quae enim, siue idem respondendum in
pacto facta a filio, qui aliqua ex causa paternae hereditati
renunciauerit praestito iuramento: Et cum isthaec decisio
in filia congrue dotata loquatur: quibusdam placet, non esse
idem in filio dicendum: imo eisdem videtur, renunciatione factam
a filio cum iuramento paternae, & futurae hereditatis,
adhuc inualem esse, nec iure admittendam: cum di-
uersa ratio in eo sit. Siquidem in filia quae honeste matrimo-
nio elocatur, & familiam exit paternam, possunt cen-
feri iusta haer renunciationes: non sic in filio masculino, per
quem familia parentum conseruatur: sicuti in hac specie
notat Carol. Molin. in Alexan. consil. 180. lib. 5. a quo libeter ipse
discedo ex communi omnium interpretum sententia, quae
praemittit, idem in filio masculino dicendum fore, nam si is
vel causa dotis, aut donationis propter nuptias, alia ve-
ratione paternae hereditati renunciauerit iuramento praestito,
pactum istud validum & firmum iuramenti causa cen-
setur. Hanc vero esse magis communem sententiam, vt
ostendamus, oportet hoc in loco statim alium huius cap. in-
tellectum examinare.

Sexto disputari solet ad huius tractatus cognitionem,
an si pater in vita filio tradiderit integram legitimam in-
specto eo tempore, quo traditio fit: possit filius postmodum
supercrecentibus bonis patris, eiusque aucto patrimonio
petere sibi mortuo parte legitimam suppleri. Nam Iacob.
Butrig. in l. pactum. Cod. de collat. tenet, non posse filium petere
portionis legitimae additione ex bonis, quae pater mor-
tis tempore reliquerit. Cum satis sit integram legitimam
accepisse inspecto eo tempore, quo ipse consensit eam sibi
a parte tradi. Hanc opinionem sequuntur plures quorum
mentionem fecerunt eam dicentes Communem esse Roman.
in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. oblig. Georg. Nata. in
hoc cap. quattuor. 3. column. Gulielm. Bened. in repet. cap. Ray-
nuitius. de testamen. in verb. duas habens. numer. 242. Curt. Senior
consil. vltim. Nicol. Boer. decis. 62. col. 4. intelligentes hanc opinio-
nem Butrigarij eo casu, quo ipse loquitur, nempe cum filius
legitimam portionem integram accepit inspecto eo tempore,
quo pater eam ipsi tradidit. Et sane huic opinioni ob-
stat text. fortis in l. si quando. §. 2. C. de ius. testamen. Nec video,
quae ratione iure defendi possit Butrigarij sententia: cum
legitima filius omnino debeat ex bonis, quae mortis tem-
pore pater reliquit. Cum quiritur Cod. de inoffic. testamen. Regia
l. 23. Tauri. l. 7. titu. 6. lib. 5. Recopil. Quod manifestius probabitur,
si consideremus Baldi sententiam in c. cum M. colum. 4. de
constit. qui per eum tex. opinatur, filium a patre accipientem
legitimam portionem, & promittentem se nihil ex eius
bonis amplius petiturum, posse nihilominus petere inte-
gritatem legitimae iuxta bona, quae post pactum patri ob-
uenere, & is tempore mortis reliquerit, text. ad idem opti-
mus in d. l. si quando. §. 1. cuius opinionis & nos meminimus
in cap. Raynuitius. §. i. num. 8. Baldum sequuntur Romanus & I-
mola in d. l. stipulatio hoc modo concepta. Ripa in d. c. cum M. num. 281.
Iaf. in d. l. si quando. §. 1. idem in l. quod seruus. ff. de condit. caus. dat. in
authen. nouissima. numer. 9. C. de inoffic. testam. Roderic. Zuares in l.
quoniam in prioribus. C. de inoffic. testam. amplia. 9. Ioan. Lupi in ca. per
vestras. 3. notab. §. 23. de donatio. inter virum & uxorem. Tho. Gram-
mat. decis. 57. num. 30. not. idem Bald. in l. pactum. vlt. oppo. C. de collat. rur-
sus Gulielm. Bened. in d. c. Raynuitius. in verb. in eadem. primo. nu. 220.
Iacobum reprobant. Ex quibus opinor satis improbari opi-
nionem Iacobi Butrig. & contrariae communem esse, vt fatetur
Iafon in d. authen. nouissima. & in d. l. quod seruus. Posset profecto
Iacobi opinio procedere in casu huius text. nempe vbi fi-
lius recepta congrua portione legitima ex bonis patris re-
nunciaret cum iuramento paternae hereditati, & pactum patri
fecerit, vt nullum ad eius bona regressum haberet. Hoc si-
quidem casu, etiam si patrimonium patris creuerit, non poterit
filius aliquid ex bonis patris petere: quemadmodum expresse
sim adnotarunt praeter alios Alexan. in consil. 180. lib. 5. & in l. 3.
ratione. 2. ff. ad legem f. al. idem Alexan. Corn. Iaf. & Dec. in l.
pactum dotali. C. de collationibus. Ripa in d. cap. cum M. lib. 3. responso-
rum. cap. 6. colam. vltima. Thom. Grammat. num. 30. in d. decisio. 52.
Aymon. in consil. 114. num. 16. sensu Io. Lupi in d. §. 23. & Ro-
deric. Zuares in d. ampliat. 9. quorum Opinio magis communis est
teste

teste Caro. Molin. in d. con. 180. in additionib. ad Alex. tametsi Iac. in d. aub. nouissima: adhuc dubitauerit propter rationem tex. in d. cum. M. quia iurans non videtur cogitasse de renuncian- da portione, quae in bonis postea patri obuenientibus sibi iure competeret. Attamen ipse communem opinionem sequor, quippe qui videam iuratam renunciationem ad futu- ram hereditatem patris pertinere, quaeunque & quata- cunque ea sit. Auctoritas vero quae pro Iaco. Butriga. ad- duci solet ex l. 1. §. si uel parens. ff. si quis a parent. fuer. manumis. mi- nime probat eius opinionem: quod paulo post constabit.

Igitur duo apparent vera esse ad intellectum huius cap: ex h. Primum decisionem istam non solum obtinere in filia renuncian- te hereditati paternae: sed etiam in filio, qui iu- ramento praestito paternis bonis nuptiarum, donationisue propter nuptias causa renunciauerit, pactumque ipsi patri fecerit. Secundum, quod licet post hanc renunciationem creuerit patris patrimonium, ei que multa bona obtene- rint, minime poterit filia, quae renunciauit, aliquid petere ex bonis patris.

Septimo, eodem verbo, filia, subditur & alia interpre- tatio, ut intelligamus huius cap. constitutionem etiam in filia minore viginti quinque annis. Etenim pactum hoc ab ea patri factum, iuramento praestito validum est omnino, quemadmodum *Communium omnium consensu* Doct. existimant: praesertim Georg. Natanus hic, q. limitat. Aret. in c. in praesentia. nu. 19. de probat. ubi August. Berous num. 168. fatetur hanc opi- nionem communem esse. Et eam sequitur ac latissime Paul. Paris. cons. 26. lib. 3. num. 13. & probatur in aub. sacramenta pueru. C. si aduers. vendit. Nec quidquam impedit huius opinionis ve- ritatem cum minor viginti quinque annis possit iuramen- to obligari, quod iure receptissimum est, modo is pubes sit nempe femina duodecim, vir autem quatuordecim anno- rum: imo quibusdam placuit iuramentum praestitum ab impubere, doli tamen capace, & proximo pubertati, qui in- tellectum & discretionem ad iurandum habuerit, validum esse, & obligationem inducere. Nam is impubes iuramen- to potest se adstringere: gloss. Abb. & Doct. in c. ex literis. in 2. desponsalib. tex. optimus in l. vi. §. in eum. ff. de liber. caus. idē Bart. Corne. & Iason, col. 4. aub. sacramenta puerum. C. si aduers. vend. quo in loco non tantum simpliciter hoc verum esse opi- nantur, sed existimant, iuramentum impuberis proximi pu- bertati, & doli capae contractum alioqui iure inualidum confirmari: vt plane in specie huius c. & similibus sit satis iuramentum praestari a filia impubere, modo ea sit proxima pubertati, ac doli capax: qua in re Bar. asseuerat hanc opi- nionem communem esse. Idem notant Abb. in cons. 108. lib. 2. Dec. in l. pupillum. ff. de reg. iur. Ego vero & si sciam, in causa matrimoniali, & in eo contractu, qui potius integrum in- tellectum quam fecerit gratiam exigit, iuramentum impu- beris doli capae, & proximi pubertati iuramentum obliga- re, d. cap. ex literis. idque quo ad simplicem obligationem regu- lariter verum sit: tamen quod hoc iuramentum sit suf- ficiens ad confirmandum contractum alioqui iure inualidum, aut rescindendum, sane dubito, ac potius existimo iu- ramentum hoc non habere hunc effectum, ne tot priuile- gia simul ab vna, & eadem radice constituamus: & praeter- ea quia facillime ea aetas decipitur in contractibus: & sub- inde in praestandis ad eorum confirmationem iuramentis. Nam ex causa impubertatis danda est, vt ex ratione metus a iuramento, absolutio, etiam si iurans fuerit proximus pu- bertati, & doli capax: liquidem, licet iuramentum obliget, acquisit tamen ob imperfectam aetatem dari debet ab- solutio. Sic sane opinionem istam, quod iuramentum impu- beris proximi pubertati, & doli capae non confirmet contractus iure inualidos, ad quorum confirmationem est necessarium iuramentum, tenent Cyrius, & alij in d. aub. sacramenta puerum. quorum sententiam iam communem esse fatentur eam sequenti Alexand. in l. qui iurasse. in princip. ff. de iureiur. & Al- ciat. in d. cap. cum contingat. numer. 141. qui alios huius opinionis citat auctores. Quibus suffragatur text. in d. aub. sacramenta puerum. dum ad hunc effectum sacramenta puerum exi- git. Idem probant Regia Partitara constitutiones: nempe l. 56. titul. 5. part. 5. & l. 6. tit. 19. part. 6. nosque olim Salmanti- ticæ eandem sententiam probauimus in Epitome in 4. De- cret. l. par. c. 5. §. 1. num. 4.

Hinc plane inferitur, in casu huius tex. & in casu. cap. cum contingat. minorem 25. annis, maiorem tamen 14. iurantem hos contractus minime posse ab eis discedere nec ratione

minoris aetatis, nec ratione legis has conuentiones repro- bantis: vtrunque etenim iuramenti religione suppletur minor quidem aetas & iuris ciuilibus contractuum prohibi- tio, prohibitoque fitus in praemissis constat & notant Paul. Castrenf. col. 3. Philip. Corn. nu. 20. in d. aub. sacramenta puerum. tametsi Andr. Aleciat. in d. c. cum contingat. nu. 130. teneat ex- pressim iuramentum praestitum a minore viginti quinque annis, etiam pubere, minime confirmare contractum alienationis dotalis rei, aut alium lege prohibendum, vt minime excludatur a beneficio restitutionis, quae ei competere potest ratione minoris aetatis. De quo etiam tractabimus inferius in quaestione de lesione admodum graui, quam vul- gus appellat enormissimam.

Octauo huius cap. constitutio procedit in filia non tantum certa, quod ius civile pactum istud improbauerit: sed & in ea, quae minime fuerit certior facta hac in specie decisionis iuris ciuilibus, & ignorauerit hoc pactum iure ciuili prohibendum esse. Nihil etenim id refert, cum iuramentum virtus hoc in casu & in similibus minime deficiat ob ignorantiam istam, quae non impedit consensum iurantis, atque ita notantur Guido Papae q. 227. & Guliel. Bened. in c. Raynald. de ressam in verbo, duas habens filias. nu. 294. quae ratione profecto ad- modum esset absurdum, quod mulier rem dotalem alienas iuramento praestito, obtineret reuocationem huius contractus ita iurati ex eo, quod probaret, se ignorasse tempore contractus a lege ciuili prohibita esse dotalis rei alienationem. Igitur octauo hic intellectus praeterquam quod aequissimam habeat maxime conuenit ad effectum huius constitutionis.

Nono haec ipsa constitutio est intelligenda in filia non tantum emancipata, sed & in ea, quae sit sub patria potestate: quod deduci poterit ex l. Pomponius in 2. ff. famul. erciscum. ubi ratione dotis optime contingit donatio inter patrem & filium familias: atque ex eadē causa pactum. Quamobrem ita hunc text. interpretantur Dec. in d. l. pactum dotali. C. de collationib. col. 1. & 2. Ioan. Crot. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. nu. 47. ff. de verb. oblig. & Paris. in cons. 27. lib. 3. nu. 12. tametsi Odofredo in d. l. pactum dotale, voluerit, pactum hoc inter patrem & filium familias minime valere: quasi inter eos non possit vere fieri donatio, nec ei similis conuentio. Sed in fauorem prioris sententiae plurimum facit, quod licet alioqui non valeat iure ciuili donatio inter patrem & filium familias, donationes quae parentes. C. de donatio inter virum & uxorem. l. 2. C. de iust. donatio. tamen iuramento confirmatur, quod praecipue adnotant Bald. in l. ultim. Cod. pro donato. Alexand. in cons. 2. lib. 2. f. ret. consil. 17. col. 4. & consil. 77. col. 2. idem Alex. in l. i. donatione. C. de collat. colum. 5. & Guido Papae decis. 145. tractat Dec. de reuocant. donat. l. tal. consil. 18. col. 1. lib. 4. Et plerique alij, quos mentionem hi fecerunt, praesertim hic intellectus procedit: quia Odofredo, in d. l. pactum, non tractat de pactioe iurata: sed praemittit, illum text. fore necessario intelligendum in filia emancipata: cum t inter patrem & filiam in potestate nulla sit efficax obligatio, etiam seclusa prohibitione speciali huius conuentionis, de qua in d. l. pactum. ad cuius interpretationem oportet praemittere secundum eum, pactum illud alioqui validum ex alijs causis esse, atque ita factum est filia emancipata. Et nihilominus Iason & Dec. ibi discedit ab Odofredo, ex eo quod causa dotis potuerit fieri pactum inter patrem & filiam in potestate: vt modo dicebam: & probatur a glo. Bart. & Docto. in d. l. 2. C. de iust. donat. Bald. in l. i. in oportet. §. 1. C. de bon. qua. lib. Bartol. in l. frater a fratre. ff. de com. in deb. Cardin. consil. 111. col. 2. Paul. Castrenf. in l. cum pater. §. pactum filiae. ff. de lega. 2. qua ratione non obstant in d. l. pactum dotali. improbat pactio, cuius in hoc cap. mentio fit, propter rationes, quas initio huius tertiae partis adduximus. Igitur, si que modo praenotauimus ad amussim fuerint obseruata, colla- bunt apertissime huius cap. responsum procedere, siue pactum fiat cum filia minore viginti quinque annis, siue cum filia constituta sub patris potestate, etiam ignorante pactioe istam iure ciuili prohibitam esse, siue itidem fiat cum filio.

§. SECVNDVS.

SYMMARIA.

1. Pactum renunciationis hereditatis paternae factum, etiam in to tempore, quo filia nubere non debebat, an teneat.
2. Pactum renunciationis hereditatis paternae iuramento praestito factum a filia, quae religionem ingredi vult, an teneat.
3. Renunciatio hereditatis maternae iuramento praestito facta a filio familiae, an praesudicat patri? & num. 4.
4. Renunciatio hereditatis paternae cum iuramento a matre, recepta a dote, an teneat.

res est admodum expedita: quod sibi nullum ius hac in re patriæ potestatis causa competat: eum eidem per consensum renunciauerit, nec filio deferri possit hæreditas tempore mortis illius, de cuius agit successione, quia eidem valide renunciauerat: sicuti modo in monasterio diximus: & ideo pater non potest hæreditatem illa petere ex persona filij, aut sane pater non consentit renunciationi, & eo casu valet renunciatio quo ad cætera, patri tamen nõ nocet quo ad vsum fructum, nec quo ad alia iura, quæ ratione patriæ potestatis habere in eisdem bonis poterat. Quod vero diximus renunciationem validam esse quo ad cætera præter vsum fructum, videbitur quibusdam maxime contrariū. *l. vlt. C. de bon. qua. libe.* ubi filij familias repudiatio hæreditatis delata, & aduentitiæ minime nocet patri, nec quo ad vsum fructum, nec quo ad alia: siquidem repudiante filio potest pater hæreditatē adire, & eam sibi omnino acquirere. Quæ tamen constitutio tractat de eo casu, quo hæreditas est iam filio delata, & ex eius persona patri, qui nec fuit institutus, nec potest alio titulo hæreditatē illam habere quam iure patriæ potestatis, non ex hoc idē erit in hæreditate deferenda, qua in specie nos loquimur. Nam si filius renunciauerit iuri succedendi, postea ei non deferretur hæreditas: quia ideo cessat omnino ratio Pauli Castrensis, de cuius opinione dubitat Barto. *Soci. l. 2. n. 5. ff. de his, que pene. causa.* At profecto ipse arbitrator, eā falsam esse, nec posse iure defendi, nisi quo ad vsum fructum, in quo dubius equidē adhuc eam admittendam esse conserē. Sed et si opinio Pauli vera foret, minime ad questionem titulum de monasterio conducere: siquidem diuersa omnino ratio est. Etenim filiusfamil. tempore renunciationis sub patris est potestate, cui non potest nocere: ac nõ ita est in eo, qui ante professionē renunciat hæreditati, qui liberam habet potestatem de rebus propriis disponendi: nec monasterium vllum ius in eius bonis eo tempore habet, potestque ipse religionem ingredi iurus monasterio præiudiciū inferre ante eius ingressum, quod satis iure probatur. Nec in hoc potest aliqua contingere controuersia, quæ iuris rationē habeat. Nõ me lateat, posse hac in questione adduci quandam Ludou. Romani sententiam: is, inquam, in *d. l. qui superstitis*, scribit, renunciationem in filia iuramento præstito factam hæreditatis paternæ dote cõgrua ei cõstitutâ, nocere eius filijs, quib. mortua matre aui hæreditas fuerit delata, post mortem matris, aui moriente: quia ratione dotis acceptæ futura paterni hæreditati renunciauerit. Hæc Romani opinio verior est secundum Dec. in *consil. 181. n. 7. eund. Dec. in d. l. pactū do. ali. nu. 18. Guli. Bened. in cap. Raynuitius. de testam. in verb. duas habens filias. nu. 181. Anton. Rub. cons. 4. 2. nu. nullam tamen hanc opinionem facimus, quippe qui contrariam veriorē esse existimemus. Nā mortua matre superstitē patre, ad aui hæreditatē admittendi sunt nepotes iure proprio, quamuis ex persona matris, cuius renunciatio eū intellectū habuit, si ei nõ renunciati foret delata hæreditas patris, atque ideo nepotes admittendos esse in hoc casu, respõderunt Bal. in *d. l. pactum do. ali. 2. q. C. de colla. quæ sequitur alij, maxime Alex. ibi, & Pau. Castr. in d. l. qui superstitis. And. Tiraq. in tract. de primogen. q. 40. n. 117. Licet Roma. ad eius cõclusionē Bal. citauerit. Idem tenuerunt Francus & Geord. Nathan. hic, n. 56. & Thom. Gram. dec. 57. nu. 39. dicens hanc opinionem communem esse. Idē fatetur Rob. Marantha *disput. 10. num. 13* quod iterum repetam in fine huius §.**

Tertia ratio minime comprobatur priorem sententiam: illa etenim iuris Cæsarei responsa, quorum ibi meminimus, non habent omnino eam rationē: ne quis auertatur à professione religionis: siquidem qui religionē profiteri vult, & ea ex causa paupertatem vouet & optat, parum sollicitus erit de bonis ad monasterium deferendis: temerariū enim est iudicium, si opinamur eum auerti à religionis ingressu, ne res temporales, patrimonium, & alia amittat bona, quorum relinquendorum causa religionem ingreditur. Alioqui eadem causa, quæ mouet ad religionē, auerteret ab ea, quod absurdum esse palā constat: multisque id probauimus *lib. 1. variar. Resolut. ca. 19. nu. 7.* imo et si renunciatio ista iuramento præstito fiat hæc apposita conditio: si renuncians ingressus fuerit religionem: adhuc valet, & firma est. Nec per hanc conditionem renuncians auertitur à religionis professione, ipse quidē sponte deliberans de religionis ingressu, & paupertatem eligens, bonis & hæreditati futuræ renunciat ea ex causa, quia religionē profiteri vult: alioqui profecto minime renunciaturus, igitur nequaquam impe-

ditur à religionis professione per renunciationem istam, quæ manifeste fit ex ea causa, quod ingrediatur religionē. Idcirco cessant rationes in contrariū adductæ, & cogitatur præsertim à Barth. Soc. in *d. l. 2. nu. ff. de his, que pene. causa.* & Angel. in *disp. incipien. quidā nobilis genere.* & à Socin. in *conf. 183. col. vlt. Purpur. in d. l. vlt. C. de pact. & aliis*, qui contrariū iure verius esse adseuerant. Illud sane adnotandum est, quod Barto. in *d. l. vltim. C. de pact.* licet pactū istud valdū esse iuramento præstito, exitumauerit, in statuto tamen aliter probat, quādā distinctione usus. Etenim distinguit, an sit bis conceptum. *Monachi non succedant.* & hoc in casu licet statutum valere: an his, si quis monasterium religionis professus ingressus fuerit, priuatus sit iure succedendi in eadem casu non valere statutu scribit, quæ distinctio falsa est. Nō in vtroque casu statutum nullum est, secundū Mathebell. *tab. 145.* & alios, quorū opinio Communis est, vt testantur Dec. in *c. Eccl. de const. n. 49. Ioan. Baptit. de S. Severino in re. omnes populi. ff. de iustit. & iur. col. 48. Soci. conf. 241. lib. 2. & con. 31. l. 1. quæ sententia sequuntur Docto. in d. l. vlt. & in d. cap. Eccl. Bart. improbant. Cõsuetudo autē, quæ monachi à patre suo & consanguineorum successione excluduntur ab hereditate, valet quidem: quia Ecclesiarum, monachorum, clericorum atque prælatorum, & principis consensum tacitum saltem habeat: quod in specie adnotarunt Guli. Bened. in *Raynuitius. de testam. in verb. & vxorē nomine Adelastam. nu. 149. & Chaffan. in consuetu. Burgun. rubr. de success. omib. §. vlt. Boer. in consuet. Bituric. cons. de testam. §. vlt. Massuerus in rubr. de success. §. item per consuetudine. optime Rebuffus super constitutionibus regis in proemio li. 5. nu. 21. & 22. quo in loco cõmementatur apud Gallos praxi, & consuetudine obseruantissima subleatas esse decisiones, text. in *authen. ingressu. C. de sacrosanct. Eccl. & l. Deo nobis. C. de epis. & cleric. Cæterum, si verū sit quod modo ad huius c. interpretationem diximus: nempe pactū renunciationis hæreditatis paternæ iuramento præstito confirmari, etiam si fiat à filia, quæ itatim est religionem professura: illud merito queritur, an possit hæc renunciatio postea rescindi ea ex causa, quod grauissima contingat in ea læsio: siquidem opulētissima hæreditatis spes, aut denique ingens patrimonium præsens fuerit remissum monacho accepto, eū si ad dotē ingressus in religionē fuerit quitas congrua, & aqua? quæ quidem questio solet à plerisque definiti ex his, quæ de læsione admodum enormi, & grauissima traduntur multis in locis ad rescissionem contractus, etiam iurati. De quo statim & nos agemus, & profecto si ea resolutio est ad hanc speciem, & casum adducenda: frequentissimè erunt retractanda, & rescindendæ renunciations, quæ sunt à monialibus eo tempore, quo religionē profiteri volunt: plerumque enim sperantes ex iurisdictione paternâ amplū patrimoniu, aut denique portionem legitima maxime æstimationis, eidē pacto iurato renunciant nondum accepta quarta portio legitimæ parte: in quo dubio procul grauissima contingit læsio, ac denique ea, quæ *Enormissima* vulgus appellat. Dec. eleganter in *consil. 31. nu. 1. n. vlt. vers. vltim. non obstat.* & Aymon Saui in *consil. 160. col. 1. n. ea sunt sententia, vt opinentur, nullum esse locum retractioni contractus & pacti iurati, etiam prætextu grauissimæ læsionis, quoties renunciatio facta fuerit causa ingrediendi religionē. Pro hac sententia ipse ita argumentor. Etenim post religionis professionē, aut agit monasteriū ad rescissionem ex persona monachi, & ex iure ipsi monachi cõpetenti, quod in monasteriū trãstulerit, ex *authen. ingressu.* Aut agit ipsius quidē monasterij nomine iure ipsi monasterio cõpetenti, & delato. Priore equidē casu nõ video quæ ratione monacho possit ius cõpetere ad rescindendū pactū iuratu ex causa vtcunq; grauissimæ læsionis: siquidē nulla in hac specie ipsi contingerit monacho, qui ob paupertatem seruandā, & vouendā, religionē profiteri vult, paupertatem querit, & ipsam eligit. Igitur nõ poterit monachus, quentiam modū paulo ante adnotabā, se læsum fuisse allegare in dimittendis bonis, ac diuitiis: quarum relinquendarū causa monasticam vitam elegit. Quod si quis dixerit, monachum ipsum grauissimè læsum eo ipso, quod in monasterium patrimonium non detulerit: plane id vere dici non poterit: quandoquidem nulla læsio contingit volenti religionem profiteri in hoc quod tunc patrimonium ad monasterium detulerit: pingue autem consanguineis reliquerit: cum ei paupertas monasterij parum noceret.****

religionem. Etenim maximum nomē apud vere Christianos religionum & ordinum mendicantium ob pauperum...

habens filios. n. 280. idē probarunt Bald. in d. l. p. actū d. 2. q. Imol. Aret. & Paul. in d. l. qui superstitus. ff. de acquir. hered. & pleriq; alij...

§. TERTIVS. S V M M A R I A.

- 1 Reminatio hereditatis paterna non excludit filium à bonis, quae propter secundas nuptias pater tenetur servare filiis prioris matrimonii.
2 Filia renunciatio hereditati paterna, non prohibet bona patris petere & heres fratri.
3 Renunciatio hereditatis paterna filium excludit etiam à legitima.
4 Renunciatio hereditatis paterna à filia facta, an extinguatur mortuo fratribus masculis vno patre? ibi late hac de re multa.
5 Renunciatio extinguatur extincta causa, propter quam ea facta est. late declaratur.
6 Exheredari filia, quae renunciavit patri successioni, non potest, si causa, ob quam facta est, sublata sit.
7 Descentum appellatio qui veniant.
8 Pactum, quo hereditati paterna renunciatur, excludit filiam à bonis patris, etiam intestati.
9 Filia paterna hereditati non excluditur à bonis feudalibus.
10 Pactum renunciationis hereditati paterna, renunciavit & eius filii ad hereditatem nocet.
11 Renunciatio iurata hereditati paterna, non revocatur natiuitate filiorum.

Decimotertio illud omnino examinandum, quem scilicet intellectum habeant illa verba: vt nullum ad bona paterna regressum haberet: ex his etenim apparet, filiam tempore nuptiarum renunciante cum iuramento hereditati paterna non posse postea bona paterna petere, quae quidem conclusio plane intelligitur, nisi pater transiret ad secunda vota, & sic ad secundas nuptias tunc etenim etiam filia renunciatio poterit post patris obitum portionem in bonis paternis petere iuxta constitutionem l. suprema. §. illud. C. de secund. nuptiis. quae in viro admittenda est secundum glossam & communem ibi: & Regia Taurid. 15. Nam bona quae pater habet ex filiis primi matrimonij, si postea ad secundas transierit nuptias, ea mortuo patre applicantur filiis primi matrimonij. Et licet filia renunciauerit bonis paternis, etiam iuramento praestito, poterit tamen admitti, & admittitur ad ista bona, quae pater in poenam secundi matrimonij amittit, aut saltem tenetur relinquere filiis suscepris ex primo coniugio, sicut in hac specie ostendit Oldrad. cons. 294. quae secuti sunt Guid. Papae q. 228. Gul. Bened. in ca. Raynuitus. de testa. in verb. duas habens filias. nu. 228. Dec. optime in cons. 230. col. penult. Franc. Purpur. in d. l. vlt. C. de pact. n. 196. quamobrem tunc hic dum dicit, ratione huius pacti, filiam nullum regressum ad bona paterna habituram, est intelligendus iure sanguinis, & successione paterna: Quali aliud dicendum sit, quoties filia bona paterna petierit iure poenae, & reservationis legalis statuta: in fauorem filiorum: tunc etenim huic filiae non oberit renunciatio paterna hereditatis, etiam iurata.

Decimoquarto, eadem fere ratione responsio huius cap. est intelligenda, vbi filia paterna bona, vt paterna petierit: nam excluditur per pactum iuramento praestito firmiter: quod si ea bona, vt fraterna petere velit, postquam à patre illa deuenere in fratrem, cui ipsa succedere intestato iure potest, nihil filiae nocebit paterna hereditatis renunciatio: sicuti expressim probare conantur Angel. cons. 52. Alex. in l. i. §. veteris. ff. de acquirend. posses. Paul. & Aret. in l. Paulus. ff. de acquirend. hered. Dec. in l. hereditas. nu. 8. ff. de reg. iur. quo in loco hoc ipsum censet intelligendum esse quoties patris hereditas fuerit per renunciantis fratrem adita: vnde aliud dicendum erit, si nondum fuerit adita per fratrem hereditas paterna: cum adhuc haec hereditas paterna sit potius quam fraterna. l. sed si plures. §. si filio. ff. de vulg. Nihilominus ipse opinor, non esse in hoc vim aliquam, modo filia, quae renunciauerit hereditati paterna, bona paterna petierit vt heres fratris, non patris: quod idem Dec. considerat in l. quoties duplici iure in fin. ff. de regul. iur. post Bened. à Capra cons. 12. ad fin. & Aret. consil. 161. in princip. Atque ita iure optimo procedit hic intellectus, quem itidem sequuntur Soci. cons. 74. lib. 3. Purpur. in d. l. vlt. C. de pact. num. 198.

Decimoquinto, sunt qui existiment ad intellectum huius cap. renunciationem istam paterna hereditatis, etiam iurata, non excludere renunciante à legitima, quae ei debetur ex bonis patris: quod probare nituntur ex l. si quando. §. gener. C. de inofficio. test. nem ita enim asseuerant Lud. Romati

Quo decima huius c. interpretatio ex eo constat, quod ad illa pertinet verba: dote contenta. Nam quidam existimant, non aliter esse pactum istud admittendum, etiam si iuratum sit, quam si filia renunciatio paterna hereditati dote accepit ad matrimonium, quod eo tempore contractum esset enim renunciatio ista iniquissima ex parte eius, cui fit, atq; omnino impia, quippe quae filiam excludat omnino à paternis bonis, & eius hereditate. Sic sane Anchar. hic opinatur ad huius capit. intellectum, vt ista decisio admittatur, necessarium esse, quod filia dote accepit tempore pactionis iurata: idem notat Salycet. in l. pactum quod dicit. C. de pact. col. penult. quorum opinio verior est, secundum Dec. in l. pactum dotali. C. de collationib. nu. 7. Cotrariam sententiam probare conantur, & sequuntur Imola in d. l. qui superstitus col. 1. ff. de acquirend. hered. Dominic. hic. col. 3. vers. quid si filia. Georg. Natanus latius §. limitatio. atq; item Alexand. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. nu. 9. ff. de verborum obligationib. Horum opinio communis est, vt fatetur Augu. Berouus in c. in presentia. de probationib. nu. 17. etiam si de ea dubitet. Quibus suffragatur, quod licet pactum istud iure civili sit improbatum, iure tamen Pontificio non alia ratione confirmatur religione iuramenti, quam quod ipsi seruari à iurante possit sine aliquo dispendio salutis spiritualis. Quae quidem ratio etiam tunc locum habet, cum filia hereditati paterna renunciat gratis nulla recepta dote: illud vero erit considerandum admissa hac posteriori sententia: an aqua, iustaque sit hoc pacto quo ad ipsum patrem. Nam si ex ea parte iniquitate habet, danda erit iusta ex causa absolutio: sicuti datur ex causa metus, doli veri, vel praesumpti, contingentis ex proposito, vel re ipsa. Quae de re statum in verbo, non vi, nec dolo praestito, latius agemus. Etenim si filia diues admodum ex bonis maternis, aut aliunde hereditati paterna renunciat, nec nulla dote recepta, & iuramento praestito, vt patris hereditas diuidatur inter fratres pauperes: profecto pia est haec renunciatio, nec aliquam iniquitatem habet, nec ratione grauisimae laesionis rescindi potest: cum nulla vere in hac specie contingerit laesio; nec possit dolus praesumi propter grauisimam laesionem; & manifeste constat, filiam renunciante hereditati paterna de hac grauisima laesione cogitasse, eaq; titulo liberalitatis remittere voluisse.

Regulariter tamen est obseruandum nullam esse in casu huius dubitationem: vbi filia dote accepit aequalem portionem legitimam, quam habitura esset ex bonis patris, si eo tempore, quo renunciavit, fieret inter filios patrimonij patrum diuisio: idem erit, si dote paulo minore legitima portione accepit, quod si dos fuerit multo minor portione legitima, quid tunc agendum sit, explicabimus inferius in verbo, dolo. Sed si filia tempore renunciationis nihil pro dote accepit absque vlla controuersia pactum istud etiam iuratum non excludit filios huius renunciantis ab hereditate aui, qui mortem post filiam obierit. Nam & ipse Roman. qui à nobis citatus fuit in hoc §. vers. non me lateret. in hac specie hoc ipsum tenet: est communis opinio, vt fatentur Alex. & Dec. in d. l. qui dotali. C. de collat. n. 18. Gul. Bened. in ca. Raynuitus in re...

Roman. in l. 1. §. si quis ita. col. 9. ff. de verb. oblig. ut citat Andr. Tiraq. in tract. de primogen. q. 55. num. 3. sed falsio: sicuti & inibi pro hac parte adducit contraria opinio auctores. Sed tamen huius sententia auctores esse videntur Bald. in rubri. ff. de iur. iur. col. penul. vers. non tamen credo. Roman. in d. l. qui superstitis. 3. limit. ff. de acquir. hered. Aretin. in d. §. si quis ita. col. 5. quorum meminit ipse Tiraq. in l. si inquam. C. de renou. donat. in princ. nu. 155. huic opinioni subscribens: quam etiam tenet Matth. Afflic. in epi. quis inuestierit. nu. 26. de fundo dato in vicem leg. commissor. eamque Opin. Communem esse asseuerat Nicol. Boer. decif. 3. nume. 10. idque maximam habet aequitatem velatis sit. quod per pactum istud iuratum filia excludatur ab his bonis, quae poterat ab intestato patre amplissime obtinere; non autem aquae est, eam a portione legitima excludi. Ego vero contraria sententia veritatem esse opinor, atque ita cenfeo per hanc pactionem iurata filia excludi etiam a legitima portione, quae iure alioquei competeat in bonis paternis: Nam si grauilime laesa fuerit, poterit agere ad huius pacti rescissionem, quod itatim tractabimus. Nec tex. in d. §. generaliter. priorem opinionem probat: cum ibi non tractetur de pacto renunciationis hereditatis paternae: sed de securitate facta per filium haeredibus patris, qua cauerit, se legatum a patre relicto accepisse: nec adiecerit, nullam sibi superesse de repletione quaestionem: quae quidem cautio maxime differt ab ea pactione, qua filia paternae hereditati renunciat, etiam si nulla iuramenti vis accessisset. Sic sane posteriori veram esse censent Lud. Roman. in d. l. §. si quis. nu. 23. & 32. Paul. de Cast. & Alex. in l. in ratione. 2. in princip. ff. ad leg. Falcidiam. Bald. & Ia. in d. l. si quando. §. generaliter. Dec. conf. 26. colam. 2. Alex. in conf. 181. libr. 5. Georg. Nata. hic, num. 20. quorum Opinio Communis est, vt testantur Rip. lib. 1. respon. c. 6. col. vi. & Tiraqu. in d. l. si inquam. C. de reu. dona. in princ. nu. 139. tamen ipse inibi de eo dubitet, num. 155. ac potius, vt paulo ante dixi, in contrariam ierit sententiam.

¶ Decimo sexto circa eadem verba maxime controuertitur, an haec renunciatio iurata expiret, & euanescat, vbi fratres renunciantis, in quorum fauorem facta fuerit renunciatio, viuo patre mortem obierint? Sunt etenim qui opinentur, pactum istud vtcumque iuratum sit, omnino deficere, si fratres, quorum causa, & in quorum fauorem facta fuit renunciatio, viuo patre mortem obierint, cessent, quasi cessante pactionis causa & ipsa pactione cesset. Hanc opinionem veram esse censent Domin. colu. vltim. & Philip. Franc. 4. & Georg. Nata. 8. limit. numer. 14. hic Bald. in d. l. pactum dotali. C. de collat. 4. q. & ibi Dec. n. 9. Guil. Bene. in d. c. Raynut. in vers. datus habens filias. nu. 297. Matth. de Afflic. in d. c. si quis inuestierit. nu. 25. de fundo dato in vicem leg. commissor. quoru ea est, ni fallor, mens, quod pactum hoc iuratum in hac specie, mortuis his, quorum causa & fauore factum fuerit, ita extinguatur, vt filia, quae renunciauit, sit haeres futura patri intestato, & ex testamento ad hunc effectum, quod pater teneatur ei legitimam relinquere, ac si nulla pactione praecessisset. Sic etenim ipse a praedictis authoribus deducendum esse sensum istum existimo. Hanc item opinionem sequuntur Alex. conf. 29. libr. 3. Paul. in d. l. dotali. Salic. in l. pactum quod do. ali. C. de pact. Rom. & Aret. in d. l. qui superstitis. colu. 4. ff. de acquir. hered. Alex. in d. l. si pactione hoc modo concepta. nu. 11. & ibi Io. Crot. nu. 33. & Claudius col. 4. deniq. plures alij, quorum meminit Paul. Paris. conf. 26. libr. 3. num. 20. qui hac in quaestione latius loquuntur: tandem scribit, hanc opinionem veram esse, nisi aliud possit deprehendi ex mente patris recipientis pactum, & renunciationem, attentis, & perpenis his coniecturis, quae huic praesumptioni sufficiant. Et profecto haec Opinio Communis est, vt apparet ex his auctoribus, quorum modo meminimus, & alijs, qui possunt ad idem nominatim adduci. Illud vero est in controuersia, an si tempore pacti & renunciationis pater nullum filium masculinum habuerit, sed feminas quidem sorores renunciantis, atque ita absque liberis masculis decesserit, sine locuspactioni, vel possit haec filia, quae renunciauit, quasi cessante pacto ad hereditatem patris admitti cum sororibus patris mortuo intestato? Et Bald. in conf. 437. libr. 1. in cap. quada. in puellaz. cum prius prima quaestione praenotata communem opinionem fuerit secutus, tandem in hac scribit, filiam renunciantem admittendam esse omnino simul cum sororibus non obstante pacto. ad hereditatem patris intestati. Hanc sententiam sequuntur Dec. in conf. 370. col. vlt. idem conf. 433. nume. 2. Eleganter Aymon Saul. conf. 42. vbi

expressim conatur hanc opinionem defendere, quam Roman. in antiquis 850. in 1. part. itidem sequitur. Nec enim haec renunciatio excludere debet renunciantem ultra voluntatem praesumptam, vel expressam patris. Ita. de. pacif. §. vlt. ff. de pact. Patris autem ea est mens, dum hanc renunciationem illa accipit, quod libera sibi maneat testandi potestas, & quod ei intestato filia renuncians non succedat, sed masculi nati, aut nascituri propter agnationis fauorem, ad hoc pactum istud hanc interpretationem benigne admittit, & iure admittendam esse censent Bald. Dec. Aym. & alij quorum modo meminimus.

¶ Hoc vero Bal. responsum admodum displicet Paul. Paris. qui in conf. 26. libr. 3. magno conatu id euertere tentat: denique multis adductis n. 52. scribit, id communiter receptis de iur. iur. refragari. Nec inficior satis late ipsa praesumptio contentione ita tractasse: & tamen adhuc ipse, qui amplius haec disputatio aperitur, aliquot hic proponit, & exponit separatim: ne tot auctorum nomenclatura, & casuum perplexa mentione lectoris iudicium impediatur.

Primum sane, quoties filia paternae hereditati renunciat non simpliciter, sed in fauorem tacitum, vel expressum alterius fratris, aut sororis: dubio procul renunciat ex mente contrahentium, nempe filiae renunciantis, & patris renunciationem accipientis, finita censetur, & extinguitur in hunc quidem effectum, vt patri intestato filia renuncians haeres sit cu alijs aequae successoribus, si frater ille, vel soror, cuius fauore facta est renunciatio, viuo patre mortem obierit. Atque in hoc conuenire mihi videntur Domin. Bald. & ceteri, ad hunc decimum sextum intellectum citati.

Secundo eodem proposito themate idem ipse censet ad hunc effectum, vt etiam ex testamento filia renuncians sit futura haeres patri necessario nec possit a patre portione sibi debita priuari, nec praeteriri: siquidem renunciatio ista ob hanc rationem, quae principalis & finalis est, vt aiunt, iuramento praestito facta eam conditionem habet, nisi is, cuius causa pactum sit, viuo patre mortem obierit, & rebus sic extantibus, nec mutatis. c. quemadmodum de verborum. quod ipse video expressim deduci ab his, qui hanc communem, & decimum sextum intellectum admittunt.

Tertio illud sit iure factis manifestum, quod ab eisdem authoribus, & communi opinione tenetur, filiam istam ratione huius pacti vel admitti, vel excludi non natus masculis, aut mortuis his, qui tempore renunciationis suppositites erant: quoties possit ex verbis ipsius pacti, aut alij quidem coniecturis inspectis apparere mens contrahentium, an ea fuerit, quod renunciatio extinguitur, vel non natus masculis pereat, finiat, & cesset, aut denique salua sit, & valida, vt cumque enim res certa sit, illi erit omnino standum secundum omnes.

Quarto, si paternam dilectionem, & erga liberos amorem consideremus, pactum istud renunciationis hereditatis paternae conceptum eo tempore, quo pater prole habeat filios, vel habere speret, & ab ipso acceptum prole suisque haeredibus, ita erit intelligendum, quod si pater mortem obierit absque alijs liberis, minime nocebit hanc renunciantem: imo ea dimitteat omnino & ab intestato, & ex testamento adhuc contra voluntatem patris. Nam etiam si in ea pactione de haeredibus foeminis, & masculis intelligendum sit, non tamen est praesumendum pacificentes de exteris intellexisse: imo tantum de his, qui fuerint delictantes a parte, cum alij maxima cum iniuria preferantur filiae. L. cum scruis. in. C. de fidei commiss. l. ex facto. vlt. §. ff. ad trebell.

Quinto, si tempore, quo filia dote accepta renunciat hereditati paternae, ipse pater filium tantum masculinum habeat, etiam si renunciatio facta fuerit simpliciter, cessat ob fauorem agnationis conseruanda, & ipsius filij masculi facta renunciatio, atque ideo eo mortuo viuoque patre tota vis pactionis extinguitur. Et idem erit si praeter filios mascululos pater filias habeat, alias quidem a renunciantem, quas tamen ad renunciationem hereditatis paternae nuptiarum tempore induxerit: ita equidem explicat Aret. in d. l. qui superstitis. col. 4. Domin. Franc. & Natan. hic. & alij citati in princ. huius interpretationis.

Sexto est praeterea constituendus casus, quo pater tempore renunciationis nullum habebat filium masculinum, & tamen filias sorores renunciantis habuit: quarum nulla portio facta est in renunciantem: imo simpliciter extinguitur praeterea, & si nullus masculus patri postmodum natus sit.

filia quæ renunciauit, non poterit ex testamento aduersus patris voluntatem portionem ex hereditate paterna petere quod apud omnes est in confesso: nec Bald. in d. consil. 457. refragatur: sed & idem erit, si pater intestatus mortè obierit: cum nulla sufficiens coniectura possit ex hoc adsumi, ut filia renuncians cum alijs sororibus necessario admittenda sit ad hereditatem paternam. Quia in re sequor Paul. Paris. in d. consil. 26. qui ex communi consensu eorum, quos superius ad hunc intellectum citauimus, Bai. reprobatur. huius item sententia Philipp. Corn. est in consil. 291. lib. 4. colum. 4. ubi non obij. it. quo in loco scribit, se alias respondisse, quod si extaret alia filia, quæ non renunciauisset, illa excluderet sororem renunciantem hereditati paternæ: quia illa res sororem simpliciter facta nedum censetur fieri fauore nunciantio simpliciter facta nedum censetur fieri fauore mascululorum, sed etiam sororum feminarum si extarent.

Septimo, si pater habens filias, & filios masculos renunciationem vnius filia iuramento præstito, acceperit pro se & hereditibus suis, tunc etiam si masculi viuo patre discesserint, filia, quæ renunciauit, ab alijs sororibus excluditur hereditate paterna, etiam ab intestato. Hoc deducitur ab Alex. in d. consil. 29. n. 8. lib. 3. Socin. consil. 34. lib. 4. num. 6. quos Paul. in d. consil. 29. n. 8. lib. 3. num. 27. idem fere voluerunt Angel. in consil. 52. in fin. & Aret. consil. 17. col. 8. versum prohibetur. quoniam in specie responderunt, filiam renunciantem hereditati paternæ nulloquam fore ad hereditatem patris, etiam intestati admittendam, quando extat aliquis ex patris descendibus. Et tamen descendendum appellacione pariter veniunt feminae, & masculi. l. vlt. Cod. de iur. & legit. hered. au. diem. de hered. ab intest. venien. in princip. huic item opinioni fere omnes paulo ante citati in principio huius questionis subscribere. cum Alex. in d. consil. 29. palam secuti fuerint. maximeque probatur ista conclusio ex mente præsumpta contrahentium, quæ potissimum est hac in parte consideranda.

Quædam, quoniam filia habens fratrem, & sorores, paternam hereditati simpliciter renunciauit iuramento præstito, nec pater alias sorores ad renunciationem induxit: plane cõtra eius mentem esse, quod renunciatio proficit masculis & feminis: atque ea ratione etiam si masculus patre viuo moriatur, non est admittenda filia, quæ renunciauit ad paternam hereditatem, licet pater intestatus moriatur, quod Matt. de Affl. probat in decis. Neap. 161. quem satis in specie sequitur Paul. Paris. in d. consil. 27. num. 38. & sensu Alex. in d. consil. 29.

Nono, idem omnino locum obtinet, si filia renuncians paternæ hereditati, eam pactionem fecerit eo tempore, quo religionem profiteri vult: est etenim manifesta patris mens. Nam & si is habeat filios masculos & filias tempore renunciationis, & moriatur ab intestato præmortuis masculis, filia, quæ renunciauit, non est admittenda cum alijs sororibus ad paternam hereditatem. Quia renunciatio facta fuit, ut reliqua possent maiori cum dote matrimonium contrahere. Quoniam & in hoc casu extinctis fratribus & sororibus, minime admittitur filia monacha, nec monasterium ad paternam bona contra voluntatem patris inter alios testantur, qui eam mentem habuit, ut possent libere testari abique vlla obligatione instituti heredem filiam monacham, aut ei aliquid relinquendi: tamen si ab intestato forsitan erit monasterium iure ipsius monachæ admittendum: cum nullus superius ex patris descendibus, quem pater voluerit filia renuncians, & monasterio præferri.

Decimo est omnino aduertendum ad eum casum, quo filia simpliciter renunciat hereditati paternæ dote recepta, expressim tamen ex ea causa, quod dotè acceperit, sic denique propter dotem. Et plane Bart. Soc. in consil. 34. lib. 4. num. 5. huius opinionis est, quod hæc filia nunquam admittatur ad hereditatem paternam, etiam mortuis viuo patre masculis fratribus, qui tempore pactionis supersites erant, etiam patre moriente intestato: quia satis manifesta est renunciationis causa, nempe dote ipsa, quæ quidem causa adhuc salua manet mortuis masculis fratribus hoc idem sentire Rom. in consil. 22. col. 2. Philipp. Corn. in consil. 291. col. 3. lib. 4. & in specie Paris. adnotauit in d. consil. 26. nu. 44. lib. 3. quorum opinio mihi non displicet: imo sane placet, quoties doris congrua receptio, causa vnica est huius renunciationis: quod raro contingere potest, nisi vbi pater tempore renunciationis nullos alios filios præter renunciantem habeat. At si pater eo tempore filios vel filias habuerit, etiam si expressim facta sit renunciatio ex causa doris congrue recepte, profecto maxima est coniectura, eam factam etiam fuisse,

ut ceteri filij maiorem ex bonis paternis portionem habeant. Idcirco res ista est acutissime iudicanda. Nam si posset deprehendi renunciationem factam aliorum fratrum & sororum causa principali fuisse, his equidem viuo patre mortuis abique liberis, profecto pactum omnino extinguitur: atque ex mente paciscentium idem est, ac si factum non fuisset: quamobrem iudices de hac controuersia cognituros maxime admonitos esse velim, ut hanc paciscentium mentem penitissime cognoscere conentur: quo rectius in eo iudicio sententiam dicere valeant.

¶ Decimosextimo ex proxima disputatione satis apparet, pactum istud à filia iuramento præstito factum, eam excludere ab hereditate paterna, etiam si ipse pater intestatus mortem obierit. quod Receptissimum est: & id in specie notant Domi. Franc. & Georg. hic 9. limi. col. 4. Bar. Alex. nu. 8. & alij in d. l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. oblig. vbi Ioan. Crot. nu. 26. dicens hanc opinionem communem esse, eam sequitur Paul. Paris. consil. 26. num. 17. lib. 3. Rota in antiquis 850.

¶ Decimooctauo non prætermittendum, pactum istud etiam iuramento præstito factum minime excludere filia à bonis paternis, quæ feudalia sunt, & quæ etiam feminis ex natura feudi deferantur. His etenim bonis non videtur filia per pactum hoc simplex, adhuc iuratum renunciare: cum sane hæc bona non sint omnino paterna: atque ita hunc text. intellexere Aluar. & Prapo. in cap. 1. de eo qui sub n. fecit Agna. optime Paris. in consil. 12. num. 56. lib. 1. & Tho. Gram. decis. 101. num. 10. quorum opinio verissima est, & procedit, nisi aliud ex ipso pacto possit colligi, & deduci attente perpensa ipsorum paciscentium mente.

¶ Decimonono hæc constitutio est intelligenda non tantum quo ad ipsam renunciantem: nam ei manifeste præiudicat pactum, sed & quo ad eius filios, & hæredes. Nã hi excluduntur ab hereditate ista, cui renunciatum est: quod gloss. hic in verb. detrimentum, communiter recepta satis manifeste notat, quæ quidem verissima est; quoties filia, quæ renunciauit, mortem obierit post patrem: hoc etenim casu hereditas patris non potest ab ea peti propter renunciationem, nec item ab eius filijs, qui non possunt alio iure auo succedere quam ipsius matris; quod tamen extinctum est per renunciationem, nec vnquam fuit mortuo auo matris delatum, & ab ea repudiatum, atque ideo locus non est successorio edicto, licet nepotes velint iure proprio admitti: hereditas siquidem paterna defertur filia renuncianti, nec his qui ex eius persona, & iure succedere velint: at tamen ad crescit renunciantis fratribus: ius autem ad crescendi excludit successorium edictum. l. 1. Cod. quando non petent. part. Bar. in leg. memimus, per eum text. Cod. de suis & legit. hered. Et præterea successorium edictum hac in specie minime obtinet: quia filia recepit dotem pro sua portione: eo etenim casu idem est, ac si filia iam successerit patri: atque ideo non admittuntur eius filij ex successorio edicto: quod notant Bald. in l. duob. ff. de legat. 1. idem Bald. 2. quest. Dec. n. 18. & Alex. in l. pactum dotali. C. de collat. quod si filia quæ renunciauit, mortem obierit viuo patre, poterunt nepotes non obitante matris renunciatione iure proprio aut hereditatem petere: sicuti superius probauimus. §. 2. num. 4. & vlt.

Nec mirum cuiquam videri debet, quod iuramentum hoc in casu non tantum noceat, & præiudicet iuranti: sed etiam eius hereditibus, cum tamen text. hic, & in cap. cum contingat. de iureiur. hoc præcipue considerauerint: nempe iuramentum istud minime in alterius præiudicium aut detrimentum tendere. Nam hereditibus ex propria natura vis contractus & pactionis per iuramentum valide nocet omnino: filijs autem etiam si hæredes non sint, nocet ipsa itidem pactio, quia iure ipsius matris admitti volunt: nec ex alio possunt ad aui hereditatem ius habere: mater autem iuramento, & pacto exclusa quidem est: Nec admitti darent iure matris, cum eius hereditatem repudiauissent: proprio autem iure: quod non possint aui hereditatem petere, paulo ante ostendimus.

Erunt vero ex hac gloss. adnotandum quod ad plurimum decisionum interpretationem potissime conducit, nempe quamlibet iuris constitutionem, quæ alterius quam contrahentium præiudicium consideret, intelligenda esse de præiudicio principali, & directo: non de eo, quod minus sit principali, quodque secundarium vulgus appellat. Hanc gloss. plures vtriusque iuris Doct. commendarunt, præsertim Georg. Natanus hic nu. 54. Felin. in cap. si diligenti. de foro compet. num. 32.

& alij quorum ipse memini in cap. Raynuius. de test. §. 10. num. 9. ubi aliquot explicat ad intellectum, & cum contingat. de iur. iur. quae ad hunc cap. intellectum admodum utilia esse videntur: nempe in ea quaestione, an filij huius renunciationis possint aliquo vi remedio ad huius pacti rescissionem.

Vigesimo ex eadem ratione oportet expendere, an haec renuntiatio iurata in specie huius cap. reuocetur natiuitate filiorum, si ea qua renunciat post renunciationem liberos susceperit? Nam si pensitemus glossi. hic communi omnium consensu receptam, consistabit, minime reuocari hanc renunciationem natiuitate filiorum: quibus equidem natis, & natiuitatis praedictat pactum istud. Atque ita verum esse censent Alex. consil. 29. lib. 3. Dec. in l. pactum dotali. C. de collat. ver. vlt. notandum est. idem Dec. consil. 187. Anton. Rub. consil. 99. Socin. consil. 39. lib. 3. col. vlt. & alij plures, quos refert Andr. Tiraque. in l. i. vlt. q. an. C. de reuoc. in donat. in verb. donatione largitus. num. 151. Nec enim ista renuntiatio, propria & vera donatio est: sed praeter ea sit praemissa cogitatione prolis suscipienda, ut constat.

§. Q V A R T V S.

S Y M M A R I A.

- 1 Renunciatio hereditatis paterna, an confirmetur iuramento praestito ab infideli, vel per falsos deos?
- 2 Iuramentum metu, vel dolo extortum, non confirmat pactum istud, quo paterna hereditas renunciatur.
- 3 Restitutio in integrum non tollitur per iuramentum minoris dolo aduersarij extortum.
- 4 Iuramentum obligare non solet si deest consensus.
- 5 Dolus re ipsa contingens ob lesionem grauisissimam, an operetur rescissionem contractus iurati?
- 6 Pactum iuratum ita seruandum est, ut nulla exceptio possit opponi.
- 7 Intellectus l. 2. Cod. de res. na. vend. an habeat locum in contractu iurato?
- 8 Lesio enormissima, an faciat locum d. l. 2. in contractu iurato?
- 9 Minor iurans contractum, an videatur renunciare beneficio et atq. & remedio d. l. 2.
- 10 Iuramentum ex simplicitate praestitum vel a muliere, vel a rustico, vel a minore per iudicem remitti debet.
- 11 Minor maior efficitur per iuramentum.
- 12 Geminatio actus facti a minore facti esse restitutionem in integrum.
- 13 Metus reuocatur cum graui lesione, an operetur contractus rescissionem?
- 14 Supplementum iuste affirmationis excludit beneficium restitut. ex beneficio l. 2. C. de rescind. vend.
- 15 Bonorum paternorum quantitas quo tempore inspicitur cum petitur restitutio contra renunciat. operi, ob enormissimam lesionem.
- 16 Iurans contractum venditionis, an possit lesus ultra dimidiam agere ad pretium tantum?
- 17 Alternatiue duo petens, tantum vnum petere videtur.
- 18 Constitutio huius quamuis. est seruanda etiam in foro seculari.
- 19 Patris renunciatio potest hereditati liberorum. & vid. intellectus l. 1. §. si patris. ff. de patren. qui fuer. i. manumiss.

Vicesimo primo, haec constitutio, dum iuramento tribuit hanc vim, ut confirmet pactum istud alioqui iure civili improbatum, a quibusdam intelligitur de iuramento per Christianum praestito intercedente vera religione diuini, ac veri numinis: quasi locus sit in iuramento per infidelem praestito falsi numinis intercessione, & testimonio. Etenim tunc non est locus huic decisioni: quod expressim notant post alios Georgius Natanus hic. m. 14. Socin. consil. 65. col. 9. & consil. sequenti. lib. 1. Rom. consil. 55. Guliel. Benedict. in c. Raynuius. in verb. duas habens filias. num. 289. qui asserunt hanc opinionem communem esse, qua probatur in hoc c. & in d. c. cum contingat. in vltimis verbis.

Contrarium plane colligitur ex Bald. in cap. 1. §. item sacramenta. colum. 3. de pace tenenda, & iuram. firmam. quem sequuntur Rom. in d. l. qui superstitus. ff. de acquir. hered. & Dec. in d. l. pactum dotali. Cod. de collat. num. 12. qui loquuntur in Iudaeis iurantibus. Et profecto ex his qua nos tradidimus in prima huius Reper. part. §. 1. num. 7. & seq. haec posterior opinio vera est in Iudaeo, Sarraceno, & alio quocumque infideli iuranti per Deum creatorem caeli & terra. Nam hic vere per numen diuinum iuratur, etiam si qui iurat minime legem Euangelicam sit professus. idem ipse eenterem quoties quis per falsos deos iurauerit, quos tamen opinatur vera, & diuina numina esse. Sic denique prior opinio dubio procul obtinebit, cum vel Christianus, vel infidelis per falsa numina sciens iurat plane existimas ea numina falsa esse: quod si per deos falsos iuratum sit ab eo, qui credit iuramentum veri numinis intercessionem praestitisse, opinionis prioris & forsan posterioris auctores non admittent in eo casu huius cap. &

similium decisiones: ipse tamen admittendas fore non temere contendam.

Vigesimo secundo constat ex hoc c. & similibus, potissimum ex c. cum contingat. iuramentum non habere vim confirmandi conuentiones iure civili prohibitas, si per metum praestitum fuerit. ita equidem omnium consensu receptum est adeo, ut cum alioqui iuramentum metu praestitum obliget, donec absolutio ab eo data fuerit. verum, ubi est hac de re Communis opinio, de iure iurand. artic. men si iuramentum metu praestitum accedat contractui iure civili prohibito, quique ad eius vim, & valorem indiget necessaria religione iuramenti: nulla est tunc absolutio necessaria ad agendum contra contractum, secundum Panor. in d. c. cum contingat. 2. col. cuius opinionem dixi in praenotata receptam esse, licet plane contraria verior sit, & plurimum auctoritate probata lib. 1. variat. resol. c. 4. num. 7. & in Epitome ad 4. lib. Decret. 2. part. c. 3. §. 5.

Vigesimo tertio manifeste ab eodem capit. deducitur, iuramentum hanc vim habere, modo absit dolus. Etenim si iuramentum dolo extortum sit, contractus eius religione minime confirmatur. tex. opt. in d. c. cum contingat. & cap. de iur. iur. in 6. & de dolo vero, quem ex proposito committit appellat vulgus, non potest vlla contingere dubitatio. Nam licet in auth. sacramenta pubertum. Cod. si aduers. vendit. nulla fiat doli mentio: vere text. ille ita intelligendus est, ut iuramentum a minore praestitum, dolo tamen alterius cum eo contrahentis, minime impediatur beneficium restitutionis in integrum: sicuti ibidem notat Corn. fol. 16. & Fortun. de vlt. sin. iust. 20. col. 17. imo quoties doli hic auferat consensum, ut frequentissime fit, non est necessaria absolutio a iuramento per dolum praestito: sicuti notat Abb. in dicit. cap. cum contingat. cuius Opinionem scribit communem esse Alciat. ibidem notab. 3. propter defectum consensus. Siquidem, ut non semel admonuimus, iuramentum non nisi quam obligat, id est consensus obligandi. l. vlt. Cod. de non nam. p. cum. atque de dolo ex proposito commissio, arte quidem decipiendi.

Sed si dolus re ipsa contigerit: nempe data grauisissima lesione: quid dicendum sit plerique dubitarunt. Nam idem esse in hoc casu, probari potest ex eo, quod ratione grauisissima lesionis dolo praestitum. Lomies. in §. Lucius. ff. qui in fraud. cred. Bars. in l. vlt. ff. de prat. stipulat. Lomies. in §. Lucius. ff. qui in fraud. cred. in l. si superstitus. in fin. C. de dolo. qua ratione pactum istam iuratum in specie huius cap. & auth. sacramenta pubertum. & cap. cum contingat. rescindi potest data grauisissima lesione, saltem obtenta absoluteione ad agendum responderunt Anton. 4. casu principali. Abb. nu. 23. in d. c. cum contingat. Anchar. in reg. accesorium. col. 6. de reg. iur. Calder. consil. 8. tit. de iur. iur. Capolla consil. civil. 17. quam sententiam sequitur Anton. Rub. consil. 101. sequuntur item eam dicentes communem esse Dec. in cap. in praesentia. nu. 36. de probat. idem Decius in consil. 45. & consil. 380. Francisc. a Ripa lib. 3. resp. cap. 15. Socin. Iun. consil. 53. lib. 1. & consil. 144. num. 19. & 25. cod. lib. Paul. Paris. consil. 12. lib. 1. nu. 62. a quibus plures citatur huius opinionis auctores qua eadem sententia maximam aequitatem habet multis protesto rationibus, sed praecipue quod verisimile non sit paciscentem etiam cum iuramento tanta lesioni voluisse consentire. Siquidem propter doli praesumptionem nulla renunciatione videtur consensus praestitus in grauisissimam lesionem: quod not. Bart. in l. societatem. §. arbitrorum. num. 24. ff. pro socio. Abb. in c. quint. euallu. num. 32. de iur. iur. Dec. in consil. 39. dicens hanc Opinionem communem esse: quam sex rationibus confirmat Aymon in consil. 192. col. 5. etiam si iuramentum sit contractui appositum: quod est de mente Bart. in d. §. arbitrorum. num. 31. tenent Abb. in d. nu. 32. Lanfranc. in tract. de arbit. qu. 14. Socin. Iun. consil. 53. lib. 1. sensu Imol. in d. c. quam anallu. 7. mem. b. Et est communis opinio, vtibi fatetur Abb. quae in eo text. probatur, & in c. veniens. eod. tit. vnde satis apparet iura consona hac de grauisissima aut enormissima lesione interpretari, vt in casu huius c. & similibus minime sit locus his decisionibus, quoties enormissima, vt aiunt, lesio contigerit: imo saltem data absoluteione ex ea causa a iuramento contractus rescindatur: idem adnotarunt Card. consil. 29. Anchar. consil. 330. num. 10. Cor. consil. 147. lib. 4. Cui in l. interpretari. C. de transact. quamobrem dum textus hic de dolo mentionem facit, congrue intelligendus erit de dolo, vel arte decipiendi, vel re ipsa contingenti ratione lesionis, quam vocant enormissimam.

paetum, & maior potest contingere læsio, saltem iuxta præsentem rei statum.

¶ Septima conclusio: Minor renuncians hæreditati paternæ acquirenda, iuramento præstito, si læsus fuerit vltra dimidiam in spectro præsentis rerum statu, id est, habita ratione bonorum, quæ pater habet tempore renunciationis, & dubio euentu futuræ hæreditatis quo ad eius diminutionem vel incrementum, poterit non obstante renunciatione agere prætextu huius læsionis, cui minime renunciavit. Hæc conclusio probatur ex superioribus: & ex his, quæ de transactione, an in ea sit locus d. l. 2. traduntur in l. Lucius. §. vlt. ff. ad Trebell. & in ea l. 2. Cod. de rescind. vend. Bart. & Doctor. in l. si quis cum alter. ff. de verb. obligat. post gloss. in dict. §. vlt. gloss. & ibi Doct. præsertim Anton Burg. in cap. cum causam de empt. & vend. Dec. consil. 60. col. 3. & 4. & consil. 216. col. 2. Alex. & ibi Carol. consil. 42. n. 11. lib. 1. Ioan Baptista de S. Seuer. in tract. de transact. quest. 12. Catellia. Corta in dictione, venditor. Maxime conclusio ista est admittenda præstita absolutione à iuramento: quod paulò antè adnotauimus. Scribit tamen Carol. Molin. in Alexand. consil. 29. lib. 1. contrarium Parisijs in Regio Pretorio pronuntiatum fuisse in hac specie, data tempore pacti honesta & congrua dote ipsi filiarum renuncianti: idemque probat eam opinionem secundum quam fuit iudicatum: & Nicol. Boer. decis. 62. col. 4. idem asseuerat. quam sententiã & hi tenent, qui à nobis citati sunt paulò antè pro secunda opinione. Ego tamen ex his, quæ in præcedentibus assertionibus exposui, opinor hanc septimam conclusionem æquiuocam ac veriozem esse.

¶ Octaua conclusio: Renunciatio hæreditatis paternæ delatæ, vel deferendæ facta à filio, etiam minori viginti quinque annis, si fuerit t̄ geminata, & iuramento præstito, poterit adhuc ratione grauissimæ læsionis: cui per actionem geminatam renunciatum esse præsumitur. argu. auct. siue à me. C. ad Velleian. Et in specie notat conclusionem istam Philipp. Dec. consil. 181. col. pen. & fin.

¶ Nona conclusio: Læsiō t̄ maiori vel minori contingens vltra dimidiam iuxta æstimationem, simul cum metu reuerentia & obsequio paterai, aut maritalis, operatur contractus rescissionem, vt ea fiat ratione metus: licet iuramentum conuentioni accesserit. Hæc probatur: quia dolus præsumitur in ea conuentione adhibitus, & opprellio quadã, saltem reuerentia patris vel mariti: alioqui enim non est verosimile quod tantæ læsioni filia vel vxor consensisset. text. elegans in l. si superstiti. C. de dolo. Paulus Castrenf. in consil. 174. lib. 1. num. 4. Corneus in consil. 124. lib. 4. Aret. consil. 24. colum. 2. Aymon consil. 11. col. pen. cuius opinionis & nos meminimus in Epitome ad 4. lib. Decret. 2. part. c. 3. §. 6. num. 4.

¶ Decima conclusio: Filia etiam maior renuncians hæreditati paternæ, & futurę, recepta dote ex bonis maternis, licet iuramentum præstito, poterit ex causa grauissimæ læsionis agere ad huius pacti rescissionem. Etenim nemo negare potest, quin in hoc casu grauissima, & admodum enormis læsio contingerit: nec in hac specie omnino locus est decisioni huius capituli, cum in eo tractetur de filia renunciante hæreditati paternæ, recepta dote à patre ex bonis ipsius patris: atque ita hanc opinionem tenent Georg. hic 7. limitat. Dec. in d. l. pactum dotali. 3. col. C. de collat. Corn. consil. 147. lib. 4. quo in loco scribit, quod si filia habens penes patrem bona materna, renunciet hæreditati paternæ cum iuramento, hac apposta pacto, vt pater ei det mille aureos pro dote: erit intelligenda hæc conuentionio in hunc modum: quod mille aurei sunt dandi ex bonis paternis, non ex bonis maternis. quod notandum est ad l. vlt. C. de dotis promiss.

¶ Vndecima conclusio: Quoties ratione læsionis grauissimæ, quam vulgo enormissimam appellamus, aut eius, quæ simpliciter vltra dimidiam iuxta computationis & æstimationis contingit, contractus rescindi potest: ea rescissio intelligenda est, nisi alter velit iustam t̄ æstimationem rei in conuentionem deductã soluere & supplere. Huc enim pertinet ratio d. l. 2. C. de rescind. vend. & omnia, quæ de ratione iustitiæ commutatiuæ possunt adduci aduersus pactiones iniquas. Nec quicquid obert, dolum hic ob grauissimam læsionem subesse: atque ideo contractum debere omnino rescindi: quia in hoc casu non subest verus dolus: sed tantum dolus quidam præsumptiuus, ex quo æquum non est totam conuentionem rescindi. Quod t̄ur de ab his authoritatibus, quibus prior opinio

probatur ab his, qui eam defendere conantur. Et præter alios huic conclusioni accedere videtur Gregorius in l. vlt. tit. vlt. part. 6. scribens, legis secunda decisionem obtinere ad triginta vsque annos, vbi læsio enormissima contingerit, non obstante quadriennio lege Regia præfinito.

¶ Duodecima conclusio: Vbi filia, quæ futura hæreditati paternæ iuramento præstito renūciauerit, dixit, se grauissime læsam fuisse, & ob id petierit t̄ conuentionem rescindi: tunc ad habendam læsionis rationem, eiusque reparationem, & compensationem, erit considerandum, an dorem acceperit iustam, eo tempore inspecto, quo dos ei data & constituta fuerit à patre, & computatis illis bonis, quæ eo tempore pater habebat: non his, quæ vel habuit post, vel habere potuit. Hanc conclusionem obiter superius adduximus in hac part. §. 2. num. 6. & ea probatur, quia in specie huius capituli filia renuncians hæreditati paternæ, legitime portioni renunciare videtur: sicut diximus in §. 3. num. eod. Vnde de dotis datio non est in hoc loco ad rationem legitime consideranda: tunc enim foret constituenda iuxta quantitatem bonorum, quæ pater habet mortis tempore: sed est dos constituenda iuxta officium paternum, & sic secunda bona, quæ tempore nuptiarum, & constituendæ dotis pater habuit: quod late tradidit Dec. consil. 26. & consil. 176. col. 1. Alexand. consil. 39. col. 4. lib. eod. & Georg. Nathans hic col. 3. vers. an autem. qui & Paul. Paris. consil. 26. num. 89. lib. 3. hanc opinionem asserunt communem esse. Idcirco optime conatur huius conclusionis veritas.

Ex omnibus his quæ in hac quæstione tradidimus, liber inferre, parum vilem esse disputationem illam, quæ solet in tractatu læsionis vltra dimidiam discuti. Scribit enim Bald. in l. que sub conditione. §. si quis. ff. de condit. insti. eius loci auctoritate, venditorem, qui iuravit contractum veditionis, perituum esse, si aduersus emptorem egerit alternatim, vel ad suppleendum iustum pretium, vel ad rem ipsam, & licet ad contractus rescissionem. Quod si venditor tantum egerit ad pretium iustum suppleendum, inquit Bald. perituum non esse: quia vere non agit contra contractum. Idem not. Soc. in l. si qui ducunt. §. vtrum. ff. de reb. dub. Fel. in cap. inter cetera. col. vlt. de rescripti. Anton. Burgens. in cap. pen. de empt. num. 36. Castaldor. decis. 1. tit. de empt. ab hac vero opinione discedit Dec. in dec. cap. inter ceteras. num. 6. asseuerans, hunc venditorem etiã alternatim agentem minime perituum esse: quia est ita egerit, vnum tantum in effectu petere videtur, qui duo t̄ alternatiue petit. Item ff. quando dies leg. cedat. l. si illud. vbi Bald. §. de legat. 2. §. huic autem. insit. de act. Et præterea qui petit alternatiue pretium iustum sibi suppleri vel rem restitui, & contractum rescindi, non agit contra voluntatem emptoris cum in eius arbitrio & electione consistat, contractum integrum manere & illæsum soluto iusto rei pretio: quod idem Dec. aduersus Bald. & alios considerat: Ego vero hæc in quæstione non opinor quicquam referre, quod Dec. adnotauit. Etenim vel venditor tenetur præcise stare contractui, quem iuramento comprobauit, & stabiluit: aut potest vti beneficio & auxilio dist. l. 2. Cod. de rescind. vend. Priori casu, ni fallor, perituum erit, si aduersus emptorem etiam alternatiue egerit ad rei restitutionem, vel ad hoc, vt iustum pretium suppleatur: nam & contra contractum, & conuentionem vtrunque veniret: nempe res ipsa, & certi pretij designatio: atque ita venditor ex conuentione ipsa tenetur nec rem petere, nec maius pretium quam conuentum fuerit. Quo quidem casu constat aduersus contractum agi, si alterum tantum petatur. Etenim si quis copulatiue tenetur ad duo, nulli dubium erit, eum contra pactionem agere, si alterum tantum fecerit: aliud autem facere omiserit. Illud verò apud me parui est momenti, quod sit in electione emptoris rem non reddere: quia electio non est voluntaria, sed coacta sub ea conditione, ad quam alioqui lege contractus minime tenebatur, scilicet maioris pretij solutio. Igitur qui ratione iuramenti tenetur stare contractui, & læsioni vltra dimidiam ex hoc expressè vel tacite renūciauerit, profectò siue egerit simpliciter ad iustum, & maioris pretij, quã conuentum fuerit, solutionem, siue alternatiue iuxta casum d. l. 2. aduersus contractum agit: nec poterit a perituo iuste excusari. Posteriori verò casu, quo venditor non est exclusus per iuramentum ab auxilio d. l. 2. nec à similibus actionibus, nulli peritui crimen committit, si vtarur ad actionem, quæ alternatiua est, vel ad rescissionem contractus, vel ad pretij iusti solutionem. Quod si non obstat

juramento eidem venditori aliqua ex causa competere ius rescindendi contractum, dubio procul minime foret persequendum, si aduersus contractum ea actione ageret. Quo fit, nequaquam esse in hac specie distinguendum, an agatur ad duo alternatiue, vel ad alterum tantum: sed potius an iure agi possit contra contractum non obstante iuramento. Non obstat text. in d. l. 1. quæ sub conditio. §. si quis. iuramentum. Non obstat text. cum inibi altera conditio ob religionis gratiam, nempe iuramentum, remittatur, & maneat tantum ex duabus conditionibus alternatiue conceptis vna, altera rejecta.

Vicesimaquarta interpretatio huius capituli ex eo colligitur, quod pactum istud sit omnino seruandum ratione iuramenti: ita enim, inquit Romanus Pontifex, omnino seruari debet ab eadem. nec de iuramento quidem solum, sed imo de ipso pacto loquitur, & tractat. Qua ratione in his contractibus, qui alioqui iure civili prohibentur, & ratiōe iuramenti confirmantur, ipsius iuramenti vis conuentionem iuramenti confirmat, nec tantum iuramentum seruandum erit, sed & ipse contractus. Quod latius probauimus in 2. huius Relektionis parte. §. i. num. 7.

Vicesimoquinto hæc eadem constitutio in eisdem verbis palam ostendit, non tantum has conuentiones iuratas seruandas fore apud iudices Pontificios & ecclesiasticos, sed & apud iudices laicos & sæculares. tex. hæc de re elegans in cap. licet. de iure iur. isto lib. cuius auctoritate hanc opinionem probauit gloss. hic in verb. seruari. & omnes, præsertim Georg. hic 7. limit. Et Pæulus Paris. consil. 26. lib. 3. col. 2. alienans hanc Opinionem Communem esse.

Vicesimosexto ad huius constitutionis intellectum examinanda est Iuriscons. responsio in l. 1. §. si parens. ff. si a parente quis manus missus fuerit. Si parens, inquit Vlp. vel accepit pecuniam, ut emanciparet, vel posseta vultus in eum filius quantum satis est contulit, ne iudicia eius iniquitaret, exceptione doli repellitur. Ex hoc sane responso apparet, iure civili etiam absque iuramento validam esse pactiōnem inter patrem & filium, qua hæreditati futuræ renunciatur: quod maxime repugnat his, quæ in initio huius cap. tractauimus. & tamen gloss. hic in ver. lex civilis. & in l. pactum dotali. C. de collat. Bart. in l. vlt. C. de pact. & in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verb. oblig. duos distinguere casus ad intellectum d. §. si parens. Primus quidem est, cum pater in præmium, aut pretium emancipationis pecuniam à filio accipit. Et in hac specie existimant, patrem repelli ab hæreditate filij propter delictum hoc ab eo commissum, ex eo,

quod pecunia, patriam potestatem & emancipationem vendiderit: quam rationem sequuntur Alexand. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. Idem & la. col. 2. & 3. atque ibi Dec. in d. l. pactum dotali. quorum Opinio communis esse videtur, vt constat ex his quæ ab eis adducuntur. Secundus casus constituitur, quando pater accipit à filio eam quantitatem, quæ sibi poterat iure competere in bonis filij. Valet enim pactum, quo pater renunciat futuræ filij hæreditati, si recipiat eam quantitatem, quæ iure legitima portionis eo tempore sufficiens est. Et hæc est vera & communis ratio decidendi ad secundam illius §. partem: vt apparet ex Alex. & alijs in d. l. pactum dotali. & in d. l. stipulatio hoc modo concepta. Vnde licet hæc pactio inter patrem & filium pro hæreditate paterna minime absque iuramento procederet. l. si quando. §. 1. C. de inoff. test. & tradidi superius in initio huius capituli, tamen super hæreditate filij optimè procedit: quia nõ ita debetur hæreditas filij patri, vt hæreditas paterna filiorum. l. nam & si parent. ff. de inof. test. notant in specie ista gloss. & Doct. hic, & in d. l. pactum. Nec obicit prioris partis & casus intellectus, l. virum. ff. de ver. oblig. qua probatur, non esse turpe, patrem pecuniam accipere pro emancipatione filij. Etenim licet id turpe non sit, à iure tamen odiosum censetur: vt notat Alexand. & Dec. in præcitat. locis. Vnde nimirum, si ob istud odium ciuilibus lex id permiserit, quod in priori parte d. §. si parens. responsum fuit. Quidam vero quorum partem tutatur Clau. in d. l. stipulatio hoc modo concepta. num. 23. existimant ob effugiendam rationem dict. l. virum. aliter esse intelligendum text. in d. §. si parens. vt constituat vnum casum tantum, scilicet: quando pater accipit à filio portionem legitimam, & quæ sibi poterat eo tempore competere ex bonis filij. Distinguitur tamen prior pars à posteriori ex eo quod in priori parte proponitur, patrem tempore emancipationis à filio portionem legitimam accepisse: in posteriori vero tractatur, quod eam receperit post emancipationem: nec hic intellectus alienus est à litera & sensu Iuriscons. atque ideo non omnino erit improbandus.

Hæc, quæ adduximus, ad huius constitutionis interpretationem sufficient. Nam & si potuissent singula longius ac latius discuti & examinari: breuem tamen ac apertam rerum cognitionem, quod semper agere conabimur, & hæc hactenus efficere tentauimus, secuti sumus: ne Lector fastidio quodam, ac tot auctororum relegendorum cura sollicitus, animum ab his obiter euoluendis, censuraque notandis auertat.

FINIS.

D d 3 IN

non
a pa
non
per charitatē vni